

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК БАНКЫНЫН
2004-ЖЫЛ ҮЧҮН ЖЫЛДЫК ОТЧЕТУ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жыл үчүн отчету

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жыл үчүн отчету "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү" Мыйзамдын 8, 10-статьяларына ылайык даярдалган.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жыл үчүн отчету Улуттук банк Башкармасынын 2005-жылдын чын куран айынын бириндеги №8/3 токтому менен бекитилген.

2004-жыл үчүн финансылык отчет Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2005-жылдын чын куран айынын сегизиндеги №10/1 токтому менен бекитилген.

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ:

Төрайым:	М. Мырзабаева
Кеңештин мүчөлөрү:	А. Алдашева Ю. Бушман Н. Тынаев Л. Цыплакова
Жооптуу катчы:	М. Лайлиева
Эксперт-котормочу:	Н. Садыкова

Басылманын мазмунуна тиешелүү маселелер боюнча:
Бишкек шаары, Т. Үмөталиев атындагы көчө, 101 дарегинде жайгашкан
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Экономика Башкармалыгынын
Экономикалык анализдөөлөр бөлүмүнө
(996 312) 66-90-51, 66-90-52 телефондору,
(996 312) 61-07-30 факсы боюнча кайрылсаңыздар болот

Басылманы таркатууга тиешелүү маселелер боюнча:
Бишкек шаары, Т. Үмөталиев атындагы көчө, 101 дарегинде жайгашкан
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмүнө
(996 312) 66-90-09 телефону,
(996 312) 61-07-30 факсы боюнча кайрылсаңыздар болот
e-mail: mail@nbkr.kg
http:// www.nbkr.kg

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2005-жыл

Басылма "Кыргыз Республикасынын банк кабарчысы" журналынын басма борборунда басууга даярдалган жана басылып чыгарылган.

250 нускада даярдалган

МАЗМУНУ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын торагасынын кириш сөзү	4	4-ГЛАВА. ТӨЛӨӨ СИСТЕМАСЫ	86
Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жылга экономикалык саясатынын негизги багыттары тууралуу биргелешкен билдирүүсү	5	4.1. Төлөө системасы жана анын өнүгүшү	86
I. КЫРГЫЗСТАНДЫН 2004-ЖЫЛДАГЫ ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛЫ		4.1.1. Төлөмдөр жана эсептешүүлөр	87
1-ГЛАВА. КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКОНОМИКАСЫНЫН 2004-ЖЫЛДА ӨНҮГҮҮСҮ	20	4.1.2. Төлөө системасын өнүктүрүүнүн Мамлекеттик программасын жүзөгө ашыруу	90
1.1. Реалдуу сектор	20	4.2. Нак акча жүгүртүлүшү	92
1.2. Мамлекеттик финансы сектору	23	5-ГЛАВА. ТЫШКЫ ЭКОНОМИКАЛЫК БАЙЛАНЫШТАР	94
1.2.1. Мамлекеттик бюджеттин ресурстары	23	5.1. Эл аралык уюмдар менен кызматташуу	94
1.2.2. Мамлекеттик бюджеттин чыгашалары	25	5.2. Борбордук банктар менен кызматташуу	98
1.2.3. Мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын каржылоо	25	6-ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН ИШИ ЖӨНҮНДӨ ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ	102
1.3. Кыргыз Республикасынын 2004-жылдагы төлөм теңдеми (төлөө балансы)	26	6.1. Акчакредит саясатын жүзөгө ашыруунун негизги принциптери	102
1.4. Финансы сектору	31	6.2. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын түзүмү	106
1.4.1. Валюта рыногу	31	6.3. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2004-жылдагы иши	114
1.4.2. Банктар аралык кредит рыногу	33	6.4. Банктык мыйзамдарды өркүндөтүү жана финансылык кеңешчи милдетин аткаруу	118
1.4.3. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу	36	6.5. Ички аудит	126
1.4.3.1. Мамлекеттик казына векселдери	37	6.6. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын коомчулук менен иш алып баруусу (маалымдоосу)	127
1.4.3.2. Улуттук банктын ноталары	39	III. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН 2004-ЖЫЛ ҮЧҮН ФИНАНСЫЛЫК ОТЧЕТУ	
1.4.3.3. Мамлекеттик башка баалуу кагаздар	40	7-ГЛАВА. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН ФИНАНСЫЛЫК ОТЧЕТУ	137
1.4.4. Депозиттер жана кредиттер рыногу	41	7.1. Бухгалтердик теңдем (баланс)	137
II. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН 2004-ЖЫЛДАГЫ ИШИ		7.2. Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндө отчет	139
2-ГЛАВА. АКЧАКРЕДИТ САЯСАТЫ	48	7.3. Акча каражаттарынын жылышы жөнүндө отчет ..	141
2.1. Акчакредит саясатынын максаттары жана натыйжалары	48	7.4. Капиталдын түзүмүндөгү өзгөрүүлөр тууралуу отчет	143
2.2. Акчакредит саясатынын каражаттары (инструменттери)	53	7.5. 2004-жылдын бештин айынын отуз биринде бүткөн жыл үчүн финансылык отчетко карата түшүндүрмөлөр	144
2.2.1. Ачык рыноктогу операциялар	54	7.6. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жыл үчүн финансылык отчетуна карата аудитордук корутунду	173
2.2.2. Банктарды кайра каржылоо	55	IV. ТИРКЕМЕЛЕР	
2.2.3. Валюта рыногундагы операциялар	56	1-тиркеме. Акчакредит чөйрөсүндө 2004-жылы болуп өткөн негизги окуялардын тизмеги	176
2.2.4. Эсептик чен	59	2-тиркеме. Статистикалык маалыматтар (таблицаалар жана графиктер)	184
2.2.5. Милдеттүү камдар (резервдер)	60	3-тиркеме. Дүйнөлүк экономиканын өнүгүүсү боюнча кыскача баяндама	209
2.3. Валюта саясаты жана эларалык камдарды (резервдерди) тескөө	62	4-тиркеме. Улуттук банктын 2004-жылдагы басылмаларын жана маалыматтарды таркатуу иши	213
3-ГЛАВА. ФИНАНСЫ-КРЕДИТТИК МЕКЕМЕЛЕРДИН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУ	66	5-тиркеме. Кыскартылган сөздөрүнүн тизмеси	219
3.1. Банк тутумунун иши боюнча баяндама	66		
3.2. Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин иши боюнча баяндама	71		
3.3. Жөнгө салуу жана банктык көзөмөл	76		
3.3.1. Лицензиялоо	76		
3.3.2. Тышкы көзөмөл	77		
3.3.3. Инспектирлөө	79		
3.3.4. Эскертүү чаралары жана санкциялар	80		
3.3.5. Банктык жөнгө салуу жана көзөмөлдүктүн ченемдик базаларын өркүндөтүү	80		

УРМАТТУУ ОКУРМАНДАР!

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жыл үчүн Сиздердин кароонуздарга сунушталып жаткан Жылдык отчету анын ишине тиешелүү толук маалымат алууга мүмкүндүк берет.

Улуттук банк тарабынан жүргүзүлгөн акчакредит саясаты макроэкономикалык туруктуулукту колдоонун негизги факторлорунун бири болуп саналат. Баанын жалпы деңгээлинин турукташуусун камсыз кылуу, мурдагыдай эле, акча-кредит саясатынын негизги максаты. Отчеттук жылды Улуттук банктын ишинин негизги максаттарын жүзөгө ашыруу жагында ийгиликтүү жыл катары эсептөөгө болот. Улуттук экономиканын өнүгүшү, инфляциялык күтүүлөрдүн төмөндөшү, калктын акчалай кирешелеринин көбөйүүсү бүтүндөй отчеттук жыл ичинде улуттук валютага карата суроо-талаптын артышына өбөлгө түзгөн.

Банк сектору, 2004-жылы экономиканын реалдуу секторун кредиттөөнүн өскөндүгүн, банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда атаандаштыктын күч алышын, ошондой эле банктык кызмат көрсөтүүлөр (продуктылар) чөйрөсүнүн кеңейүүсүн тастыктоо менен өнүгүүнүн позитивдүү тенденциясын сактап калган. Улуттук банктын саясаты коммерциялык банктардын капиталдык базасын андан ары чыңдоого, депозиттердин жана кредиттердин көлөмүнүн өсүшүнө, банктардын активдеринин кирешелүүлүгүнүн жана капиталынын көбөйүүсүнө, улуттук валютада сыяктуу эле, четөлкө валютасындагы пайыздык чендердин (ставкалардын) төмөндөөсүнө түрткү берүү менен бүтүндөй алганда, финансылык ортомчулуктун тереңдөөсүнө жана банк тутумунун ишинин жигеринин артышына таасирин тийгизген.

Микрофинансылык уюмдарды өнүктүрүүгө өбөлгө түзүү Улуттук банктын отчеттук жылдагы ишинин артыкчылыктуу багыттарынын бири болгон. Алардын иш чөйрөсүнүн кеңейүүсү калкты социалдык мобилизациялоого, иш менен камсыз болуунун өсүшүнө жана жакырчылык деңгээлинин кыскаруусуна шарт түзгөн. Мына ошого байланыштуу, финансы-кредиттик мекемелердин ишин жөнгө салган ченемдик (нормативдик) базаларды өркүндөтүүгө айрыкча көңүл бурулган.

Улуттук банк, 2004-жылы накталай эмес төлөөлөр системасын киргизүү жана бул үчүн жаңы ыкмаларды, технологияларды жана төлөм инструменттерин (каражаттарын) колдонуу аркылуу зарыл инфраструктураларды түзүү боюнча Мамлекеттик программаны жүзөгө ашыруунун чегинде республикада төлөө системасын модернизациялоо боюнча кеңири масштабдагы ишти уланткан.

Улуттук банк, өз ишинин ачык-айкындуулугун камсыз кылуу принцибин бекем сактоо менен 2004-жыл үчүн отчетунун курамында, аудиттин кабыл алынган эларалык стандарттарына ылайык аудитордук корутунду менен тастыкталган финансылык отчетту кошо алганда, өз иши жөнүндө толук маалыматтарды берген.

Ишиңиздерге ийгилик каалап,

Улуттук банк Башкармасынын Төрагасы
Сарбанов У.К.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
2004-жылга экономикалык саясатынын негизги багыттары тууралуу
БИРГЕЛЕШКЕН БИЛДИРҮҮСҮ

1. Макроэкономикалык максаттар жана милдеттер

Жакырчылыкты кыскартуунун Улуттук стратегиясында белгиленген стратегиялык максаттар 2004-жылда өзгөрүүсүз калат – бул, туруктуу экономикалык өсүштүн негизинде өлкөдө жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу. Экономикалык өнүгүүнүн туруктуулугу мамлекеттик башкаруу жакшы сапаттуу ишке ашырылган учурда, ага жетишүү жакырчылыкты кыскартууга багытталган саясаттын чараларынын натыйжалуулугун арттырууга өбөлгө түзгөн фундаменталдуу максат болуп калат.

Туруктуу экономикалык өсүшкө жетишүүнүн өблөгөлөрү болуп төмөндөгүлөр саналат:

1. Туруктуу экономикалык өсүштүн «локомотиви» катары жеке секторду кеңейтүүгө негизденген диверсификацияланган рынок экономикасын өнүктүрүү.
2. Таасирдүү макроэкономикалык башкаруу системасын түзүү жана рыноктук институттарды бекемдөө.
3. Ресурстарды мобилизациялоо боюнча финансы системасынын туруктуулугун чыңдоо жана экономикалык өсүш үчүн жеке инвестицияларга алардын кийинчерээк трансформацияланышын жогорулатуу.
4. Реалдуу сектордун бардык тармактарын чыңдоо жана алардын экономикалык өсүшкө салымын арттыруу.

Мына ушул стратегиялык максаттарга жетишүү үчүн 2004-жылы төмөнкү милдеттер чечилет:

- инфляциянын деңгээлинин өсүшүн 4,5 пайыздан ашпаган чекте кармап туруу;
- ИДПнын реалдуу өсүшүн кеминде 4 пайызга жеткирүү;
- бюджеттин тартыштыгын ИДПга карата 4,4 пайыздан ашпаган чекте кармап туруу;
- күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгын ИДПга карата 5,1 пайыздан ашпаган чекте кармап туруу;
- банк тутумунун туруктуу иштеп туруусун жана финансылык ортомчулуктун деңгээлин жогорулатуу;
- ЭВФ менен ПРГФ программасынын чегиндеги макулдашуунун үчүнчү жылынын шарттарын карыздык оорчулукту төмөндөтүү үчүн аткаруу;
- мамлекеттик инвестициялар программасын жүзөгө ашыруу жана тике четөлкө инвестициянын кошо алганда, жеке инвестициялардын өсүшү үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясы алдында тартылган четөлкөдөн карыз алууларды кыскартуу;
- тышкыэкономикалык кызматташууну кеңейтүү;
- Кыргыз Республикасынын ДСУга мүчөлүгүн тышкыэкономикалык ишкердиктин натыйжалуулугун арттыруу үчүн пайдалануу;
- эмгек рыногунда иш менен камсыз кылууга түрткү берүүчү чараларын натыйжалуулугун жогорулатуу;
- экономикалык өнүгүүнүн негизги багыттары боюнча структуралык реформаларды жигердүү жүзөгө ашыруу;

- калктын аз камсыз болгон катмарын социалдык коргоого алуунун натыйжалуулугун жогорулатуу жана алардын даректүүлүгүн күчөтүү.

Энергетика сектору, тоокен-металлургиясы (алтын казып алуу тармагын кошо алганда), кайра иштетүү өнөржайы, айылчарбасы, чакан жана орто ишкердик, туризм индустриясын, транспорт жана байланыш кызматтарын кошо алганда, кызмат көрсөтүү чөйрөсүн өнүктүрүү реалдуу секторду өнүктүрүүнүн биринчи кезекте көңүл буруучу тармактарынан болуп калат.

2. Акчакредит саясаты

Акчакредит саясаты 2004-жылы Кыргызстандын экономикасын узак мөөнөттүү өнүктүрүү үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүүгө багытталат. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы биргелешип жүзөгө ашырып жаткан жалпымамлекеттик экономикалык саясаттын курамдык бөлүгү катары акчакредит саясатынын башкы максаты инфляцияны төмөнкү деңгээлде кармап туруу болуп саналат, анткени, инфляциянын деңгээлинин төмөндүгү туруктуу экономикалык өсүштүн базалык түзүүчүлөрүнөн болуп саналган керектөө чыгашалары, өздүк жыйым, инвестициялар жагында чечимдерди кабыл алуу үчүн негиз болуп саналат.

2004-жылы инфляциялык процесстер акча сунушунун өзгөрүүсүнүн, ошондой эле жөнгө салынуучу баалардын жана тарифтердин, салык алуу чендеринин, айрым товарларга баанын сезондук өсүшүнүн өзгөрүүсүнүн таасири астында түптөлөт.

Акча массасы M2 күтүлүп жаткан өсүшү 2004-жылы экономикада 2000-2003-жылдары акчага карата сурамдын жогору болуп турушу тенденциясын эске алуу менен реалдуу ИДПнын кеминде 4 пайыздык болжолдонуп жаткан өсүшү шартында 15-16 пайызды түзөт.

Максаттуу көрсөткүчтөргө жетишүү үчүн Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы акчакредит саясатынын анын тескөөсүндө турган инструменттерин (каражаттарын) пайдаланат, ал эми ачык рыноктогу операцияларды жүргүзүү анын негизгиси болуп саналат.

Банк тутумун ийгиликтүү реформалоо финансы рыногунун андан ары тереңдешине өбөлгө түзөт. Акчакредит жана салык-бюджет саясаттарынын иш-чараларын ыкчам координациялоо финансы рыногунун индикаторлорунун туруктуу динамикасынын негизги шарттарынын бири бойдон калат.

2004-жылы өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу саясаты сакталып калат. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын банктар аралык валюта рыногундагы интервенциялары алмашуу курсунун кескин өзгөрүлмөлүүлүгүн тескөө жана алып сатарлык операцияларын алдын алуу максатында жүзөгө ашырылат. Өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу саясаты эларалык камдарды республиканын тышкы карызын тейлөөнү жана товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн импортунун кеминде 5 айын жабууну камсыз кыла алган деңгээлинде колдоп турууга мүмкүндүк берет.

Банк тутумунун туруктуу иштеп туруусу жана финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын саясатынын негизги артыкчылыктуу багыттарынын бири.

2004-жылы ченемдик укуктук базаларды, өзгөчө банк ишин жөнгө салуу жана банктык көзөмөл тажрыйбасынын таасирдүүлүгүн өркүндөтүүгө багытталган милдеттерди жүзөгө ашыруу улантылат. Кыргыз Республикасынын «Депозиттерди коргоо жөнүндөгү» Мыйзамынын долбоору иштелип чыгып, белгиленген тартипте Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине жөнөтүлөт.

Социалдык мобилизациялоону жана калктын алардын көрсөткөн кызматтарынан жеткиликтүү пайдалана алуусун камсыз кылуу максатында микрофинансылык уюмдарды өнүктүрүү үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү боюнча иш жигердүү жүргүзүлөт.

2004-жылы накталай эмес төлөөлөр системасын киргизүү жана төлөм жүгүртүлүшүндө накталай эмес эсептешүүлөрдүн үлүшүн арттырууга багытталган инфраструктураларды түзүү боюнча мамлекеттик программаны жүзөгө ашыруунун чегинде айкын иштер улантылат.

Төлөө системасынын эларалык стандарттарга өтүшү, бул системасынын катышуучуларынын мамилелерин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базаларды өркүндөтүү, ошондой эле электрондук төлөм системасынын үзгүлтүксүз иштеп туруусун камсыз кылууга жөндөмдүү механизмдерди түзүү боюнча чараларга өзгөчө көңүл бурулат.

Тышкы шарттардын кескин өзгөрүүсү же республиканын экономикасынын өнүгүүсүнүн расмий прогноздук көрсөткүчтөрү кайрадан каралышы учурунда, ак-чакредит саясатынын параметрлери да өзгөртүлүшү мүмкүн.

3. Тышкыэкономикалык саясат

Тышкы соода шарттарын либерализациялоого багытталган тышкыэкономикалык саясат 2004-жылы өзгөрүүсүз калат. Тышкыэкономикалык кызматташтыкты кеңейтүү регионалдык экономикалык союздардын: КМШ, Евразия экономикалык шериктештиги (ЕврАзЭС), Борбордук Азия кызматташтыгы (БАК) жана Кызматташуунун Шанхай уюму (КШУ) алкагында жүзөгө ашырылат.

Тышкыэкономикалык байланыштарды кеңейтүү үчүн ДСУга кирген өлкөлөр менен (Республика Казакстан, Россия) жемиштүү кызматташуу пайдаланылат. Экспорттук потенциалды арттыруу максатында экспортту диверсификациялоо боюнча айкын чаралар көрүлөт. Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан 2003-жылдын бештин айында алдыга коюлган экономикалык реформалардын Стратегиясында экспортко түрткү берүү саясаты, жүргүзүлүп жаткан реформаларды андан ары күчөтүүгө топтолгон үч маанилүү багыттардын бири катары баса белгиленген. Мына ушул милдеттерди чечүү экономиканы ашкере жөнгө салуучулукту басаңдатуу жана салык системасын өркүндөтүүнү тыгыз координациялоо аркылуу жүзөгө ашырылат.

Бүтүндөй алганда, Кыргыз Республикасынын ДСУга мүчө болушу, анын башка эларалык жана регионалдык союздарга катышуусу коңшу өлкөлөр сыяктуу эле, алыскы четөлкөлөр менен өзара пайдалуу негизде соода-экономикалык байланыштарды кеңейтүү жана өнүктүрүү үчүн бардык мүмкүнчүлүктөр пайдаланылат.

Мамлекеттер аралык деңгээлде кабыл алынган чечимдерге ылайык 2004-жыл, КМШ аймагын өзүнө камыган региондо эркин соода жүргүзүү аймагын түптөө милдетин чечүүдө бурулуш жылдан болууга тийиш.

2004-жылдан тартып Кызматташуунун Шанхай уюмунун алкагында басым жасалган артыкчылыктуу багыттарда көп тараптуу экономикалык кызматташууга ыңгайлуу шарттарды түзүү боюнча айкын чаралар каралып жана анын жүзөгө ашырылышынын башаты түптөлөт.

Мындан тышкары, Кыргызстандын алыскы четөлкөлөр менен тышкыэкономикалык байланышын өнүктүрүүдө товарларды өндүрүү жана кызмат көрсөтүүлөр боюнча жаңы технологияларды жана өндүрүштү өлкөгө тартууга биринчи кезекте көңүл бурулат. Бул, ички өндүрүштүн натыйжалуулугун арттырууга түздөн-түз таасирин тийгизет.

4. Тышкы карыз

Тышкы карызды тескөө саясаты 2004-жылы жеңилдиктер каралбаган кошумча тышкы карыздарды тартпоого багытталат жана ага төмөнкүлөрдүн натыйжасында жетишилет:

- бюджетте каражат болгон шартта, жеңилдиктер каралбаган айрым займдар-

ды Париж Клубунун протоколунун шарттарына ылайык келген жагдайда мөөнөтүнөн мурда төлөө;

- мамлекеттик жана мамлекет тарабынан гарантияланган жаңы тышкы карыз алууларда грант-элементтин минималдуу деңгээлин 45 пайызда сактоо;
- мамлекеттик ири стратегиялык ишканаларды андан ары менчиктештирүү жана ошол каражаттардын 75 пайызын тышкы карызды кыскартуу үчүн пайдалануу максатында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын атайы эсебинде депондоштуруу;
- тышкы карызды тескөөнүн натыйжалуулугун арттыруу.

5. Салык саясаты

Чарба жүргүзүүчү субъекттердин экономикалык ишкердигин активдештирүү жана мамлекеттик чыгаша программаларын жана экономикалык жөнгө салууну жүзөгө ашырууга зарыл каражаттарды топтоо үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү салык саясатынын негизги функциясы болуп саналат.

Кыргыз Республикасында салык саясатын өркүндөтүү Концепциясында каралган салык реформасынын негизги багыттарынан болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Салык алынуучу базаны кеңейтүү менен бир эле учурда чарба жүргүзүүчү субъекттерге келтирилип жаткан салыктык оорчулукту жеңилдетүү;
2. Салыктарды администрлөөнү жакшыртуу жана күчөтүү. Салык жана бажы органдарынын башкаруу түзүмүн өркүндөтүү. Кыйыр салыктарды эсепке алуунун бирдиктүү системасын түзүү;
3. Салык алууда диспропорцияларды четтетүү жана экономикалык ишкердик чөйрөсүндөгү чарбалык субъекттерге бирдей шарттарды түзүү;
4. Ыңгайлуу инвестициялык чөйрөнү, капитал жана ишкердик рыногун өнүктүрүүгө түрткү берүү;
5. Экономиканын көмүскө секторун легализациялоо.

Салык саясаты 2004-жылы төмөндө келтирилген айкын чаралардын кабыл алынышына багытталат:

- бардык салык төлөөчүлөргө төлөнгөн КНСтин ордун толук масштабдуу толтуруп берүү, анын ичинде чегерүү суммалары салыктык милдеттенмелердин суммасынан ашкан экспорттоочу же инвестициялоочу ишканаларга тике бюджеттик төлөөлөрдү жүзөгө ашыруу;
- минералдык-сырьелук базаларды толуктоого жана кайталап өндүрүүсүнө чегерүүлөрдү бир эле учурда алып салуу менен кен байлыктарын пайдаланууга салык киргизүү боюнча иштер улантылат;
- натыйжасыз жер салыктарын жана жыйымдарын алып салуу;
- мүлктөн салык алуунун натыйжалуулугуна багытталган чараларды кабыл алуу;
- салык алуунун жөнөкөйлөтүлгөн жана патенттик системасын андан ары өркүндөтүү.

6. Мамлекеттик чыгашалар саясаты

Кыргыз Республикасынын бюджет саясаты 2004-жылы Өнүгүүнүн комплекстүү негиздеринде жана Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу боюнча улуттук стратегияда аныкталган өлкөнүн артыкчылык берилген багыттарын каржылоого жумшалмакчы. Мамлекеттик чыгашалар саясаты эң оболу, мамлекеттин бардык социалдык гарантияларын толук жана өз учурунда каржылоого жана республиканын экономикалык өсүшү үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүүгө багытталат.

2004-жылга мамлекеттик каражаттарды бөлүштүрүү учурунда башкы артыкчылык социалдык чөйрөгө ыйгарылат, ага республикалык бюджеттин жалпы көлөмүнүн 43 пайызынан көбүрөөгүн чыгымдоо пландаштырылууда.

2004-жылы Бюджетти кыска мөөнөттүү прогноздоо (БКП) форматын

өркүндөтүү боюнча иш улантылат. БКП, кийинчерээк өлкөнүн бюджеттик саясатын аныктаган бирдиктүү документ болгудай өркүндөтүлүп иштелип чыгат.

Кийинчерээк, регионалдык өнүгүүнү каржылоонун натыйжасыз иштеген формаларын алмаштырышы мүмкүн болгон түрткү берүүчү (үлүштүк) гранттардын механизмдерин ишке киргизүү жана өркүндөтүү боюнча иштер улантылат.

Мамлекеттик чыгашаларды опитимизациялоону улантуу – мамлекеттик башкаруунун административдик түзүмүн жана мыйзамдык базасын өркүндөтүүгө байланыштуу болгон бюджет системасын реформалоонун маанилүү милдети.

Мамлекеттик чыгашаларды тескөөнү жакшыртууга багытталган негизги чаралардан болуп төмөнкүлөр саналат:

- бюджеттин ачык айкындуулугун күчөтүү (программалык бюджет түзүүнү милдеттүү түрдө киргизүү, мамлекеттик финансынын статистикасынын эларалык стандарттарын, жана башкарларды колдонууга киргизүү);
- орто мөөнөттүк аралыкка финансылык пландаштыруу ыкмаларын андан ары өркүндөтүү;
- жергиликтүү бийлик органдарына кирешелерди арттыруу жана каражаттарды сарамжалдуу чыгымдоосун күчөтүүсүнө түрткү берүү максатында, республикалык жана жергиликтүү бюджеттердин финансылык өзара мамилелеринин механизмдерин өркүндөтүү;
- казыналык системасын реформалоону улантуу жана башкаруунун автоматташтырылган системасын киргизүү.

7. Экономиканын реалдуу сектору

7.1. Өнөржайын өнүктүрүүнүн негизги багыттары

Оорчулук жагдайларын четтетүү жана ишканалардын өндүрүштүк ишин турукташтыруу 2004-жылда өнөржай саясатынын негизги багытынан болот. Ушул максатка жетишүү үчүн өнөржай саясаты төмөнкү милдеттерди чечүүгө ык коет:

- инвестицияларды тартуу жана өнөржай секторунда инвестициялык жагдайды жакшыртуу боюнча чараларды кабыл алуу;
- иштебей токтоп калган ишканаларды ишке киргизүү жана артта калган ишканаларды турукташтыруу боюнча чаралардын матрицаларын жүзөгө ашыруу: сатып өткөрүү рынокторун, биргелешкен өндүрүштү уюштуруу үчүн стратегиялык өнөктөштөрдү иликтөөгө көмөктөшүү, буюртмаларды жайгаштыруу боюнча тендерлерге катышууга ишканаларды тартуу;
- рынок талап кылган жаңы өндүрүштү түзүү жана өнүктүрүү;
- түпкү керектелүүчү продукцияларды өндүрүү жана экспортко, ошондой эле импортту алмаштырууга багыт алган өндүрүштү өнүктүрүү үчүн ички ресурстарды натыйжалуу пайдаланууну күчөтүү;
- өнөржай ишканаларынын финансылык тартибин чыңдоо, аны күчөтүүнүн каражаты катары банкроттук жол-жоболорун жигердүү колдонуу;
- өндүрүштүн өсүшүнө түрткү берген шарттарды түзүү үчүн мыйзамдык базаларды андан ары өркүндөтүү;
- чыгарылып жаткан товарлардын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу;
- республиканын экспорттук потенциалын көтөрүү максатында өнөржай өндүрүшүн диверсификациялоо;
- суусундуктарды жана тамекини кошо алганда, тамакаш азыктарынын 6,5 пайыздык деңгээлде өсүшүн камсыз кылуу;
- алтынды жана мунайзаттарын алуу болжолдоногон келечектүү жерлерди (Макмал, Жерүй, Талдыбулак Левобережный) өздөштүрүүнүн эсебинен тоокендери өнөржайын өнүктүрүү;
- коммерциялык жана техникалык жоготууларды 25 пайызга чейин кыскартуу-

ну, ошондой эле КМШ өлкөлөрүнө, анын ичинде Россияга экспорттун көлөмүн көбөйтүүнү кошо алганда, энергетика секторун чыңдоо;

- квазифискалдык тартыштыкты (КФТ) жыл сайын ИДПга карата 2 пайыздык пунктка кыскартуу боюнча максаттуу параметрге жетишүү;
- мунайзаттарын казып алуу жана инвестицияларды тартуунун көлөмдөрүн арттыруунун эсебинен мунайзаттарын өндүрүп алуу тармагын өнүктүрүү;
- кара алтын (көмүр) тармагын өнүктүрүү.

7.2. Агрардык сектордун өнүгүшү

2004-жылы айылчарба секторунун өнүгүшүнүн башкы жана алмаштырылгыс максаттарынан болуп:

- а) өлкөнүн калкын базалык азыктүлүк товарларынын зарыл өлчөмү менен камсыз кылуу;
- б) кайра иштетүү ишканаларын чийки заттар менен камсыз кылуу;
- в) айылчарба өндүрүшүнүн кирешелүүлүгүн жогорулатуу;
- г) айыл жеринде жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу саналат.

2004-жылы айылчарбасынын дүң продукциясынын негизинен, өсүмдүк өстүрүүчүлүк багытынан алынган продукциялардын өсүшүнүн эсебинен кеминде 5 пайыздык реалдуу өсүшүнө жетишүү болжолдонууда. Айдоо аянттарынын чектелүүлүгү шартында, өндүрүштүн өсүшү өсүмдүктөрдүн түшүмдүүлүгүн арттыруунун эсебинен күтүлүүдө.

Төмөндөгү милдеттердин чечилиши 2004-жылда айылчарба өндүрүшүнүн өсүшүн камсыз кылуу үчүн оңтойлуу өбөлгөлөрдөн болуп саналат:

- өндүрүштүк потенциалды сарамжалдуу пайдалануу максатында айылчарбасында кооперацияны өнүктүрүү;
- агроөнөржай комплексинин ишканаларын реформалоону аягына чыгаруу;
- бюджеттик кредиттер боюнча карыздарды реструктуризациялоону аяктоо;
- кайра өзгөртүп түзүлгөн жана банкрот болгон чарбалардын ишенимсиз карыздарын эсептен алып салуу;
- айылчарба азыктүлүгүн сатып өткөрүүнүн жана кайра иштетүүнүн өнүккөн тармагын уюштуруу;
- четөлкөлүк жана атамекендик консультанттарды тартуу менен маркетинг жана менеджмент боюнча окутууларды уюштуруу жана консультациялык кызматтарды сунуштоо;
- айыл жеринде социалдык мобилизациялоону кеңейтүү;
- эларалык талаптарга ылайык өсүмдүктөр карантини жагында техникалык регламенттерди (стандарттарды) түзүүнүн улуттук программаларын андан ары иштеп чыгуу;
- кредиттик кооперацияларды өнүктүрүүгө түрткү берүү, айылчарба продукцияларын жана азыктүлүктөрүн ташып келүүгө жана ташып кетүүгө карата административдик чектөөлөрдү жоюу, рыноктун субъекттеринин бирдей шартка ээ болуусун жана товарлардын ачык-айкын жылышын камсыз кылуу;
- айылчарба өндүрүшүнө жеке инвестицияларды тартуу, агроөнөржай комплексине техникаларды жана жабдууларды чыгаруу, лизингди кеңейтүү үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү;
- мамлекеттик муктаждыктарга, айрыкча атамекендик товар өндүрүүчүлөрдөн азыктүлүктөрдү сатып алуу боюнча чаралардын системасын жүзөгө ашыруу;
- жерди ирригациялоону жүргүзүү;
- сапаттуу үрөндүк материалдар жана асыл тукум малдар менен камсыз кылуу.

7.3. Жеке секторду өнүктүрүү

2004-жылы жеке сектор андан ары өнүктүрүлүп, туруктуу экономикалык өсүштү жана рыноктун товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр менен толтурулушун камсыз кылуу үчүн экономиканын оорчундуу секторунан болуп калат. Жаңы жумуш орун-

дарын түзүү жакырчылыктын деңгээлин кыскартууга оңтойлуу таасирин тийгизет.

Жеке секторду өнүктүрүү максатында ыңгайлуу экономикалык шарттарды түзүү үчүн алардын ишин жөнгө салууда мамлекеттин кийлигишүүсүн төмөнкүлөр аркылуу басаңдатууга багытталган чаралар, стратегиялык милдеттерден болот:

- ишкерликтин ишенимдүү алга илгерилөөсүн жана тике инвестицияларды тартууну камсыз кылган ченемдик укуктук актыларды андан ары өркүндөтүүнүн натыйжасында, бизнести өнүктүрүүгө кедерги болгон административдик тоскоолдуктарды четтетүү;
- ишкерликти колдоонун аймактык түзүмүнүн системасы аркылуу кичи жана орто ишканаларды жеткиликтүү маалыматтык жана окутуу жагынан кызмат көрсөтүүлөр менен камсыз кылуу;
- учур талабына жооп берген информациялык технологиялардын жардамы аркасында потенциалдуу инвесторлорго өлкөнүн инвестициялык мүмкүнчүлүктөрү, республиканын региондору боюнча рыноктун салыштырмалуу артыкчылыктары тууралуу маалымдоо

7.4. Инвестициялык саясат

Инвестициялык саясат 2004-жылы мурдагыдай эле, инвестициялык чөйрөнү жакшыртууга жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясы астында Мамлекеттик Инвестициялар Программасын (МИП) жүзөгө ашыруу үчүн четөлкөдөн тартылуучу карыз алууларды кыскартууга жана Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу боюнча улуттук стратегияда белгиленген милдеттердин чегинде тике четөлкө инвестицияларын кошо алганда, жеке инвестицияларды арттырууга багытталат. МИПтин долбоорлорунун натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу боюнча күч-аркеттер жумшалат.

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан Социалдык мобилизациялоо жана акыйкат башкаруу Жылы деп жарыяланган 2004-жылы, жакырчылыкты жоюу көйгөйүн чечүү боюнча жергиликтүү шериктештиктердин демилгесин артыкчылыктуу колдоого алуу, инвестициялык саясаттын негизги багытынан болуп калат.

Билим берүүнү жана саламаттыкты сактоону өнүктүрүү боюнча ири масштабдуу долбоорлор улантылат.

Мамлекеттик кызмат системасында кесиптик деңгээлди рационациялоо жана жогорулатууга, сапаттуу башкарууга сурамдын өсүшү үчүн мейкиндикти түзүүгө багытталган мамлекеттик башкарууну өркүндөтүү, 2004-жылдагы инвестициялык саясаттын маанилүү багыттарынын бири болот. Ушул багыттын чегинде мамлекеттик финансыны тескөөнү жакшыртууга, атап айтканда бюджеттик жана казыналык процесстеринин натыйжалуулугун жана ачык-айкындуулугун арттыруу маселелерине олуттуу көңүл бурулат.

Мурдагы жылдардай эле, 2004-жылы мамлекеттик инвестициялардын олуттуу көлөмү экономиканын негизги секторлоруна – айылчарбасына, транспорт жана коммуникацияга, ошондой эле өлкөдө жеке сектордун өнүгүшү үчүн зарыл болгон финансылык жана институционалдык инфраструктураларга багытталат.

Мына ушул милдеттерди жүзөгө ашырууга багытталган мамлекеттик саясаттын чараларынан болуп төмөнкүлөр саналат:

- МИПтин экономикалык өсүшкө жана жакырчылыктын деңгээлин кыскартууга айрыкча таасирин тийгизген өзгөчө артыкчылыктуу долбоорлоруна көңүл топтоо;
- инвестицияны каржылоонун ички булактарын мүмкүн болушунча колдонуу, тике четөлкө инвестицияларын тартуу жана кредиттик каражаттарды кыйла натыйжалуу пайдалануу.

8. Структуралык кайра өзгөртүп түзүүлөр

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2004-жылдагы структуралык саясаты экономиканын стратегиялык секторлорунда кайра өзгөртүп түзүүлөрдү жүргүзүүгө жана менчиктештирүүгө, корпоративдик башкарууну өркүндөтүүгө, мамлекеттик башкарууну реформалоого, ошондой эле финансы секторунда жүргүзүлүп жаткан кайра өзгөртүп түзүүлөргө түрткү берүүгө багытталат.

2004-жылда орто мөөнөттүк келечекке структуралык кайра өзгөртүп түзүүлөрдүн маанилүү артыкчылыктарынан болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Дүйнөлүк банктын программалык кредитин (GSAC)/GTAC тартуу менен мамлекеттик башкаруу жана мамлекеттик кызмат секторун реформалоо.

2004-жылда жүргүзүлүүчү административдик реформалар төмөнкүлөргө багытталат:

- мамлекеттик сектордун ишинин жарандык коом алдында ачык-айкындуулугуна жана отчет берип туруусун күчөтүү;
- мамлекеттик кызматтардын натыйжалуулугун жогорулатуу;
- эларалык донорлордун колдоосу астында казыналык системасын техникалык модернизациялоо аркылуу мамлекеттин финансы системасын өркүндөтүү;
- демократиялык институттарды өнүктүрүү;
- мыйзамдарды иштеп чыгуу ишинин таасирдүүлүгүн жогорулатуу;
- мамлекеттик башкаруунун борбордук жана жергиликтүү органдарын реформалоо;
- мамлекеттик башкарууну бейборборлоштуруу жана жергиликтүү өзүн-өзү башкарууну өнүктүрүү;
- натыйжалуу иштеген мамлекеттик кызматтарды түзүү;
- мамлекеттик финансы системасын тескөө жана реформалоо.

Мамлекеттик башкаруу жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын борбордук аппараттарынын, ведомстволорго караштуу жана аймактык структураларынын мамлекеттик башкарууда иштеп жаткан кызматкерлеринин штаттык санын кыскартууну, мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлерди системалуу окутуу жана алардын кесипкөй тажрыйбасын жогорулатууну караган ишине жүргүзүлгөн функционалдык анализдөөлөрдүн жыйынтыгын чыгаруу, 2004-жылда мамлекеттик башкаруу секторунда жүргүзүлгөн негизги иш-чаралардын бири болуп калат.

2. Финансы секторун реформалоо.

Финансы секторун реформалоо банк тутумунун финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатууну көздөйт. Ушул максатка жетишүү үчүн төмөнкүлөргө багытталган бир катар маанилүү милдеттерди чечүү зарыл:

- банктарды капитализациялоонун деңгээлин жана капиталдын сапатын жогорулатуу;
- коммерциялык банктардын финансылык абалын жакшыртуу;
- экономиканын реалдуу секторун кредиттөө жана акча ресурстарын мобилизациялоо жагында банктардын ишин өнүктүрүү;
- кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүн кеңейтүү, банктык жаңы продукттарды колдонууга киргизүү жана көрсөтүлүп жаткан кызматтардын сапатын арттыруу;
- корпоративдик башкарууну өнүктүрүү жана банктарда башкаруу маданиятын жогорулатуу, тобокелдиктерди тескөө жана ички контролдук системасын өркүндөтүү;
- банктык мыйзамдарды өркүндөтүү;
- банктык көзөмөлдү жана жөнгө салууну чыңдоо;

-
- депозиттерди коргоо системасын киргизүү;
 - төлөө системаларын жакшыртуу;
 - терроризмди каржылоого жана кылмыштуу жол менен алынган кирешелерди легализациялоого каршы аракеттенүү механизмдерин банк тутумунда түзүү.

3. Стратегиялык ишканаларды кайра өзгөртүп түзүү жана менчиктештирүү (Дүйнөлүк банк жана GSAC).

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан жактырылгандан кийин, тармактын ишинин жаңы финансылык моделин (үлгүсүн), инвестицияларды тартууну караган республикада газ өндүрүү тармагын кайра өзгөртүп түзүү жана менчиктештирүү Программасын жана Кыргыз Республикасынын мамлекеттик менчигинде тургандарды 2004-2006-жылдары менчиктештирүүнүн жаңы Программасын жүзөгө ашыруу башталат.

4. Энергетика секторун чыңдоо жана тариф саясаты (Дүйнөлүк банк жана GSAC).

Энергетика секторун андан ары реформалоо, аны менчиктештирүүнү же болбосо активдерди энергетика секторунун финансылык абалын чыңдоо максатында тике инвестицияларды тартуу үчүн энергетика компанияларынын концессиясына өткөрүп берүүнү караган менчиктештирүү программасынын кийинки этаптарын жүзөгө ашырууга, квазифискалдык тартыштыкты кыскартууга багытталган натыйжалуу тариф саясатын жүргүзүүгө багытталат.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан электроэнергетика секторунда квазифискалдык тартыштыкты мониторингдөө системасы, электроэнергетика секторун финансылык жактан чыңдоо жана турукташтыруунун иш-чараларынын комплекстүү планы жана квазифискалдык тартыштыкты этап боюнча кыскартуу чаралары бекитилген.

Квазифискалдык тартыштыкты жылына ИДПга карата 2 пайыздык пунктка кыскартуу боюнча максаттуу параметрге жетишүү акчалай төлөмдөрдүн чогултулушун көбөйтүүнүн жана жоготууларды төмөндөтүүнүн эсебинен камсыз кылуу болжолдонууда. Мында, тарифтерди жогорулатуу маселеси 2003-2006-жылдары электр жана жылуулук энергиясына Орто мөөнөттүк тариф саясатынын чегинде, тарифтерди жогорулатуу зарылчылыгы келип чыккан учурда адекваттуу социалдык коргоо маселесин бир эле учурда чечүү менен коммерциялык жана техникалык жоготууларды кыскартуунун жетишилген параметрлерине, акча каражаттарынын чогултулушунун толук камсыз кылынышына жараша кароо болжолдонууда.

5. Корпоративдик башкарууну өркүндөтүү (Азия Өнүгүү банкы, корпоративдик башкаруу 1,2).

Биргелешкен билдирүүдөгү «Корпоративдик башкаруу жана ишканаларды реформалоо - 2» программасын жүзөгө ашыруу 2001-жылы башталган. Ушул программага ылайык ири мамлекеттик ишканаларда корпоративдик башкаруу системасы киргизилген. Инвесторлордун ишенимин арттыруу жана корпоративдик, финансылык башкарууну күчөтүү, коммерциялык пикир келишпестиктерди чечүү аркылуу ишканалардын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу ушул программанын максаты. Жогоруда белгиленген максаттарга жетишүү үчүн төмөнкүлөр аныкталган:

- институционалдык жана юридикалык чектерде саясаттарды иштеп чыгуу аркылуу алгылыктуу корпоративдик башкарууну киргизүү жана аны тереңдетүүнү камсыз кылуу;
- финансылык отчеттуулуктун эларалык стандарттарын жана аудиттин эларалык стандарттарын колдонууга киргизүүнү андан ары улантуу;
- баа берүү ишинин стандарттарын киргизүү;

-
- коммерциялык банктарды башкарууну жана кредиторлордун укуктарын коргоого алуу үчүн юридикалык негиздерди тереңдетүү;
 - ишин натыйжалуу жүргүзө албаган, бирок аны улантып кетүүгө жөндөмү бар ишканаларды реструктуризациялоого жана жөндөмсүз ишканаларды жоюуга көмөктөшүү.

9. Социалдык чөйрө

9.1. Социалдык жактан коргоо

Калктын социалдык жактан корголууга муктаж болгон катмарынын деңгээлин кыскартууга багытталган иш чаралар мамлекеттик саясаттын социалдык коргоо жагындагы негизги багыттарынан болуп саналат.

2004-жылы Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуунун улуттук стратегиясын жүзөгө ашыруунун чегинде төмөнкү маселелер чечилет:

- пенсияларды, жөлөкпулдарды, жеңилдиктерди, эмгек акыларды өз учурунда төлөп берүү;
- даректүү социалдык коргоого алуунун натыйжалуулугун арттыруу;
- калктын жакыр жашаган катмарын жигердүү экономикалык ишкердикке тартуу үчүн шарттарды түзүү;
- эмгек акыларды реформалоо;
- социалдык паспортторду түзүү жана мамлекеттик колдоого муктаж үй-бүлөлөр жөнүндө маалымат базасын иштеп чыгуу боюнча иштерди активдештирүү;
- калкты социалдык жактан мобилизациялоо максатында ай сайын төлөнүүчү жөлөкпулдардын жылдык суммасын чогуу төлөп берүү экспериментин улантуу;
- үй-бүлөлөрдү жана балдарды колдоого алуунун алгачкы бөлүмдөрү боюнча долбоорлорду жүзөгө ашыруу жана пилоттук долбоорлордо камтылбаган региондорго ушул тажрыйбаны жайылтуу боюнча ишти улантуу.

9.2. Социалдык камсыздоо

Пенсия системасын андан ары реформалоонун жактырууга ээ болгон Концепциясынын алкагында социалдык камсыздоо жагында төмөнкү багыттар боюнча иштер улантылат:

- пенсия топтоо системасына этап боюнча өтүү үчүн мыйзамдык негиздерди иштеп чыгуу;
- пенсияларды жогорулатуу;
- мамлекеттик социалдык камсыздандыруу боюнча камсыздандыруу төлөмдөрүн чогултууну администрлөөнү андан ары өркүндөтүү;
- камсыздандыруу базасын кеңейтүү, камсыздандыруу төлөмдөрүнүн жалпы көлөмүндөгү товардык өзара чегеришүүлөрдүн үлүшүн кыскартуу боюнча чараларды кабыл алуу;
- төлөмдөр боюнча мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыздарды өндүрүп алууга тиешелүү максатка багытталган иштерди жүргүзүү.

9.3. Эмгек рыногу жана иш менен камсыз болуу

Калктын иш менен камсыз болуусу үчүн 2004-жылы Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу боюнча улуттук стратегиянын чегинде төмөнкү милдеттерди чечүү белгиленген:

- иш менен камсыз кылуунун мамлекеттик саясатынын узак мөөнөттүү негиздерин аныктоо;
- бизнес-инкубаторлорду түзүү;
- эмгек рыногунда талап кылынган кесиптерге жана адистикке окутуудан өтүшкөн жумушсуз жарандардын санын 5-7 пайызга көбөйтүү;

- акы төлөнүүчү коомдук ишке тартылган жумушсуз жарандардын санын 5-7 пайызга көбөйтүү;
- калктын аз камсыз болгон катмарына жана жумушсуз жарандарга биринчи кезекте микрокредиттерди берүү жана калкты ишкердик ыкмаларына окутуу боюнча ишти активдештирүү (консультацияларды берүү, бизнес-пландарды түзүүгө жардам көрсөтүү);
- эмгек ресурстарынын убактылуу бош турган бөлүгүнүн экспорту боюнча ишти жандандыруу;
- региондук өнүгүүнү жана инвестициялык мүмкүнчүлүктөрдү эске алуу менен иш менен камсыз кылуунун мамлекеттик стратегиясын аныктоо;
- ишке орношкон жаштардын санын 5 пайызга көбөйтүү;
- өлкөнүн реалдуу керектөөлөрүн эске алуу менен орто жана жогорку билим берүү системасында адистерди даярдоо.

9.4. Билим берүү

Билим берүү секторун реформалоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишинин артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп калат.

Кыргыз Республикасында билим берүү чөйрөсүн өнүктүрүүдө анын жеткиликтүүлүгү жана сапаты өзөктүү негиз. Бул ар дайым көңүлдүн борборунда болуп келген жана бүгүнкү күндө да билим берүү жагындагы реформалардын негизги маңызын түзөт. Ушул багыттардын чегинде төмөнкү стратегиялык милдеттерди чечүү болжолдонууда:

- бардык деңгээлде билим алуунун жеткиликтүүлүгүнө жана ага бирдей мүмкүнчүлүктөргө мамлекеттик гарантияларды камсыз кылуу;
- билим берүүнүн сапатынын гарантияларынын механизмдерин түзүү.

Билим берүү чөйрөсүндө жүргүзүлгөн реформалардын жетишилген натыйжаларын бекемдеп калуу үчүн төмөнкүлөрдү аткаруу белгиленген:

- калктын бардык катмары үчүн билим алууда бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу максатында Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын ишинин ченемдик укуктук базаларын өркүндөтүү;
- мамлекеттик, муниципалдык жана альтернативалуу бюджеттерди тартуу менен мектепке чейинки мекемелердин ар кандай формаларынын тармагын сактап туруу;
- бардык деңгээлдеги билим берүү мекемелердинде мүмкүнчүлүгү чектелүү адамдар үчүн бирдей шарттарды түзүү;
- мугалимдерди даярдыктан өткөрүү жана кесипкөйлүгүн жогорулатуу системасын өркүндөтүү;
- билим берүү системасынын бардык деңгээлдеринде финансылык транспаренттүүлүктү камсыз кылуу;
- жогорку билим алуунун даректүүлүгү жана гранттык каржылоо принциптеринде окуп жатышкандарга мамлекеттик финансылык колдоо көрсөтүү механизмдерин иштеп чыгуу;
- айыл мектептеринин инфраструктураларын колдоого алуу;
- окуу китептерин жана окуу материалдарын даярдатууну каржылоо механизмдерин өркүндөтүү;
- билим берүү чөйрөсүндө башкарууну жана администрлөөнү өркүндөтүү.

Республикада акыркы жылдары түп тамырынан өзгөрүүгө дуушар болгон социалдык-экономикалык шарттар, айыл жеринде билим берүүнү реформалоонун жана өнүктүрүүнүн ийкемдүү жолдорун жана механизмдерин издеп табуунун зарылчылыгын таңуулоодо. Комплекстүү «Айылдык мектеп» программасын 2010-жылга чейинки мезгил аралыгында жүзөгө ашыруу, билим берүү системасын регионалдык, социалдык-экономикалык жана маданий өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен жаңылоо-

нун негизинде, айылдык мектептин окуучусунун жалпы билим алуусунун деңгээлинин сапатын жогорулатат.

2004-жылы эң аз камсыз болгон райондордо төрөлгөн баладан тартып 8 жашка чейинки наристелердин ден соолугун чыңдоо, тамакашын күчтөө жана алардын психо-социалдык калыптануусуна көз салуу максаты болгон «Чакан коомдор негизинде наристелердин чоңоюп өсүшүнө көз салуу» долбоорун жүзөгө ашыруу башталат.

Жакыр жашаган үй-бүлөлөрдүн балдарынын, мектепке чейинки мамлекеттик мекемелерди кошо алганда, мектепке чейинки программалардан пайдалана алуусун жакшыртуу, биринчи класста окутуунун сапатын күчөтүү, ошондой эле үй-бүлөдө баланын камкордукка алынышынын сапатын жогорулатуу максатында 12 район тандалып алынган. Ал жерлерде 12 мектеп жана бала бакчалары аныкталып, алар капиталдык ремонттоодон өткөрүлөт.

Жогорку билим берүү системасынын эларалык мейкиндикке интеграцияланышы максатында Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын Болонский процессине интеграциялануу долбоору сунуш кылынган. Долбоор жогорку билим берүүнү интернационалдаштырууга багытталган.

9.5. Саламаттыкты сактоо

Коомдун эң аярлуу катмарын кошо алганда, бардык жарандардын мамлекеттик гарантиялардын программаларынын чегинде акысыз медициналык кызматтардан адилет жана бирдей деңгээлде пайдалануусун камсыз кылуу - саламаттыкты сактоонун башкы максаты. 2004-жылы саламаттыкты сактоо саясаты төмөнкү артыкчылыктуу багыттар боюнча жүзөгө ашырылат:

- баштапкы медико-санитардык жардамды көрсөтүүгө багытталган медициналык жардам көрсөтүүнүн натыйжалуу иштеген системасын түзүү;
- каржылоонун жаңы ыкмаларын киргизүү жана аларды бекемдеп калуу;
- коомдук саламаттыкты сактоонун ролун күчөтүү.

Бүтүндөй алганда, саламаттыкты сактоо секторунда жүргүзүлүп жаткан реформалар ден-соолугун сактоого жарандардын конституциялык укуктарын камсыз кылуу, медициналык кызматтарды сунуштоонун туруктуу интеграцияланган системасын түзүү жана саламаттыкты сактоо секторун каржылоо боюнча мамлекеттик жөнгө салуу процессин оптимизациялоого багытталат.

2004-жылы саламаттыкты сактоо секторун реформалоону жүзөгө ашырууда төмөнкү милдеттерди чечүү алдыда турат:

- саламаттыкты сактоо мекемелеринин тармагын реструктуризациялоо;
- милдеттүү медициналык камсыздандырууну андан ары өнүктүрүү;
- каржылоонун жаңы ыкмаларын этап-этабы менен киргизүү;
- үй-бүлөлүк медицина институтун өркүндөтүү.

Медициналык кызматтарды көрсөтүшкөндөргө мамлекеттик бюджеттин каражаттарынан төлөп берүү жана милдеттүү медициналык камсыздандыруунун жаңы системасы андан ары өнүктүрүлөт: кеңири профилдеги ооруканаларда дарыланган учурда жана амбулатордук жана эмканалык деңгээлде катталган калкка ар бир адамга каралган ченем боюнча.

Саламаттыкты сактоо тармагынын кызматкерлеринин эмгегине төлөөлөрдү каржылоонун мыйзамдык негиздерин, жаңы ыкмаларын өркүндөтүү жана милдеттүү медициналык камсыздандыруу системасын финансылык жактан бекемдөө иши алдыда турат.

Дары-дармектер менен камсыз кылууну жакшыртуу жагында дары-дармектерди жана алардын сапаты үчүн жооп берген системаларды каттоодон өткөрүүнү кошо алганда, бул багытта мыйзамдык негиздерди өркүндөтүү боюнча иштер улантылат.

Медициналык кызматтардын сапатын жакшыртуу, лицензиялоо жана аккредитациялоо процесстерин өркүндөтүү, медицина тармагында билим берүү, илим жана илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү системасын өркүндөтүү, дары-дармектерди сарамжалдуу бөлүштүрүү системасын иштеп чыгуу жана колдонууга киргизүү белгиленүүдө.

Дары-дармектерди сарамжалдуу жумшоо, адам өмүрүн сактап калуу үчүн эң керектүү болгон дары-дармектердин тизмеси боюнча ченемдик документтер менен катар эле, мыйзамдык базаларды чындоого, дары-дармектер менен камсыз кылуу маселесин чечүүгө, дары-дармектерди жана алардын сапатын камсыз кылуу системасын каттоодон өткөртүүгө, дары-дармектерден салык алуу жана бажы төлөмдөрү маселелерин чечүүгө багытталат.

Калктын сергек жашоо ыргагын жайылтууга айрыкча көңүл бурулат. Коомдук саламаттыкты сактоо жана санитардык-эпидемиологиялык кызмат системасын реформалоону, алардын функцияларын жана иш чөйрөсүн кеңейтүүнү кошо алганда, сергек жашоо ыргагын калыптандыруу жагында реформаларды иштеп чыгуу жана аларды колдонууга киргизүү, ошондой эле өлкөдө сергек жашоо ыргагын калыптандыруу боюнча түптөлгөн жагдайга иликтөөлөрдү жүргүзүү, иштин жаңы багыттарынан болуп калат.

Милдеттүү медициналык камсыздандырылган жарандарды амбулаториялык деңгээлде дары-дармектер менен камсыз кылуу боюнча кошумча программаны андан ары колдонууга киргизүү иши улантылат.

Каржылоо системасын өзгөртүү жана маалымат системасын өнүктүрүү боюнча «Саламаттыкты сактоо секторун реформалоо» долбоорун жүзөгө ашыруунун чегинде башталган реформаларды андан ары жүзөгө ашыруу белгиленүүдө. Жүргүзүлүп жаткан реформалар каржылоо булактары жана финансылык ресурстарды бөлүштүрүү маселелерин, бирдиктүү төлөөчү системасын киргизүүгө байланыштуу уюштуруу аспектилерин да камтый тургандыгы пландаштырылууда.

Саламаттыкты сактоо бюджетин жаңы принциптер боюнча түзүү, Мамлекеттик гарантиялар программасынын аткарылышын камсыз кылууга, ЛПУну каржылоонун колдонулуп келинген ыкмаларын өркүндөтүүгө байланыштуу реалдуу чыгашаларга баа берүүнү жүргүзүү механизмдерин иштеп чыгуу каралган. Ошондой эле, ыкчам тескөөнү жөнгө салуу жана чечимдерди кабыл алуу максатында саламаттыкты сактоо секторунда бирдиктүү маалымат системасын түзүү пландаштырылган.

1-ГЛАВА

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКОНОМИКАСЫНЫН 2004-ЖЫЛДА ӨНҮГҮҮСҮ

1.1. Реалдуу сектор

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча¹ 2004-жылы ИДПнын көлөмү 7,1 пайызга көбөйүү менен 94,1 млрд. сомду түзгөн. ИДПнын өсүшү, “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда 7,8 пайызды түзгөн.

1.1.1.-таблица.

Ички дүң продукциянын 2004-жылдагы түзүмү

	Салыштырмалуу салмак, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүш арымда- рындагы салым, пайыздык пункттар
Айылчарбасы, мергенчилик жана токойчулук	32,9	4,1	1,4
Тоокендерин казып алуу өнөржайы	0,7	34,3	0,2
Кайра иштетүү өнөржайы	12,2	1,6	0,2
Электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	3,1	6,5	0,2
Курулуш	3,0	3,5	0,1
Соода, автомобилдерди жана жеке керектөө буюмдарын оңдоо	16,6	18,6	2,8
Мейманканалар жана ресторандар	1,5	14,1	0,2
Транспорт жана байланыш	6,4	17,0	0,9
Жана башка тармактар	23,6	4,4	1,1
ИДП	100	7,1	7,1

Булагы: УСКнын маалыматтары

Отчеттук жылда чарба жүргүзүүчү субъекттердин саны² 10,2 пайызга өскөн жана 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата 297,2 миң бирдикти түзгөн. Юридикалык жактардын саны 9,2 пайызга көбөйүү менен 60,5 миң субъектке жеткен. Өз алдынча иш алып барган ишкерлердин саны 2003-жылдагыга салыштырганда 18,5 пайызга артуу менен 159,2 миң адамды түзгөн. Чарба жүргүзгөн субъекттердин жалпы санында эң чоң үлүш соодага, автомобилдерди, турмуш-тиричилик буюмдарын жана жеке керектөө предметтерин ремонттоого (28,1 пайызы), коммуналдык жана социалдык кызмат көрсөтүүлөргө (17,9 пайыз) жана өнөржайына (11,4 пайыз) туура келет.

Айылчарбасынын дүң өндүрүмү 2003-жылдагыга салыштырганда 4,1 пайызга өскөн, негизинен бул, табигый шарттардын ыңгайлуу болушунун натыйжасында 8,1 пай-

¹ Алдынала алынган маалыматтар.

² Статистикалык бирдиктердин бирдиктүү мамлекеттик регистрине киргизилген.

ызга көбөйүүгө жетишкен өсүмдүк өстүрүү багытынын продукцияларынын эсебинен камсыз кылынган. Тамеки өстүрүп алуу 49,5 пайызга, пахта 14,9 пайызга, жашылча-жемиш 9,5 пайызга, дан өндүрүү 4,6 пайызга, картошка 4,2 пайызга көбөйгөн. Негизги айылчарба өсүмдүктөрүнүн ичинен кант кызылчасын жыйнап алуу, айдоо аянттарынын кыскартылышы жана түшүмдүүлүктүн түшүп кетишинен улам, 20,9 пайызга төмөндөгөн. Мал чарбасынан алынган азыктүлүк 2004-жылы 0,7 пайызга кыскарган.

Соода жүгүртүүсүнүн, автомобилдерди, турмуш-тиричилик буюмдарын жана жеке керектелүүчү предметтерди оңдоонун жалпы көлөмү¹ 22,4 пайызга көбөйгөн. Мейманканалардын жана ресторандардын кызмат көрсөтүүлөрүнүн көлөмү 14,4 пайызга өскөн, анын ичинде мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрү 9,9 пайызды, ресторандардыкы 16,4 пайызды түзгөн. 2004-жылы транспорттун бардык түрү менен жеткирилген жүктөрдүн көлөмү¹ 1,4 пайызга артуу менен негизинен, автомобиль транспорту менен ташуулардын көлөмүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен 30,2 млн. тоннага жеткен. Байланыш кызматтары 20,8 пайызга өскөн.

Отчеттук жылда өнөржай продукцияларын өндүрүүнүн көлөмү 3,7 пайызга, ал эми “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, 6,6 пайызга өскөн. Өнөржайынан жөнөтүлгөн продукциялардын көлөмү чыгарылган продукциялардын жалпы көлөмүнүн 94,3 пайызын түзгөн. Мында, жөнөтүлгөн продукциялардын 38,1 пайызы экспорттолгон.

Өнөржай өндүрүшүнүн өсүшүнө негизги салым башка металл эмес минерал продукцияларын, электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү, ошондой эле резина жана пластмасса буюмдарын жасап чыгаруу менен камсыз кылынган.

Инвестициялардын көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 2,8 пайызга көбөйгөн. Каржылоо булактарынын ичинен эң чоң үлүштү мурдагыдай эле, ишканалардын өздүк каражаттары ээлейт жана алар жалпы көлөмгө карата 34,4 пайызды түзөт. 2004-жылы калайык-калктын каражаттарынын жана башка булактардын эсебинен капиталдык салымдардын олуттуу – 84,5 пайызга өсүшү катталган, ал эми алардын салыштырмалуу салмагы капиталдык инвестициялардын жалпы көлөмүндө 28,3 пайызды түзгөн. “Тике четөлкө инвестициялары” статьясы боюнча каржылоо олуттуу – 47,3² пайызга кыскарган.

Чарба жүргүзүүчү субъекттердин (өсүмдүк өстүрүү жана мал чарбасы менен иш алып баргандарды эске албаганда) баланстык пайдасы³ 2003-жылдын ушул эле мез-

¹ Физикалык көлөм.

² Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары.

³ Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин 2004-жылдын тогуз айы үчүн маалыматтары.

гилиндегиге салыштырганда 3,8 эсеге көбөйгөн. Пайданын артышы кайра иштетүү өнөржайынын ишканаларында, транспорт жана байланышта, соода жүргүзүүдө, автомобилдерди, турмуш-тиричилик буюмдарын жана жеке керектөө предметтерин оңдоо ишканаларында, ошондой эле финансылык ишкердикти жүргүзүшкөн уюмдарда катталган. Ошону менен бирге эле, курулуш ишинде, электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү, тоокендерин казып алуу өнөржайында чыгымдардын орун алышы белгиленген. Отчет беришкен ишканалардын ичинен чыгашалуу иштегендеринин үлүшү 40,0 пайызга жакынды түзөт, бул 2003-жылдагы деңгээлге туура келет. Ишкердик жигердүүлүккө жүргүзүлгөн мониторингден алынган маалыматтар боюнча иликтөөгө алынган ишканалардын өндүрүштүк кубаттуулуктарын толук пайдалануу 2003-жылдагыга салыштырганда иш жүзүндө өзгөрүүсүз калуу менен орточо алганда, 32,0 пайызды түзгөн.

Реалдуу секторго кирген экономикалык ишкердиктин көпчүлүк түрү боюнча отчеттук жылдын баш жагындагы алардын көлөмүнө салыштырганда дебитордук сыяктуу эле, кредитордук карыздардын азаюусу (төмөндөшү) катталган.

Экономикалык өсүш жана инфляциянын деңгээлинин төмөндүгү калктын кирешелеринин артышына өбөлгө түзгөн. Отчеттук жылы номиналдык орточо айлык эмгек акы 2202,9 сомду, ал эми айкын өсүш (керектөө бааларынын индексин эске алганда) 10,2 пайызды түзгөн. Калктын кирешелеринин өскөндүгү үй-чарбаларынын чыгашаларынын артышынан да көрүнгөн. Алып көрсөк, чекене товар жүгүртүүнүн көлөмү 12,5 пайызга өскөн (калктын жан башына эсептегенде 16,2 пайыз), калкка акы төлөнүүчү кызматтардын көлөмүнүн өсүшү 18,2 пайызды түзгөн (калктын жан башына эсептегенде өсүш 31,6 пайыз).

1.2. Мамлекеттик финансы сектору

Отчеттук жылда бюджет саясаты Жакырчылыкты кыскартуунун улуттук стратегиясын жүзөгө ашыруунун алкагында социалдык секторду артыкчылыктуу каржылоого багытталган. Салык саясатын өркүндөтүү бюджеттин киреше бөлүгүнүн аткарылышына өбөлгө түзгөн. Салык алуу базасын кеңейтүү максатында бир катар чаралар кабыл алынган, анын ичинде салык алуунун патенттик системасы кайрадан каралып чыккан; акциздик салык чендери өзгөртүлүп, ошондой эле салыктык айрым жеңилдиктер алынып салынган. Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин жаңы редакциясын иштеп чыгуу боюнча жүргүзүлгөн ишти баса белгилеп кетүү зарыл. Бул келечекте, колдонулуп жаткан Кодекстин жоболорунда орун алган карама-каршы келүүлөрдү жана бирдей эмес түшүнүүлөрдү четтетүүгө, ошондой эле анын жоболорунун колдонулушун жөнөкөйлөтүүгө мүмкүндүк берет. Бюджеттик кирешелердин, атап айтканда салыктык түшүүлөрдүн олуттуу өсүшү отчеттук жылда чыгашалар боюнча мамлекеттик бюджеттин аткарылышына өбөлгө түзгөн, бул бюджеттин саламаттыкты сактоого, билим берүүгө жана башка социалдык кызмат көрсөтүүлөргө багытталган чыгашаларын көбөйтүүгө мүмкүнчүлүк берген. Калктын эң аярлуу катмарын коргоого алуу жана экономикалык өсүштү камсыз кылуу үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү мамлекеттик милдеттенмелерди аткаруу багытынын өзөктүү түйүнү болуп калган.

Кыргыз Республикасынын 2004-жылга мамлекеттик бюджетти 505,8 млн. сом өлчөмүндөгү же ИДПга карата 0,5 пайыздагы тартыштыгы¹ менен аткарылган. Мында, четөлкөлөрдөн трансферттерди кошо алганда, кирешелер 18335,9 млн. сомду, чыгашалар 18841,7 млн. сомду түзгөн. Бюджеттин баштапкы профицити² 458,0 млн. сомду же ИДПга карата 0,5 пайызды түзгөн.

1.2.1. Мамлекеттик бюджеттин ресурстары

Отчеттук жылы четөлкөлөрдөн алынган трансферттерди кошо талганда, мамлекеттик бюджеттин жалпы кирешеси 2003-жылдагыга салыштырганда 13,1 пайызга өскөн, ал эми бул, ИДПга карата пайыздык катышта 19,3 пайыздан 19,5 пайызга чейинки өсүштү чагылдырат.

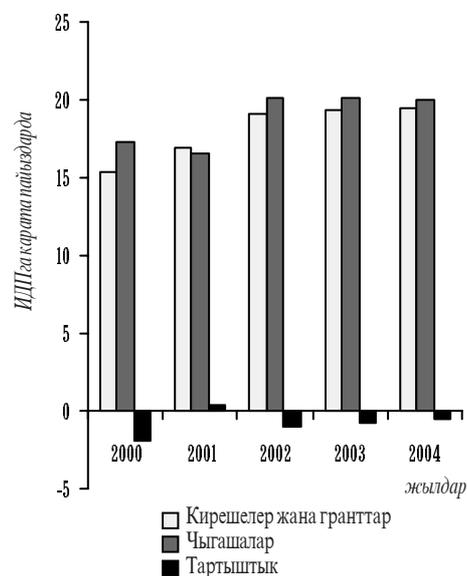
Салыктык түшүүлөр 2004-жылы 13986,6 млн. сомго же ИДПга карата 14,9 пайызга жеткен (2003-жылы - 11916,5 млн. сом же ИДПга карата 14,2 пайыз). Мамлекеттик бюджеттин жалпы кирешелериндеги салыктардын

¹ Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук Казыналыгынын МИПти эске албагандагы, алдынала маалыматтары.

² Пайыздык төлөмдөрдү эсептен алып салгандан кийинки жалпы кирешелер (четөлкөлөрдөн трансферттерди кошо алганда) менен жалпы чыгашалардын ортосундагы айырма катары эсептелинген, бюджеттин тышкы карызга карата туруктуулугун мүнөздөгөн көрсөткүч.

1.2.1.-график.

Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы (МИПти кошпогондо)

салыштырмалуу салмагы 2003-жылдагыга салыштырганда 2,8 пайыздык пунктка көбөйүү менен 76,3 пайызды түзгөн. Салыктык түшүүлөр боюнча өсүш 17,4 пайызга жеткен, бул негизинен, импорттун көлөмүнүн олуттуу өсүшүнүн натыйжасында тышкы экономикалык ишкердиктен салыктардын түшүүсү менен камсыз кылынган.

Ички продукциялардан кошумча нарк салыгынын (КНСтин) түшүшү 2003-жылдагыга салыштырганда 8,5 пайызга төмөндөгөн, ал эми сырттан ташылып келинген продукцияларга КНСтен түшүүлөр 36,5 пайызга өскөн.

Пайда салыгынан түшүүлөрдүн көлөмү 2004-жылда реалдуу сектордун ишканаларынын пайдасынын олуттуу өсүшү катталгандыгына байланыштуу 0,6 пайызга көбөйгөн.

Кароого алынып жаткан жылы киреше салыгынан түшүүлөр (1442,9 млн. сом) 2003-жылдагыга салыштырганда 19,4 пайызга өскөн, буга негизинен салык алуунун патенттик системасына өтүшкөн чарба жүргүзүүчү субъекттердин санын артышынан улам жетишилген. Отчеттук жылдын чын куран айынан тартып өз ыктыяры боюнча патенттөөнүн чегинде патент үчүн белгиленген чендин (ставканын) өлчөмү республика боюнча орточо алганда 40,0 пайызга көбөйтүлгөн. 2004-жылда милдеттүү түрдө патенттелүүгө тийиш болгон чарбалык иштин түрлөрүнүн тизмеси кыскартылган (тарыган).

Ичтен өндүрүлгөн жана сырттан алынып келинген продукцияларга акциздерден түшүүлөр 7,0 пайызга өскөн. Арак-шарап продукцияларын, тамеки түрлөрүн чыгаруу көлөмүнүн кеңейтилиши жана акциздик товарлардын импортунун көбөйүүсү өсүштүн негизги себебинен болгон. Бензинге акциздик салыктын чени 1500 сомдон 800 сомго чейин, дизель отунунун тоннасына 500 сомдон 200 сомго чейин олуттуу төмөндөтүлгөн.

Жер салыгынан түшүүлөрдүн 335,2 млн. сомго чейин көбөйгөндүгү катталган. Өсүш 2003-жылдагыга салыштырганда 7,4 пайызды түзгөн. Ошондой эле, “Бажы пошлиналары” статьясы боюнча түшүүлөр да 6,3 пайызга (449,4 млн. сомго) көбөйгөн.

Мамлекеттик бюджетке салыктык эмес түшүүлөр 2004-жылда мурдагы жылдагыга салыштырганда 7,6 пайызга төмөндөө менен 3418,9 млн. сомду түзгөн, анын ичинде Улуттук банктын пайдасынан мамлекеттик бюджетке 192,3 млн. сом чегерилген. Мамлекетке тиешелүү акциялардан алынуучу дивиденддер 72,6 пайызга олуттуу кыскарган (337,4 млн. сомдон 92,5 млн. сомго чейин). Бюджеттик уюмдар тарабынан алынуучу атайы каражаттар отчеттук жылда 2003-жылдагыга салыштырганда 18,5 пайызга өскөн. Мамлекеттик ссудалардын кайтарылып берилиши 3,6 пайызга көбөйүү менен 2004-жылы 437,7 млн. сомду түзгөн.

Отчеттук мезгил ичинде четөлкө кредиттеринин жана

гранттарынын каражаттарын пайдалануу 1309,3 млн. сомду түзгөн (2003-жылы – 1403,1 млн. сом).

1.2.2. Мамлекеттик бюджеттин чыгашалары

Мамлекеттик бюджеттин чыгашалары 2004-жылда андан мурдагы жылдагыга салыштырганда 11,5 пайызга көбөйгөн. Мурдагыдай эле, мамлекеттик чыгашалар мамлекеттин социалдык гарантияларын өз учурунда жана толук каржылоого багытталган. Социалдык мобилизациялоо жылында каралган чаралардын аткарылышын камсыз кылуу үчүн Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын 2004-жылга республикалык бюджетти жөнүндөгү” Мыйзамына эки жолу өзгөртүүлөр киргизилген жана буга, макроэкономикалык абалдын жакшыруусунун жана бюджеттин киреше бөлүгүнүн көбөйүүсүнүн натыйжасында мүмкүн болгон.

Эмгек акыларды төлөөгө кеткен чыгашалар 2003-жылдагыга салыштырганда 14,7 пайызга өскөн, бул негизинен, социалдык чөйрөдө иштеген кызматкерлердин эмгек акысынын жыл башынан бери 15 пайыздан эки жолу көбөйтүлүшүнө байланыштуу жүргөн.

Социалдык фонддун 2004-жылдагы тартыштыгы республикалык бюджеттен 497,2 млн. сом суммасындагы субвенциялар менен каржыланган. Субвенциялар 2003-жылдагыга салыштырганда 15,4 пайызга төмөндөгөн.

Тышкы займдар боюнча пайыздык төлөмдөр (485,5 млн. сом) 30,0 пайызга өскөн. Тышкы карыздын негизги суммасын тейлөө 2004-жылда 297,6 млн. сомду түзүү менен 2003-жылдагыга салыштырганда 81,6 пайызга өскөн.

Мамлекеттик кыска мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү баалуу кагаздар боюнча пайыздык төлөмдөр отчеттук жылы тиешелүүлүгүнө жараша, 62,0 млн. сомду жана 346,5 млн. сомду түзгөн.

Отчеттук жылда “Капиталдык салымдар” статьясы боюнча чыгашалар андан мурдагы жылдагыга салыштырганда 5,9 пайызга өскөн.

МИП долбоорлору боюнча 2004-жыл ичиндеги чыгашалардын жалпы көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 12,8 пайызга көбөйүү менен 3797,4 млн. сомду түзгөн, анын ичинде гранттарсыз тышкы каржылоо 3186,6 млн. сомду, ички каржылоо 255,8 млн. сомду түзгөн.

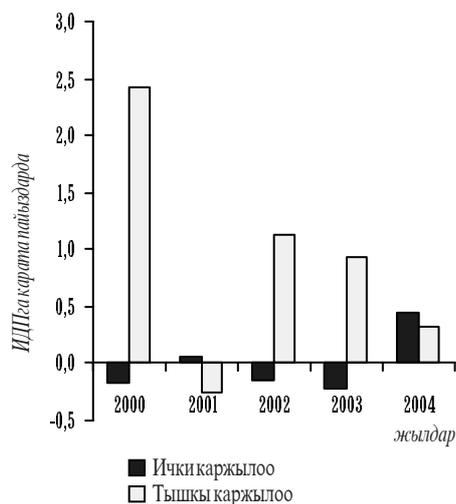
1.2.3. Мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын каржылоо

Мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын каржылоо ички жана тышкы булактардан жүзөгө ашырылган. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук Казыналыгынын¹ маалыматтары боюнча 2004-жылга мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын ички каржылоо 416,1 млн. сомду, ал эми тышкы каржылоонун көлөмү 295,9 млн. сомду түзгөн.

¹ Алдынала маалыматтар.

1.2.3.1.-график.

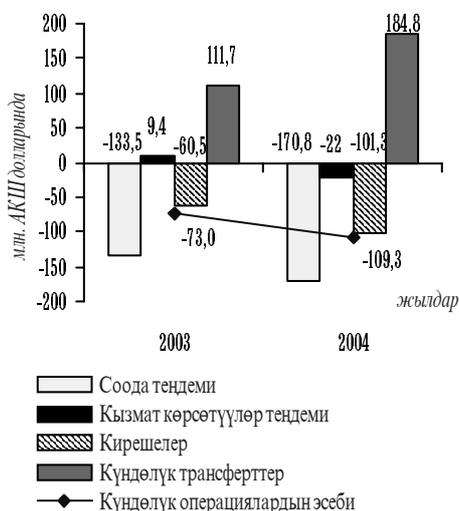
Мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын каржылоо

1.3. Кыргыз Республикасынын 2004-жылдагы төлөм теңдеми (төлөө балансы)

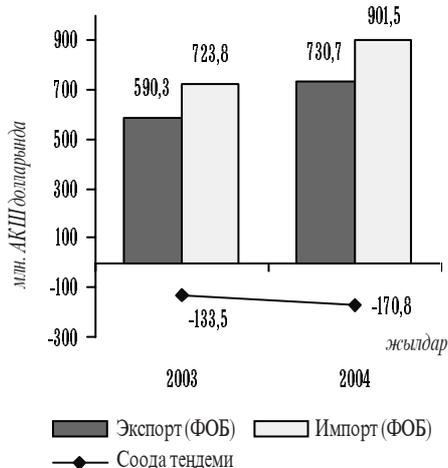
1.3.1.-график.

Күндөлүк операциялар эсеби

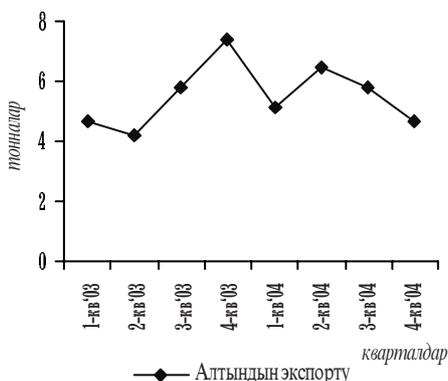
1.3.2.-график

Соода теңдеми

1.3.3.-график.

Натуралай түрүндө алганда алтындын экспортунун динамикасы

Кыргыз Республикасынын 2004-жыл үчүн төлөм теңдеми бүтүндөй алганда, 115 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү оң сальдосу менен түптөлгөн. Мында, 2004-жылдагы күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгы 2003-жылдагыга салыштырганда 49,7 пайызга көбөйгөн, бул ИДПга карата 5,2 пайызды түзгөн. Күндөлүк эсептин динамикасы соода теңдеминин тартыштыгынын 27,9 пайызга көбөйүшү жана кирешелер теңдеминин терс сальдосунун 67,4 пайызга өсүшү, ошондой эле кызмат көрсөтүүлөр теңдеминин 2003-жылдагы 9,4 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү оң маанисинен отчеттук жылдагы 22 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү терс мааниге чейин өзгөрүүсү менен шартталган.

Тышкы соодалык жүгүртүү ФОб баасында отчеттук жылы 1632,2 млн. АКШ долларын түзгөн, бул 2003-жылдагы ушул эле көрсөткүчтөн 24,2 пайызга көп. Товардык агымдардын өсүшү импорттун 24,5 пайызга сыяктуу эле, экспорттун 23,8 пайызга өсүшүнүн эсебинен жүргөн. Соода теңдеминин тартыштыгы 170,8 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн (2003-жылы соода теңдеминин тартыштыгы 133,5 млн. АКШ долларын түзгөн).

КМШга кирген өлкөлөр менен товар жүгүртүү 39,1 пайызга көбөйүү менен 830,3 млн. АКШ долларын түзгөн, ал эми алыскы четөлкөлөр менен товар жүгүртүү 11,8 пайызга артуу менен 802 млн. АКШ долларына барабар болгон.

Товарлардын ФОб баасындагы экспорту 2004-жылы 730,7 млн. АКШ долларын түзгөн. Алтындын нарктык көрсөткүчтөгү экспорту 10,7 пайызга (2003-жылы 59,6 пайыз) өсүү менен 287,4 млн. АКШ долларын түзгөн, бул, 2004-жылда алтынга дүйнөлүк баанын өсүшү менен шартталган. Алтындын экспорту натуралай алганда, отчеттук жылы 0,4 пайызга кыскарган, ал эми 2003-жылы ал андан мурдагы жылга салыштырганда 27,0 пайызга өсүшкө ээ болгон.

Алтынды эске албаганда, калган статьялардын экспорту керектөө товарларын (60,9 пайызга), чийки заттарды (30,4 пайызга), энергопродукцияларын (20,6 пайызга), инвестициялык товарларды (6,4 пайызга) ташып кетүүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен 34,0 пайызга өскөн. Курамында алтын негизги статьядан болуп саналган “аралык товарлар” тобу боюнча экспорт 11,4 пайызга өскөн. Керектөө товарларынын экспортунун көбөйүшү кантты, электр лампаларын, жашылча-жемиштерди, сүт азыктарын жана кийим-кечелерди берүүлөрдүн өсүшү менен шартталган. Пахта, органикалык эмес химия заттары, кара металлдардын жана түстүү металлдардын сыныктары жана эритмелери

негизги сырьелук экспорттук продукциялардан болгон. Энергопродукцияларынын экспортунун өсүшүнө электр-энергиясын берүүлөрдүн көбөйүүсү, ошондой эле мунай-заттарын экспорттоо (негизинен авиация керосинин ре-экспорттоо) таасирин тийгизген. Алтындан тышкары, “аралык товарлар” тобунда куйма айнектер, цемент жана курулуш материалдары экспорттолгон.

Экспорттун географиялык түзүмүндө 61,7 пайыз алыскы четөлкөлөргө туура келген. Алтын, негизги статьясынан болгон экспорттун жалпы көлөмү, Бириккен Араб Эмираттарын жана Швейцарияны эске албаганда, Канадага жана Кытайга туура келген. Бардык экспорттук берүүлөрдүн жалпы көлөмүндө КМШ өлкөлөрүнө экспорт 38,3 пайызды түзгөн. Экспорттун эң чоң көлөмү мурдагыдай эле Россияга (КМШ өлкөлөрүнө экспорттун жалпы көлөмүнүн 50,0 пайызы), Казакстанга (32,0 пайызы), ошондой эле Тажикстанга (8,0 пайыз) жана Өзбекстанга (0,5 пайыз) багытталган. КМШ өлкөлөрүнө негизги экспорттук товарлардан болуп пахта, электрэнергиясы, кант, электр лампалары, айнек, цемент жана курулуш материалдары саналат.

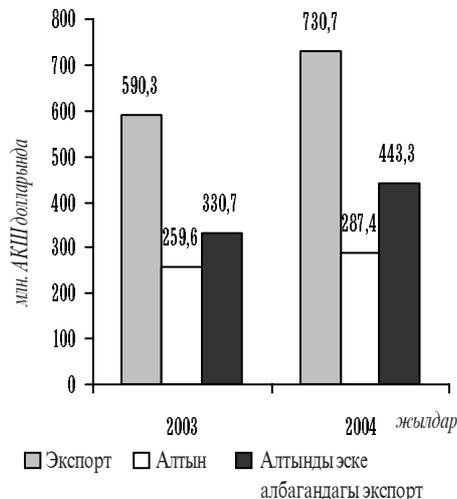
Товарлардын ФОБ баасындагы импорту 901,5 млн. АКШ доллары өлчөмүндө калыптануу менен 24,5 пайызга өскөн¹. Импорттун көбөйүүсү КМШ өлкөлөрүнөн 40,4 пайызга жүргөн сыяктуу эле, алыскы четөлкөлөрдөн 5,6 пайызга жүзөгө ашырылган. КМШ өлкөлөрүнүн импорту жалпы көлөмүндөгү үлүшү 61,9 пайызды түзгөн.

Импорттун өсүшү функционалдык түзүмдүн бардык статьялары боюнча жүргөн. Импорттун өсүшүнүн эң чоң арымы (65,4 пайызга) органикалык эмес химия заттары түрүндөгү сырьё, жыгач, иштетилбеген тамеки, таш, кум жана шагыл сыяктуу товарларга туура келген. Күйүүчү-майлоочу материалдардын импорту эсебинен энерго-продукцияларынын импорту 44,6 пайызга өсүшү орун алган. Аралык товарлар тобуна кирген товарларды ташып келүү чоюн, болот, пластмасса, кагаз-картон, резина покрывкаларын, боеочу, ийлөөчү заттарды, жер семирткичтерди берүүлөрдүн артышынын эсебинен 36,0 пайызга көбөйгөн. Инвестициялык жана керектөө товарларынын агымы тиешелүүлүгүнө жараша, 27,6 жана 18,8 пайызга көбөйгөн.

Импорттун географиялык түзүмүндө КМШ өлкөлөрүнүн үлүшү 61,9 пайызды түзгөн. КМШ өлкөлөрүнөн жалпы импортто эң чоң үлүштү Россиядан товарлардын импорту (50,0 пайыз) ээлеп келүүдө, ал 2003-жылдагыга салыштырганда 56,1 пайызга көбөйгөн. Импорттун өсүшү мунайзаттарынын, кагаз жана картондун,

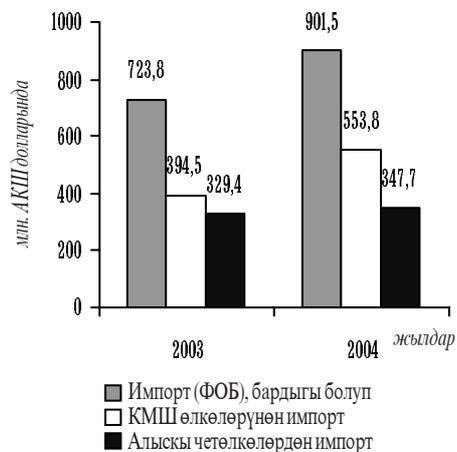
1.3.4-график.

Дүн экспорт, алтындын экспорту жана алтынды эске албагандагы экспорт

1.3.5-график.

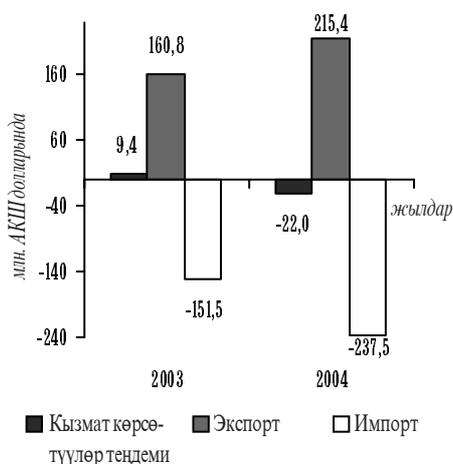
Кыргыз Республикасына товарлардын импорту

¹ СИФ баасындагы импорт 2004-жылда алдынала алганда 970,8 млн. АКШ долларын түзгөн. Мында, соода теңдемнин тартыштыгы 240,1 млн. АКШ долларына бааланган.

1.3.6.-график.

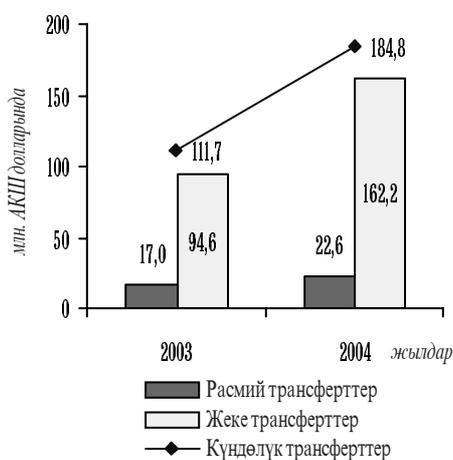
Эларалык кызмат көрсөтүүлөр теңдеми

1.3.7.-график.

Кирешелер теңдеми

1.3.8.-график.

Күндөлүк трансферттер

кара металлдын жана андан жасалган буюмдардын, автомобиль шиналарынын, тамакаш азыктарынын, сыра жана медикаменттердин, жуучу жана тазалоочу (полировкалоочу) заттардын, бочу сырлардын жана лактардын олуттуу түшүүсүнүн натыйжасында жүргөн.

Казакстандан республикага товарлардын ташылып келиниши 11,2 пайызга өскөн, бул, негизинен мунайзаттарынын, буудайдын, канттын, сигареттердин, сыра, ташкөмүрдүн, өсүмдүк майынын, кара металлдын прокатынын жана башкалардын ири көлөмдө түшүүсү менен шартталган. КМШ өлкөлөрүнөн импорттун жалпы көлөмүндө Казакстандын салыштырмалуу салмагы 34,7 пайызды түзгөн.

Алыскы четөлкөлөрдөн товарларды негизги берүүчүлөрдөн болуп, мурдагыдай эле Кытай (алыскы четөлкөлөрдөн импорттун жалпы көлөмүндө 22,0 пайыз), Германия (14,8 пайыз), АКШ (12,0 пайыз) жана Түркия (9,0 пайыз) мамлекеттери калууда. Ушул өлкөлөрдөн айрыкча медикаменттер, кездемелер, пластмасса буюмдары, электрбайланыштары үчүн жабдуулар, эфир майлары, машиналар жана жабдуулар түрүндөгү товарлар ташылып келинген.

Отчеттук жылда эларалык кызмат көрсөтүүлөр теңдеминин терс сальдосу 22,0 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн болсо, 2003-жылы бул көрсөткүч 9,4 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң чыккан. Кызмат көрсөтүүлөр теңдеминин терс сальдосу экспортко салыштырганда (33,9 пайыз) кызмат көрсөтүүлөр импортунун көлөмүнүн озгон арымда өсүшү (56,8 пайызга) менен шартталган.

Тартыштыгы 2003-жылдагыга салыштырганда 67,4 пайызга өсүү менен 101,3 млн. АКШ долларын түзгөн кирешелер теңдеминин терс сальдонун көбөйүү тенденциясы сакталып калган. Терс сальдонун артышына “Реинвестицияланган кирешелер” статьясы боюнча төлөөлөрдүн 2,7 эсеге көбөйүүсү, ошондой эле башка инвестициялар боюнча кирешелердин 30,5 пайызга жана отчеттук жылы 39,9 пайызга өсүү менен 37,5 млн. АКШ долларын түзгөн жеке займдарды кошо алганда, тышкы займдар боюнча пайыздык төлөмдөрдүн өсүшү таасирин тийгизген.

Күндөлүк трансферттердин оң теңдеми (балансы) 2004-жылда андан мурдагы жылдагы көрсөткүчтөн 65,4 пайызга артуу менен көбөйүүгө ык коюу багытын сактап калган. Өсүш, иш жүзүндө жеке трансферттерге кирген бардык статьялар боюнча жүргөн жана муну жеке сектордун күндөлүк трансферттеринин таза агылып кирүүсүнүн 71,5 пайызга олуттуу көбөйгөндүгү менен түшүндүрүүгө болот. Аларга, калктын почта аркылуу акча которуулары, жеке адамдардын коммерциялык банктар аркылуу трансферттере, жеке адамдардын четөлкөлөрдөн которуулары, ошондой эле жеке секторго товардык гранттар

түрүндөгү түшүүлөр кирет. Мамлекеттик башкаруу сектору тарабынан алынган трансферттердин көлөмү 34,1 пайызга көбөйгөн.

Капитал менен операциялар жана финансы операцияларынын эсеби (аналитикалык түрдө берүүдө) 107,8 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдосу менен түптөлгөн (2003-жылы 26,1 млн. АКШ долларында). Мында, капитал менен операциялар эсебинин тартыштыгынын көбөйгөндүгү катталган. Ал эми финансы эсеби 2003-жылдагыдан айырмаланып, оң чыккан.

Капитал менен операциялар эсебинин терс сальдосу 11,4 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн (2003-жылы - 0,9 млн. АКШ долларында). Терс сальдонун көбөйүүсү республикага капиталдык товарлар түрүндөгү гранттардын агылып кирүүсүнүн 53,0 пайызга кыскаруусу менен шартталган. Мында, капиталдык трансферттердин накта агылып чыгуусу 22,8 пайызга көбөйгөн.

Финансы эсебинин оң теңдеми отчеттук жылы 2003-жылдагы 25,2 млн. АКШ доллары көлөмүндөгү терс сальдого караганда, 119,2 млн. АКШ долларын түзгөн, бул тике жана портфельдик инвестициялар боюнча капиталдын агымынын олуттуу өсүшү менен шартталган.

Республикага тике инвестициялардын таза агылып кирүүсү, “Кыргызалтын” акционердик коомунун акцияларынын “Центerra” компаниясындагы үлүшүн жарым-жартылай сатуудан түшүүлөрдү эске албаганда, 22,9 пайызга кыскарган.

Портфельдик инвестициялардын накта көлөмү 1,2 эсеге кыскаруу менен 2004-жылы 1,2 млн. АКШ доллары өлчөмүндө терс маанини түзгөн. Портфельдик инвестициялар боюнча таза агылып кирүү 3,3 эсеге кыскарып, каражаттардын агылып чыгуусу 74,7 пайызга төмөндөгөн.

Алтындын баасын хеджирлөө контракттарына тиешелүү “Финансы деривативдери” эсеби боюнча чагылдырылган төлөмдөрдүн 2003-жылдагы 20 млн. АКШ долларынан 20,5 млн. АКШ долларына чейин көбөйүшү алтынга дүйнөлүк баанын жогорулоосуна байланыштуу келип чыккан.

Башка инвестициялардын оң теңдеми 2003-жылдагы 56,8 млн. АКШ долларына салыштырганда, 19 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн.

Отчеттук жылы кредиттер боюнча 47,4 млн. АКШ доллары көлөмүндөгү каражаттардын накта агылып кириши жүргөн, 2003-жылы тескерисинче, карыздык милдеттенмелер боюнча 22,6 млн. АКШ доллары суммасындагы каражаттардын нетто-агылып чыгуусу байкалган. Мамлекеттик сектор тарабынан 101,3 млн. АКШ доллары суммасында кредиттер алынган. Бул, 2003-жылдагыга караганда 42,5 пайызга көп. Жеке сектордун кредиттерди алуусу 81,6 пайызга кыскаруу менен 9,6 млн. АКШ дол-

1.3.9.-график.

Капитал менен операциялар эсеби

1.3.10.-график.

Финансы операцияларынын эсеби

ларын түзгөн. Экономиканын мамлекеттик жана жеке секторлорунун кредиттери боюнча амортизациялык төлөмдөрүнүн суммардык көлөмү 65,6 млн. АКШ долларын түзгөн.

Ошентип, 2004-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 115 млн. АКШ доллары өлчөмүнө оң түптөлгөн. Мында “Каталар жана калтырып кетүүлөр” статьясы 116,5 млн. АКШ долларын түзгөн, бул Кыргыз Республикасына капиталдын агылып кирүүсүнүн айрым жолдору эсепке алынбай калгандыгын далилдейт. Эларалык камдардын көлөмү 160,6 млн. АКШ долларына көбөйүү менен отчеттук жылдын акырына карата 565,2 млн. АКШ долларына барабар болгон, бул, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр импортунун 5,7 айына туура келет.

1.4. Финансы сектору

1.4.1. Валюта рыногу

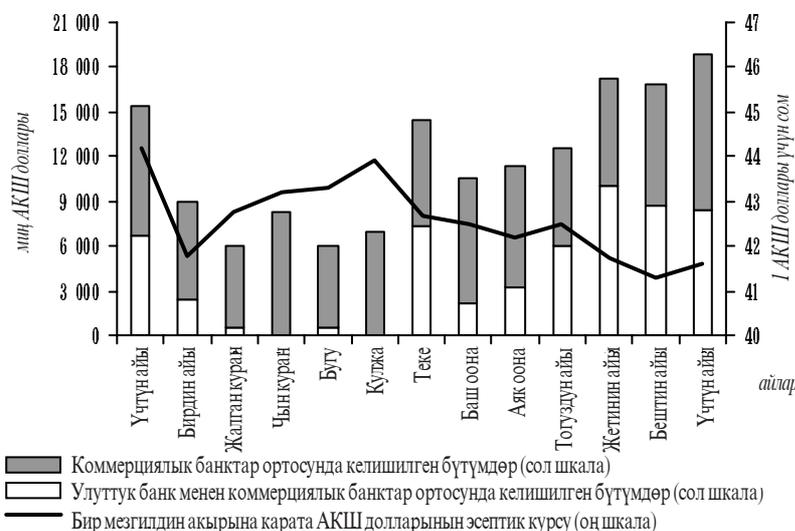
Республиканын ички валюта рыногунда 2004-жылы улуттук валютанын АКШ долларына карата чыңдалуу тенденциясы сакталып калган. Бүтүндөй алганда, жыл ичинде АКШ долларынын эсептик курсу 5,81 пайызга төмөндөө менен жылдын акырында 41,6246 сом/АКШ долларын түзгөн. Ошону менен бирге эле, рынокто 2003-жылдагыга салыштырганда бир кыйла туруктуу жагдайдын орун алышы байкалган. Валюта рыногунда АКШ долларынын алмашуу курсунун өзгөрүп туруу чеги отчеттук жылдын баш жагындагы анын курсуна салыштырганда 2003-жылдагы 13,7 пайыздан 8,4 пайызга чейин, ал эми алмашуу бюролорунда тиешелүүлүгүнө жараша, 15,3 пайыздан 8,1 пайызга чейин кыскарган.

Улуттук валюта курсунун турукташуусу, негизинен, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр экспортуна четөлкө валюталарынын түшүүсүнүн өсүшү, депозиттер жана акчалай которуулар түрүндө четөлкө валюталарынын агымынын артышы, ошондой эле дүйнөлүк финансы рынокторунда АКШ долларынын аброюнун басаңдашы менен шартталган. Рынокто четөлкө валюталарынын сунушунун өсүшү бүтүндөй жыл ичинде алмашуу курсунун динамикасынын мүнөзүнө таасирин тийгизген. Натыйжада, 2004-жылдын кээ бир айларында (үчтүн айы, тогуздун айы жана жетинин айында) улуттук валютанын ушул мезгилдерге мүнөздүү болбогон чыңдалуусу байкалган. Ошону менен катар эле, 2004-жылы республиканын ички рыногунда АКШ долларынын курсунун тышкы рыноктордогу анын өзгөрүүсүнүн динамикасы менен корреляцияланышынын күчөшү катталган.

СВОП операцияларын кошо алганда, банктар ара-

1.4.1.1.-график.

Банктар аралык валюта рыногунда 2004-жылы жүргүзүлгөн операциялар

лык валюта рыногунун жалпы жүгүртүүсү 2003-жылдагыга салыштырганда иш жүзүндө өзгөрүүсүз калуу менен 138,8 млн. АКШ долларын түзгөн. Мында, валюта тооруктарында келишилген бүтүмдөрдүн көлөмү 8,9 пайызга көбөйүү менен банктар аралык операциялардын өсүшүнүн эсебинен 133,3 млн. АКШ долларына чейин жеткен. Операциялардын жалпы көлөмүндөгү алардын үлүшү 61,4 пайыздан 63,9 пайызга чейин өсүү менен 88,6 млн. АКШ долларына барабар болгон. Ошону менен бирге эле, Улуттук банктын рынокко катышуусунун салыштырмалуу салмагы 32,2 пайызга чейин төмөндөп, 44,6 млн. АКШ долларын түзгөн. Мында, сунуштун сурамдан (суроо-талаптан) артып турушу шартында Улуттук банк четөлкө валюталарын нетто-сатып алуучу катары иш алып барган. СВОП операцияларынын жалпы көлөмү 2003-жылдагы 15,8 млн. АКШ долларынан 5,5 млн. АКШ долларына чейин кыскарган. Ушул операциялардын негизги көлөмүн (5 млн. АКШ доллары суммасына) коммерциялык банктар улуттук валютадагы ликвиддүүлүктү толуктоо максатында Улуттук банк менен ишке ашырган.

Алмашуу бюролорунда валюталарды сатып алуу жана сатуу боюнча операциялардын жалпы көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 11,4 пайызга көбөйүү менен сомдук эквивалентте 18,7 млрд. сомду түзгөн, мында валюталардын бардык түрү боюнча операциялардын өсүшү катталган. Бүтүмдөрдүн негизги көлөмү АКШ долларында ишке ашырылган. 2003-жылдагыга салыштырганда алардын үлүшү бир азга кыскаруу менен 13,4 млрд. сомду (71,6 пайызды) түзгөн. Ал эми алмашуу бюролорундагы АКШ долларынын курсунун динамикасы жөнүндө сөз кыла турган болсок, анда бүтүндөй жыл ичинде ал банктар аралык валюта рыногундагы курстун динамикасындай эле калыптанган. Мында, АКШ долларын сатуу курсу алмашуу бюролорунда орточо алганда жыл ичинде банктар аралык валюта рыногундагы АКШ долларынын орточо салмактанып алынган курсунан 0,07 сомго төмөн болгон. Отчеттук жыл ичинде алмашуу бюролорунда АКШ долларын сатуу курсу 6,6 пайызга төмөндөө менен жылдын акырында 1 АКШ доллары үчүн 40,95 сомду түзгөн.

Орус рубли жана казак теңгеси менен келишилген бүтүмдөрдүн алмашуу бюролорунун валюта операцияларынын түзүмүндөгү салыштырмалуу салмагы, тиешелүүлүгүнө жараша 11,4 (2,1 млрд. сом) жана 6,9 пайызга (1,3 млрд. сом) чейин өскөн. Бирдиктүү европа валютасында келишилген бүтүмдөрдүн үлүшү 1,5 млрд. сомду же 8,2 пайызды түзгөн. Алмашуу бюролорунун башка валюталарда (кытай юани, швейцария франкы, англия фунт стерлинги, өзбек суму менен) операцияларынын көлөмү 26,6 пайызга азаюу менен валюта операцияларынын жалпы көлөмүндө 356 млн. сомду же 1,9 пайызды түзгөн. Мында, европунун сомго карата алмашуу курсу отчеттук

жылы 2,5 пайызга, казак теңгесиники 4,3 пайызга жогорулаган, ал эми орус рублинин курсу бир пайызга төмөндөгөн.

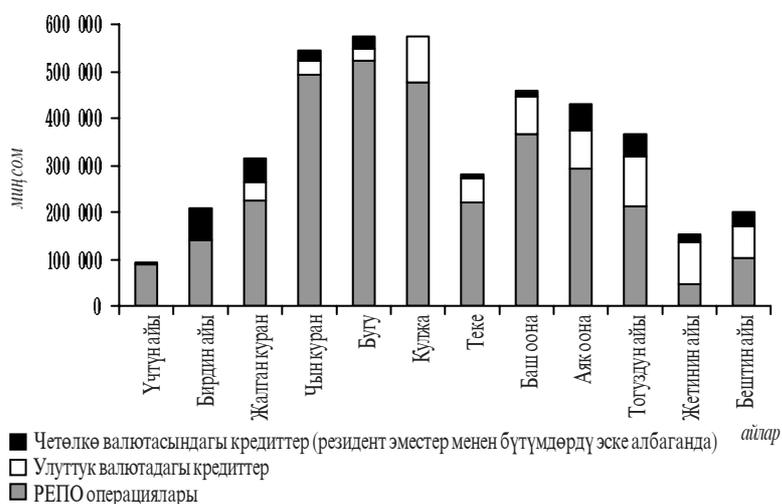
1.4.2. Банктар аралык кредит рыногу

Банктар аралык карыз алышуулардын көлөмүнүн олуттуу көбөйүүсүн республиканын финансы рыногундагы 2004-жылдагы өзгөчөлүк катары кароого болот. Рыноктун ушул сегментиндеги операциялардын көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 2,1 эсеге көбөйүп, 2000-жылдан берки мезгил аралыгындагы эң жогорку рекорддук мааниге жетүү менен 4,2 млрд. сомду түзгөн. Коммерциялык банктардын реалдуу секторду кредиттөө чөйрөсүндө ишинин жигердүү нукка түшүүсүнө байланыштуу финансылык ресурстарга сурамдын артышы банктар аралык кредиттөөнүн олуттуу өсүшүнө түрткү берген себептердин бири болуп саналат. Ошону менен бирге эле, республиканын банк тутумуна четөлкө капиталынын агылып кирүүсү жана банктарда ликвиддүүлүктү тескөөнүн жакшы жолго коюлушу да банктар аралык кредиттердин өсүшүнө таасирин тийгизген. Коммерциялык банктардын портфелинде МКВ көлөмүнүн көбөйүүсү РЕПО операцияларын жүргүзүү аркылуу МКВ экинчилик рыногунда банктар аралык ресурстарды тартууга алардын мүмкүнчүлүгүн кеңейткен.

Банктар аралык кредит рыногундагы абалдын отчеттук жылдагы өнүгүүсү ликвиддүүлүк деңгээлинин өзгөрүүсүнүн жана финансы ресурстарына сурамдын сезондук өзгөрүлүп турушунун таасири астында калыптанган. Алып көрсөк, биринчи жана төртүнчү кварталдарда, банк тутумунда ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде сакталып турушу чегинде, банктар аралык кредит рыногунда сом түрүндө карыз алышуулардын көлөмү бир азды эле түзгөн, мында пайыздык чендердин деңгээли орточо жыл-

1.4.2.1.-график.

Ички банктар аралык кредит рыногунда келишилген бүтүмдөрдүн көлөмү

дык көрсөткүчтөн төмөн болгон. Экинчи жана үчүнчү кварталдарда, каражаттардын калдыгынын азайышына жана ликвиддүүлүктүн концентрациялануусунун (топтоштурулушу) артышына байланыштуу коммерциялык банктар акча рыногунун ушул сегментинде жигердүүлүгүн арттырган. Бир эле учурда, карыздык ресурстардын наркынын жогорулоосу байкалган. Банктар аралык кредиттердин эң чоң көлөмү, ошондой эле пайыздык чендердин максималдуу мааниси, банк тутумунда ликвиддүүлүк минимум деңгээлине жеткен кулжа айында катталган.

Отчеттук жыл ичинде, бүтүндөй алганда ички банктар аралык кредит рыногунда улуттук валютада жүргүзүлгөн операциялардын көлөмү 2,2 эсеге көбөйүү менен 3,87 млрд. сомго жеткен. Мында 2003-жылдагыдай эле, операциялардын негизги көлөмүн, үлүшүнө 82,6 пайыз туура келген РЕПО бүтүмдөрү түзгөн.

Коммерциялык банктардын карыздык ресурстарга сурамынын артышы алардын наркынын өсүшүнө таасирин тийгизген. Улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча орточо жылдык чен 0,2 пайыздык пунктка жогорулоо менен 4,8 пайызды түзгөн, ал эми РЕПО операциялары боюнча чен 2003-жылдагы 4,1 пайыздан 5,0 пайызга чейин өскөн. РЕПО бүтүмдөрү боюнча чендердин жогорулоосу, ушул операциялардын мөөнөттүүлүгүнүн орточо алынган көрсөткүчүнүн 4 күндөн 7 күнгө чейин көбөйүүсүнө байланыштуу болгон. Номиналдык (атамал) пайыздык чендерден айырмаланып банктар аралык займдар боюнча айкын пайыздык чендердин орточо жылдык деңгээли: РЕПО операциялары боюнча 1,2 пайыздан 0,9 пайызга чейин, ал эми улуттук валютадагы кредиттер боюнча 1,8 пайыздан 0,8 пайызга чейин төмөндөгөн.

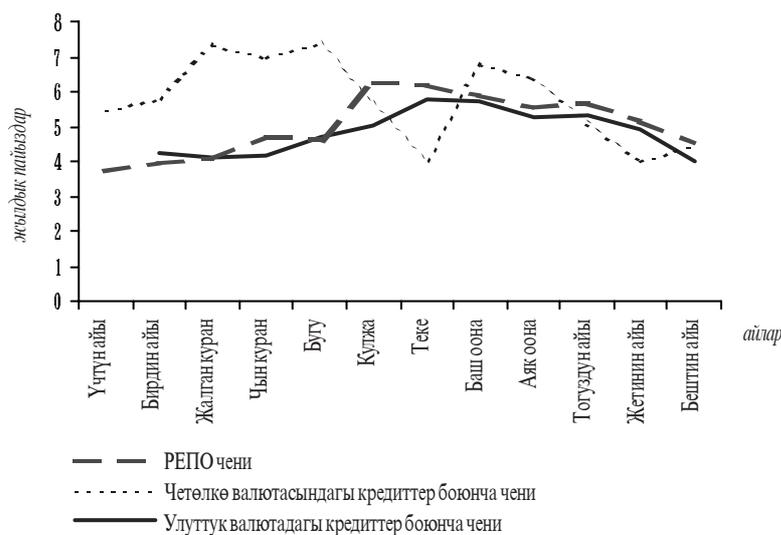
Банктар аралык кредит рыногунун кеңейүүсү анын сапаттык мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүсү менен коштолгон. Ресурстарды сунуштаган банктардын саны дээрлик эки эсеге өскөн, мында, кредиторлордун саны да карыз алуучулардын санан ошончо эсеге жогорулаган. Ошону менен бирге эле, банктар аралык рынокто чендердин өзгөрүлмөлүүлүгүнүн (волатилдүүлүгүнүн) артышы катталган. Бул, мурдагы жылдагыга салыштырганда банк тутумунда ликвиддүүлүктүн сезондук олку-солкулугунун бир кыйла олуттуу болушу менен түшүндүрүлөт. Банктар аралык карыз алышуулардын негизин түптөгөн РЕПО операциялары боюнча чендердин өзгөрүү диапозону 2003-жылдагы 1,5 пайыздык пункттан айырмаланып, 3,8 пайыздык пунктка чейин жогорулаган.

Республиканын банктар аралык кредит рыногунун валюта сегменти анчалык өнүгө албай жатат. Банктар аралык карыз алышуулардын жалпы көлөмүндөгү алардын салыштырмалуу салмагы отчеттук жылы 7,9 пайызды түзгөн, ошондой болсо да, бул жерде бүтүмдөрдүн көлөмүнүн өскөндүгү байкалган. 2004-жылы четөлкө валютасындагы банктар аралык кредиттердин көлөмү мур-

дагы жылдагыга салыштырганда 32,0 пайызга көбөйүү менен 331,9 млн. сомго жеткен. Рыноктун ушул сегментинин өнүгүү динамикасын, сурам менен сунуштун өзгөрүп турушунан тышкары, АКШ долларынын курсунун өзгөрүүсү сыяктуу факторлор да аныктаган. Жылдын биринчи жарымында рынокто четөлкө валютасынын сунушунун чектелүү болгондугуна, ошондой эле АКШ долларынын курсунун өсүшүнө байланыштуу четөлкө валютасындагы кредиттердин наркы өскөн. Мында, ушул кредиттер боюнча чендердин деңгээли, сом түрүндө карыз алышуулар боюнча ушул эле көрсөткүчтөн байкаларлык арткан. Жай айларында республикага четөлкө валюталарынын олуттуу агылып кирүүсүнө байланыштуу валюталык кредиттерге сурамдын түшкөндүгү байкалган. Коммерциялык банктардагы четөлкө валюталарынын калдыктарынын АКШ долларынын курсунун түшүүсү менен коштолгон өсүшү, жылдын экинчи жарымында байкалган валюталык займдар боюнча чендердин деңгээлинин төмөндөшүнө алып келген.

1.4.2.2.-график.

Ички банктар аралык кредит рыногундагы пайыздык чендердин динамикасы

Бүтүндөй алганда, 2004-жыл ичинде ички банктар аралык рынокто берилүүчү четөлкө валютасындагы кредиттер боюнча чендердин орточо жылдык деңгээли бир азга төмөндөө менен (0,15 пайыздык пунктка) 5,8 пайызды түзгөн. Мында, отчеттук жыл ичинде валютада берилген кредиттер боюнча пайыздык чендердин өзгөрүү чеги бир азга кыскарган, бирок, мурдагыдай эле 3,1 пайыздан 11,2 пайызга чейинки кеңдикте сакталып калууда. Валютадагы кредиттер боюнча чендердин улуттук валютадагы займдарга салыштырганда жогорку өзгөрүлмөлүүлүгү, рыноктун ушул сегментинде атаандаштыктын алсыздыгы, ошондой эле операциялардын мөөнөттүүлүгүнүн кыйла чачырандылыгы менен түшүндүрүлөт. Четөлкө валюта-

сындагы кредиттердин орточо алынган мөөнөтү 2004-жылы 87 күндү түзгөн жана 2003-жылдагыга салыштырганда 27 күнгө көбөйгөн.

Ички рынокто банктар аралык займдарды берүүдөн тышкары айрым коммерциялык банктар отчеттук жылда четөлкө банктары менен да операцияларды жүргүзгөн, алардын көлөмү жыл ичинде эки эседен көбүрөөккө көбөйгөн. Банк-резидент эместерден алынган четөлкө валютасындагы банктар аралык кредиттердин көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 27,0 пайызга кыскарган.

1.4.3. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

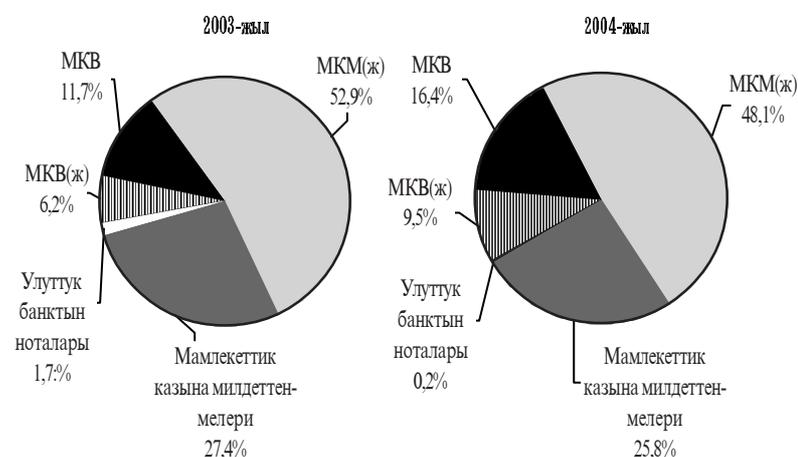
Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу 2004-жылда баалуу кагаздардын төмөнкү түрлөрү менен иш алып барган:

- мамлекеттик казына векселдери (МКВ);
- мамлекеттик жөнгө салуу баалуу кагаздары – векселдер (МКВ(ж)) жана милдеттенмелер (МКМ(ж));
- мамлекеттик казына милдеттенмелери (МКМ);
- Улуттук банктын ноталары.

Мамлекеттик казына векселдери Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин жүгүртүү мөөнөтү бир жылга чейинки кыска мөөнөттүү баалуу кагаздарын түшүндүрөт. Казына векселдерин жүгүртүүгө чыгаруу аларды биринчилик рынокто – МКВ рыногунда жайгаштыруу аркылуу, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Улуттук банктын алдындагы карыздарын кайрадан тариздөө процессинде (МКВ(ж)) жүзөгө ашырылат. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин казына милдеттенмелери жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан ашкан кыйла узак мөөнөткө каралган баалуу кагаздарды түшүндүрөт. Алардын негизги бөлүгү (МКМ(ж)) да Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Улуттук банктын алдындагы карызын жөнгө салуу процессинин алкагында эмитирленген. Ноталар, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан чыгарылган кыска мөөнөттүү баалуу кагаздарды түшүндүрөт.

1.4.3.1.-график.

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунун түзүмү

Жүгүртүүдө турган мамлекеттик баалуу кагаздардын жалпы көлөмү 2004-жыл ичинде 2,6 пайызга көбөйүү менен жылдын акырында 5809,6 млн. сомду түзгөн. Мамлекеттик баалуу кагаздардын көлөмүнүн өсүшү мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын каржылоо максатында биринчилик рыногунда жайгаштырылууну МКВ көлөмүнүн артышынын эсебинен камсыз кылынган. Ошол эле учурда, мамлекеттик казына милдеттенмелеринин көлөмү алардын айрымдарынын жүгүртүү мөөнөтүнүн бүтүшүнө, ошондой эле МКМ(ж)нын бөлүгүн МКВ(ж)га кайра каттоого байланыштуу азайган. Натыйжада, мамлекеттик баалуу кагаздардын жалпы көлөмүнүн түзүмүндө кыска мөөнөттүү баалуу кагаздардын, МКВ жана МКВ(ж)нын үлүшү байкаларлык өскөн. Ал эми, МКМ жана МКМ(ж)нын салыштырмалуу салмагы кыскарган.

1.4.3.1. Мамлекеттик казына векселдери

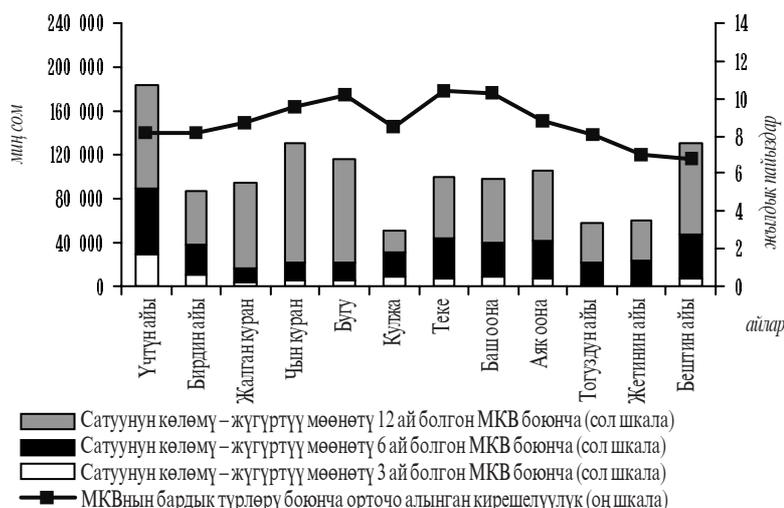
Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан биринчилик рыногунда жайгаштырылган мамлекеттик казына векселдери (МКВ), мамлекеттик бюджеттин тартыштыгын каржылоо максатында 3, 6 жана 12 ай жүгүртүү мөөнөтү менен чыгарылган кыска мөөнөттүү дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздарды түшүндүрөт. МКВны баштапкы жайгаштырууну жумалык аукциондордо Улуттук банк ишке ашырат. Биринчилик дилерлер катары иш алып барган коммерциялык банктар жана Улуттук банк тарабынан белгиленген талаптарга жооп берген башка финансы-кредиттик мекемелер аукциондун катышуучулары болуп саналат. Жеке адамдар жана юридикалык жактар биринчилик дилерлер аркылуу МКВ аукциондоруна катышуу укугуна ээ. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги аукциондорду өткөрүүдөн тышкары, Улуттук банктын областтык Башкармалыктары аркылуу калк арасында МКВны кошумча жайгаштырууну (аукциондон тышкаркы) жүзөгө ашыра алат.

Отчеттук жыл ичинде Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги өсүшү 2000-жылдан бери байкалып келе жаткан жүгүртүүдөгү МКВ көлөмүн арттырууну уланткан. Мында, “кыйла узак мөөнөткө” каралган акчаны карызга алуу саясатын көздөп, ошондой эле рыноктун артыкчылык берүүлөрүн эске алуу менен Финансы министрлиги бир кыйла узак мөөнөткө каралган жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык векселдердин пайдасына МКВ эмиссиясынын түзүмүн өзгөрткөн. Натыйжада, МКВны сатуунун жалпы көлөмү жыл ичинде 1217,6 млн. сомго жетүү менен 32,0 пайызга көбөйгөн. Ошону менен бирге эле, МКВнын эмиссиясынын орчундуу көлөмүн, сатуу түзүмүндөгү үлүшү 64,2 пайызга чейин же 22,2 пайыздык пунктка өскөн жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык векселдер түзгөн. Жүгүртүү мөөнөтү 3 жана 6 ай болгон МКВнын салыштырмалуу салмагы тиешелүүлүгүнө жараша, 8,1 жана 27,7 пайызга чейин төмөндөгөн.

Мамлекеттик казына векселдеринин биринчилик ры-

1.4.3.1.1-график.

МКВ аукциондорундагы сатуунун көлөмү жана орточо алынган кирешелүүлүк

ногунун 2004-жылдагы баа конъюнктурасы биринчиден, мамлекеттик карызды тескөө жагында казына векселдеринин эмитентинин саясатынын таасири астында, экинчиден, банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн өзгөрүлмөлүүлүгүнө жана банктардын баалуу кагаздарга инвестициялардын мөөнөттүүлүгүнө тиешелүү артыкчылык берүүлөрүнө жараша калыптанган. Коммерциялык банктардын казына векселдерине сурамынын артышы менен шартталган МКВ рыногунда атаандаштыктын күчөшү МКВ кирешелүүлүгүнүн динамикасын аныктаган маанилүү фактордон болуп калган. Натыйжада, 2003-жылдагыга салыштырганда МКВ рыногунун бардык сегменттеринде пайыздык чендердин деңгээли жана өзгөрүлмөлүүлүгү байкаларлык төмөндөгөн. Бүтүндөй алганда, жыл ичинде МКВ кирешелүүлүгүнүн орточо деңгээли 10,3төн 8,5 пайызга чейин төмөндөгөн, анын ичинде жүгүртүү мөөнөтү 3 ай болгон МКВнын кирешелүүлүгү 2,4 пайыздык пунктка кыскаруу менен 4,9 пайызды түзгөн, жүгүртүү мөөнөтү 6 ай болгон МКВныкы 3,5 пайыздык пунктка кыскаруу менен 6,4 пайызды түзгөн, ал эми 12 ай болгон МКВныкы 11,8ден 10,2 пайызга чейин кыскарган. Мында, МКВнын бардык сегменттеринде чендердин өзгөрүлмөлүүлүгүнүн жалпы чеги (диапазону) 12,6дан 9,6 пайыздык пунктка чейин азайган. Бул жерде, 2004-жылдын бештин айында тарыхый минимум катталган: жүгүртүү мөөнөтү 6 ай болгон МКВнын кирешелүүлүгү 4,5 пайызга чейин, 12 ай болгон МКВныкы 7,9 пайызга чейин түшкөн.

2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча жүгүртүүдөгү МКВнын жалпы көлөмү 954,9 млн. сомду түзүү менен жыл ичинде 43,8 пайызга көбөйгөн. МКВны сатуунун түзүмүнүн жүгүртүү мөөнөтү 12 ай болгон векселдердин пайдасына өзгөртүлүшүнө байланыштуу жүгүртүүдөгү МКВнын жалпы көлөмүнүн дюрациясы¹ 44

¹ Жүгүртүүдөгү МКВнын орточо алынган мөөнөтү.

күнгө көбөйүү менен 2004-жылдын акырына карата 327 күндү түзгөн.

Мурдагыдай эле, коммерциялык банктар МКВны негизги кармап туруучулардан болуп саналат. 2004-жыл ичинде алардын МКВ портфели 306,4 млн. сомго өсүү менен 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча жүгүртүүдөгү МКВлардын жалпы көлөмүнүн 90,9 пайызын түзгөн. МКВ портфелинин көбөйүүсү көпчүлүк коммерциялык банктарда катталган жана концентрациялануунун басаңдашы, банктар арасында МКВнын көлөмүнүн кыйла бирдей ченемде бөлүштүрүлүшү менен коштолгон. Ошону менен бирге эле, 2004-жылы жеке адамдардын жана юридикалык жактардын менчигинде турган МКВ көлөмүнүн кыскарышы байкалган. МКВны кармап туруучулардын түзүмүндө жеке адамдардын жыл ичиндеги үлүшү 4,0 пайыздык пункттан 3,1 пайызга чейин, ал эми юридикалык жактардын салыштырмалуу салмагы 8,3төн 1,7 пайызга чейин төмөндөгөн. Отчеттук жылда МКВны кармап туруучулардын курамында резидент эместер пайда болгон (1998-жылдан бери биринчи жолу). Бирок, алардын салыштырмалуу салмагы азырынча бир аз эле жана жылдын акырына карата жүгүртүүдөгү МКВлардын жалпы көлөмүнүн 0,1 пайызын гана түзгөн. РЕПО операцияларын жүргүзүү учурунда күрөө катары коммерциялык банктардан МКВларды кабыл алган Улуттук банк да МКВны кармап туруучулардын курамына кирген. 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын баалуу кагаздар портфелине суммасы 40,5 млн. сомду же жүгүртүүдө турган МКВлардын жалпы көлөмүнүн 4,2 пайызын түзгөн МКВлар кирген.

Коммерциялык банктардын активдеринде МКВ портфелинин кеңейүүсү айрыкча РЕПО операцияларын жүргүзүү учурунда экинчилик рыногунда казына векселдери менен операциялардын көлөмүнүн өсүшүнө таасирин тийгизген. Банктар аралык РЕПО операцияларынын көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 2,2 эсеге көбөйүп 3191,2 млн. сомго барабар болгон. Ал эми Улуттук банк менен тике РЕПО операцияларынын көлөмү 2,4 эсеге өсүү менен 432,7 млн. сомго жеткен. Төлөөгө чейинки МКВларды сатып алуу/сатуу боюнча операциялар банктар тарабынан өтө эле сейрек жүзөгө ашырылган болсо да, отчеттук жылы алардын көлөмү андан мурдагы жылдагыга салыштырганда 5,0 пайызга көбөйүү менен 35,7 млн. сомду түзгөн.

1.4.3.2. Улуттук банктын ноталары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ноталары (мындан ары ноталар) Улуттук банк тарабынан чыгарылган жана жумалык аукциондорго жайгаштырылган бир айга чейинки (7, 14 жана 28 күндүк) кыска мөөнөтүү баалуу кагаздарды түшүндүрөт. Ноталардын эмиссиясынын көлөмү акчакредит саясатынын тактикалык милдет-

тери жана банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн деңгээли менен аныкталат. Банктар үчүн мамлекеттик баалуу кагаздардын мына ушул түрү тобокелдикти азыраак камтыган кирешелүү финансылык инструменттердин (каражаттардын) бири болуп саналат.

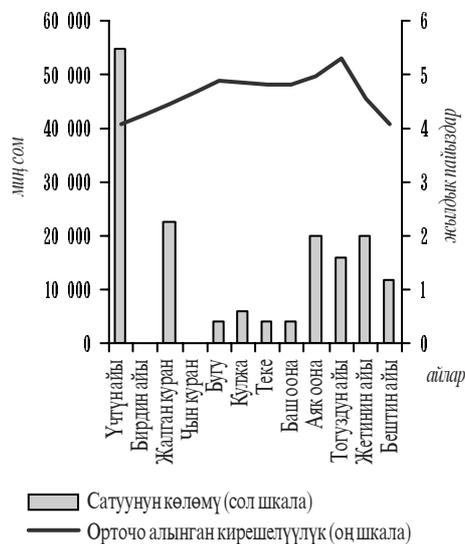
2004-жылдын алгачкы сегиз айы ичинде ноталардын баштапкы рыногу концентрациялануу деңгээлинин жогору экендиги жана каражаттарын финансы рыногунун бир кыйла кирешелүү жана жүгүртүү мөөнөттөрү узакка каралган башка инструменттерине инвестициялоого артыкчылык берген коммерциялык банктар тарабынан сурамдын аз болушу менен мүнөздөлгөн. Коммерциялык банктардын ноталарга карата өтө эле аз жана туруксуз сурамынын орун алышынын себептеринин бири болуп, банк тутумунда жай айларында катталган ликвиддүүлүктүн тартыштыгы саналат. Мунун натыйжасында, ушул мезгилде ноталардын көпчүлүк аукциону өткөрүлгөн эмес. Алып көрсөк, үчтүн айынан баш оона айына чейин жарыяланган 34 аукциондун болгон 9зу өткөрүлгөн. Мында эмиссиялардын көлөмү 1ден 30 млн. сомго чейин өтө кеңири чекте өзгөрүлүп турган. Ошону менен бирге эле, ноталардын номиналдык кирешелүүлүгү ушул мезгил ичинде бир кыйла турукташкан абалда болгон.

Аяк оона айынан тартып Улуттук банктын ноталарына сурам банк тутумунда ликвиддүүлүктүн артышынан, ошондой эле эмиссиясынын көлөмүнүн жана акча рыногунун башка финансы инструменттеринин кирешелүүлүгүнүн төмөндөшү менен күч алган. Ноталардын аукциондору дайыма өткөрүлүп, ал эми сатуу көлөмү 4 млн. сом деңгээлинде турукташкан. Аяк оона-тогуздун айы ичинде ноталардын баштапкы рыногунда атаандашуунун төмөндүгү ушул баалуу кагаздардын кирешелүүлүгүнүн орточо алынган деңгээлинин 5,5 пайызга чейин жогорулоосун шарттаган. Инфляция арымынын басандашы жана ноталардын кирешелүүлүгүнүн жетинин айында айкын өсүшү рыноктун ушул сегментинде атаандашуунун көчүшүнө, демек номиналдык пайыздык чендердин төмөндөшүнө алып келген. Бештин айында ноталардын кирешелүүлүгү 4,0-4,1 пайыз деңгээлинде турукташкан.

Бүтүндөй алганда, 2004-жылда жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталардын кирешелүүлүгү өзгөргөн эмес жана жылдын акырына карата 4,0 пайызды түзгөн. Мында, ноталардын орточо жылдык кирешелүүлүгү 2003-жылдагыга салыштырганда 4,7 пайызды түзүү менен 0,5 пайыздык пунктка өскөн. Аукциондордогу сатуунун жалпы көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 36,3 пайызга көбөйүү менен 163,5 млн. сомду түзгөн. 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча Улуттук банктын жүгүртүүдөгү ноталарынын көлөмү 12 млн. сомду түзүү менен коммерциялык банктардын портфелинде турган.

1.4.3.2.1-график.

2004-жылда Улуттук банктын ноталарынын аукциондорундагы сатуунун көлөмү жана орточо алынган кирешелүүлүк

1.4.3.3. Мамлекеттик башка баалуу кагаздар

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги, МКВга караганда башка мамлекеттик баалуу кагаздар-

ды жүгүртүүгө чыгарууну Улуттук банктын жана башка финансылык жана экономикалык субъекттердин алдындагы Финансы министрлигинин карызын кайрадан тариздөө жолу менен жүргүзгөн. Алардын катарына ар кайсы сериядагы мамлекеттик казына милдеттенмелери (МКМ), ошондой эле мамлекеттик жөнгө салуу баалуу кагаздары – казына векселдери (МКВ(ж)) жана казына милдеттенмелери (МКМ(ж)) кирет. Мына ушул баалуу кагаздарды негизги кармап туруучудан болуп, МКМнын 90,0 пайызынан көбүрөөгү жана мамлекеттик жөнгө салуу баалуу кагаздарынын бүтүндөй топтому портфелинде турган Улуттук банк саналат.

Жыл ичинде мамлекеттик казына милдеттенмелеринин курамы Финансы министрлиги тарабынан банктык эмес мекемелердин жана банкрот болгон банктардын аманатчыларынын алдындагы карыздарды төлөөнүн эсебине чыгарылган жаңы казына милдеттенмелери менен толукталган. Алардын суммасы 33,5 млн. сомду түзгөн, ал эми жүгүртүү мөөнөтү 7 жыл. Мында, ушул баалуу кагаздар боюнча негизги сумманын бөлүгү 2004-жылы төлөнгөн. Ошону менен бирге эле, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги өзүнүн утурумдук милдеттенмелеринин бардыгын аткарган жана өткөн жылдары жалпы суммасы 195,1 млн. сомго чыгарылган казына милдеттенмелери боюнча карызынын ордун жапкан (анын ичинде негизги сумма боюнча 91 млн. сом). Финансы министрлиги тарабынан жүргүзүлгөн операциялардын натыйжасында жүгүртүүдөгү МКМнын көлөмү 2004-жылы 3,7 пайызга кыскаруу менен 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата 1496,1 млн. сомду түзгөн.

Финансы министрлигинин мамлекеттик баалуу кагаздар (жөнгө салуу) боюнча карызынын жалпы калдыгы отчеттук жылы өзгөрбөстөн 3346,6 млн. сомду түзгөн. Бирок, баалуу кагаздардын ушул топтомунун түзүмү өзгөрүүгө дуушар болгон. Узак мөөнөттүү МКМ(ж)нын бөлүгү жүгүртүү мөөнөтү 6 жана 12 ай болгон кыска мөөнөттүү МКВ(ж)га кайрадан таризделинген. Натыйжада, МКВ(ж) боюнча карыздын калдыгы 200 млн. сомго көбөйүп, жылдын акырына карата 550 млн. сомду түзгөн. Ал эми МКМ(ж)нын көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша, 2796,6 млн. сомго чейин кыскарган.

1.4.4. Депозиттер жана кредиттер рыногу

Отчеттук жылда, макроэкономикалык жагдайдын туруктуулугу, экономиканын өсүшү, инфляция деңгээлинин төмөндүгү жана улуттук валютанын чыңдалуусу депозиттер жана кредиттер рыногунун ыргактуу өнүгүүсүнө өбөлгө түзгөн. Бүтүндөй алганда, 2004-жыл ичинде банк тутумунун депозиттеринин көлөмү 8,48 млрд. сомго чейин көбөйгөн жана алардын жыл башындагы деңгээлинен 1,5 эсеге арткан, ал эми кредиттик портфель 6,55 млрд. сомго чейин же 68,1 пайызга өскөн. Мында, жоюу процессинде турган банктардагы депозиттердин калдыгы депозиттер-

дин бөлүгүнүн төлөнүшүнүн натыйжасында жана банкрот болгон банктардын¹ аманатчыларынын алдындагы карыздардын мамлекеттик казына милдеттенмелерине кайрадан таризделинишине байланыштуу, дээрлик 2 эсеге кыскарган. Жоюу процессин башынан кечирип жаткан банктардын кредит портфели жыл ичинде кредиттердин кайтарылышынын эсебинен 26,0 пайызга азайган. Ошентип, жоюу процессинде турган банктардагы депозиттердин калдыгынын жалпы суммасы жылдын акырына карата 274,8 млн. сомду же банк тутумунун депозиттик базасынын жалпы көлөмүнүн 3,2 пайызын, ал эми кредиттик портфель 740,7 млн. сомду же 11,3 пайызды түзгөн.

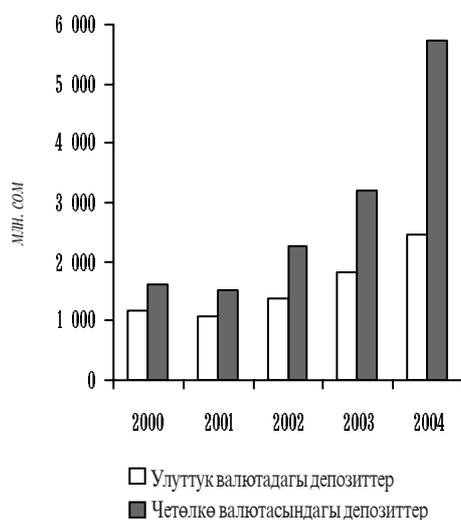
Отчеттук жылда банк тутумунун финансылык ортомчулугунун таасирдүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүчтөрдүн жакшыргандыгы катталган. Алып көрсөк, депозиттик база менен кредит портфелинин ИДПга карата катышы отчеттук жыл ичинде 2,4 пайыздык пунктка өсүү менен тиешелүүлүгүнө жараша, жылдын акырына карата 9,0 жана 7,0 пайызды түзгөн, ал эми кредит портфелинин депозиттик базага карата катыштык өлчөмү 70,2ден 77,2 пайызга чейин өскөн.

Иштеп жаткан коммерциялык банктарда депозиттик базанын өсүш арымы 63,5 пайызды түзүү менен жылдын акырына карата анын көлөмү 8,2 млрд. сомго жеткен. Депозиттердин өсүшү көпчүлүк коммерциялык банктар жана аманаттардын бардык категориясы боюнча байкалган. Натыйжада, банктардын милдеттенмелеринин түзүмүндөгү депозиттердин үлүшү 44,5 пайыздан 47,0 пайызга чейин, ал эми акча массасынын жалпы көлөмүндө (М2Х) 41,2 пайызга чейин же 8,9 пайыздык пунктка өскөн. Депозиттик базанын көбөйүүсүнүн негизги бөлүгү, өсүш арымы улуттук валютадагы депозиттер боюнча тиешелүү көрсөткүчтөн жогору болгон четөлкө валютасындагы депозиттердин эсебинен камсыз кылынган. Жыйынтыгында, депозиттик базанын жалпы көлөмүндөгү четөлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү отчеттук жыл ичинде 63,7ден 70,0 пайызга чейинки өсүшкө ээ болгон.

Коммерциялык банктардын депозиттик базаларынын кеңейүүсүнө түрткү берген негизги категориядан болуп, депозиттердин жалпы көлөмүндөгү үлүшү отчеттук жылдын акырына карата 60,3 пайызды түзгөн, ал эми өсүш арымы 2004-жыл ичинде 75,4 пайызга жеткен юридикалык жактардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттери саналат. Депозиттердин ушул категориясынын көбөйүүсүнүн эсебинен бүтүндөй депозиттик базанын өсүшүнүн үчтөн экиси камсыз кылынган. Юридикалык жактардын мөөнөтүү депозиттери жана калктын аманаттары да бир аз гана өсүшкө ээ болгон. Калайык-калктын, үлүшү отчеттук жылдын акырына карата 25,4 пайызды түзгөн аманаттары 45,6 пайызга көбөйгөн, мында, алардын өсүш арымы 2003-жылдагыга салыштырганда жогору болгон

1.4.4.1-график.

Иштеп жаткан коммерциялык банктардагы депозиттердин көлөмү (бир мезгилдин акырына карата)

¹ АКБ «Меркюри», АКБ «Курулуш» жана АКБ «Инсан».

(36,8 пайыз). Отчеттук жылдын акырына карата калктын депозиттери 1998-жылдагы кризиске чейинки деңгээлден ашуу менен 2,08 млрд. сомго жеткен.

Депозиттик базанын кеңейүүсү ишканалардын жана калайык-калктын финансылык ресурстарынын банктар арасында андан ары диверсификацияланышы процесси менен коштолгон. Депозиттер рыногунун концентрациялануу индекси жыл ичинде 0,7 пайыздык пунктка төмөндөгөн жана жылдын акырында 8,5 пайызды түзгөн, бул, 12 банктын ортосунда рынокту бөлүштүрүүгө барабар жана атаандаштыктын артышына өбөлгө түзгөн концентрациялануунун төмөн экендиги жөнүндө тастыктайт. Концентрациялануунун төмөндөшү депозиттердин бардык категориясы боюнча катталган.

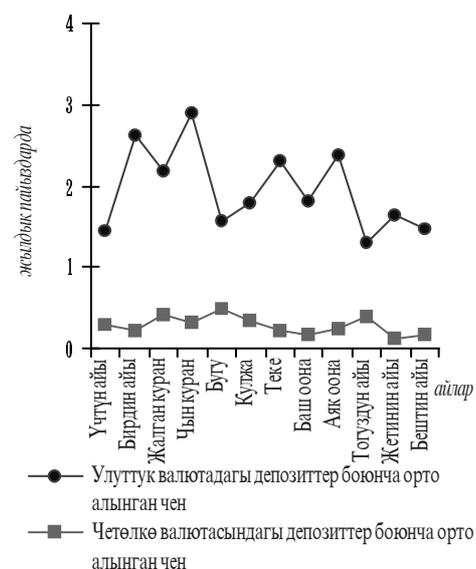
Жаңыдан кабыл алынган депозиттердин¹ жалпы көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда 101,6 млрд. сомду түзүү менен дээрлик үч эсеге көбөйгөн. Агымыдын негизги бөлүгү (73,0 пайызга жакыны) жеке адамдар – резидент эместердин утурумдук валюталык эсебин тейлөөгө алган бир коммерциялык банк тарабынан камсыз кылынган. Ушул банктын депозиттерин эске албаганда, тартылган каражаттардын көлөмү 27,5 млрд. сомду түзгөн, бул 2003-жылдагыга караганда 16,4 пайызга көп. Ошону менен бирге эле, четөлкө валютасындагы депозиттердин агымы 2003-жылдагыга салыштырганда 7,9 пайызга көбөйүү менен 21,6 млрд. сомго барабар болгон.

Жаңыдан тартылган депозиттердин агымынын өсүшү менен катар эле пайыздык чендердин деңгээлинин төмөндөөсү байкалган. Улуттук валютадагы депозиттер боюнча орточо жылдык чен 0,5 пайыздык пунктка кыскаруу менен 2,0 пайызды түзгөн, ал эми четөлкө валютасында 0,5 пайыздан 0,3 пайызга чейин кыскарган. Улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча чен 8,8ден 8,5 пайызга чейин, ал эми четөлкө валютасындагы мөөнөттүү депозиттер боюнча 5,8ден 5,6 пайызга чейин төмөндөгөн. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттардын салыштырмалуу салмагынын көбөйүүсү депозиттердин жалпы наркынын төмөндөөсүндө олуттуу роль ойногон.

Банк тутумунун ресурстук базасынын кеңейиши, ошондой эле республиканын банк тутумуна четөлкө капиталынын агылып кирүүсү реалдуу секторду кредиттөөнүн көлөмүнүн тездик менен өсүшүнө өбөлгө түзгөн. Бүтүндөй алганда, 2004-жыл ичинде иштеп жаткан банктардын кредит портфели жылдын акырына карата 5,8 млрд. сомду түзүү менен 2 эсеге көбөйгөн. Ссудалык карыздардын көбөйүүсү системалуу мүнөздө болгон: кредиттердин өсүшү көпчүлүк банктарда, дээрлик бардык тармактар жана улуттук валютада сыяктуу эле, четөлкө валютасындагы бардык мөөнөттүүлүктөгү кредиттер боюнча каттал-

1.4.4.2.-график.

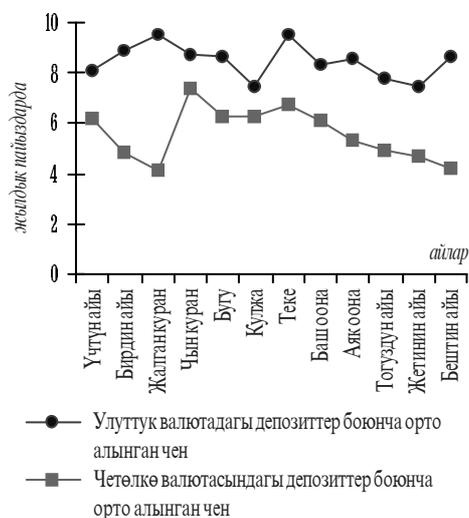
Жаңыдан кабыл алынган депозиттер боюнча пайыздык чен

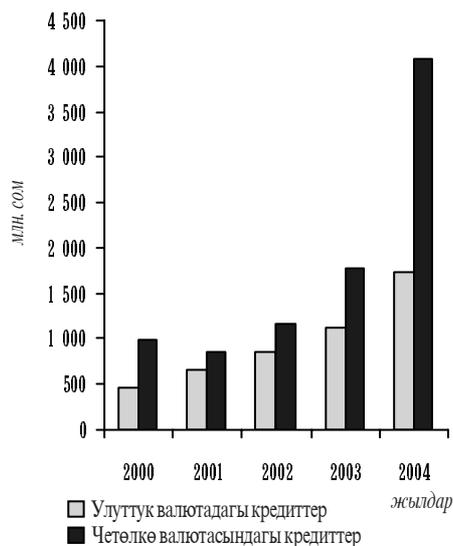
¹ Жаңыдан тартылган депозиттердин көлөмү, юридикалык жактардын талап боюнча төлөнүүчү эсебине каражаттардын түшүүсүндө эске алынбайт.

1.4.4.3.-график.

Жаңыдан кабыл алынган мөөнөттүү депозиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен

1.4.4.4.-график.

Иштеп турган коммерциялык банктардын кредиттеринин көлөмү (бир мезгилдин акырына карата)

ган. Мында, четөлкө валютасындагы кредиттердин өсүш арымы сом түрүндө берилген кредиттердин көбөйүү арымынан озуп турган. Эгерде, биринчи категория 2-3 эсеге өсүү менен 4,1 млрд. сомго жеткен болсо, экинчи категория 1,5 эсеге өсүү менен 1,7 млрд. сомго жеткен. Натыйжада, четөлкө валютасындагы кредит портфелинин үлүшү жыл ичинде 61,1ден 70,3 пайызга чейин көбөйгөн.

Кредит портфелинин өсүшү анын сапатынын жакшыруусу менен коштолгон. Иштеп жаткан банктардын чогуу алгандагы кредит портфелиндеги мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыздардын салыштырмалуу салмагы 1,6 пайыздык пунктка кыскаруу менен 2004-жылдын акырына карата 3,1 пайызды түзгөн. Мында, банктар тарабынан кредиттер боюнча потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга иш жүзүндө түзүлгөн кам (резерв) мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин көлөмүнө толугу менен шайкеш келген. Кредит портфелинин убакыт аралыгы боюнча түзүмүндө узак мөөнөткө берилген кредиттердин салыштырмалуу салмагынын 2003-жылдагы 21,7 пайыздан 27,5 пайызга чейин жогорулоосу 2004-жылда түптөлгөн оңтойлуу жагдайдын бири болуп саналат. Натыйжада, кредит портфелинин дюрациясы¹ 12,7 айдан 14,8 айга чейин өскөн.

Депозиттер рыногунан айырмаланып кредиттер рыногу 2004-жылы концентрациялануунун бир кыйла жогорку деңгээлинин орун алышы менен мүнөздөлгөн. Ошол эле учурда кредит портфелинин банктар арасында концентрациялануу индекси 0,2 пайыздык пунктка төмөндөө менен жылдын акырында 10,7 пайызды түзгөн, бул, рынокту тогуз банктын ортосунда бөлүүгө эквиваленттүү.

Отчеттук жылда жаңыдан берилген кредиттердин көлөмү 8,4 млрд. сомду түзгөн, бул 2003-жылдагы ушул эле көрсөткүчтөн 71,3 пайызга ашат. Анын ичинде улуттук валютадагы кредиттердин агымы 2,6 млрд. сомго жетүү менен 1,3 эсеге көбөйгөн, ал эми валютада берилген жаңы кредиттердин көлөмү 5,9 млрд. сомду түзүү менен 2 эсеге көбөйгөн. Коммерциялык банктар каражаттарынын эң чоң көлөмүн соода жүргүзүүнү өнүктүрүүгө багыттаган, кредиттердин жалпы агымындагы алардын үлүшү 15,2 пайыздык пунктка өсүү менен 49,2 пайызга жеткен. Курулушту жана туракжай сатып алууну кредиттөөнүн көлөмү дээрлик 4 эсеге арткан. Мунун натыйжасында, ушул тармактардын салыштырмалуу салмагы тиешелүүлүгүнө жараша, 5,9 жана 3,8 пайызга чейин өскөн. Отчеттук жылы өнөржайын (жалпы көлөмдөгү үлүшү 17,7 пайызды түзгөн), үй-чарбасын (9,0 пайыз), айылчарбасын (1,3 пайыз), даярдоо жана кайра иштетүү тармагын (1,4 пайыз) кредиттөөнүн көлөмү көбөйгөндүгү катталган. Транспортту, байланышты, социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү жана башка тармактарды өнүктүрүүгө берилген кредиттердин көлөмү 2004-жылы кыскарган.

Түптөлгөн туруктуу макроэкономикалык жагдай жана

¹ Төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт.

кредиттөөнүн ресурстук базасынын наркынын төмөндөөсү банктарга кредиттер боюнча чендерди төмөндөтүүгө мүмкүндүк берген. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо жылдык деңгээли жыл ичинде 0,5 пайыздык пунктка азаюу менен 24,5 пайызды түзгөн, ал эми четөлкө валютасындагы кредиттер боюнча 0,3 пайыздык пунктка азаюу менен 18,9 пайызга жеткен. Жаңыдан берилген кредиттер боюнча пайыздык чендердин деңгээлинин төмөндөөсү дээрлик бардык категориялар жана тармактар боюнча катталган, мында, чендердин өзгөрүлмөлүүлүгү олуттуу басаңдаган. Өнөржайына, даярдоо, чийки заттарды кайрадан иштетип чыгуу чөйрөсүнө берилген кредиттер боюнча чендердин эң эле көбүрөөк кыскаргандыгы катталган жана алар тиешелүүлүгүнө жараша, 6,2 жана 7,8 пайыздык пункттарды түзгөн.

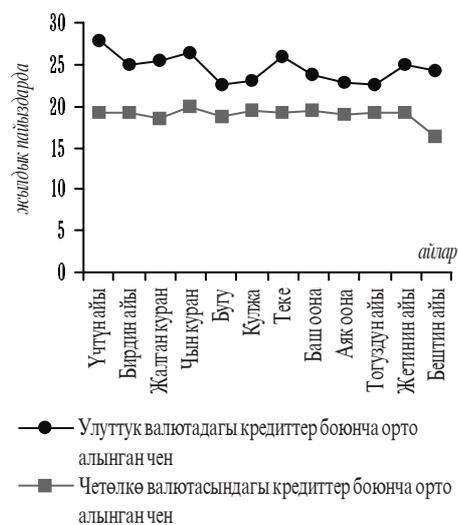
Отчеттук жылы номиналдык пайыздык чендердин төмөндөөсү менен катар эле, кредиттердин айкын наркынын бир кыйла олуттуу кыскаруусу байкалган. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча айкын пайыздык чендердин орточо жылдык деңгээли 2003-жылдагыга салыштырганда 1,7 пайыздык пунктка кыскарып, 2000-жылдан берки мезгил аралыгындагы минималдуу мааниге жетүү менен 19,8 пайызды түзгөн. Ошентип, отчеттук жылы кредиттик ресурстар 2003-жылдагыга салыштырганда бир кыйла жеткиликтүү болгон жана бул өз кезегинде кредитке сурамга түркү берип, кредиттөө көлөмүнүн өсүшүнө өбөлгө түзгөн.

Жаңыдан берилген кредиттер боюнча чендердин деңгээлинин төмөндөөсү улуттук валютадагы орточо алынган пайыздык чендердин 25,2ден 24,1 пайызга чейин, четөлкө валютасында 20,4төн 18,0 пайызга чейин азаюусуна алып келген. Натыйжада, улуттук валютада ишке ашырылган депозиттик-кредиттик операциялар боюнча маржа 21,7ден 20,5 пайыздык пунктка, ал эми четөлкө валютасында 18,4төн 15,9 пайыздык пунктка чейин кыскарган.

Экономиканы кредиттөө процессине 2004-жылы Улуттук банктан лицензия алышкан банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер да жигердүү катышкан. Мына ушул уюмдардын 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча чогуу алгандагы кредит портфели отчеттук жылдын баш жагындагыга салыштырганда 38,0 пайызга көбөйүү менен 2771,9 млн. сомду түзгөн. Мында, банктык эмес ири финансы-кредиттик мекемелер тарабынан (Кыргыз айылчарба Финансы корпорациясы, Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча Финансы компаниясы) берилген жаңы кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээли 2003-жылдагыга салыштырганда 0,5 пайыздык пунктка төмөндөө менен 16,9 пайызды түзгөн, ал эми алардын кредит портфелинин наркы жыл ичинде 17,4 пайыздан 17,0 пайызга чейин кыскарган.

1.4.4.5.-график.

Жаңыдан берилген кредиттер боюнча номиналдык орточо салмактанып алынган пайыздык чендер

2-ГЛАВА

АКЧАКРЕДИТ САЯСАТЫ

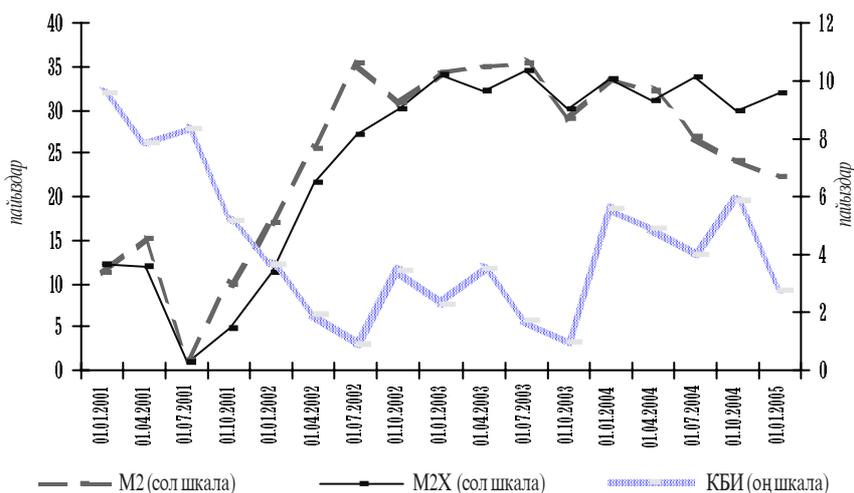
2.1. Акчакредит саясатынын максаттары жана натыйжалары

Баанын туруктуулугун колдоп туруу акчакредит саясатынын Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү» Мыйзамында аныкталган максаты болуп саналат. Керектөө бааларынын индексинин өсүш арымы акчакредит саясатынын 2004-жылда максаттарына жетишилгендигин чагылдырган негизги көрсөткүч. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жылга экономикалык саясаттын негизги багыттары тууралуу биргелешкен Билдирүүсүндө керектөө баасынын индекси 4,5 пайыздан ашпаган деңгээлде аныкталган (2004-жылдын бештин айы 2003-жылдын бештин айына карата).

2004-жылдын жыйынтыгы боюнча инфляциянын иш жүзүндөгү деңгээли 2,8 пайызды түзгөн. Акыркы жылдары инфляциянын өсүш арымынын төмөндөөсү катталган. Бул баанын жалпы деңгээлинин белгилүү бир турукташкандыгын жана жүргүзүлүп жаткан акчакредит саясатынын алгылыктуу натыйжаларын далилдейт.

2.1.1.-график.

Акча топтомунун жана КБИнин өсүш ыргагы (жылдык көрсөткүчтө алганда)

Акча топтомунун номиналдык өсүш арымынын жогору болгондугуна карабастан, отчеттук жылда инфляция монетардык эмес мүнөзүн сактап турган.

Өткөн жылдардан айырмаланып, акча топтомунун ичинде “кең” акча массасы M2X эң олуттуу арымда өсүшкө ээ болгон жана 2004-жылдын акырына карата анын

номиналдык өсүшү 32,0 пайызды түзгөн, бул 2003-жылдагы деңгээлден 1,5 пайыздык пунктка төмөн. Ал эми М0 акча топтомунда – банктардан тышкаркы нак акчаларда бир аз эле көбөйүү байкалган, анын өсүш арымы 2003-жылдагыга салыштырганда 16,1 пайыздык пунктка төмөндөө менен 19,4 пайызды түзгөн.

2.1.1-таблица

Акча топтомунун өзгөрүүсү (пайыздар)

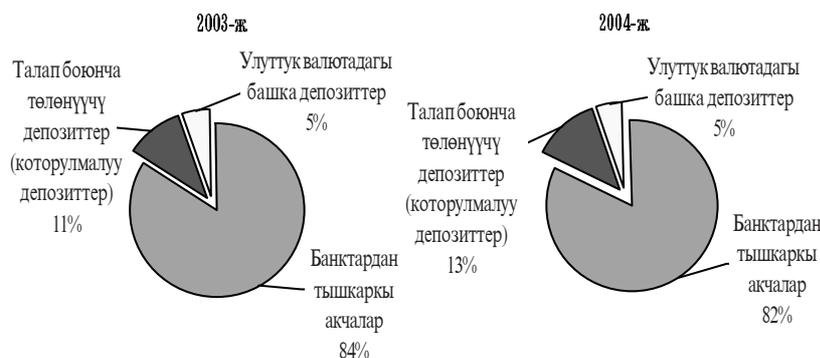
	2000-ж.	2001-ж.	2002-ж.*	2003-ж.	2004-ж.
Акча базасы	11,2	11,6	42,9	31,6	22,9
Банктардын тышкаркы акчалар (М0)	15,0	22,0	36,9	35,5	19,4
“Тар” акчалар (М1)	12,0	20,5	38,1	35,1	22,6
Акча массасы (М2)	11,3	17,1	34,2	33,5	22,4
Акча массасы (М2Х)	12,1	11,4	34,0	33,5	32,0

* 2002-жылдан тартып ЭВФтин акчакредит жана финансы статистикасы боюнча колдонмосунун талабына ылайык депозиттер кайрадан классификацияланган

Отчеттук жыл ичинде М2 акча массасы 22,4 пайызга көбөйгөн (2003-жыл ичинде 33,5 пайызга). М2 акча массасынын түзүмүндө нак акчалардын көбөйүүсүнө салыштырганда, депозиттердин озгон арымда өсүшүнүн натыйжасында накталай эмес түзүүчүлөрдүн үлүшүнүн өскөндүгү катталган. Мында, талап боюнча төлөнүүчү депозиттер башка депозиттердин өсүшүнө салыштырганда кыйла жогорку арымда көбөйгөн.

2.1.2-график

М2 акча массасынын түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)

Четөлкө валютасындагы М2Х депозиттерин эске алганда акча массасы 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата 19379,3 млн. сомду түзгөн. Улуттук банктын¹ накта

¹ Бул контексте Улуттук банктын накта эларалык камдарынын өсүшүнө төмөнкүлөр чечүүчү таасирин тийгизген: (а) Улуттук банктын ички рынокто четөлкө валюталарын накта сатып алуусу; (б) пландаштырылбаган гранттардын түшүүсү. Алтын кенин казып алуучу бир ири ишкананын акцияларын тышкы рынокто сатуу да Улуттук банктын накта эларалык камдарын кескин арттырган, бирок, бир эле учурда ал Улуттук банктын накта ички активдерин төмөндөткөн, ошентип, М2Х акча топтомунун өзгөрүүсүнө таасирин тийгизген эмес.

эл аралык камдарынын өсүшү жана азыраак деңгээлде – коммерциялык банктардын накта четөлкө активдеринин агылып кирүүсү М2Х акча массасынын кеңейүүсүнүн негизги булагы болгон. Мына ушул факторлордун М2Хтин өсүшүнө тийгизген суммардык таасири 56,2 пайызды түзгөн.

2.1.2.-таблица.

Монетардык баяндама (бир мезгилдин акырына карата)

(эгерде, башкасы көрсөтүлбөсө млн. сом)

	2003-жыл	2004-жыл	Өсүш арымы, пайыздар	М2Хке тийгизген таасир, пайыздар
Накта четөлкө активдери	10 573,7	18 825,0	78,0	56,2
Узак мөөнөттүү тышкы милдеттенмелер	-2 451,6	-2 335,7	-4,7	0,8
Накта ички активдер, <i>анын ичинде</i>	6 554,3	2 889,9	-55,9	-25,0
Өкмөткө карата накта талаптар	5 591,3	1 100,1	-80,3	-30,6
Башка секторлорго карата талаптар, <i>анын ичинде</i>	3 917,1	6 587,4	67,7	18,1
Улуттук валютадагы кредиттер	1 227,1	1 836,9	49,7	4,2
Четөлкө валютасындагы кредиттер	2 690,0	4 730,5	75,9	13,9
Жана башка статьялар	515,7	-586,7	-213,8	-7,5
Капитал менен операциялар эсеби	-3 469,8	-4 190,9	20,8	-4,9
Акча массасы (М2Х), <i>анын ичинде</i>	14 676,4	19 379,3	32,0	32,0
Банктардан тышкаркы акчалар	9 315,1	11 124,0	19,4	12,3
Башка депозиттик корпорациялардын депозиттери	5 361,3	8 255,3	54,0	19,7

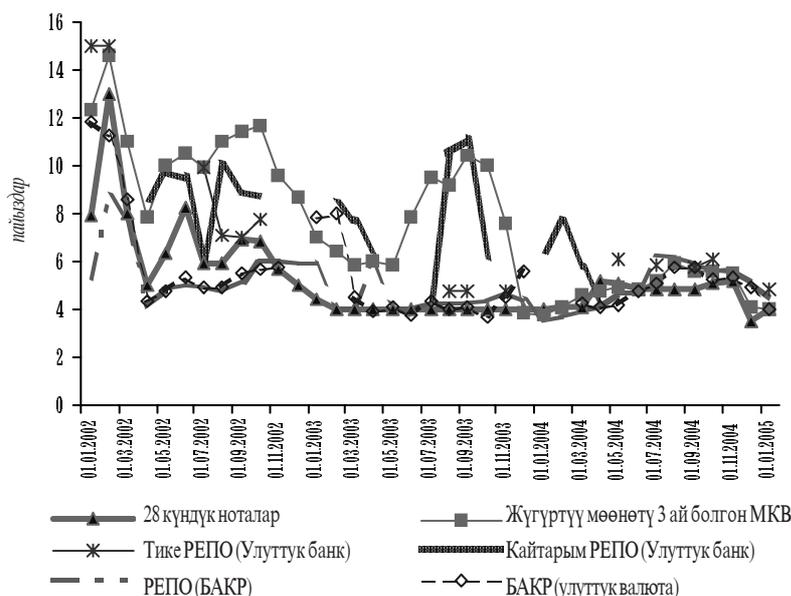
Акчакредит саясатынын операциялык ориентири (көрсөткүчү) катары Улуттук банк коммерциялык банктардын үстөк камдарын (резервдерин) пайдаланган. Банк тутумунда ликвиддүүлүк деңгээлин жөнгө салуу акчакредит саясатынын каражаттарынын (инструменттеринин) жардамы менен ишке ашырылып, ал акча рыногундагы тең салмактуулукту колдоого багытталган.

Отчеттук жылы банк тутумунун үстөк ликвиддүүлүгүнүн орточо айлык көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда бир жарым эседен көбүрөөккө өскөн. Үстөк ликвиддүүлүктүн кыйла концентрациялануусу айрым банктар үчүн гана мүнөздүү көрүнүш болгондуктан номиналдык чендердин төмөндөшүнө күтүлүп жаткан таасир жүргөн эмес. Банктар аралык рыноктогу улуттук валютадагы акча активдери боюнча номиналдык пайыздык чендер жогорулаган (орточо айлык эсептик ченден 0,32 пайыздык пунктка максимум артуу менен ал эми, Улуттук банктын операцияларын эске алганда 1,27 пайыздык пунктка). Орточо жылдык эсептик чен 2004-жылы 4,7 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

Улуттук валютадагы ресурстар боюнча акча рыногунун пайыздык чендерин төмөнкү деңгээлде кармап туруу Улуттук банктын отчеттук жылда жүргүзүлгөн акчакредит саясатынын маанилүү натыйжасынан болуп саналат. Мында, банктар аралык акча рыногундагы орточо айлык пайыздык ченинин максималдуу спреди 2004-жылы 2,2 пайыздык пунктту түзгөн, ал эми анда ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмү 2 эседен көбүрөөккө көбөйгөн.

2.1.3.-график.

Акча рыногунун пайыздык чендери

Банк тутумунда четөлкө капиталынын үлүшүнүн көбөйүүсү, тике четөлкө инвестицияларынын агылып кирүүсү, дүйнөлүк рыноктордо АКШ долларынын аброюнун басаңдашы четөлкө валюталарын үстөк сунуштоого өбөлгө түзүп, Улуттук банктын ички валюта рыногунда 2004-жылы жүзөгө ашырылган операцияларынын тиешелүү мүнөзүн аныктаган. Улуттук банктын сатууларынын көлөмү валюта рыногунда ал жүзөгө ашырган операциялардын жалпы көлөмүнүн 6,1 пайызын түзгөн, ал эми Улуттук банктын накта сатып алуулары 2003-жылдагыга салыштырганда 5,9 млн. АКШ долларына же 13,0 пайызга төмөндөө менен отчеттук жылы 39,2 млн. АКШ долларына барабар болгон.

Алгылыктуу акчакредиттик жана салык-бюджет саясатын жүргүзүүнүн натыйжасында 2004-жылы төмөндөгүлөрдү камсыз кылууга мүмкүн болду:

- инфляциянын деңгээлин 2,8 пайыздык төмөнкү деңгээлде токтотуп туруу;
- экономиканы акчага каныктыруу процессинин улантылышы – M2 жана M2X акча массаларын монети-

зациялоо¹ коэффициенти 2004-жыл ичинде тиешелүүлүгүнө жараша, 11,5 пайыздан 13,0 пайызга чейин жана 15,0 пайыздан 17,5 пайызга чейин өскөн;

- төлөө системасын өнүктүрүүнүн, чарбалык субъекттердин улуттук валютага карата ишениминин артышынын эсебинен акча топтумунун накталай эмес түзүүчүлөрүн көбөйтүү;
- акча рыногунда пайыздык чендердин турукташуусу, улуттук жана четөлкө валюталарындагы активдер сыяктуу эле, милдеттенмелер боюнча да пайыздык чендердин спрэдинин төмөндөшү.

¹ Акча топтумунун ИДПга карата катышы.

2.2. Акчакредит саясатынын каражаттары (инструменттери)

Отчеттук жылы Улуттук банк акчакредит саясатынын төмөндөгү каражаттарын пайдаланган:

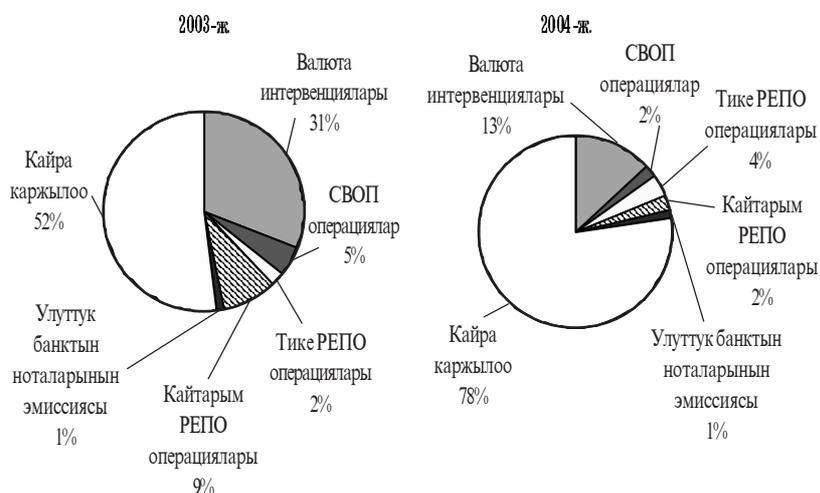
- ачык рыноктогу операциялар;
- банктарды кайра каржылоо;
- валюталык интервенциялар;
- Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эсептик чени;
- милдеттүү камдар.

Финансы рыногунун кеңейүүсү жана тереңдөөсү, экономиканын жана банк тутумунун өнүгүүсү, ошондой эле тышкы экономикалык абалдын өзгөрүүсү Улуттук банктын операцияларынын түзүмүнө жана көлөмүнө таасирин тийгизген. Алып көрсөк, коммерциялык банктардын реалдуу секторду кредиттөө чөйрөсүндө иш алып баруусунун артышы шартында, Улуттук банк эң башкысы, “овернайт” кредиттерин берүү аркылуу коммерциялык банктардын ликвиддүүлүгүн камсыз кылуу боюнча алар менен операцияларынын көлөмүн көбөйткөн. Алардын салыштырмалуу салмагы 2003-жылдагы 52,0 пайыздан отчеттук жылдагы 77,4 пайызга чейин арткан. Ошону менен бирге эле, Улуттук банк жалпы көлөмдөгү үлүшү 2,2 пайыздан 3,8 пайызга чейин өскөн тике РЕПО операциялары аркылуу банк тутумундагы ликвиддүүлүктү колдоого өбөлгө түзгөн. Мында, ликвиддүүлүктү жеңилдеттүү (алып салуу) боюнча операциялардын көлөмү олуттуу кыскарган.

Ички валюта рыногунда орун алып турган туруктуулук Улуттук банктын валюталык интервенцияларды кыскартуусуна алып келген. Улуттук банктын жыл ичинде жүзөгө ашырган операцияларынын жалпы көлөмүндө

2.2.1-график.

Улуттук банктын операцияларынын түзүмү

алардын үлүшү 2003-жылдагы 31,4 пайыздан 13,4 пайызга чейин азайган, мында, ушул операциялардын басымдуу бөлүгүн (95,0 пайызына жакынын) четөлкө валюталарын сатып алуу ээлеген.

Улуттук банктын операцияларынын жалпы көлөмү 2003-жылдагыга караганда 3,1 млрд. сомго көбөйүү менен 11,5 млрд. сомго барабар болгон.

2.2.1. Ачык рыноктогу операциялар

Ачык рыноктогу операциялар инфляциянын монетардык түзүүчүлөрүнүн динамикасын токтотуу, акча рыногунун конъюктурасынын сезондук өзгөрүүсүн теске салуу жана банк тутумунда ликвиддүүлүктүн орун алган деңгээлин тескөөнүн натыйжалуулугун арттыруу максатында ишке ашырылат. Ачык рыноктогу операциялардын негизги түрү болуп, эрежедегидей эле, макулдашылган мөөнөттө кайтара сатып алуу милдеттенмеси менен мамлекеттик баалуу кагаздардын өздүк портфелинен сатып алуу же сатууну түшүндүргөн тике жана кайтарым РЕПО операциялары саналат.

Жыл ичинде Улуттук банктын ачык рыноктогу операцияларынын мүнөзү банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн учурдагы деңгээли менен аныкталган.

Банк тутумунда ликвиддүүлүк деңгээли жогору болуп турган биринчи кварталда Улуттук банктын жүргүзгөн операциялары үстөк ликвиддүүлүктөн арылууга (стерилизациялоого) багытталган. Ачык рынокто РЕПО шарттарында баалуу кагаздарды сатуу боюнча операцияларды жүргүзүү, ошондой эле Улуттук банктын ноталарын аукциондордо сатуу Улуттук банкка банктардын убактылуу бош турган акча каражаттарын алууга жана ликвиддүүлүк деңгээлин төмөндөтүүгө мүмкүндүк берген.

Ошону менен бирге эле, Улуттук банктын ачык рынокто 2004-жылы жүзөгө ашырган операцияларынын негизги көлөмү тике РЕПО операциялары аркылуу банк тутумун ликвиддүүлүктүн кошумча көлөмү менен камсыз кылуу максатында жүргүзүлгөн. Бул операциялар эң башкысы, реалдуу секторду кредиттөөнүн көлөмүнүн өсүшүнө жана бир эле учурда айрым банктарда депозиттердин агылып чыгуусу же бир аз эле агылып кирүүсүнө байланыштуу банк тутуму бош акча каражаттардын жетишсиздигин башынан кечирип турган экинчи жана үчүнчү кварталдарда талап кылынган. РЕПО шарттарында баалуу кагаздарды сатып алуу боюнча операциялар менен катар эле, банк ликвиддүүлүгүн толуктоо максатында Улуттук банк коммерциялык банктарга “овернайт” кредиттерин берип, алар менен валюталык СВОП операцияларына келишип, ошондой эле тооруктарда четөлкө валюталарын сатып алган.

Бюджеттик чыгашалардын олуттуу көбөйүүсү жана

банк тутумуна депозиттердин агылып кирүүсү, ошондой эле Улуттук банктын четөлкө валюталарын сатуусунан улам каражаттардын түшүүсүнө байланыштуу төртүнчү кварталда коммерциялык банктардын эсептериндеги бош турган акча каражаттарынын калдыгы олуттуу өскөн. Бирок, айрым банктарга мүнөздүү болгон үстөк ликвиддүүлүк финансы рыногуна таасирин тийгизе алган эмес, ошондуктан Улуттук банк кайтарым РЕПО операцияларын жүргүзбөгөн, ошол эле учурда бир нече тике РЕПО операциялары ишке ашырылган.

Тике РЕПО операцияларынын жалпы көлөмү 2004-жылы андан мурдагы жылга салыштырганда 2,4 эсеге көбөйгөн. Бул каражатты (инструментти) отчеттук жылы төрт банк колдонгон. Тике РЕПО операцияларынын орточо мөөнөтү 1 күнгө кыскарып, 4 күндү түзүп калган. Ушул бүтүмдөргө келишүү учурунда мамлекеттик казына векселдери пайдаланылган. Отчеттук жыл ичинде кайтарым РЕПО операцияларынын жалпы көлөмү 62,0 пайызга төмөндөгөн, ал эми алардын мөөнөттүүлүгү 71 күнгө чейин же 2003-жылдагыга салыштырганда эки эсе азайган. Ушул бүтүмдөргө келишүүдө сатуу объекти катары, мамлекеттик казына векселдери (жөнгө салуучу) колдонулган.

2.2.1.1-таблица.

Улуттук банктын мамлекеттик баалуу кагаздар менен операциялары
(миң сом)

	1-кв	2-кв	3-кв	4-кв	Жыйынтыгында
2003-жыл	309 347,6	20 000,2	348 851,8	217 002,5	895 202,1
2004-жыл	216 299,1	238 683,0	132 000,2	62 000,1	703 982,4
Тике репо	-	238 682,8	132 000,2	62 000,1	432 683,0
Кайтарым репо	216 299,1	55 000,3	-	-	271 299,3

2.2.2. Банктарды кайра каржылоо

Улуттук банк тарабынан “овернайт” кредиттерин берүү аркылуу жүзөгө ашырылган, коммерциялык банктарды кайра каржылоонун көлөмүнүн олуттуу көбөйүүсүн 2004-жылдын өзгөчөлүгү катары кароого болот. Карыз алуунун бул түрү банктар тарабынан камдык (резервдик) талаптарды аткаруу үчүн пайдаланылган. Мурдагы жылдагыга салыштырганда “овернайт” кредитинин жалпы көлөмү эки эсеге өскөн. Коммерциялык банктардын Улуттук банктын кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстарына сурамынын олуттуу өсүшү, негизинен алардын реалдуу секторду кредиттөө чөйрөсүндө ишинин жигердүүлүгүнүн кыйла артышына байланыштуу болгон. Улуттук банктын “овернайт” кредити боюнча чени өзгөртүлгөн эмес жана Улуттук банктын эсептик ченине 1, 2 коэффициенттери менен барабар болгон, мында, кредитти алуу үчүн күрөөлүк камсыздоо талап кылынган эмес.

Кайра каржылоо механизмдин өркүндөтүү жана “овер-

найт” кредиттери түрүндө алынган ресурстарды пайдалануу чөйрөсүн кеңейтүү максатында 2004-жылдын акырында “овернайт” кредиттерин берүү механизмдерин өзгөртүү жөнүндө чечим кабыл алынган жана ал 2005-жылы күчүнө кирет. Жаңы “овернайт” кредити жөнүндөгү жобонун редакциясына ылайык, ушул кредитти алуу үчүн кредиттин көлөмүнөн 1, 2 эсеге ашкан суммага мамлекеттик баалуу кагаздар түрүндөгү күрөөнү коюу зарыл. Мындан тышкары, кредиттин чени да көбөйтүлөт, ал жобо күчүнө кирген учурдан тартып Улуттук банктын эсептик ченинен 1,5 эсеге жогору болот. Банктарды кайра каржылоонун жаңы механизми, банктар аралык рыноктун түзүмүндө орун алган белгилүү бир өксүктөрдү четтетүүгө мүмкүндүк берип, мамлекеттик баалуу кагаздар рыногун андан ары өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

Бүтүндөй алганда, 2004-жылы “овернайт” кредитин 14 банк пайдаланган, мында ушул кредиттердин негизги көлөмүн Улуттук банк коммерциялык банктарда ликвиддүүлүктүн деңгээли минималдуу чекте турган экинчи жана үчүнчү кварталдарда берген. Бул кредит боюнча орточо жылдык чен 2004-жылы андан мурдагы жылдагы 4,8 пайыздан 5,6 пайызга же 0,8 пайыздык пунктка чейин өскөн.

Коммерциялык банктар “овернайт” кредитинен тышкары банктын абалын чыңдоо жана анын ликвиддүүлүгүн калыбына келтирүү үчүн каралган, алты айга чейинки мөөнөттөгү Улуттук банктын акыркы инстанция кредитин ала алышат. Отчеттук жылы кредиттин бул түрүн бир да банк пайдаланган эмес.

2.2.2.1.-таблица.

Улуттук банк тарабынан берилген “овернайт” кредиттери
(миң сом)

	1-кв.	2-кв.	3-кв.	4-кв.	Жыйынтыгында
2003-жыл	845 000,0	1 192 350,0	1 414 500,0	945 650,0	4 397 500,0
2004-жыл	834 800,0	3 416 400,0	3 698 400,0	977 700,0	8 927 300,0

2.2.3. Валюта рыногундагы операциялар

Улуттук банк, отчеттук жылы алмашуу курсунун кескин өзгөрүп туруусун текшилөө максатында банктар аралык валюта рыногунда валюта интервенцияларын ишке ашырган. Натыйжада, ички валюта рыногунда АКШ долларынын алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү¹ отчеттук жылы доллардын эларалык рыноктордогу абалын мүнөздөгөн көрсөткүчкө салыштырганда эки эсеге төмөн болгон. Мында, бүтүндөй жыл ичинде Кыргызстандын рыногунда АКШ долларынын курсунун төмөндөө арымы дүйнөлүк рыноктогу доллардын еврого карата курсунун басандоо арымынан төмөн болгон.

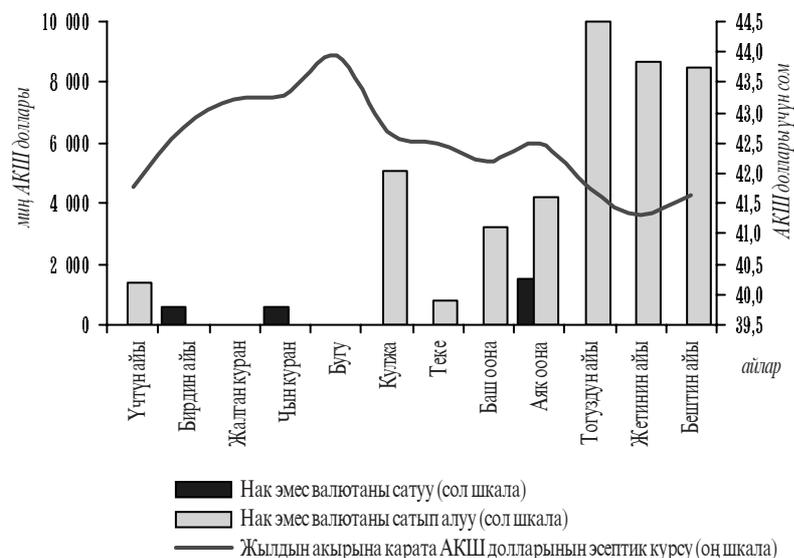
¹ Алмашуу курсунун өзгөрүү деңгээли жана аралык көрсөткүчү алмашуу курсунун орточо күндүк четтөөсү катары эсептелинет.

Ички валюта рыногунда Улуттук банктын жигердүү иш алып баруусу отчеттук жылдын алгачкы беш ай ичинде анчалык жогору болгон эмес, анткени, ушул мезгил ичинде валютанын сурамы менен сунушунун ортосундагы салыштырмалуу тең салмактуулук сакталып, ал эми доллардын алмашуу курсу анын дүйнөлүк валюта рыноктордогу курсунун чыңдалуу тенденциясына ык коюу менен бара-бара жогорулап олтурган. Жай айларында валюта рыногунда экономикалык субъекттердин жигердүү ишкердигинин төмөндөшүнө сыяктуу эле, дүйнөлүк финансы рынокторунда доллардын курсунун басаңдоосуна байланыштуу АКШ долларына сурамдын кыскарышы байкалган. Ошол эле учурда, сезондук факторлордун (айылчарба азыктүлүгүнүн экспорту, туристтик кызмат көрсөтүүлөрдү сатуу, акчалай которуулардын, анын ичинде чек жана пластик карттары боюнча которуулардын артышы), тоокендерин казып алуу өнөржайынын продукцияларын экспортоодон валюталык түшүүлөрдүн өсүшү, ошондой эле банк тутумуна валюталык депозиттердин агылып киришинин таасиринен улам, ички рынокто четөлкө валюталарынын сунушунун көлөмү олуттуу көбөйгөн. Ошону менен бирге эле, банк тутумунда сом түрүндөгү ликвиддүүлүктүн жетишсиздиги сезилген. Бул да четөлкө валютасына карата сурамдын төмөндөшүнө өбөлгө түзгөн. Валюта рыногундагы сурам менен сунуштун теңдемин (балансын) колдоо үчүн Улуттук банк четөлкө валюталарын сатып алуу боюнча операцияларды жигердүү ишке ашырган.

Аяк оона айынын баш жагында импорт боюнча төлөмдөрдүн өсүшүнө байланыштуу, четөлкө валютасына карата сурам жогорулаган жана Улуттук банк АКШ

2.2.3.1.-график.

Улуттук банктын ички рынокто четөлкө валюталары менен 2004-жылы жүргүзгөн операциялары

долларын сатуу боюнча бир нече операцияны ишке ашырган. Ушул эле айдын акырында доллардын курсунун төмөндөгөндүгү байкалган жана бул кийинки эки ай ичинде сакталып турган. Бул эң башкасы, эларалык рыноктордо доллардын курсунун басаңдашы менен шартталган. Ошону менен бирге эле, мурдатан бери орун алып келген ички сезондук факторлор (күйүүчү-майлоочу материалдарды сатып алуу зарылчылыгынан улам четөлкө валютасына карата сурамдын жогорулоосу) алардын агылып кирүүсүнүн¹ көбөйүүсүнөн улам, банктарда түптөлгөн валюталардын жетиштүү запасы менен нейтралдаштырылган жана доллардын курсунун динамикасына басым жасай алган эмес. Ага карабастан, бештин айынын акырында дүйнөлүк рыноктордо доллардын курсунун өзгөрүүсү күчөгөн, бул Кыргызстандын валюта рыногуна да таасирин тийгизген. Аяк оона айынан бештин айына чейинки мезгил ичинде Улуттук банк валюта интервенцияларынын көлөмүн көбөйткөн.

Бүтүндөй алганда, 2004-жылы Улуттук банк 41,9 млн. АКШ долларын сатып алган жана 2,7 млн. АКШ долларын саткан. Ошентип, төрт жылдан бери катары менен Улуттук банк тарабынан валюталарды сатып алуунун көлөмү сатуу көлөмүнөн ашып келүүдө. Мында, жыл ичинде АКШ долларынын эсептик курсу 5,8 пайызга төмөндөө менен 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча 41,6246 сом/АКШ долларын түзгөн.

Валюта интервенциялары менен катар эле Улуттук банк, 2004-жылы валюталык СВОП операцияларын жүргүзгөн. Бул каражат коммерциялык банктарды улуттук валютадагы каражаттар менен камсыз кылуу үчүн каралган жана коммерциялык банктардан четөлкө валюталарын бүтүмдүн мөөнөтү бүткөндөн кийин банктар аларды кайтара сатып алуусу милдеттенмеси менен сатып алууну түшүндүрөт. СВОП операцияларынын жалпы көлөмү 2003-жылдагыга салыштырганда эки эсеге, 5 млн. АКШ долларына чейин кыскарган. Коммерциялык банктар сом түрүндөгү ликвиддүүлүктүн жетишсиздиги орун алган мезгилде валюталарды сатууга же “овернайт” кредиттерин алууга артыкчылык беришкен. СВОП операцияларынын эң эле олуттуу көлөмү, банк тутуму ликвиддүүлүк тартыштыгын өтө курч башынан кечирип турган кулжа айында ишке ашырылган (жылдык көлөмдүн жарымына жакыны). СВОП бүтүмдөрүнүн орточо узактыгы отчеттук жылы үч күндү түзгөн.

¹ Четөлкө валюталарынын агылып кирүүсү кардарлардын депозиттерине каражаттардын, ошону менен бирге эле, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн экспортуна түшүүлөрдүн, ошондой эле жеке адамдардын акчалай которууларынын эсебинен камсыз кылынган.

2.2.3.1-таблица.

Улуттук банктын ички рынокто четөлкө валютасында жүргүзгөн операциялары
(миң АКШ доллары)

	1-кв.	2-кв.	3-кв.	4-кв.	Жыйынтыгында
2004-жыл, бардыгы болуп	3 000,0	7 980,0	11 393,0	27 260,0	49 633,0
анын ичинде:					
Валюта сатып алуу	1 400,0	5 090,0	8 240,0	27 190,0	41 920,0
Валюта сатуу	600,0	600,0	1 525,0	0,0	2 725,0
СВОП операциялары (сатып алуу)	1 000,0	2 290,0	1 628,0	70,0	4 988,0
2003-жыл, бардыгы болуп*	7 426,0	13 135,0	22 685,0	27 615,0	70 861,0

*маалымат үчүн

2.2.4. Эсептик чен

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эсептик чени (учеттук ставкасы), акчакредит саясатынын каражаты (инструменти) болуп саналат, Улуттук банк анын жардамы менен “овернайт” кредити жана СВОП операциялары боюнча пайыздык чендерди ага таңулоо аркылуу (1,2 коэффициенти менен) акча рыногундагы чендерге таасир эте алат. Мындан тышкары, эсептик чен айрым учурларда салык чөйрөсүндө жана административдик өндүрүп алууларды эсептөө үчүн пайдаланылат.

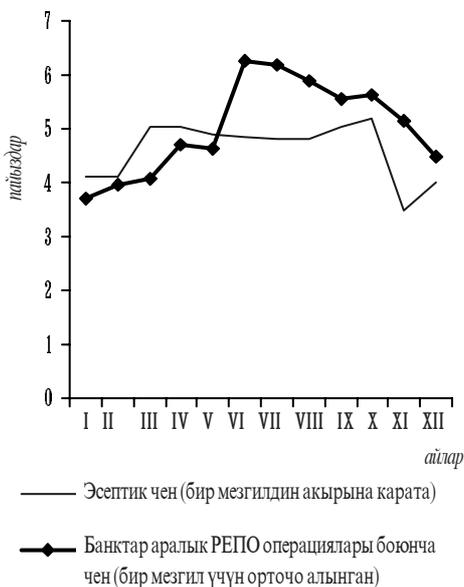
Отчеттук жылы Улуттук банк эсептик ченди аныктоонун мурдагы эле усулдук ыкмасын колдонгон: анын өлчөмү Улуттук банктын 28 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгүнө теңдештирилген. Улуттук банк аларды баштапкы жайгаштырууну жумалык аукциондордо ишке ашырган. Ошентип, Улуттук банктын эсептик ченинин динамикасы ноталардын баштапкы рыногунда түптөлгөн жагдайга жараша калыптанган. Бул учурда Улуттук банк, банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн деңгээлин жана калыптанган баа конъюктурасын эске алуу менен эмиссиялардын көлөмүн жөнгө салган.

Жыл башында банк тутумунда үстөк ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде калыптанышы учурунда аукциондордогу сатуулардын анык көлөмү сунуш кылынган эмиссиянын көлөмүнөн олуттуу ашуу менен орточо алганда 27 млн. сомго жакынды түзгөн. Ошол эле учурда, көпчүлүк коммерциялык банктар мына ушул финансы каражатына кызыккандыгын көрсөтө алышпагандыгынан, көпчүлүк учурда аукциондор катышуучулардын санынын жетишсиздиги себебинен өткөрүлбөй калган. Ушул мезгил аралыгында эсептик чен 4,0 - 4,4 пайыз деңгээлинде турган.

Жалган куран айында банк тутумунун ликвиддүүлүгү байкаларлык төмөндөгөн, бул ноталарга карата сурамдын кыскарышына алып келген. Натыйжада, ноталар аукционунда сатуулардын көлөмү 1,0-1,5 млн. сомго чейин төмөндөгөн, ал эми эсептик чен 5,0 пайызга чейин өскөн.

2.2.4.1.-график.

Улуттук банктын эсептик ченинин динамикасы

Ноталарга сурамдын анчалык жогору болбошу аяк оона айына чейин сакталып турган. Өткөрүлгөн аукциондордогу сатуунун орточо көлөмү 4-6 млн. сомдон ашпаган жана эсептик чен кыска аралыкта 4,8-4,9 пайыздар чегинде өзгөрүп турган.

Аяк оона айында банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн өсүшүнө байланыштуу, ошондой эле акча рыногунун башка финансылык каражаттарынын кирешелүүлүгүнүн төмөндөшүнүн натыйжасында коммерциялык банктардын ноталардын баштапкы рыногундагы жигердүүлүгү өсүшкө карай ык койгон жана бул тенденция отчеттук жылдын акырына чейин сакталып турган. Аяк оона айынан бештин айына чейин жүргүзүлгөн дээрлик бардык аукциондор өткөрүлбөгөн катары таанылган. Ноталардын аукциондорунун катышуучуларынын жигердүүлүгүнүн өсүшү менен эсептик чендин өзгөрүлмөлүүлүгү да күчөгөн. Тогуздун айында анын деңгээли 5,5 пайызга чейин жогорулап, жетинин айында 3,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

Жылдын акырына карата эсептик чен жыл башындагыга салыштырганда иш жүзүндө өзгөрбөстөн, 4,0 пайызды түзгөн.

2.2.5. Милдеттүү камдар (резервдер)

Милдеттүү камдардын ченеми (нормасы) 2004-жылы 10,0 пайыз деңгээлинде сакталып калган. Ошону менен бирге эле экинчи жарым жылдыкта Улуттук банк, акча-кредит саясатынын ушул каражатынын жагдайдын өзгөрүүсү шарттарында таасирдүүлүгүн жогорулатууга багытталган, камдык талаптарды сактоо тартибине эки жолу өзгөртүүлөрдү киргизген.

2004-жылдын аяк оона айында “Милдеттүү камдар жөнүндө” Жобого оңдоолор киргизилген, ага ылайык коммерциялык банктарга камдык талаптарды аткаргандыгы үчүн, Улуттук банктан “овернайт” кредитин алган күндөргө компенсацияларды төлөө алынып салынган. Бул өзгөртүү, коммерциялык банктар көпчүлүк учурда “овернайт” кредитинин эсебинен гана камдык талаптарды аткарууга барышкандыгын, ал эми өздүк каражаттарын алар кирешелүү финансылык каражаттарды (инструменттерди) сатып алууга багытоосунан улам кабыл алынган. Натыйжада, ликвиддүүлүк тобокелдигинин жогорулоосу жана акча-кредит саясатынын каражаты катары милдеттүү камдык талаптардын таасирдүүлүгүнүн басаңдашы коркунучу келип чыккан. Улуттук банктын “овернайт” кредитин алган күндөрү үчүн төлөнүүчү компенсациялардын алынып салынышы банктар үчүн кредит саясатын корректировкалоого жана ликвиддүүлүктү тескөөнүн натыйжалуулугун арттырууга белги (сигнал) катары кызмат кылган.

Камдык талаптарды сактоонун механизмине тие-

шелүү экинчи ондоо 2004-жылдын бештин айынын акырына карата кабыл алынган. Ага ылайык Улуттук банк, камдык талаптарды сактагандык үчүн төлөнүүчү компенсациялардын суммасын эсептөөдө колдонулуучу пайыздык ченди өзгөрткөн. Эгерде, мурда компенсациялар банктардын пайыздык сарптоолоруна эквиваленттүү көлөмдө, башкача айтканда, ар бир банктын депозиттик чени боюнча төлөнүп келинген болсо, 2005-жылдын үчтүн айынан тартып компенсацияларды эсептөө бардык банктар үчүн бирдей, иштеп жаткан коммерциялык банктардын айдын баш жагына карата депозиттери боюнча орточо алынган пайыздык ченине барабар ченде жүргүзүлөт. Бул өзгөртүү пайыздык чендерди төмөндөтүүгө кошумча өбөлгөлөрдү түзүү жана депозиттер рыногунда атаандаштыкты күчөтүү максатында кабыл алынган жана өз кезегинде ал, банктык кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатына алгылыктуу таасирин тийгизүүгө тийиш.

Отчеттук жыл ичинде коммерциялык банктардын депозиттик базасынын өсүшүнө байланыштуу милдеттүү камдардын көлөмүн көбөйтүү тенденциясы байкалган. Жылдын акырына карата алардын көлөмү 673,4 млн. сомду түзүү менен жыл башындагы деңгээлден 1,5 эсеге ашкан. Отчеттук жылда камдык талаптарды сактабагандыктын бир да фактысы катталган эмес. Бул учурда, коммерциялык банктарга милдеттүү камдык талаптарды аткаргандыктары үчүн төлөнгөн компенсациялардын суммасы, 2003-жылдагыга салыштырганда 42,1 пайызга өсүү менен 8,3 млн. сомду түзгөн.

2.2.5.1.-таблица.

Коммерциялык банктардын улуттук валютадагы камдарынын орточо күндүк деңгээли
(миң сом)

	1-кв.	2-кв.	3-кв.	4-кв.
2003-жыл	556 498,7	450 997,5	471 003,7	635 827,9
2004-жыл	752 418,6	649 450,9	774 662,7	1 107 166,2
анын ичинде:				
милдеттүү	455 375,8	487 862,6	554 061,0	636 656,4
үстөк	297 042,8	161 588,4	220 601,7	470 509,7

2.3. Валюта саясаты жана эларалык камдарды (резервдерди) тескөө

Улуттук банк өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу ыргагын колдонууну андан ары уланткан. Жыл ичинде Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүлмөлүүлүгүн текшилөө жана эларалык камдарды тиешелүү деңгээлде колдоп туруу боюнча милдеттерди чечкен.

Кыргыз Республикасы, 1995-жылдын жалган куран айынын жыйырма тогузунда Эларалык валюта фондусунун Келишимдер Статьясынын “Мүчө болгон мамлекеттердин жалпы милдеттенмелери тууралуу” 8-статьясына кол коюу менен утурумдук эларалык операциялар боюнча төлөмдөрдү жана которууларды кандайдыр бир чектөөлөрсүз өткөрүүнү камсыз кылуу, ошондой эле ар кандай курстарды колдонуу тажрыйбасына жана дискриминациялык валюталык келишимдерге катышууга жол бербөө боюнча милдеттенмелерди өзүнө алган.

Валюталык жөнгө салуу, эң башкысы, ченемдик актыларды иштеп чыгуу аркылуу жүзөгө ашырылат. Камдарды (резервдерди) тескөө Улуттук банктын тиешелүү ченемдик документтери: “Эларалык камдар менен иш алып барууда тобокелдиктерди тескөө Саясаты” жана “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эларалык камдарынын 2004-жылга эталондук портфели тууралуу”, “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эларалык камдарынын түзүмү жөнүндөгү” жана “Эларалык камдардын инвестициялык активдерин тескөөдөгү лимиттер жөнүндөгү” Жоболор менен жөнгө салынган.

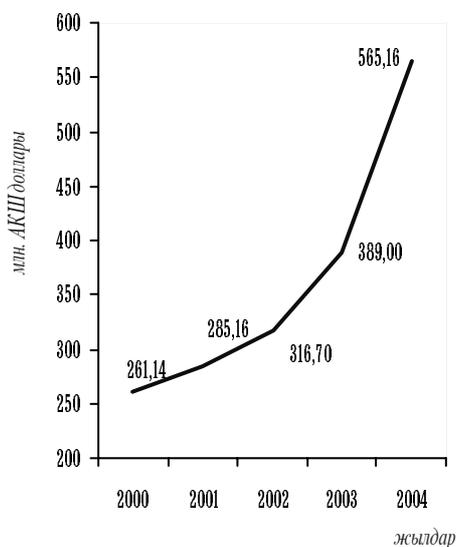
Улуттук банктын эларалык камдарын тескөө камдык активдердин ликвиддүүлүгүн жана коопсуздугун колдоо принцибинде ишке ашырылат. Эларалык камдарды тескөөдөн түшкөн кирешелерди максимизациялоо артыкчылыктуу милдеттен болуп саналбайт жана бул принцип активдердин ликвиддүүлүгүн жана коопсуздугун камсыз кылуу боюнча принциптерди так сактоо менен гана аткарылат.

Эларалык камдарды тескөөдөгү тобокелдиктердин жана кирешелүүлүктүн оптималдуу катышы Улуттук банк Башкармасы тарабынан жана банктын Инвестициялык комитетинин чечимдери менен аныкталган. Камдык активдерди тескөөдө келип чыгышы мүмкүн болгон тобокелдиктерди минимумга жеткирүү, чечимдерди кабыл алуунун иштелип чыккан тажрыйбасына жана ички контролдука ылайык контрагенттерге, каражаттардын (инструменттердин) түрлөрүнө, инвестициялоонун өлчөмүнө жана мөөнөтүнө карата критерийлерди, талаптарды жана чектөөлөрдү белгилөө аркылуу жүзөгө ашырылган.

Улуттук банктын эларалык камдары алтын түрүндөгү

2.3.1.-график.

Дуң камдардын динамикасы

активдерден, атайы карыз алышуу укугунан (АКУ) жана четөлкө валюталарынын портфелинен турат. Отчеттук жылдын акырына карата дүң камдарынын көлөмү жыл ичинде 176, 2 млн. АКШ долларына же 45,3 пайызга көбөйүү менен 565,2 млн. АКШ долларын түзгөн.

Улуттук банктын эларалык камдарынын курамында алтындын физикалык көлөмү өзгөрүүсүз калган. Бирок, 2004-жыл үчүн камдардын курамындагы алтындын үлүшү банктын эларалык камдарындагы валюталык активдердин көлөмүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен төмөндөгөн. Атайы карыз алышуу укугунун (АКУ-СПЗ) көлөмү, 2004-жылы андан мурдагы жылдагыга салыштырганда, милдеттенмелер боюнча төлөмдөрдү АКУда жүзөгө ашыруу үчүн анын зарыл болгон деңгээлин камсыз кылууга тиешелүү жүргүзүлгөн операцияларга байланыштуу көбөйгөн. АКУнун АКШ долларына карата курсунун жогорулоосу да Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эларалык камдарынын түзүмүндөгү АКУнун үлүшүнүн өсүшүнө таасирин тийгизген.

Улуттук банктын эларалык камдарынын валюталык портфели 2004-жылы АКШ долларынан, евродон, швейцария франкынан, фунт стерлингден, австралия жана канада долларларынан, ошондой эле бир аз эле үлүштөгү башка валюталардан турган. Кыргыз Республикасынын тышкы карызынын валюталык түзүмү эларалык камдардын валюталык түзүмүн аныктаган негизги факторлордун бири болуп саналат.

Отчеттук жылда камдык активдердин валюта портфелинин түзүмүндө олуттуу өзгөрүүлөр жүргөн. Валюта тобокелдигин басандатуу, ликвиддүүлүк жана коопсуздук принциптерин сактоодо активдердин кирешелүүлүгүн арттыруу максатында валюта портфели өзгөртүлгөн: АКШ долларынын үлүшү төмөндөтүлүп, активдердин евродон, фунт стерлингден турган портфели көбөйтүлгөн. Канада доллары да валюта портфелинде камтылган. Тобокелдикти диверсификациялоо принцибин көздөө менен отчеттук жылда валюта портфелинин түзүмүндө австралия доллары да пайда болгон.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын валюта портфелинин түзүмү дүйнөлүк финансылык рынокто түптөлгөн жагдайга жараша, ошондой эле Кыргыз Республикасынын тышкы милдеттенмелеринин валюталык түзүмүн эске алуу менен кварталдык негизде кайрадан каралып жана өзгөртүлүп турган.

Ички валюта рыногунда жүргүзүлгөн операциялар, республиканын бюджетине Азия өнүгүү банкынан, Ислам өнүгүү банкынан, Европа шериктештиги комиссиясынан түшүүлөр, Япония кредити боюнча төлөмдөр (каржылоого алынган программалардын чегинде), менчиктештирүүдөн түшкөн каражаттар, “Кумтөр” алтын кенин ка-

2.3.1.-таблица.

Улуттук банктын камдык активдеринин түзүмү (пайыздар)

	2003-ж	2004-ж
Алтын	8,9	6,4
Валюта портфели	88,5	90,1
АКУ	2,6	3,5
Бардыгы болуп	100,0	100,0

2.3.2.-таблица.

Камдык активдердин валюта портфелинин түзүмү (пайыздар)

	2003-ж	2004-ж
АКШ доллары	67,7	28,6
Евро	20,1	23,2
Швейцария франкы	6,4	4,7
Англия фунт стерлинги	5,8	6,3
Австралия доллары	0,0	8,8
Канада доллары	0,0	28,5
Валюта портфели, бардыгы болуп	100,0	100,0

зып алууга тиешелүү концессиондук түшүүлөр, ошондой эле камдарды (резервдерди) тескөөдөн түшкөн кирешелер жана Эл аралык валюта фондусунан түшүүлөр 2004-жылда эларалык камдарды толуктоонун булактарынан болгон.

2004-жылдын аяк оона айында “Центерра Голд Инк” компаниясынын Кыргызстанга тиешелүү 7,5 млн. жөнөкөй акцияларынын ар бири 15,5 канада доллары баасында сатуудан алынган 106 552 031,78 канада доллары өлчөмүндөгү каражат Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына келип түшкөн. Буга, каражаттарды Standard Bank Londonдогу эсепке жайгаштыруу учурунан тартып кошуп эсептелинген, андеррайтердин, финансы жана юридика маселелери боюнча кеңешчилердин көрсөткөн кызматтарына төлөөгө, “Кыргызалтын” Ачык акционердик коомунда тобокелдиктерди алдыналуу жана контролдоо системасына жүргүзүлгөн бир жолку аудитке кеткен чыгашаларды, ошондой эле “Кумтөр” долбоорун реструктуризациялоого байланыштуу тике сарптоолорду эсептен алынып салуудан кийин пайыздар кошулат. Бул каражаттар Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Кыргыз Республикасынын Улуттук банкындагы атайы эсебине жайгаштырылган.

Эларалык камдар, эң башкысы, ички валюта рыногунда операцияларды жүзөгө ашыруу, тышкы карызды тейлөө жана Кыргыз Республикасынын башка милдеттерин аткаруу үчүн пайдаланылган.

Эларалык камдарды тескөө процессинин натыйжалуулугун арттыруу максатында жана ликвиддүүлүктү колдоо принцибине ылайык, камдык активдер менен иш алып баруу портфельдик ыкмада жүргүзүлгөн. Камдардын АКШ долларынан, евродон, швейцария франкынан, фунт стерлингден, австралия жана канада долларларынын турган портфели жумушчу жана инвестициялык активдерге бөлүнгөн жана алар ликвиддүүлүктүн тиешелүү деңгээлде сакталып турушун жана колдоого алынышын камсыз кылган. Жумушчу капиталынын активдери Кыргыз Республикасынын тышкы карызын тейлөө боюнча төлөмдөр жана ички валюта рыногунда операцияларды жүргүзүү үчүн пайдаланылган. Мына ушул максаттардан улам, жумушчу активдери бир кыйла өтүмдүү каражаттарга жайгаштырылган. Инвестициялык активдер кирешелүүлүктү арттыруу максатында кыйла ишенимдүүлүк жана ликвиддүүлүк аброюна ээ эларалык рыноктун узак мөөнөтүү каражаттарына жайгаштырылган. Инвестициялык активдерди тескөө эларалык камдардын бекитилген эталондук портфелине ылайык жүзөгө ашырылган.

Отчеттук жылы Улуттук банктын камдык активдери эларалык финансы институттарында, өнүккөн өлкөлөрдүн борбордук банктарына жана дүйнөлүк ал-

дынкы рейтингдик агенттиктердин жогорку кредиттик рейтингине ээ четөлкө коммерциялык банктарына жайгаштырылган.

Улуттук банктын камдык активдери кыйла ишенимдүү жана өтүмдүү баалуу кагаздарга, мөөнөтүү депозиттерге, ошондой эле жумушчу активдеринин негизги каражаттары үчүн бир күндүк РЕПО операцияларына инвестицияланган. Улуттук банктын баалуу кагаздар портфелинде эң башкысы, АКШнын, Германиянын, Австралиянын Казыналыктарынын мамлекеттик баалуу кагаздары, Эларалык эсептешүүлөр банкынын кыска мөөнөттүк жана орто мөөнөттүк инвестициялык каражаттары жана Реконструкциялоо жана өнүгүүнүн эларалык банкынын орто мөөнөттүк облигациялары камтылган. Мөөнөттү депозиттер эларалык финансы институттарында жана четөлкө коммерциялык банктарында жайгаштырылган.

Отчеттук жылы эларалык камдардын курамында ликвиддүүлүгү төмөн активдердин көлөмүн азайтуу боюнча иштер улантылган. Аларга Өкмөттүк гарантиялардын камсыздоосу катары четөлкө коммерциялык банктарында жайгаштырылган байланыштуу депозиттер, Улуттук банктын “Борбордук Азия Кызматташуу жана Өнүгүү банкы” Жабык акционердик коомундагы депозиттери жана Улуттук банктын Кыргыз Республикасынын Өкмөтү үчүн Мамлекеттер аралык банктын уставдык капиталына салган мүчөлүк төлөмдөрү кирет. Жылдын акырында Улуттук банктын эларалык камдарынын курамындагы ликвиддүүлүгү төмөн активдердин жалпы суммасы, алтындын наркынын өзгөрүүсүн эске алганда, 21,4 млн. АКШ долларын түзгөн. Алтындын 1 троян унциясынын баланстык наркы 2003-жылдын акырындагы 417,25 доллардан, отчеттук жылдын акырындагы 438,00 долларга чейин өскөн. Байланыштуу депозит катары Standard Bank Londonдо жайгаштырылган алтындын физикалык көлөмү 2004-жылы 20 миң троян унциясына төмөндөтүлүп, 40 миң троян унциясына чейинкини түзүп калган. Улуттук банктын бүтүндөй ликвиддүүлүгү төмөн активдери жыл ичинде 9,6 млн. АКШ долларына төмөндөтүлгөн (алтын, алтындын 1 троян унциясы үчүн 438,00 АКШ доллары баланстык баасы боюнча эсептелинген).

2.3.3.-таблица.

Камдык активдерди контрагенттер боюнча жайгаштыруунун түзүмү (пайыздар)

	2003-ж	2004-ж
Эларалык финансы институттары	42,8	46,4
Борбордук банктар	34,7	25,2
Коммерциялык банктар	22,2	28,2
Улуттук банк (нак акча)	0,3	0,2
Бардыгы болуп	100,0	100,0

3-ГЛАВА

ФИНАНСЫ-КРЕДИТТИК МЕКЕМЕЛЕРДИН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУ

Отчеттук жылда Улуттук банктын иши финансы-кредит системасынын туруктуулугун бекемдөөгө, Улуттук банктан лицензия алуу менен иштеп жаткан финансы-кредиттик мекемелердеги проблемаларды күн мурунтан алдын алуу, көзөмөлдүк ыкмаларын жана тажрыйбасын өркүндөтүүгө багытталган.

Макроэкономикалык жагдайдын андан ары турукташуусу, финансы-кредиттик мекемелердин ички өсүш булактарынын жигердүүлүгү жана банктардын капиталына инвестицияларды тартуу финансы-кредиттик мекемелердин абалын жакшыртууга өбөлгө түзгөн. Улуттук банктын 2002-жылы капиталдын (өздүк каражаттардын) минималдуу өлчөмүнө жана банктык активдерге баа берүүгө карата талаптарды киргизүүсү банк тутумунун өнүгүшүнө оңтойлуу таасирин тийгизген.

3.1. Банк тутумунун иши боюнча баяндама

Отчеттук жыл ичинде республикада 18 коммерциялык банк¹, “Эсептешүү-Сактык компаниясы” ААКсы жана

3.1.1.-таблица.

Коммерциялык банктардын милдеттенмелеринин түзүмү жана көлөмү (бир мезгилдин акырына карата)

Милдеттенмелердин категориясы	2003-ж.		2004-ж.	
	Көлөм, млн. сом	Үлүш, пайыздар	Көлөм, млн. сом	Үлүш, пайыздар
Юридикалык жактардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттери	2 615,1	28,2	4 725,7	31,4
Жеке адамдардын депозиттери	1 429,1	15,4	2 081,1	13,9
Юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	733,5	7,9	1 173,9	7,6
Улуттук банктын алдындагы милдеттенмелер	91,1	1,0	55,2	0,4
Корреспонденттик эсептер	2 847,1	30,7	3 457,1	23,0
Кыска мөөнөттүү жайгаштыруулар	72,9	0,8	206,7	1,4
Бийлик органдарынын депозиттери жана кредиттери	188,0	2,0	225,5	1,5
РЕПО келишимдери боюнча сатылган баалуу кагаздар	30,1	0,3	88,9	0,6
Алынган кредиттер	698,5	7,5	2 018,8	13,7
Субординацияланган карыз	218,7	2,4	217,6	1,4
Башка милдеттенмелер	347,5	3,7	757,9	5,0
Бардыгы болуп	9 271,7	100,0	15 008,2	100,0

¹ 2004-жылдын аяк оона айынын биринен тартып “Ак Банк” ААКсында консервациялоо режими киргизилген, банктык операцияларды жүргүзүү укугуна лицензиясы кайтарылып алынган.

четөлкө банкынын 1 филиалы иштеп турган. Ушул мекемелердин ишине тиешелүү баяндама иштеп жаткан коммерциялык банктардын 2003 жана 2004-жылдар үчүн корректировкаланган жылдык регулятивдик отчетторунун негизинде даярдалган.

2004-жыл ичинде банктардын суммардык капиталы¹ 535,9 млн. сомго же 25,1 пайызга өсүү менен 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча 2,7 млрд. сомду түзгөн. Мында, уставдык капитал² 13,1 пайызга көбөйгөн.

Банктардын суммардык милдеттенмелери³ 2004-жылы 61,9 пайызга көбөйүү менен 15,0 млрд. сомду түзгөн. Мында, суммардык милдеттенмелердеги четөлкө валюта-сындагы милдеттенмелердин үлүшү 81,3 пайызды түзгөн (2004-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча – 68,6 пайыз).

Банктар тарабынан башка коммерциялык банктардан тартылган каражаттар отчеттук жылда 58,1 пайызга өсүү менен 5,7 млрд. сомду түзгөн. КМШ өлкөлөрүнүн банктар аралык рыногу 2004-жылда каражаттарды тартуунун негизги булагы болуп калган.

3.1.2.-таблица.

Коммерциялык банктардын активдеринин түзүмү жана көлөмү (бир мезгилдин акырына карата)

Активдердин категориялары	2003-ж.		2004-ж.	
	Көлөм, млн. сом	Үлүш, пайыздар	Көлөм, млн. сом	Үлүш, пайыздар
Акча каражаттары	880,0	7,7	943,4	5,3
Улуттук банктагы корреспонденттик эсептер	452,0	4,0	954,8	5,4
Башка банктардагы корреспонденттик эсептер жана депозиттер	4 605,7	40,5	6 677,9	37,7
Баалуу кагаздар портфели	1 155,5	10,2	1 658,5	9,4
Кыска мөөнөттүү жайгаштыруулар	327,3	2,9	270,5	1,5
РЕПО боюнча сатылып алынган баалуу кагаздар	180,1	1,6	48,9	0,3
Финансы-кредиттик мекемелердин кредиттери	75,5	0,7	234,1	1,3
Кардарларга кредиттер	2 892,5	25,4	5 816,1	32,8
(минус) Атайы РППУ*	-154,6	-1,4	-193,7	-1,1
Негизги каражаттар	557,6	4,9	674,4	3,8
Жана башка активдер	400,6	3,5	623,5	3,5
Бардыгы болуп	11 372,1	100,0	17 708,5	100,0

* классификацияланган активдер боюнча түзүлөт

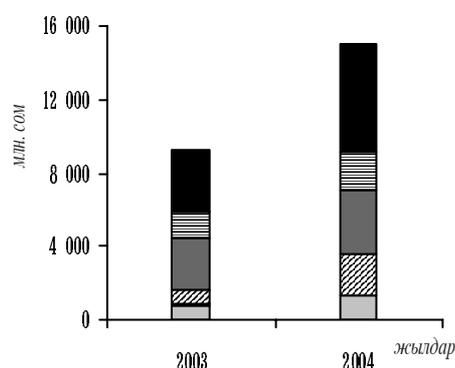
¹ Жөнгө салуу максаттарында банктын суммардык капиталына уставдык капитал, камдар, өткөн жылдардын бөлүштүрүлбөгөн пайдалары (чыгымдары), отчеттук жылдын пайдасы (чыгымы) жана банкта классификацияланбаган активдерге түзүлгөн жалпы камдар кирет.

² Бул категорияга жөнөкөй жана артыкчылыктуу акциялардан тышкары, акционерлер тарабынан отчеттук датага карата тиешелүү каттоодон өтпөгөн кошумча капитал кирет.

³ Суммардык милдеттенмелерге банк тарабынан депозиттер, кредиттер ж.б.у.с. түрүндө тартылган каражаттар камтылат.

3.1.1.-график.

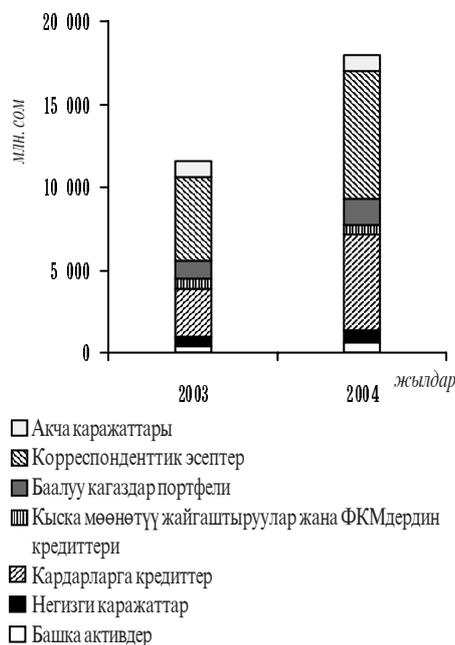
Коммерциялык банктардын милдеттенмелеринин түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)

- Юридикалык жактардын депозиттери
- ▨ Жеке адамдардын депозиттери
- Корреспонденттик эсептер
- ▨ Кредиттер жана кыска мөөнөттүү жайгаштыруулар
- Улуттук банктын алдындагы милдеттенмелер
- Башка милдеттенмелер

3.1.2.-график.

Коммерциялык банктардын активдеринин түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)

3.1.3-таблица.

Активдердин жана баланстан тышкары милдеттенмелердин классификациясы (бир мезгилдин акырына карата) (эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, пайыздар)

Категориялар	2003-ж	2004-ж
Классификацияланбаган, анын ичинде:	95,3	97,0
Нормалдуу	65,0	60,0
Канааттандыраарлык	23,8	30,2
Байкоого алынган	6,1	6,8
Классификацияланган, анын ичинде:	4,7	3,0
Субстандарттык	2,2	1,5
Шектүү	1,6	0,6
Чыгашалуу	0,9	0,9
Бардыгы болуп,	100,0	100,0
Бардыгы болуп, млн. сом	9 999,8	16 320,8

Коммерциялык банктардын депозиттик базасын арттыруу улантылган. Алып көрсөк, 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча иштеп жаткан коммерциялык банктардын депозиттеринин көлөмү¹ 66,1 пайызга көбөйүү менен 7,9 млрд. сомду түзгөн. Депозиттердин түзүмүндөгү юридикалык жактардын үлүшү 3,7 пайыздык пунктка артуу менен банк тутумунун депозиттик портфелинин 73,8 пайызын түзгөн. Мында, юридикалык жактардын депозиттеринин абсолюттук өсүшү 2,5 млрд. сомго барабар болгон. Жеке адамдардын депозиттери отчеттук жыл ичинде 651,9 млн. сомго же 45,6 пайызга көбөйгөн. 2003-жылдагыдай эле, жеке адамдардын депозиттеринин түзүмүндө талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин басымдуу өскөндүгү катталган.

Отчеттук жыл ичинде банктардын суммардык активдери 55,7 пайызга көбөйгөн жана 17,7 млрд. сомду түзгөн. Мында улуттук валютадагы активдер 38,0 пайызга өскөн, ал эми четөлкө валютасында 63,7 пайызга көбөйгөн, бул банктар аралык каражат тартуулардын өсүшүнө байланыштуу.

Кароого алынып жаткан жылы коммерциялык банктардын активдеринин түзүмүндө башка активдерге салыштырганда өтүмдүү активдердин өсүү тенденциясы сакталып калган, бул кардарлардын төлөмдөрүн өткөрүү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн жаңы түрүнүн пайда болушуна байланыштуу болгон. Коммерциялык банктар тарабынан башка банктардагы (анын ичинде Улуттук банктагы) корреспонденттик эсептерде жайгаштырылган өтүмдүүлүгү жогору каражаттардын көлөмү, ошондой эле депозиттер түрүндө жайгаштырылгандар да 1,5 эселик өсүшкө ээ болгон. Өтүп жаткан жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча активдердин бул категориясы 7,6 млрд. сомду түзгөн. Отчеттук жылда ошондой эле, кредиттөөнүн кыйла консервативдүү саясаты колдонулуп турган шартта, берилген кредиттердин көлөмүнүн өскөндүгү байкалган.

Кардарларга 2004-жыл ичинде берилген суммардык “таза” кредиттер² 2,1 эсеге өсүү менен 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата 5,6 млрд. сомго барабар болгон. Банктардын суммарык активдериндеги алардын үлүшү 2004-жылдын ушул эле мезгилиндегиге салыштырганда 7,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен 31,8 пайызды түзгөн. Банктар тарабынан берилген регулятивдик отчеттордогу маалыматтар боюнча “классификацияланбаган”³ актив-

¹ Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана финансы мекемелеринин депозиттеринин эске албаганда.

² “Таза” кредиттер – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга түзүлгөн камдарды, ошондой эле чегерилген дисконтту минуска чыгаруу менен кредиттер жана лизингдер.

³ Классификацияланбаган активдер (кредиттер) категориясына нормалдуу, канааттандыраарлык жана байкоого алынгандар категориясында камтылган активдер (кредиттер) кирет.

дер классификацияланууга тийиш болгон активдердин суммасынын 97,0 пайызын, ал эми “классификациялануучу” активдер 3,0 пайызын түзгөн.

Коммерциялык банктардын материалдык базасы (негизги каражаттары) өсүшкө ээ болуп, 2004-жылдын акырына карата 674,4 млн. сомду түзгөн (өсүш – 20,9 пайыз).

Отчеттук жыл, банктарды капитализациялоо боюнча иштин жигердүү жүргүзүлүшүнөн тышкары, коммерциялык банктарда кредиттөө ишинин айрым бир жакшыруусу, төлөө системаларынын өнүгүшү менен мүнөздөлүп, банктардын финансылык абалынын чыңдалуусуна өбөлгө түзгөн.

Банктардын суммардык кирешеси 2004-жылы 1,9 млрд. сомду, ал эми суммардык чыгашалары 1,6 млрд. сомду түзгөн.

Отчеттук жылы коммерциялык банктардын пайыздык сыяктуу эле (тиешелүүлүгүнө жараша 62,5 жана 64,6 пайыз), пайызсыз (тиешелүүлүгүнө жараша 32,1 жана 34,7 пайыз) кирешелеринин жана чыгашаларынын бирдей ченемде өскөндүгү катталган. Банктардын накта операциялык кирешелери өткөн жылы 533,6 млн. сомду түзүү менен 2003-жылдагыга салыштырганда 68,5 пайызга көбөйгөн.

Ушул эле учурда, абсолюттук мааниде алганда пайыздык кирешелердин басымдуу өсүшү (389,0 млн. сомго өсүш), ошондой эле потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камдарга (резервдерге) чегерүүлөрдүн өлчөмү 2003-жылдагы деңгээлде сакталып калуусу банктардын салык алууга чейинки накта кирешелеринин эки эседен көбүрөөккө көбөйүүсүнөн көрүнгөн (2004-жылдын акырында – 400,6 млн. сом).

Бүтүндөй алганда, банк тутуму 2004-жылды 327,7 млн. сом өлчөмүндөгү таза пайда менен жыйынтыктаган, ал эми 2003-жылдын финансылык натыйжасы 147,6 млн. сомго барабар болгон (2,2 эсеге өсүш). Бюджетке пайда салыгы түрүндө 73,0 млн. сом чегерилген.

Банк тутумунун отчеттук жылдагы абалы финансылык кызмат көрсөтүүлөр рыногундагы жагдайдын турукташуу процессинин андан ары улантылгандыгын далилдөөдө. Коммерциялык банктардын ишинде төмөнкүдөй алгылыктуу өзгөрүүлөр байкалган:

- коммерциялык банктардын ишинин активдешүүсү (активдер 55,7 пайызга, милдеттенмелер 61,9 пайызга көбөйгөн);
- банк ишинин чөйрөсүн кеңейтүүнүн өзөгү жана кредиторлор, аманатчылар тарабынан банктарга карата ишенимдин артышына өбөлгө түзгөн фактор катары банктардын капиталдык базасынын чыңдалуусу (25,1 пайызга өсүш);

3.1.4-таблица.

Кредиттердин классификациясы (бир мезгилдин акырына карата)*
(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, пайыздар)

Категориялар	2003-ж	2004-ж
Классификацияланбаган, анын ичинде:	88,8	93,6
Нормалдуу	1,0	1,1
Канааттандыраарлык	70,3	74,3
Байкоого алынган	17,6	18,2
Классификацияланган, анын ичинде:	11,2	6,4
Субстандарттык	5,7	3,1
Шектүү	3,4	1,5
Чыгашалуу	2,1	1,8
Бардыгы болуп,	100,0	100,0
Бардыгы болуп, млн. сом	2 892,5	5 816,1

* Банктар аралык жайгаштырууларды эсепке албаганда

3.1.5-таблица.

Кирешелер жана чыгашалар түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)
(млн. сом)

Категориялар	2003-ж	2004-ж
Пайыздык кирешелер	622,5	1 011,5
Пайыздык чыгашалар	161,7	266,2
Накта пайыздык киреше	460,8	745,4
Пайыздык эмес киреше	669,1	884,0
Пайыздык эмес чыгаша	813,2	1 095,7
Накта операциялык киреше (чыгым)	316,7	533,6
Потенциалдуу чыгым тартуулардын жана жоготуулардын ордун жабууга кам	133,4	133,0
Салык алынганга чейинки накта киреше (чыгаша)	183,3	400,6
Пайда салыгы	35,9	73,0
Күтүүсүз кирешелерге жана чыгашаларга чейинки накта киреше (чыгаша)	147,4	327,6
Салык алынгандан кийинки күтүүсүз киреше (чыгаша)	0,2	0,1
Накта пайда (чыгым)	147,6	327,7

- коммерциялык банктар системасынын финансылык ортомчулукту аткаруусунун тереңдеши;
- депозиттердин ИДПга карата катышы жана кардарлардын дүң кредиттер портфелинин ИДПга карата катышы. Отчеттук жылдын акырына карата бул катыштар тиешелүүлүгүнө жараша, 8,7 жана 6,2 пайыздарды түзгөн (2003-жылдын акырына карата – тиешелүүлүгүнө жараша, 6,0 жана 3,5 пайыздарды);
- калктын аманаттарынын көлөмүнүн өсүшү (45,6 пайыздык өсүш);
- классификациялануучу кредиттердин үлүшүнүн жылдын баш жагындагы 11,2 пайыздан 2004-жылдын акырындагы 6,4 пайызга чейин азаюусу;
- жайгаштырылган ресурстар боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин төмөндөшү (2004-жылдын үчтүн айында колдонулган пайыздык чендерге салыштырганда - улуттук валютада берилген кредиттер боюнча төмөндөө 3,6 пайыздык пунктту, ал эми четөлкө валютасында берилген кредиттер боюнча 2,9 пайыздык пунктту түзгөн);
- активдердин кирешелүүлүгүнүн (ROA) 1,1 пайыздык пунктка (2004-жылдын жыйынтыгы боюнча 2,4 пайыз) жана капиталдын кирешелүүлүгү (ROE) 7,5 пайыздык пунктка көбөйгөн (2004-жылдын жыйынтыгы боюнча 15,5 пайызга).

3.2. Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин иши боюнча баяндама

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер системасын өнүктүрүүгө түрткү берүү Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жылдагы ишинин артыкчылыктуу багыттарынын бири болгон. Бул мекемелердин иш чөйрөсүн кеңейтүү калкты социалдык мобилизациялоого, иш менен камсыз кылуунун өсүшүнө жана жакырчылыктын деңгээлин кыскартууга өбөлгө түзгөн.

Отчеттук жылдын кулжа жана жетинин айында Улуттук банк тарабынан Жалалабат жана Нарын шаарларында Кыргыз Республикасында микрокаржылоону жана микрокредиттөөнү өнүктүрүү маселелерине арналган “тегерек стөл” маектери өткөрүлгөн. 2004-жылдын кулжа айында ПРООН менен Улуттук банктын микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын өкүлдөрүн окутуу программасын жүзөгө ашыруу боюнча биргелешкен келишиминин алкагында, финансылык жана операциялык менеджмент, бухгалтердик эсепке алуу, кредиттик операциялар, ички аудит боюнча семинарлар өткөрүлгөн.

Банктык эмес финансы-кредиттик институттар тутуму өзүнө иши Улуттук банк тарабынан жөнгө салынган жана көзөмөлдөнгөн адистештирилген финансылык-кредиттик мекемелерди (Кыргыз айылчарба Финансы Корпорациясы (КАФК) жана Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча Финансы компаниясы (Финкомпания)); кредиттик союздарды, микрофинансылык уюмдарды, ломбарддарды, алмашуу бюролорун камтыйт. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча республикада 78 микрокредиттик агенттиктер, 26 микрокредиттик компания, 305 кредиттик союз, 116 ломбард, 266 алмашуу бюросу иштеп турган.

Отчеттук жылы Улуттук банк тарабынан банктык эмес финансы-кредиттик мекемелерге 372 лицензия жана күбөлүк берилген. Улуттук банктын ченемдик актыларынын талаптарын сактабагандыгы үчүн 40 лицензия кайтарылып алынган, ишин токтоткондугунан улам 24 лицензия

3.2.1-таблица.

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин санынын динамикасы

Аталышы	2000-ж.	2001-ж.	2002-ж.	2003-ж.	2004-ж.
КАФК	1	1	1	1	1
Финансы компаниясы	1	1	1	1	1
Микрофинансылык уюмдар	0	0	0	72	104
Кредиттик союздар	191	278	349	303	305
Ломбарддар	57	64	85	108	116
Алмашуу бюролору	290	271	234	261	266

зия, аракеттенүү мөөнөтүнүн бүтүшүнө байланыштуу 261 лицензия жокко чыгарылган.

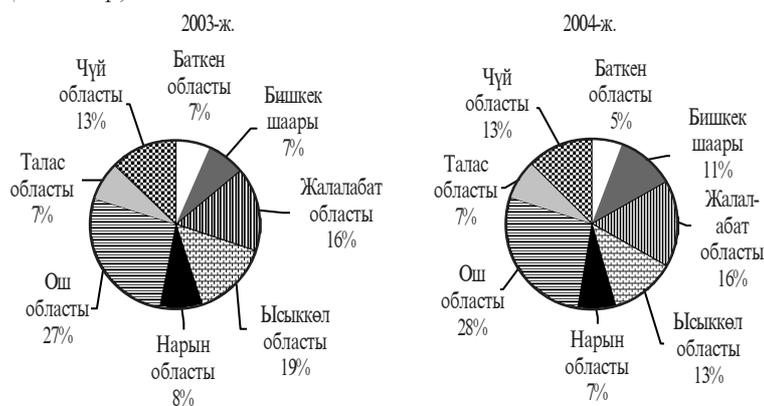
Кароого алынып жаткан жылы банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин чогуу алгандагы активдери 32,4 пайызга көбөйүү менен жылдын акырына карата 3 320,9 млн. сомду түзгөн.

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин ишинин негизги багыты кредиттөө болуп саналат. Отчеттук жылы, банктык эмес бул мекемелердин чогуу алгандагы активдеринде кредит портфелинин үлүшү 80,0 пайыздан (2003-жылдын акырына карата алынган) 83,5 пайызга чейин (2004-жылдын акырына карата) өскөн. Кредит портфелинин өлчөмү 761,04 млн. сомго же 37,8 пайызга көбөйгөн (2004-жылдын үчтүн айынын бирине карата 2 011,0 млн. сомдон 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата 2 772,1 млн. сомго чейин).

Отчеттук жылдын акырына карата мына ушул мекемелердин чогуу алдагы кредит портфелинде КФАКнын үлүшү 55,1 пайызды, микрофинансылык уюмдардын

3.2.1-график.

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин областтар боюнча чогуу алгандагы кредит портфелинин түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)
(пайыздар)

3.2.2-таблица.

Экономика секторлору боюнча кредит портфелинин өзгөрүүсү (бир мезгилдин аркырына карата)

Секторлор	2003-ж.		2004-ж.		Өзгөрүү млн. сом
	млн. сом	пайыздар	млн. сом	пайыздар	
Өнөржай	21,6	1,1	41,9	1,5	20,3
Айылчарбасы	1 502,1	74,7	1 645,1	59,4	143,0
Транспорт	4,3	0,2	4,2	0,2	-0,1
Соода	410,8	20,4	774,2	27,9	363,4
Даярдоо жана кайра иштетүү	6,5	0,3	7,9	0,3	1,4
Ипотекалык кредиттер	6,5	0,3	65,5	2,4	59,0
Башкасы	59,2	2,9	233,2	8,4	174,0
Жыйынтыгында	2 011,0	100,0	2 772,1	100,0	761,0

үлүшү 28,3 пайызды, кредиттик союздардын үлүшү 16,2 пайызды, ломбарддардын үлүшү 0,4 пайызды түзгөн.

Областтар боюнча кредит портфелиндеги негизги үлүш Ош, Жалалабат, Ысыккөл, Чүй областтарына жана Бишкек шаарына туура келет.

Отчеттук жылы, 2003-жылдагыдай эле, банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин кредиттеринин эң чоң көлөмү айылчарбасына (67,7 пайыз) жана соодага (24,4 пайыз) туура келген.

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин кредиттери боюнча пайыздык чендердин бир аз азаюусу байкалууда.

Кыргыз айылчарба Финансы Корпорациясы (КАФК) ири адистештирилген финансы-кредиттик мекеме болуп саналат. Чакан фермердик чарбаларды кредиттөө боюнча программаларды “Айыл жерин каржылоо-1”, “Айыл жерин каржылоо-2”, “Айылчарбасын регионалдык өнүктүрүү” долбоорлорун жүзөгө ашыруу үчүн МАР жана АӨБнын кредиттик линиялары боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан берилген займдар анын активин топтоонун негизги булагы болгон.

Отчеттук жылы КАФК тарабынан 996,9 млн. сом суммасына 14,6 миң кредит берилген. Бул, 2003-жылдагыга караганда 23,9 пайызга көп. 2004-жыл үчүн анын кредит портфели 1 279,3 млн. сомдон 1 527,7 млн. сомго чейин же 19,4 пайызга көбөйгөн. КАФКнын карыз алуучуларынын саны отчеттук жылы 36,3 миңди түзгөн. Төлөө мөөнөттөрү боюнча КАФКнын кредит портфели 2 жылдан 3 жылга чейинки (42,9 пайыз) жана 3 жылдан 5 жылга (33,4 пайыз) төлөө мөөнөттөрүндө берилген орто жана узак мөөнөттүк кредиттерге топтоштурулган.

Кароого алынып жаткан жылы кредит портфелинин эң чоң өсүш арымы кредиттик союздар системасы (55,3 пайыз), микрофинансылык уюмдар (80,8 пайыз) жана ломбарддар (25,6 пайыз) үчүн мүнөздүү болгон.

Кредиттик союздардын чогуу алгандагы кредит портфелинин көбөйүүсү 2004-жылда 448,6 млн. сомго чейинки түзүү менен эң башкысы, төмөндө келтирилгендердин өсүшүнө байланыштуу жүргөн:

- Финансы компаниясы тарабынан берилген кредиттердин 58,1 пайызга (240,4 млн. сомго);
- Сактык пайлардын чогуу алгандагы суммасынын 16,2 пайызга (160,7 млн. сомго), ушул эле учурда кредиттик союздардын катышуучуларынын саны 3,02 миң адамга (12,2 пайызга) көбөйгөн;
- Кредиттик союздардын институционалдык капиталынын (капиталдык камдарынын) 70,3 пайызга (43,9 млн. сомго).

Кредиттик союздардын активдүү карыз алуучуларынын саны отчеттук жылда 2,5 миң адамга көбөйүү менен

3.2.3.-таблица.

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин кредиттери боюнча пайыздык чендер (бир мезгил ичинде) (пайыздар)

Аталышы	2003-ж	2004-ж
КАФК	17,3	17,0
Микрофинансылык уюмдар	36,0	28,0
Финансы компаниясы	18,7	17,1
Кредиттик союздар	31,3	28,7
Ломбарддар	164,0	162,1

жылдын акырына карата 21,7 миң адамды түзгөн (2003-жылдын акырына карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 19,1 миң адам). Буга, 2004-жылдын чын куран айынын биринен тартып, кредиттик союздардын сырттан карыз алууларына жана бир карыз алуучуга кредиттин максималдуу өлчөмүнө карата жаңы ченемдердин киргизилишине байланыштуу жетишилген.

Экономикалык ченемдердин өзгөртүлүшү кредит портфелинин көлөмүнүн артышына демек, кредиттик союздардын пайыздык кирешелеринин 32,7 млн. сомго же 45,2 пайызга артышына алып келген. Кирешелердин өсүш арымынын чыгашалардан артып турушу түшкөн пайданы эки эседен көбүрөөккө көбөйтүүгө өбөлгө түзгөн.

Микрофинансылык уюмдар микрокредиттик компанияларга (МКК) жана микрокредиттик агенттиктерге (МКА) бөлүнөт. Отчеттук жылы микрофинансылык уюмдардын чогуу алгандагы кредит портфели 80,8 пайызга көбөйүү менен 784,7 млн. сомду түзгөн. Активдүү иш алып барган кардарлардын саны 41,9 миңге чейин же 20,0 пайызга өскөн. Кредит портфелинин абалына жүргүзүлгөн иликтөөлөр, микрофинансылык уюмдар кредиттөөгө алган негизги тармактан болуп, 2003-жылдагыдай эле, үлүшүнө чогуу алгандагы кредит портфелинин 66,1 пайыз туура келген соода тармагы (2004-жылдын баш жагында 71,2 пайыз) жана айылчарбасы – 12,0 пайыз (2004-жылдын баш жагында 18,0 пайыз) экендигин көрсөткөн. Бүтүндөй алганда, өнөржай секторуна жана туракжайга берилген кредиттердин көлөмү чогуу алгандагы кредит портфелинде бир аз эле үлүшкө ээ экендигине карабастан, өсүшкө карай басым жасаган. Отчеттук жылдын акырына карата МККлардын үлүшүнө микрофинансылык уюмдардын чогуу алгандагы кредит портфелинин 57,3 пайызы, МКАлардын үлүшүнө 42,7 пайызы туура келет.

2004-жылы отчетторун беришкен 109 ломбарддын ичинен 76 жылды пайда алуу менен аяктаган (2003-жылы 54), ал эми 23 ломбард жылды чыгаша менен жыйынтыктаган (2003-жылы 31), 10 ломбард иш жүргүзгөн эмес (2003-жылы 11).

Кароого алынып жаткан жылы ломбарддар тарабынан 60,9 млн. сом суммасына 41,8 миң кыска мөөнөттүк кредиттер берилген. Берилген кредиттердин көлөмү 2004-жылы андан мурдагы жылга салыштырганда 30,0 пайызга көбөйгөн. Өткөн жылдардагыдай эле, ломбарддардын кредит портфелинде жана алар тарабынан берилген кредиттерде негизги үлүштү Бишкек шаары ээлейт (80,0 пайызга жакын).

Кароого сунуш кылынган отчетторго ылайык, ломбарддардын отчеттук жылдагы кредит портфелинин калдыгы 25,7 пайызга көбөйүү менен 11,0 млн. сомго чейин-

кени түзгөн. Алардын кредит портфелинде негизги үлүштү керектөө кредиттери түзөт.

Улуттук банк тарабынан 2004-жылы накта четөлкө валютасы менен алмашуу операцияларын жүргүзүү укугуна кайрадан каттатууну кошо алганда, 288 лицензия берилген. 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча 266 лицензия аракеттенүүдө.

Отчеттук жыл ичинде Улуттук банк 349 алмашуу бюросунун ишин текшерүүгө алган, анын ичинде төрт алмашуу бюросунун ишине жарандардан келип түшкөн арыздардын негизинде текшерүүлөр жүргүзүлгөн. Пландык рейддердин жүрүшүндө 56 алмашуу бюросу текшерүүгө алынган. Текшерүүлөрдүн жыйынтыгы боюнча административдик укук бузууларга, лицензиясыз иш алып барууга тиешелүү 23 дело кароого алынган. Алмашуу бюролорунун ишине көзөмөлдүктү Улуттук банк фискалдык жана укук коргоо органдары менен тыгыз кызматташтыкта жүзөгө ашырып келүүдө.

3.3. Жөнгө салуу жана банктык көзөмөл

Улуттук банктын банктык көзөмөл жагында иш алып баруусу, мурдагыдай эле, төмөндөгү багыттарды камтыган:

- коммерциялык банктарды лицензиялоо;
- коммерциялык банктардын ишине сырттан (аралык) көзөмөлдүктү жүргүзүү;
- коммерциялык банктарды инспектирлөө;
- банктык жөнгө салуу жана көзөмөлдүктүн ченемдик, мыйзамдык базаларын өнүктүрүү жана өркүндөтүү.

3.3.1. Лицензиялоо

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы лицензия берүү ишинде банк ишин жүргүзүүнү пландаштырып жаткан жактар үчүн талаптарды жана стандарттарды, банктардын кызмат адамдарын макулдашуу, ошондой эле банктын ишине тике же кыйыр түрдө контролдукту жүргүзүүгө укук берген акцияларынын пакетине ээлик кылуу жана өткөрүп берүү тартибин, банктын уставдык капиталына карата минималдуу талаптарды белгилейт.

Банктардын төлөнгөн уставдык капиталы отчеттук жыл ичинде 24,3 пайызга же 474,8 млн. сомго көбөйгөн. 2004-жыл ичинде “ИНЭКСИМБАНК” Жабык акционердик коомунун төлөнгөн уставдык капиталынын өлчөмү 2,3 эсеге, “Энергобанк” ААКсыныкы 52,5 пайызга, “Азия-УниверсалБанк” ААКсыныкы 50,0 пайызга, “Экобанк” ААКсыныкы 30,3 пайызга, “Бакай Банк” ААКсыныкы 27,7 пайызга көбөйтүлгөн.

Отчеттук жыл ичинде бир катар кыргыз банктарынын акцияларын сатып алууга макулдук берилген: “Энергобанк” ААКсынын акцияларынын 34,4 пайызын “АТФ банк” (Казакстан) Ачык акционердик коому сатып алган, ачык эларалык тендердин жыйынтыгы боюнча “Кайрат банк” Ачык типтеги акционердик коомунун акцияларынын 100,0 пайызын - “Казакстан Халык банкы” акционердик коому сатып алган.

Кыргыз Республикасынын акционердик коомдор жөнүндөгү мыйзамдарына өзгөртүүлөрдүн киргизилишине байланыштуу 8 коммерциялык банк отчеттук жылы кайрадан аталган. Демек, банктык операцияларды жүргүзүү укугуна аларга берилген лицензиялар алмаштырылган.

Улуттук банктын лицензия берүү ишине ошондой эле, банктын обочолонгон бөлүмдөрүн каттоо иши да камтылат. Кароого алынып жаткан жылы коммерциялык банктар тарабынан сегиз жаңы филиал ачылган. 2005-жылдын баш жагында Кыргыз Республикасынын аймагында банктардын 160 филиалы иштеп турган. Мындан тышкары,

2004-жылы банктар айрым банктык операцияларды жүргүзүүгө укугу бар обочолонгон бир катар структуралык бөлүмдөрдү (сактык кассалар, терминалдар жана алмашуу пункттары) ачуу аркылуу, өз иш чөйрөлөрүн кеңейтүүнү улантышкан. Отчеттук жыл ичинде 49 сактык кассасы, 125 терминал жана эки алмашуу пункту каттоодон өткөрүлгөн. Ал эми жылдын акырында Кыргыз Республикасынын аймагында коммерциялык банктардын 148 сактык кассасы, 371 терминалы, 40 алмашуу пункттары иштеп турган.

3.3.2. Тышкы көзөмөл

Улуттук банк, коммерциялык банктардын берген отчетторуна мониторинги, иликтөөлөрдү жүргүзүү аркылуу жана инспектордук текшерүүлөрдүн натыйжалары боюнча алардын ишине аралыктан туруп көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган бул, коммерциялык банктардын ишинде келип чыгышы мүмкүн болгон көйгөйлүү маселелерди алдын алууну камсыз кылуу менен банк тутумунун туруктуулугун колдоого өбөлгө түзөт.

Коммерциялык банктардын ишине аралыктан туруп көзөмөлдүктү жүргүзүү банк ишине мүнөздүү болгон тобокелдиктерге¹ баа берүүнүн негизинде жүргүзүлөт. Төлөөгө жөндөмсүздүк жана ликвиддүүлүк тобокелдиктери, ошондой эле кредиттик жана валюта тобокелдиктери эң олуттуу тобокелдиктерден болуп саналат.

Төлөөгө жөндөмсүздүк тобокелдиги. Коммерциялык банктардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү потенциалдуу чыгымдардын ордун жабуу үчүн суммардык капиталдын жетиштүүлүгү деңгээли менен мүнөздөлөт.

Отчеттук жылы “таза” тобокелдиктүү активдер² 5,8 млрд. сомго, ал эми “таза” суммардык капитал³ 584,5 млн. сомго көбөйгөн. Банк тутумунун суммардык активдериндеги тобокелдиктүү активдердин салыштырмалуу салмагы 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча 67,4 пайызды түзгөн (2004-жылдын баш жагында 53,8 пайыз).

Коммерциялык банктардын реалдуу секторду кредиттөөсүнүн арттырышы банк тутумунун активдеринин

3.3.2.1-таблица.

Коммерциялык банктардын суммардык капиталынын шайкештик коэффициенти (бир мезгилдин акырына карата)

	2003-ж	2004-ж
Суммардык капиталдын шайкештиги коэффициенти, пайыздар	35,3	23,0
Суммардык капиталдын шайкештиги ченем (нормативи), пайыздар	12,0	12,0
“Таза” суммардык капитал, млн. сом	2 162,6	2 747,2
“Таза” тобокелдиктүү активдер, млн. сом	6 127,5	11 934,3

¹ Келтирилген маалыматтар иштеп жаткан коммерциялык банктардын 2003 жана 2004-жылдар үчүн жылдык регулятивдик отчетторунун негизинде даярдалган.

² Коммерциялык банктардын, аларга мүнөздүү кредиттик тобокелдиктердин деңгээли боюнча салмактанып алынган активдери жана баланстан тышкаркы милдеттенмелери.

³ Банктын акционерлеринин капиталын, отчеттук жылдагы жана өткөн жылдардагы иштин финансылык натыйжаларын, туунду уюмдарга жана башка финансы-кредиттик мекемелердин капиталына инвестицияларды эске албаганда, түзүлгөн камдарды (резервдерди) камтыган эсептик көрсөткүч. Ал Улуттук банк белгилеген экономикалык ченемдердин маанилерин эсептөөдө колдонулат.

жалпы көлөмүнүн өсүшүнө түрткү берген, мында, “таза” суммардык капиталдын өсүшүнө караганда активдердин озгон арымда өсүшү байкалган (тиешелүүлүгүнө жараша, 55,6 пайыз жана 27,0 пайызга). Бул, ресурстарды бүтүндөй банк тутуму боюнча бир кыйла жигердүү пайдалануунун натыйжасында шайкештиктин чогуу алгандагы коэффициентинин төмөндөшүнө таасирин тийгизген. Ошондой болсо да, шайкештик коэффициенти мурдагыдай эле, ченемден (нормативден) олуттуу артып турат, бул банктардын өнүгүүсүнүн кошумча мүмкүнчүлүктөргө ээ экендигин далилдейт.

2004-жылы банктардын капиталынын көбөйүүсү уставдык капиталдын өсүшүнө сыяктуу эле, банктардын ички булактарын оптимизациялоого да байланыштуу болгон. Мындан тышкары, банк тутумунун капиталынын көбөйүшү четөлкө инвестицияларынын агылып кирүүсүнө да таасир тийгизүүсүн уланткан.

Кредит тобокелдиги активдерди жана баланстан тышкаркы милдеттенмелерди¹ классификациялоонун негизинде бааланат. 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга түзүлгөн камдардын (РППУ) кредиттик жоготуулар тобокелдигин алып жүргөн активдердин жалпы суммасына карата катышы катары мүнөздөлгөн, кайтарылбай калуу тобокелдиги 2,9 пайызды түзгөн (2004-жылдын үчтүн айынын бирине карата 3,5 пайыз). Мөөнөтүндө төлөнбөгөн активдердин суммасы 206,9 млн. сомду же кредиттик жоготуу тобокелдигин камтыган бардык активдердин 1,3 пайызын түзгөн. Отчеттук жылдын баш жагында бул көрсөткүч 1,5 пайызга же 148,9 млн. сомго барабар болгон.

Валюта тобокелдиги. 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча банк тутумунун валюталык активдери 12,8 млрд. сомду же суммардык активдердин 72,2 пайызын түзгөн. Коммерциялык банктардын четөлкө валютасындагы милдеттенмелери 12,2 млрд. сомго же бардык пассивдердин 81,3 пайызына туура келген.

Ликвиддүүлүк (өтүмдүүлүк) тобокелдиги. Активдердин жана милдеттенмелердин жайгаштыруу жана төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү, мөөнөттөрдүн ар бир интервалында активдердин милдеттенмелерди жабуусу көзкарашынан алганда, банктардын абалын мүнөздөө менен мөөнөттөр боюнча активдер жана милдеттенмелердин дал келбей калышы учурунда каражаттарга болгон керектөөнү аныктайт.

3.3.2.2-таблица.

Коммерциялык банктардын четөлкө валютасындагы активдери жана милдеттенмелери Улуттук банктын 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата эсептик курсу боюнча (бир мезгилдин акырына карата)

(млн. сом)

	2003-ж.	2004-ж.
Четөлкө валютасындагы активдер	7 358,7	12 785,3
Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер	6 852,4	12 201,1

¹ Маалыматтар “Банк тутумунун иши боюнча баяндама” деп аталган 3.1.-бөлүктө, “Активдерди жана баланстан тышкаркы милдеттенмелерди классификациялоо” деп аталган 3.1.1.-таблицада келтирилген.

3.3.2.3.-таблица.

Мөөнөттөрү боюнча активдер жана милдеттенмелер
(млн. сом)

2003-ж*	Мөөнөттөрү күн менен					Бардыгы болуп
	0-30	31-90	91-180	181-365	365 жана андан ары	
Финансылык активдер	6 916,2	6 29,6	843,6	988,5	1 180,2	10 558,2
Финансылык милдеттенмелер	6 447,7	334,9	324,3	360,7	1 072,4	8 540,0
Финансылык активдердин финансылык милдеттенмелерден артып турушунун суммасы	468,5	294,8	519,3	627,8	107,8	2 018,2

* 2003-жылдын бештин айынын отуз бирин кошо алгандагы маалыматтар.

2004-ж*	Мөөнөттөрү күн менен					Бардыгы болуп
	0-30	31-90	91-180	181-365	365 жана андан ары	
Финансылык активдер	9 707,4	1 293,8	1 990,3	2 079,8	2 279,5	17 350,9
Финансылык милдеттенмелер	10 801,3	813,8	870,7	734,6	1 593,2	14 813,6
Финансылык активдердин финансылык милдеттенмелерден артып турушунун суммасы	-1 093,9	480,0	1 119,7	1 345,3	686,3	2 537,3

* 2004-жылдын бештин айынын отуз бирин кошо алгандагы маалыматтар.

3.3.3. Инспектирлөө

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензия алышкан коммерциялык банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин финансылык абалына жана алар тарабынан банктык мыйзамдардын талаптарынын сакталышына баа берүү үчүн 2004-жылы ЭСКны, КАФКны жана Финансы компаниясын кошо алганда, банктарда 22 комплекстүү текшерүү ишке ашырылган.

Мындан тышкары, жыл ичинде төлөмдөрдү өткөрүү мөөнөттөрүнүн сакталышы, реквизиттердин туура толтурулушу жана төлөө кызмат көрсөтүүлөрү үчүн төлөмдөрдү кармап калуу тартибинин сакталышына тиешелүү Улуттук банктын талаптарынын аткарылышын, ошондой эле айрым банктык операцияларды жүргүзүүгө укуктуулукту текшерүү максатында коммерциялык банктарда 5 атайын текшерүүлөр жүргүзүлгөн. Мурда жүргүзүлгөн текшерүүлөрдүн жыйынтыгы боюнча Улуттук банктын сунуш-көрсөтмөлөрүнүн аткарылышына тиешелүү атайын текшерүүлөр да ишке ашырылган.

Жеринде барып текшерүүлөрдү жүргүзүү учурунда банктын башкаруу системасына баа берүүгө айрыкча көңүл бурулган. Отчеттук жылда ишке ашырылган текшерүүлөр коммерциялык банктардын көпчүлүгүндө башкаруу системасынын сапаты жакшыргандыгын чагылдырган.

Мындан тышкары, кредиттик делолорду жүргүзүүнү жана берилген кредиттерге мониторингди жүзөгө ашыруунун сапатынын жогорулагандыгы, инсайдерлердин жана аффилирленген жактардын банктардын ишине тартылышы деңгээлинин олуттуу төмөндөгөндүгү белгиленген. Ошону менен бирге эле, жыл ичинде айрым банктардын ишинен ички контролдук системасында бир катар кемчиликтер аныкталган. Улуттук банктын көзөмөл боюнча комитетинин отурумдарында олуттуу кемчиликтер жөнүндөгү материалдар каралып, тиешелүү чечимдер кабыл алынган.

Жеринде барып инспекциялык текшерүүлөр, республиканын мыйзамдарына өзгөртүүлөрдүн киргизилишине байланыштуу кайрадан каралып чыккан жана бул иш тиешелүү талаптарга ылайык жүзөгө ашырылган. Бул талаптарды камтыган, өзгөртүүлөр киргизилген нускоодо иштеп жаткан коммерциялык банктарда жана финансы-кредиттик мекемелерде орун алышы мүмкүн болгон тобокелдиктерге (кредиттик, операциялык, валюталык, ликвиддүүлүк тобокелдиктери) кылдат анализдөөлөрдү жүргүзүү жол-жоболору камтылган.

3.3.4. Эскертүү чаралары жана санкциялар

Отчеттук жылы, Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарынын, Улуттук банктын ченемдик актыларынын талаптарын бузууга жол бергендигине байланыштуу “Ак Банк” ААКсынын банк операцияларын жүргүзүү укугуна лицензиясы кайтарылып алынган. Банк, капиталдын (өздүк каражаттын) минималдуу өлчөмүнө карата талаптарды жана белгиленген экономикалык ченемдерди (нормативдерди) бузууга жол берген.

Улуттук банктан лицензия алган коммерциялык банктарга жана финансы-кредиттик мекемелерге карата 2004-жылы төмөнкүдөй таасир этүү чаралары колдонулган:

- коммерциялык банктардын дарегине 24 эскертүү, 8 буйрук тапшырмалар жана 11 сунуш-көрсөтмөлөр жөнөтүлгөн;
- Көзөмөл боюнча Комитеттин өткөрүлгөн 18 отурумунда коммерциялык банктардын ишине жүргүзүлгөн текшерүүлөрдүн жыйынтыктары жана башка маселелер каралган;
- 2 коммерциялык банктын кызмат адамдарына акчалай айыптык төлөмдөр салынган (республиканын бюджетине 7,7 миң сом которулган).

3.3.5. Банктык жөнгө салуу жана көзөмөлдүктүн ченемдик базаларын өркүндөтүү

Отчеттук жылда Кыргыз Республикасынын банк тутумун өнүктүрүү жана анын ишинин натыйжалуулугун арттырууга багытталган банктык көзөмөл жана жөнгө салуунун ченемдик базаларын өркүндөтүү иши улантыл-

ган. Банктардын кредит портфелинин өсүшүнө, ар түрдүү кредиттердин чөйрөсүнүн сунуштальшына, республиканын банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда жаңы каржылоо кызмат көрсөтүүлөрүнүн түптөлүшүнө байланыштуу Улуттук банк, банк ишине мүнөздүү болгон тобокелдиктерди басаңдатуу, ошондой эле банктык көзөмөл боюнча Базель комитетинин принциптерин ишке киргизүү маселелерине өзгөчө маани берип келүүдө.

Алсак, коммерциялык банктарда тобокелдиктерди тескөөнү уюштурууга карата минималдуу талаптар аныкталган “Кыргыз Республикасынын банктарында тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндөгү” Жобо иштелип чыккан. Бул Жободо камтылган талаптардын өзгөчөлүгү, ар бир банк бирдиктүү усулдук ыкмаларды: тобокелдиктерди аныктоо, өлчөө, контролдук, мониторингди колдонуу менен тобокелдиктерди тескөө концепциясын иштеп чыгууга тийиш экендигинен көрүнөт. Ушул ченемдик актыга ылайык ар бир банк тобокелдиктерге тиешелүү иликтөөлөрдү жүргүзүү жана ага баа берүү, ошондой эле банктын тобокелдиктерди тескөө боюнча ишине күндөлүк контролдукту ишке ашыруу милдетине кирген риск-менеджмент боюнча жаңы структуралык звено түзүүгө милдеттүү.

Банктардын баалуу кагаздар менен операцияларынын кеңейип бара жатышына байланыштуу коммерциялык банктардын баалуу кагаздар менен иш алып баруусуна тиешелүү талаптар бекитилген. Бул ченемдик актыда банктын инвестициялык саясатын иштеп чыгуу, ички контролдук системасынын таасирдүүлүгүн камсыз кылуу боюнча негизги талаптар, ошондой эле жөнгө салуу жана көзөмөлдүк максаттарында рыноктук баалуу кагаздар менен операцияларга тиешелүү отчетторго карата минималдуу талаптар аныкталган.

Ар бир валюта боюнча ачык валюта позицияларынын лимиттерин жана алардын суммардык маанисин эсептөө ыкмасы өзгөртүлгөн “Кыргыз Республикасынын аймагындагы коммерциялык банктар тарабынан ачык валюта позицияларынын лимиттерин киргизүү тартиби жөнүндөгү” Нускоонун жаңы редакциясы кабыл алынган. Ар бир валюта боюнча ачык валюта позицияларынын эсептөө таза спот-позицияларынын жана таза форвард-позицияларынын суммаларынын негизинде жүргүзүлөт. Ачык валюта позициясынын суммардык өлчөмү “shorthand” ыкмасынын негизинде эсептелинет. Бул өзгөртүүлөр, банктык көзөмөл боюнча Базель комитетинин¹ талаптарына ылайык келүү менен банктын ачык ва-

¹ Ачык валюта позицияларынын суммардык өлчөмүн эсептөө, бардык узун ачык валюта позицияларын өзүнчө жана бардык кыска ачык валюта позицияларын өзүнчө суммалоо менен жүргүзүлөт. Андан соң, алынган маани бири-бирине салыштырылып (абсолюттук мааниси боюнча), алардын эң чоңу суммардык ачык валюта позициясынын лимитин эсептеп чыгарууда колдонулат.

люта позицияларынын лимиттерин эсептөөнү өркүндөтүүгө мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, валюта позицияларынын өлчөмүнө таасирин тийгизген манипуляциялар үчүн пайдаланылган фьючерстик контракттарды түзүү боюнча талаптар катуулатылып, банктын ички контролдугуна карата белгиленген талаптарды бузууга жол бергендик үчүн айыптык санкциялар көбөйтүлгөн.

Жаңы “Кредиттөөдөгү чектөөлөр тууралуу” Нускоонун редакциясында кредиттөө чектери, башкача айтканда бир карыз алуучуга жана аны менен байланыштуу жактарга тобокелдиктин “Бир карыз алуучуга карата тобокелдиктин максималдуу өлчөмү” экономикалык ченеми аркылуу Улуттук банк тарабынан белгиленген чектөөлөр аныкталат. Бир карыз алуучуга карата тобокелдиктин максималдуу өлчөмү ченемин эсептөөнүн тиртиби өркүндөтүлгөн:

- мурда алынып салынган кредиттер, анын ичинде алар боюнча пайыздар ченемди (нормативди) эсептөөдө эске алынат;
- күрөөгө карата талаптар белгиленген, алар тиешелүү активди эсептөөдөн алып салууга мүмкүндүк берет;
- кыргыз банктарынын акча каражаттары жайгаштырылган банктарга карата талаптар күчөтүлгөн (алардын узак мөөнөттүү кредиттөө мүмкүнчүлүгүнө карата рейтинг жогорулатылган).

Ушул банктарда жайгаштырылган каражаттар ченемдерди эсептөөдө алынып салыныт. Ошондой эле, Улуттук банктын талаптарын бузууга баруу менен кредитти бергендиги үчүн банктын жетекчилигинин жоопкерчилиги күчөтүлгөн.

Активдерге жана кирешелерге баа берүүнүн консервативдүү принцибине ылайык, ошондой эле коммерциялык банктардын кредит портфелинин жигердүү өсүшкө ык коюусуна байланыштуу пайыздык кирешелерди чегербөө статусун ыйгаруунун тартиби иштелип чыккан. Бул ченемдик акт аркылуу банктардын проблемалуу кредиттери боюнча кирешелерин чегерүү жана таануу иши жөнгө салынат, ошондой эле иштебеген активдер боюнча негизделбеген кирешелерди таанууга чектер коюлат. Кредиттердин мөөнөтүнө жараша күндөр боюнча сандык көрсөткүчтөр белгиленген, буга ылайык банк пайыздык кирешени таанууну токтотууга жана кошуп эсептелинген пайыздардын суммасына РППУну түзүүгө тийиш.

Улуттук банк Башкармасынын “Оффшордук зоналардагы мамлекеттерде жана аймактарында каттоодон өткөн банктар жана башка финансы-кредиттик мекемелер менен корреспонденттик мамилелерди түзүү тууралуу” токтомунда банктарга карата тиешелүү талаптар аныкталган. Бул токтом, Бириккен Улуттар Уюмунун Улуттар аралык уюмдашкан кылмыштуулукка каршы Конвенци-

ясында чагылдырылган акча каражаттарынын “изин” жашырууга каршы күрөшүү боюнча чараларды аткаруу, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банк жана төлөм системаларынын ишинин ишенимдүүлүгүн, туруктуулугун камсыз кылуу, алардын аброюн колдоого алуу, коммерциялык банктардын аманатчыларынын жана башка кредиторлорунун таламдарын коргоо, Кыргыз Республикасынын банктарын “арам акчаны актоого” жана терроризмди каржылоого байланыштуу операцияларды жүргүзүү үчүн пайдаланууга бөгөт коюу максаттарында иштелип чыккан.

Жеринде барып инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүүнүн жаңы ыкмалары жана жол-жоболору аныкталган, 2003-жылы кабыл алынган банктык көзөмөл боюнча колдонмого ылайык, отчеттук жылы мурда колдонулуп келинген ченемдик актынан ордуна “Жеринде барып инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүү жөнүндө” Нускоо бекитилген. Бул документте жеринде барып жүргүзүлгөн инспектордук текшерүүлөрдүн негизги максаттары, түрлөрү жана усулдук ыкмалары аныкталып, банктык көзөмөлдү жүргүзгөн инспекторлор менен коммерциялык банктардын жетекчилеринин, кызматкерлеринин өзара иш алып баруусунун тартиби каралган. Нускоодо, текшерүүнү жүргүзүп жаткандарга ар тараптуу жардам көрсөтүү жана бардык тиешелүү документтерди берүү боюнча коммерциялык банктардын милдеттери каралган. Нускоонун жоболоруна ылайык, инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүүгө тоскоолдук орун алган учурларда Улуттук банк, инспекторлорду чакыртып алуу жана Улуттук банктын ченемдик актыларына, Кыргыз Республикасынын тиешелүү мыйзам талаптарына ылайык эскертүү чараларын жана санкцияларын колдонушу мүмкүн. Анда, текшерүү жөнүндөгү отчет менен банктын Директорлор Кеңешинин жана Башкармасынын мүчөлөрүн тааныштыруу мөөнөттөрү жөнгө салынган. Жеринде барып инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүү жөнүндө Нускоодо ошондой эле, жүргүзүлгөн текшерүүлөр боюнча даярдалган отчетко карата коммерциялык банктардын сотко чейин даттануу тартиби жана мөөнөттөрү аныкталган. Бул, отчеттун маңызына тиешелүү пикир-келишпестиктер келип чыккан учурда милдеттүү болуп саналат.

Отчеттук жыл ичинде регулятивдик отчетторду өркүндөтүүгө байланыштуу Улуттук банк тарабынан көзөмөлдүктүн ченемдик базаларын кайрадан карап чыгуу жана анализдөө боюнча иштер бүткөрүлгөн жана бир катар ченемдик актылардын бекитилиши бул иштин жыйынтыгы болуп калган. Эларалык стандарттарга ылайыкташтыруу максатында коммерциялык банктардын капи-

талынын шайкештигине карата минималдуу талаптарды жана ченемдерди белгилеген, анын түзүмүн аныктаган нускоонун жаңы редакциясы бекитилген. Алсак, капиталдын курамынан айрым эсептеп алып салуулар четтетилип, экинчи деңгээлдеги капиталды эсептөө тартиби өзгөртүлүп, тобокелдик деңгээли боюнча таразалануучу активдердин айрым категорияларына өзгөртүүлөр киргизилген.

Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2004-жылы “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензия алышкан коммерциялык банктар жана финансы-кредиттик мекемелер милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон экономикалык ченемдер жана талаптар жөнүндө” Жобо жана “Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын, чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камдарга (резервдерге) тиешелүү чегерүүлөр жөнүндөгү” Жобонун жаңы редакциясы бекитилип, колдонууга берилген. Улуттук банктан лицензия алышкан банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин ишин жөнгө салуу эрежелеринин жаңы редакциясын түшүндүргөн жогоруда биринчи болуп белгиленген Жободо бардык ченемдер жана талаптар, алардын маанилери, ошондой эле ченемдерди эсептөөнүн тартиби жана өзгөчөлүктөрү баяндалган Улуттук банктын ченемдик актыларына таянуулар келтирилген.

Отчеттук жылда кабыл алынган “Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын, чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камдарга (резервдерге) тиешелүү чегерүүлөр жөнүндөгү” Жобонун жаңы редакциясында классификацияланууга тийиш болгон активдер жана баланстан тышкаркы милдеттенмелер кыйла так аныкталып, жеке адамдын же юридикалык жактардын өзүнчө депозиттик эсеби болуп саналган депозиттик эсептерге аныктамалар берилген. Мында, кардарлардын эсептешүү эсеби жана банктын корреспонденттик эсеби камсыздоо катары пайдаланылбайт.

Улуттук банктан лицензия алышкан банктар жана башка финансы-кредиттик мекемелер милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон ченемдик актылардан тышкары, банктардын кызматкерлерине усулдук жактан жардам көрсөтүү максатында Көзөмөл боюнча Комитет тарабынан коэффициенттердин негизинде банктардын ишине анализдөөлөрдү жүргүзүү жана ички контролдук системасын уюштуруу боюнча сунуш көрсөтмөлөр бекитилген. Алсак, коэффициенттердин негизинде анализдөөлөрдү жүргүзүү боюнча усулдук сунуш көрсөтмөлөр коммерциялык банктардын кызматкерлерине баалоочу коэффициенттердин жардамы менен банктын финансылык абалына жана ишине баа берүүгө мүмкүндүк берет. Ички контролдук системасын уюш-

туруу боюнча усулдук көрсөтмөлөрдө ички контролдукту жана ички аудитти уюштурууга карата минималдуу талаптар белгиленип, ошондой эле банктын ички аудит бөлүмүнүн алдына коюлган милдеттери жана функциялары, банкта ички контролдукту уюштуруу үчүн жоопкерчиликтүү адамдардын жоопкерчиликтеринин чектери аныкталган.

4-ГЛАВА

ТӨЛӨӨ СИСТЕМАСЫ

4.1. Төлөө системасы жана анын өнүгүшү

Отчеттук жылы, Улуттук банк накталай эмес эсептешүүлөрдүн көлөмүн арттырууга жана төлөмдөрдү өткөрүү мөөнөттөрүн кыскартууга багытталган, Кыргыз Республикасынын төлөө системасын модернизациялоо боюнча иш-чараларды жүзөгө ашырган.

Электрондук төлөмдөрдүн киргизилишине байланыштуу жана аларды өткөрүү мөөнөттөрүн кыскартуу үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын “Кыргыз Республикасынын төлөө системасында төлөмдөрдү өткөрүүнүн мөөнөттөрү жана өткөрүү мөөнөттөрүн бузууга жол бергендик үчүн жоопкерчиликтер тууралуу” Биргелешкен токтому кабыл алынган. Мындан тышкары, Улуттук автоматташтырылган клиринг Палатасын Улуттук банкка кошуу аркылуу бул мекемени кайра өзгөртүп түзүүгө жана клиринг системасынын иштөө жана тейлөө ыкмаларынын, төлөм системасынын катышуучулары менен анын өзара аракеттенүү механизмдеринин өзгөртүлүшүнө байланыштуу “Электрондук төлөм документтеринин негизинде банктар аралык клиринг системасы боюнча төлөмдөрдү өткөрүүнүн тартиби жөнүндөгү” жана “Электрондук төлөм документтеринин негизинде банктар аралык grosстук системасы боюнча төлөмдөрдү өткөрүүнүн тартиби жөнүндөгү” Нускоолор бекитилген.

Накталай эмес төлөмдөрдү натыйжалуу иштеп чыгууну камсыз кылуу жана улуттук төлөө системасын эларалык төлөө системасына интеграциялоо максатында “Кыргыз Республикасынын төлөө системасынын катышуучуларынын банктык идентификациялык коддору жөнүндөгү” Жобо бекитилген.

SWIFT уюму тарабынан жүргүзүлүп жактан иш чаралардын алкагында маалыматтарды SWIFTnet аркылуу берүүнү уюштуруунун жаңы технологиясына өтүү боюнча иштер бүткөрүлгөн. SWIFTnetке өтүү коммерциялык банктарга кошумча кызмат көрсөтүүлөрдү (ири кардарларды SWIFT түйүнүнө түздөн-түз кошуу, реалдуу мезгил ыргагында корголгон финансылык маалыматтарды алмашууну жүзөгө ашыруу, ж.б.) сунуштоого өбөлгө түзөт. 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча Кыргыз Республикасында 18 банк SWIFT системасын пайдалануучулардан болгон. Алардын ичинен 12 коммерциялык банк жана Улуттук банк, Улуттук банк-

тын SWIFTти жамааттык пайдалануу түйүнү аркылуу иш алып барат.

Чекене жана утурумдук төлөмдөр рыногунда 2004-жылы жаңы төлөм каражаттары (инструменттери) пайда болгон, атап айтканда, калк арасында мобилдүү жана катталган байланыш кызматтары үчүн эсептешүүлөрдү жүзөгө ашыруу максатында 250, 500, 1500, 3000 сом номиналындагы улуттук валютада ар кандай алдынала төлөө карттары сатылып өткөрүлгөн. Аларды кийинчерээк коммуналдык төлөмдөрдү өткөрүү ишинде да пайдалануу пландаштырылууда.

4.1.1. Төлөмдөр жана эсептешүүлөр

Отчеттук жылда Улуттук банк, коммерциялык банктар (ЭСКны кошо алганда) жана алардын филиалдары төлөө системасынын катышуучуларынан болушкан. Республика боюнча банктар аралык төлөмдөрдүн жалпы саны 2004-жылы 133,0 млрд. сом жалпы суммасындагы 1 090,8 миң төлөмдү түзгөн.

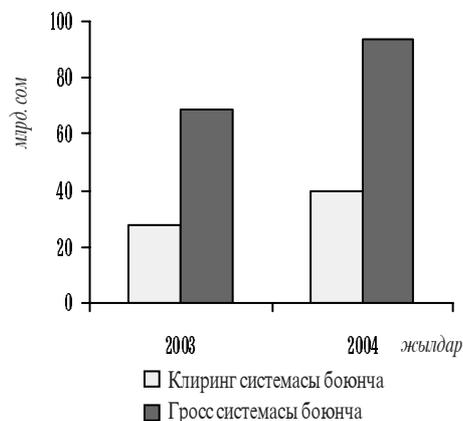
Акча каражаттарын которууга каралган банктар аралык система аркылуу өткөрүлгөн төлөмдөрдүн көлөмү жана саны отчеттук жылы 2003-жылга салыштырганда олуттуу көбөйгөн. Алсак, төлөмдөрдүн көлөмү 36,2 млрд. сомго (37,4 пайызга), ал эми саны 363,2 миң төлөмгө (49,9 пайызга) көбөйгөн. Банктар аралык төлөмдөрдүн көлөмүнүн өсүшүнүн алгылыктуу тенденциясынын түптөлүшүн макроэкономикалык жагдайдын жакшыруусу, өндүрүштүн өсүшү жана калктын кирешелеринин артышы менен түшүндүрүүгө болот. Электрондук цифралык колтамганы жана электрондук төлөм документтерин пайдалануу коммерциялык банктарга кардарлардын чекене жана утурумдук төлөмдөрүн жеке өз алдынча өткөрүүгө мүмкүндүк берип, төлөмдөрдүн санынын өсүшүнө шарт түзгөн.

Банктар аралык төлөмдөрдүн түзүмүндө, эсептешүүлөрдүн автоматташтырылган гросстук системасында 93,4 млрд. сом суммасына (төлөмдөрдүн жалпы көлөмүнүн 70,1 пайызы) 41,1 миң төлөм (төлөмдөрдүн жалпы санынын 3,8 пайызы) өткөрүлгөн. 2003-жылдагы көрсөткүчтөргө салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү жана саны тиешелүүлүгүнө жараша, 36,0 жана 12,0 пайыздарга өскөн. Төлөмдөрдүн түрлөрү боюнча эң чоң абсолюттук өсүштү банктар аралык төлөмдөр жана которуулар (28,0 пайызга), кредиттер боюнча операциялар (99,0 пайызга) жана баалуу кагаздар менен операциялар (69,0 пайызга) түзгөн.

Клиринг системасында төлөмдөрдүн саны отчеттук жылда 1 049,7 миң төлөмдү (алардын жалпы санынын 96,2 пайызын) түзгөн, бул 2003-жылдагы төлөмдөрдүн саны-

4.1.1.1.-график.

Төлөмдөрдүн көлөмүнүн динамикасы

4.1.1.1-таблица.Төлөмдөрдүн санын динамикасы
(миң бирдик)

	2003-ж	2004-ж
Клиринг системасы боюнча	691,0	1 049,7
Гросс системасы боюнча	38,0	41,1

нан 51,9 пайызга көп. Төлөмдөрдүн көлөмү 39,6 млрд. сомду (жалпы көлөмдүн 29,9 пайызы) түзүү менен 2003-жылдагыга салыштырганда 11,5 млрд. сомго (41,0 пайызга) көбөйгөн. Банктар аралык эсептешүүлөр жана которуулар, регионалдык башкармалыктар жана жүгүртүү кассалары менен операциялар боюнча төлөмдөрдүн көлөмүнүн максималдуу өсүш арымы (67,8 пайыз) катталган.

Төлөмдөрдүн көлөмү жана саны боюнча региондордун ичинен эң чоң салыштырмалуу салмакты өнөржайында, коммуникациялык жана соодалык өнүккөн инфраструктурага ээ Чүй областы жана Бишкек шаары ээлейт (тиешелүүлүгүнө жараша, 85,2 жана 78,3 пайыз). Төлөмдөрдүн көлөмү боюнча эң чоң өсүш арым Ысыккөл областында, ал эми төлөмдөрдүн саны боюнча Талас областында белгиленген.

4.1.1.2-таблица.

Областтар боюнча клирингдик төлөмдөр

	Көлөм, миң сом		Үлүш, пайыздар		Төлөмдөрдүн саны		Үлүш, пайыздар	
	2003-ж	2004-ж	2003-ж	2004-ж	2003-ж	2004-ж	2003-ж	2004-ж
Чүй областы ж-а Бишкек ш.	24 282	33 759	86,4	85,2	533 209	821 788	77,2	78,3
Ысыккөл областы	357	733	1,3	1,8	18 603	29 549	2,7	2,8
Талас областы	183	303	0,6	0,8	19 226	41 293	2,8	3,9
Нарын областы	296	497	1,1	1,3	13 591	16 546	2,0	1,6
Жалалабат областы	945	1 500	3,4	3,7	34 190	51 680	4,9	4,9
Ош жана Баткен областтары	2 048	2 842	7,2	7,2	72 076	88 835	10,4	8,5
Бардыгы болуп	28 110	39 634	100,0	100,0	690 895	1 049 691	100,0	100,0

Банктык төлөм карттар рыногу ыргактуу өнүгүүгө ээ болгон. Республиканын коммерциялык банктары карттарды реализациялоо жана локалдык сыяктуу эле, эларалык системалардын карттарын кабыл алуу жана тейлөө боюнча инфраструктураларды өнүктүрүү жагында жигердүү иш алып барышкан. Отчеттук жылы дагы эки коммерциялык банк Visa International эларалык төлөө системасынын ассоциацияланган мүчөсү болуп калган.

Банктык карттардын аброю олуттуу жогорулаган, муну эларалык жана локалдык системалардын карттарын чыгаруунун өсүшү далилдөөдө. Отчеттук жылдын үчтүн айынын бирине карата эмитирленген карттардын саны эларалык системалардын 1 572 картын жана локалдык системанын 6 183 картын түзгөн. Ал эми 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата карттардын саны тиешелүүлүгүнө жараша, 3 620 жана 9 916га жеткен.

Кароого алынып жаткан жылы эларалык карттар боюнча биринчи жолу төлөмдөрдүн саны локалдык карттарды пайдалануу менен ишке ашырылган транзакциялардын санынан ашкан. Эларалык системалардын карттарын пайдалануу менен жүргүзүлгөн транзакциялардын

көбөйүүсү улуттук валютада эсептешүүлөр үчүн эмгек акы долбоорлорунун чегинде, ошондой эле тиешелүү инфраструктуралардын өнүгүшүнө ылайык Visa жана Master Card International карттарынын чыгарылышы менен шартталган.

4.1.1.3.-таблица.

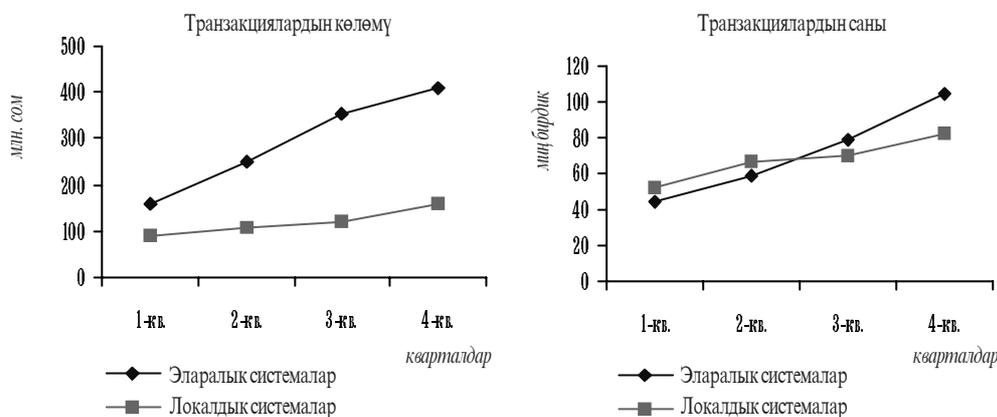
Банктык төлөм карттары боюнча транзакциялардын саны жана көлөмү

	Саны				Көлөм, млн. сом			
	2001-ж.	2002-ж.	2003-ж.	2004-ж.	2001-ж.	2002-ж.	2003-ж.	2004-ж.
Visa	8322	13114	44177	184 157	151,1	216,9	353,8	774,9
Mastercard	3307	3972	17001	102 552	55,9	67,0	121,9	396,7
Алай-кард	86735	98694	123976	162 117	72,0	102,4	160,1	271,1
Демир 24	-	-	55946	108 523	-	-	114,9	207,3
Union Card	6	52	76	4 639	0,1	0,5	0,8	29,7

Отчеттук жылы терминалдарга ээ жана чекене төлөмдөрдү накталай эмес формада кабыл алууну жүзөгө ашырган соода түйүндөрүнүн саны көбөйгөн. Алай кард 73 терминалды жана 3 банкоматты пайдалануу менен иштейт, “Демир 24” 35 терминалды жана 12 банкоматты, эларалык системалардын карттары – 185 терминалды жана 6 банкоматты пайдалануу менен иш алып барат.

4.1.1.2.-график.

Банктык карттар рыногунда төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санын 2004-жылдагы динамикасы

Кыргыз Республикасында карттарды кабыл алуу жана тейлөө боюнча инфраструктураларды өнүктүрүү максатында “Кыргыз Республикасында банктык төлөм карттарын пайдалануу менен эсептешүүлөрдүн бирдиктүү банктар аралык системасын түзүү жөнүндөгү” Генералдык келишим иштелип чыккан. Системанын өнүгүү концепциясын жана анын негизги принциптерин аныктаган бул келишимге 15 коммерциялык банк кол койгон.

4.1.2. Төлөө системасын өнүктүрүүнүн Мамлекеттик программасын жүзөгө ашыруу

Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөөлөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өткөрүлүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча 2003-2005-жылдарга иш-чаралардын Мамлекеттик программасын (мындан ары Мамлекеттик программа) жүзөгө ашыруу Улуттук банктын 2004-жылдагы артыкчылыктуу милдеттеринин бири болгон.

Мамлекеттик программаны жүзөгө ашыруу планынын алкагында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Эларалык өнүгүү ассоциациясынын ортосунда 2004-жылдын кулжа айында “Төлөм жана банк тутумун модернизациялоо” долбоору үчүн өнүктүрүү максаттарына кредит жөнүндөгү келишимге кол коюлуп, келишим мыйзамда белгиленген тартипте ратификацияланган.

Мамлекеттик программаны жүзөгө ашыруу, төлөө системасын жана анын инструменттерин өнүктүрүү, ошондой эле төмөндө келтирилген компоненттерди камтыган “Төлөм жана банк тутумун модернизациялоо” долбоорун жүзөгө ашыруу үчүн шарттарды камсыз кылуу боюнча министрликтер жана ведомстволор менен биргелешип иш алып барууну көздөйт:

- пакеттик клиринг системасы;
- бирдиктүү банктар аралык процессинг борбору;
- реалдуу мезгил ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасы;
- Улуттук банктын башкы китеби.

Отчеттук жылы пакеттик клиринг системасын түзүү боюнча иштер башталган. Реалдуу убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасын түзүү долбоору боюнча тендердик документтердин топтомун жана техникалык өзгөчөлүктөрүн иштеп чыгуу, ошондой эле макулдашуу иштери бүткөрүлгөн.

Бирдиктүү банктар аралык процессингдик борборду түзүү жана Кыргыз Республикасынын бүтүндөй аймагы боюнча банктык төлөм карттарын пайдалануу менен төлөмдөрдү кабыл алуу жана тейлөө боюнча инфраструктураларды өнүктүрүү максатында Улуттук банк 11 коммерциялык банк менен бирдикте “Банктар аралык процессинг борбору” Жабык акционердик коомун түзгөн.

Төлөө системасынын жаңыдан түзүлгөн компоненттери менен Улуттук банктын ички маалымат системасынын ортосунда натыйжалуу интерфейсти камсыз кылуу үчүн Улуттук банктын башкы бухгалтердик китебинин жаңы системасын түзүү боюнча долбоордук иштер жүзөгө ашырылган.

Улуттук банкта жана катышуучу банктарда коопсуздуктун, маалыматтарды чечмелөөнүн жана аларды берүү тездигин арттырган өркүндөтүлгөн стандарттарга өтүүнү

жүзөгө ашыруу үчүн аппараттык-программалык камсыздоо орнотулган. Улуттук банк менен төлөө системасынын катышуучуларынын ортосунда маалыматтар менен бир эле учурда кыйла тез арада алмашууну камсыз кылуу үчүн Банктар аралык коммуникациялык түйүндү (БКТ) модернизациялоо ишке ашырылган. Бул, электрондук соодалык жана төлөө системаларынын бир же бир нече катышуучулары менен электрондук маалыматтарды алмашуунун коопсуздун, натыйжалуулугун жана ишенимдүүлүгүн арттырат. Мындан тышкары, БКТны модернизациялоо банктар ортосунда маалыматтарды таркатуунун негизги түйүнү катары аны пайдаланууга мүмкүндүк берет, ал эми байланыштын колдонулуп жаткан каналдары резервдик түйүн катары пайдаланылат.

Төлөө системасынын натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеп туруусун камсыз кылуу максатында бүтүндөй системалар боюнча сервердик жана түйүндүк жабдуулар жана программалык камсыздоолор менен маалыматтарды иштеп чыгууну кооптуу кырдаалдарда калыбына келтирүү жана резерв борборлорун түзүү боюнча иштер бүткөрүлгөн.

Мына ушул борборлор үчүн атайы жайларды маалыматтык коопсуздук жана коргонуу талаптарына ылайык даярдоо боюнча иштер да аткарылган.

4.2. Нак акча жүгүртүлүшү

Отчеттук жылдын акырына карата жүгүртүүдөгү акчалардын суммасы 11 425 млн. сомду түзүү менен жылдын баш жагындагыга салыштырганда 18,7 пайызга өскөн. Керектөө рыногунун туруктуу өнүгүүсү, чакан жана орто бизнестин кулач жайышы, калктын кирешесинин артышы, ошондой эле алмашуу курсунун турукташуусу улуттук валютага карата сурамдын жигердүүлүгүн шарттаган.

Жүгүртүүдө турган банкноттордун түзүмүндө 1000 сом номиналындагы банкноттордун салыштырмалуу салмагынын арткандыгы жана 100 жана 200 сом номиналындагы банкноттордун үлүшүнүн кыскаркандыгы катталган.

4.2.1.-таблица.

Жүгүртүүдөгү банкноттордун купюралык түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)
(пайыздар)

	5 сомго чейин	10 сом	20 сом	50 сом	100 сом	200 сом	500 сом	1000 сом	Бардыгы болуп
2003-ж	1,5	1,2	2,3	5,9	11,8	14,7	23,4	39,2	100,0
2004-ж	1,3	1,0	2,0	5,2	10,0	12,8	23,9	43,8	100,0

Жүгүртүүдөгү акчалардын купюралык түзүмүнө иликтөөлөрдү жүргүзүүнүн негизинде банкноттордун зарыл болгон номиналдарынын оптималдуу запасын колдоп туруу, камдык фондуларды дайыма толуктап туруу камсыз кылынган. Баш оона айында улуу акын Алыкул Осмоновдун 90 жылдыгына карата дизайны өзгөртүлгөн 200 сом номиналындагы банкнот жүгүртүүгө чыгарылган.

Жүгүртүүдө турган банкнотторду талаптагыдай күтүү боюнча иш улантылып, эскилиги жеткен банкноттор жүгүртүүдөн алынган. Отчеттук жылы 2 049 млн. сом суммасында эскилиги жеткен банкноттор жүгүртүүдөн алынган.

Коммерциялык банктардын кассасына на акчалардын келип түшүүсү 2004-жылы 57 271 млн. сомду түзгөн, бул 2003-жылдагыга караганда 54,0 пайызга көп. Ал эми банктардын кассаларынан берилген акчанын көлөмү 48,0 пайызга өсүү менен 58 432 млн. сомго жеткен.

Банктардын кассаларына на акча кайтарымдуулугу отчеттук жылда көбөйүү менен 98,0 пайызды (2003-жылы 94,0 пайызды) түзгөн. Айрыкча, акча кайтарымдуулугу Ысыккөл, Ош жана Талас областтары боюнча көбөйгөн.

Отчеттук жыл ичинде Улуттук банкка коммерциялык банктардан 9 514 млн. сом суммасында на акча келип түшкөн жана 11 402 млн. сом берилген. Мында, бюджеттик уюмдарга эмгек акыларды төлөп берүүгө 1 849 млн. сом, пенсияларды төлөөгө 956 млн. сом, жөлөкпулдарды төлөөгө 238 млн. сом, жана башка төлөөлөргө 6 761 млн. сом, чарбалык уюмдарга 1 408 млн. сом берилген.

Улуттук банк, накталай акча жүгүртүлүшүнө жана касса ишине тиешелүү ченемдик базаларды андан ары өркүндөтүү боюнча иштерди жүргүзгөн. Алып көрсөк, бул багытта: накталай акча каражаттарын берүү, Улуттук банктын жүгүртүү кассаларын камдардан (резервдерден) толуктоо, на акчаларды берүү боюнча эмиссиялык уруксат

4.2.2.-таблица.

Областтар боюнча коммерциялык банктардын кассалары аркылуу нак акчалардын жылышы

	Келип түшкөндөрү,		Берилгендери,		Кайтарымдуулук,	
	млн. сом		млн. сом		пайыздар	
	2003-ж.	2004-ж.	2003-ж.	2004-ж.	2003-ж.	2004-ж.
Бардыгы болуп	37 067	57271	39 411	58432	94,0	98,0
Бишкек шаары	25 405	40581	22 222	36859	114,3	110,1
Баткен областы	303	483	1 154	1474	26,2	32,7
Жалалабат областы	2 540	3586	4 420	5480	57,5	65,4
Ысыккөл областы	1 207	1901	1 985	2470	60,8	76,9
Нарын областы	336	468	1 095	1347	30,7	34,7
Ош областы жана Ош шаары	4 716	6622	5 634	6823	83,7	97,1
Талас областы	257	482	760	1090	33,9	44,3
Чүй областы	2 303	3148	2 141	2889	107,6	108,9

берүүлөрдү даярдоо жана берүү, жүгүртүүгө жаңы банкнотторду чыгаруу учурунда банкнотторду даярдатууга кеткен сарптоолорду эсепке алууга тиешелүү, отчеттуулукту талап кылган бланктарды, ар кандай баалуулуктарды жана документтерди эсепке алуу боюнча жаңы жол-жоболор иштелип чыккан. Мындан тышкары, баалуулуктарды системадан тышкары эсепке алуу иши автоматташтырылган.

Банкноттордун төлөөгө жөндөмдүүлүгүн текшерүүгө алуу боюнча каралган иштин чегинде 2004-жылы Улуттук банкка келип түшкөн 479 өтүнүч кат боюнча 125 182 сом суммасында банкноттор экспертизага алынган. Алардын ичинен 29 800 сом суммасындагы 140 жасалма банкноттор аныкталган. Бүтүндөй республика боюнча 56 280 сом суммасында (2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча жүгүртүүдөгү акчалардын жалпы суммасынын 0,0005 пайызы) же 231 жасалма банкноттун бети ачылган (2003-жылы 303 банкнот). Булардын ичинен 1000 сом наркында 10 банкнот, 500 сом наркында 64 банкнот, 100 сом наркындагы 131 банкнот, 22 банкнот 50 сом наркында жана 20 сом наркындагы 4 банкнот жасалма болуп чыккан.

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинен алынган маалыматтар боюнча 2004-жылы республиканын аймагында улуттук валютанын жалган банкнотторун жасап чыгаруунун 59 фактысы катталган жана бул фактылар боюнча кылмыш иши козголгон.

Улуттук валютага карата өтө кылдат, аяр мамиле идеясын кеңири жайылтуу максатында жыл сайын “Сом – Кыргызстандын жүзү” темасында маалыматтык-билим берүү кампаниясы өткөрүлүп турат. Мына ушул кампаниянын алкагында республиканын аймагында мамлекеттик жана расмий тилдерде даярдалган плакаттар (5 000 даана) жана жылнаамалар (40 миң даана) таркатылып, аларда шектүү банкноттордун аныктыгын дароо текшерүүдө айрыкча көңүл бурулууга тийиш болгон коргоо элементтери боюнча кыскача так маалыматтар берилген. Улуттук банктын нумизматикалык музейинин базасында дизайны өзгөртүлгөн 200 сом наркындагы банкнотту жүгүртүүгө чыгаруу күнүнө карата “Банкноттор – акындар жөнүндө” деген темада тематикалык көргөзмө уюштурулган.

5-ГЛАВА

ТЫШКЫ ЭКОНОМИКАЛЫК
БАЙЛАНЫШТАР

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2004-жылы ар кайсыл эларалык уюмдар, алыскы жана жакынкы чет-өлкөлөрдүн борбордук банктары менен өзара жигердүү иш алып барган. Улуттук банктын борбордук банктар менен кызматташуусу Көзкарандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин, Евразия экономикалык шериктештигинин, ошондой эле Закавказье жана Борбордук Азия мамлекеттеринин банктык көзөмөл боюнча Регионалдык тобунун алкагында эки тараптуу сыяктуу эле, көп тараптуу негизде жүзөгө ашырылган.

5.1. Эларалык уюмдар менен кызматташуу

Отчеттук жылда Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы Эларалык валюта фондусу, Дүйнөлүк банк, Азия өнүгүү банкы жана бир катар башка эларалык финансылык уюмдар менен кызматташуусун уланткан.

Улуттук банктын Эларалык валюта фондусу менен өзара иш алып баруусу төмөнкү негизги багыттар боюнча жүзөгө ашырылган:

- Жакырчылыкты кыскартуу жана экономикалык өсүшкө түрткү берүү максаттарын каржылоо механизминин (ПРГФ) чегинде иш-чараларды жүзөгө ашыруу;
- статистиканы өркүндөтүү;
- банк тутумун өнүктүрүү жана акчакредит саясатынын каражаттарын (инструменттерин) модернизациялоо боюнча иш-чараларды иштеп чыгуу;
- төлөм системасын реформалоо.

ПРГФ механизминин чегинде ЭВФтин кезектеги үч жылдык программасын аягына чыгаруу 2004-жылдын маанилүү окуяларынын бири болуп калган, эки тараптын берген баасы боюнча ал, жүргүзүлүп жаткан экономикалык саясаттын таасирдүүлүгүнүн арткандыгы менен айырмаланган.

Отчеттук жылдын бирдин айында Кыргыз Республикасы Маалыматтарды таркатуунун атайы стандартына (ССРД) кошулган. Бул стандарттын талаптарын аткаруу, статистикалык маалыматтарды ай сайын жана квартал сайын жаңылап туруу, ошондой эле акчакредит чөйрөсүндө жетишилген маанилүү макроэкономикалык көрсөткүчтөр жөнүндөгү маалыматтарды жалпы жана атайы стандарттардын чегинде кеңири коомчулукка жеткирүүнү жалпыга маалымдоо каражаттары жана ошол маалыматтарды

Улуттук банктын веб-сайтында жайгаштыруу аркылуу жүзөгө ашырылган.

Отчеттук жыл ичинде Улуттук банк, инфляцияны алдынала болжолдоо, төлөм теңдемин (балансын) түзүү, төлөө системасын реформалоо жана башка маанилүү маселелерге тиешелүү ченемдик укуктук базаларды өркүндөтүү маселелерине тиешелүү Эларалык валюта фондусу менен өзара иш алып баруусун уланткан. Алып көрсөк, 2004-жылдын чын куран жана бугу айларында ЭВФтин статистикалык департаментинин техникалык миссиясы акчакредит жана финансы статистикасы маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына жана Улуттук статистика комитетине консультативдик жардамдарды көрсөткөн. Статистикалык маалыматтардын сапатын жакшыртуу жана өз учурунда, толук, жеткиликтүү маалыматтардын көлөмүн арттыруу максатында иш-чаралар иштелип чыгып, алар негизделген макроэкономикалык саясатты жүргүзүүгө өбөлгөлөрдү түзгөн. Акчакредит жана финансы статистикасын өркүндөтүү боюнча иш-чараларды аткаруу 2005-жылы да улантылмакчы.

ЭВФтин миссиясы тарабынан төлөм теңдеминин статистикасын түзүүдө жетишилген олуттуу ийгиликтер баса белгиленип, аны мындан ары да өркүндөтүү боюнча сунуш-көрсөтмөлөр берилген.

Эларалык валюта фондусу менен тогуздун айында банктын ишинин транспаренттүүлүгүн андан ары да арттыруу жана тиешелүү стратегияларды иштеп чыгуу максатында Улуттук банктын коомчулук менен түптөлгөн байланышын жакшыртуу боюнча маселелер талкууланган.

Төлөө системасына тиешелүү маселелерди талкуулоодо миссия тарабынан бул багытта жүргүзүлгөн иш-чаралардын натыйжалары кароого алынган. Мындан тышкары, министрликтерди жана башка мамлекеттик органдарды, коммерциялык банктарды, коммуналдык кызматтарды сунуш кылган ишканаларды жана почта кызматын кошо алганда, долбоордун тышкы катышуучуларынын жүргүзгөн ишин координациялоо үчүн зарыл болгон уюштуруу иш-чаралары талкууланган. Миссия тарабынан такталай эмес төлөмдөрдүн санын арттыруу жана банктык мекемелер түйүнүн өнүктүрүү, тейлөө үчүн алынуучу төлөмдөрдү төмөндөтүү жана республиканын бүтүндөй региону боюнча калайык-калктын банктык кызмат көрсөтүүлөрдөн кеңири пайдалана алуусун камсыз кылуу максаттарында бажы төлөмдөрүн жана салыктарды коммерциялык банктардагы эсептер аркылуу төлөөнүн зарылчылыгына тиешелүү сунуш-көрсөтмөлөр берилген.

Жыл ичинде Эларалык валюта фондусунун Борбордук Азияда жана Азербайжандагы мамлекеттик карыздарды тескөө боюнча Регионалдык долбоору менен тышкы

карыздын статистикасын өркүндөтүү жана тышкы карызды тескөө маселелери боюнча кызматташуу иши улантылган.

Төлөө системасын реформалоо жагында Дүйнөлүк банк менен кызматташуу улантылган. Отчеттук жылдын кулжа айында Кыргыз Республикасы менен Эл аралык өнүгүү ассоциациясынын ортосунда “Кыргыз Республикасынын төлөм жана банк системаларын модернизациялоо” долбоорун жүзөгө ашыруу боюнча иш-чаралардын алкагында ушул долбоорду каржылоого каралуучу кредит жөнүндөгү Келишимге кол коюлган.

2004-жылы Азия өнүгүү банкынын “Финансы секторун реформалоо-2” программасына даярдык көрүү боюнча техникалык жардам долбоору бүткөрүлгөн, бул максатка Кыргыз Республикасына грант бөлүнгөн. Ушул долбоордун чегинде Улуттук банкка коммерциялык банктардын ишине көзөмөлдүктү күчөтүү жана жөнгө салууну арттыруу, банк тутумун андан ары консолидациялоо боюнча концепцияларды жана мыйзамдык базаларды иштеп чыгуу, ошондой эле тиешелүү башка маселелер боюнча консультациялык жардамдар көрсөтүлгөн.

Кароого алынып жаткан жылы Азия өнүгүү банкынын “Айылдык финансылык институттар” долбоорун жүзөгө ашыруу боюнча иштер улантылган. Ушул долбоордун колдоосунда республикада кредиттик союздар системасы өнүгүүдө. Кредит боюнча өздөштүрүлгөн каражаттардын жалпы суммасы 7,0 млн. АКШ долларын түзгөн, анын ичинде отчеттук жылы 1,7 млн. АКШ доллары өздөштүрүлгөн.

Жыл ичинде Улуттук банктын өкүлдөрү эларалык финансылык институттарынын көмөктөшүүсү астында Бишкек шаарында уюштурулган конференциялардын жана семинарлардын ишине катышышкан.

Улуттук банк Реконструкциялоо жана өнүгүүнү европа банкы, Швейцариянын экономика боюнча мамлекеттик комитети (SECO) менен бирдикте 2004-жылдын кулжа айында Бишкек шаарында “Банк тутумуна карата ишенимди арттыруу чаралары” деген темада эларалык конференцияны уюштурган. Бул конференция КМШ, Борбордук жана Чыгыш Европа өлкөлөрүндө жүргүзүлүп жаткан экономикалык реформалар, банк тутумундагы кайра өзгөртүп түзүүлөр боюнча тажрыйбаларды алмашуу жана банк секторуна карата ишенимди бекемдөө боюнча чараларды талкуулоо максаттарында өткөрүлгөн. Конференциянын ишине Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясынын, Жогорку Кеңештин, Өкмөттүн, сот органдарынын, республиканын коммерциялык банктарынын, эларалык финансы уюмдарынын, четөлкө борбордук (улуттук) жана коммерциялык банктарынын өкүлдөрү катышышкан.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы Бириккен Улуттар Уюмунун Азия жана Тынч океан регионундагы өлкөлөрдөгү экономикалык жана социалдык маселелерди чечүү боюнча Комитети менен бирдикте “Глобалдаштыруу күчөгөн шарттарда тышкы карызды тескөө үчүн мүмкүнчүлүктөрдү түзүү” долбоорунун чегинде 2004-жылдын тогуздун айында семинар өткөргөн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, өзүнө чегерилген компетенциясынын чегинде, жыл ичинде кызмат көрсөтүүлөрдү сатуу жөнүндө Генералдык келишимди (ГАТС) жана Бүткүл дүйнөлүк соода уюмунун чегинде тарифтер жана соода жүргүзүү боюнча Генералдык келишимдин XV статьясынын жүзөгө ашырылышына мониторинг жүргүзгөн. Улуттук банктын өкүлдөрү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу ведомстволор аралык Комиссиянын Бүткүл дүйнөлүк соода уюмунун маселелерине тиешелүү өткөрүлгөн отурумдарына катышкан.

5.2. Борбордук банктар менен кызматташуу

Улуттук банктын КМШ өлкөлөрүнүн жана алыскы четөлкөлөрдүн борбордук банктары менен акчакредит саясаты, банктык көзөмөл, мыйзамдык жана ченемдик укуктук базаларды өркүндөтүү, төлөө системасын өнүктүрүү, техникалык жана консультативдик жардамдарды көрсөтүү, кызматкерлерди окутуу жана маалымат алмашуу маселеси боюнча иш алып баруусун уланткан. Атап айтканда, Германиянын, Кытайдын, Швейцариянын, Франциянын борбордук банктары менен өзара иштер жүргүзүлгөн.

Отчеттук жылдын аяк оона айында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жетекчилиги иш сапары менен Германияга барып, анын жүрүшүндө Улуттук банк менен Дойче Бундес Банкынын мындан ары да кызматташуусуна тиешелүү маселелер талкууланган. Иш сапарынын жыйынтыгында эки банктын ортосунда техникалык кызматташуу жагында өзара түшүнүшүү жөнүндө Меморандумга кол коюлган.

Кытай Эл банкы менен бирдикте эки өлкөнүн борбордук банктарынын кызматташуусунун негизги багыттарын камтыган иш-чаралардын биргелешкен планы иштелип чыккан. Бул пландын негизги жоболорунда тажрыйбаларды эки тараптуу алмашуу Кыргыз Республикасынын банк тутумун өнүктүрүүнүн биринчи кезекте көңүл бурулуучу багыттарына тиешелүү семинарларды уюштуруу маселелери каралган, бул албетте, Кытай Эл банкынын тажрыйбасын иликтеп үйрөнүү үчүн ыңгайлуу шарттарды түзөт.

Кытай Эл Республикасынын мамлекеттик Советинин Премьер-министринин Кыргыз Республикасына 2004-жылдын тогуздун айынын жыйырма биринде иш сапарынын жүрүшүндө Улуттук банктын жана Кытайдын банктык жөнгө салуу боюнча комиссиясынын Төрагалары “Банктык көзөмөл жагында кызматташуу жөнүндөгү” Келишимге кол коюшкан, анда кызматташуунун негизги багыттары аныкталган жана бул, эки өлкөнүн банктык көзөмөл жагында кызматташуусунун пайдубалын түптөйт деген негиз бар.

Швейцария Улуттук банкы 2004-жыл ичинде банк ишине тиешелүү маселелер боюнча консультациялык жардам көрсөтүп, натыйжалуу менеджмент маселеси боюнча окутуу семинарларын уюштурган.

Франция банкы жеринде барып семинарларды уюштуруу тажрыйбасын улантуу менен 2004-жылдын кулжа

айында Бишкек шаарындагы Банктык Окутуу Борборунда бир катар семинарларды өткөргөн.

Закавказье, Бордук Азия жана Россия Федерациясына кирген мамлекеттердин банктык көзөмөл боюнча Регионалдык тобунун чегинде четөлкө борбордук банктары менен өзара иш алып баруу жигердүү уланган. 2004-жылдын кулжа айында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы Эларалык эсептешүү банкы жана Азия өнүгүү банкы менен бирдикте Регионалдык топко кирген өлкөлөр үчүн “Кредиттөөдөгү тобокелдиктерди тескөө” темасында эларалык семинар уюштурган. Семинардын ишине Азербайжан, Грузия, Россия, Казакстан, Кыргызстан, Тажикстан мамлекеттеринин борбордук (улуттук) банктарынын жана улуттук көзөмөл органдарынын өкүлдөрү катышышкан.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын өкүлдөрү Закавказье, Борбордук Азия жана Россия Федерациясы мамлекеттеринин банктык көзөмөл боюнча Регионалдык тобунун Санкт-Петербургда өткөрүлгөн XIV-конференциясынын ишине катышып келишкен. Улуттук банк, экономикалык интеграцияланууну андан ары өнүктүрүү, КМШ жана ЕврАзЭСке кирген катышуучу мамлекеттердин валюта режимдерин (ыргагын) айкалышта улантуу (гармонизациялоо) жана либералдаштыруу ишин уланткан.

Отчеттук жыл ичинде банктын кызматкерлери Англиянын, Франциянын, Германиянын, Италиянын, Швейцариянын, Япониянын борбордук банктары менен түптөлгөн кызматташуу чегинде тажрыйба алмашуу жана кесиптик даярдыкты жогорулатуу программаларына катышуу мүмкүнчүлүгүн алышкан. Кароого алынып жаткан жылы банктын кызматкерлери Даниянын, Голландиянын, Польшанын, Чехиянын жана Кытай Эл Республикасынын борбордук банктарында өткөрүлгөн семинарларга катышып, стажировкада болуп келишкен.

Интеграциялык институттардын иш чөйрөсү алкагында КМШ өлкөлөрүнүн борбордук банктары менен өзара иш алып баруу улантылган. Улуттук банктын өкүлдөрү КМШ мамлекеттер аралык валюта комитетинин, КМШ мамлекеттер аралык банкынын, ЕврАзЭС интеграциялык комитетинин секретариатынын, катышуучу мамлекеттердин валюта рыногунун интеграцияланышын уюштуруу, жалпы төлөм-эсептешүү системасын түзүү, ошондой эле улуттук валюталарды кеңири пайдалануу базасында төлөм-эсептешүү мамилелерин өркүндөтүү боюнча ишти

жигердүү жүзөгө ашыруу маселеси боюнча иштеп жаткан эксперттердин жана жумушчу топторунун отурумдарына катышышкан.

ЕврАзЭСке катышуучу мамлекеттердин борбордук (улуттук) банктарынын жетекчилеринин кеңешинин 2004-жылы өткөрүлгөн үч отурумунда, алардын бири Бишкек шаарында 2004-жылдын кулжа айынын жыйырма тогуз – отузунда өткөрүлгөн, банк тутумун өнүктүрүүгө, валюталык кызматташууну андан ары улантууга, улуттук төлөм системаларынын өзара аракеттенүүсүнө тиешелүү маселелер каралган. ЕвАзЭСке катышуучу мамлекеттердин борбордук банктарынын персоналдарын окутуу жагында кызматташуу жөнүндөгү келишимдин жана ЕвАзЭСке катышуучу мамлекеттердин резиденттери тарабынан башка катышуучу мамлекеттердин банктарында өз өкүлчүлүктөрүнүн ишин тейлөө үчүн эсептерди ачуу тартибин өңчөйлөштүрүү боюнча келишимдин кабыл алынышы, жетекчилер Кеңешинин ишинин эң маанилүү натыйжаларынын бири болгон.

ЕврАзЭСке катышуучу мамлекеттердин борбордук (улуттук) банктарынын персоналдарын окутуу жагында кызматташуу жөнүндөгү кабыл алынган келишимдин алкагында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын өкүлдөрү Казакстан Республикасынын Улуттук банкында, Россия банкында стажировкада болушуп, анын жүрүшүндө ушул банктардын акчакредит саясатын жүргүзүү, валюталык жөнгө салуу, ошондой эле банктык көзөмөл маселелерине тиешелүү топтолгон тажрыйбаларды алмашууга жетишилген.

Улуттук банк, Армения Республикасынын Улуттук банкы тарабынан уюштурулган КМШ жана Балтика боюндагы өлкөлөрдүн борбордук банктарынын ички аудит кызматынын жылына өткөрүлүүчү Консультативдик кеңешинин отурумуна катышкан. Аудит жүргүзүү жагында тажрыйбаларды натыйжалуу алмашууну, борбордук банктардын ишиндеги тобокелдиктерди аныктоо жана ага баа берүүнү камсыз кылуу ушул Консультативдик кеңештин негизги милдети.

Өз кезегинде, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында Казак Республикасынын Улуттук банкынын өкүлдөрү бухгалтердик эсепке алуу жана отчеттуулук жагында тажрыйба алмашуу максатында стажировкада болушкан. Ал эми Россия банкынын өкүлдөрү банктык көзөмөл жана ага тиешелүү ченемдик укуктук базаларды өркүндөтүү боюнча стажировкадан өтүшкөн. Украина

Улуттук банкынын, Россия банкынын, Грузия Улуттук банкынын, Армения Республикасынын Улуттук банкынын демилгеси боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында борбордук банктын ишинин ачык-айкындуулугун арттыруу жана анын коомчулук менен иш алып баруусу жагында тажрыйба алмашуу максатында алардын кызматкерлери үчүн стажировкалар уюштурулган.

6-ГЛАВА

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК БАНКЫНЫН ИШИ ЖӨНҮНДӨ
ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ

6.1. Акчакредит саясатын жүзөгө ашыруунун негизги принциптери

Улуттук банк өз ишин Кыргыз Республикасынын Конституциясына, Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү» Мыйзамына жана башка мыйзамдарга, ченемдик укуктук актыларга ылайык жүзөгө ашырат. Колдонуудагы мыйзамдарда өлкөнүн борбордук банкы катары Улуттук банкка атайы укуктук статус ыйгарылган, ага ылайык Улуттук банк акчакредит саясаты чөйрөсүндө иш-чараларды өзалдынча жүзөгө ашырууга укуктуу. Улуттук банк Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн түзүмүнө кирбейт. Атайы ыйгарылган укуктук статусу, ага компитенциясынын чегинде ишин жүргүзүүгө жана аны жалпы мамлекеттик экономикалык саясат менен координациялоого мүмкүндүк берет.

Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү» Мыйзамынын 2-статьясына ылайык, тиешелүү акчакредит саясатын жүргүзүү аркылуу баанын турукташуусуна жетишүү жана колдоп туруу Улуттук банктын иш максаты болуп саналат. Акчакредит саясаты, жакырчылыкты кыскартууга, туруктуу экономикалык өсүштү камсыз кылууга, рыноктук мамилелерди өнүктүрүүгө жана республикада структуралык реформаларды жүзөгө ашыруу аркылуу экономиканын атаанадаштыкка жөндөмдүүлүгүн арттырууга багытталган жалпы мамлекеттик экономикалык саясаттын маанилүү элементи.

Баанын туруктуулугу узак мөөнөткө каралган концепция болуп саналат, бул акчакредит саясатын жүзөгө ашырууда стратегиялык багытты так көздөө жана кыска мөөнөттүк аралыкта ийкемдүүлүктү сактоого мүмкүндүк берет. Иш жүзүндө баанын туруктуулугу дегенден улам, баанын деңгээлинин өсүш арымынын төмөндөөгө туруктуу ык коюсун түшүнүүгө болот. Баанын туруктуулугу, анын максаттуу мааниси экономикасы өнүккөн өлкөлөр үчүн 3 пайыз чегинде белгиленген “инфляция” көрсөткүчүнүн жардамы менен өлчөнөт. Экономикасы өткөөл учурду башынан кечирип жаткан өлкөлөрдө бул көрсөткүч, эрежедегидей эле жогору.

Акчакредит саясатынын узак мөөнөттүү максаттуу көрсөткүчүнүн мааниси “Кыргыз Республикасынын 2010-

жылга чейин өнүктүрүүнүн комплекстүү негиздери” Стратегиясында аныкталган. Аны жүзөгө ашыруунун механизмдери “2003-2005-жылдарда жакырчылыкты кыскартуунун улуттук стратегиясы” программасында камтылган, бул программа ошондой эле, акчакредит саясатынын орто мөөнөттүк аралыкка алынган иш-чараларынын топтомун да такташтырат.

Улуттук банк, жыл сайын “Акчакредит саясатынын негизги багыттарын” иштеп чыгат жана инфляция динамикасын, экономиканын ошол учурдагы жана күтүлүп жаткан абалын эске алуу менен кийинки жылга максаттуу көрсөткүчтүн өлчөмүн жарыялап, акчакредит саясатынын максаттуу көрсөткүчүнө жетишүү механизмдерин ачып көрсөтөт.

Экономиканын өткөөл мүнөзү Улуттук банктын акчакредит саясатын жүзөгө ашыруунун өзгөчөлүктөрүн шарттайт. Инфляциялык потенциалдын орун алып турушу, акчакредит саясатынын экономикага (өткөрмө механизмдин), финансы рыногунун абалына тийгизген таасиринин туруксуздугу, ушундай өзгөчөлүктөрдөн болуп саналат.

Экономикасы өткөөл учурду башынан кечирип жаткан өлкөлөр үчүн инфляциянын жогорку деңгээлде орун алышы мүнөздүү, ал акчанын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнө кедергисин тийгизип, экономикалык жигердүүлүктү төмөндөтөт, мындан албетте эң оболу, калктын аз камсыз болгон катмары жабыр тартат. Трансформациялануу жылдары ичинде Кыргыз Республикасында экономиканын балансташуусу олуттуу жакшырып, инфляциялык күтүүлөр кыскарган. Бул инфляциянын туруктуу төмөндөшүнөн көрүнгөн. Ошону менен бирге эле, өткөөл типтеги экономикада инфляциялык потенциал, негизинен структуралык реформалардын аягына чыгарылбагандыгы жана тышкы таасирлердин себебинен али да болсо сакталып турууда.

Инфляция көп сандаган факторлордун таасири астында түптөлөт, алардын бөлүгүн борбордук банк контролдой албайт. Ошондуктан, Улуттук банк акчакредит саясатын экономиканын абалына жана анын өнүгүү келечектерине ылайык жүргүзөт. Керектөө бааларынын индекси баалардын деңгээлине акчакредит саясатынын тийгизген таасирин толук өлчөмдө чагылдыра албайт. Бир катар борбордук банктар негизинен, монетардык фактордун таасири астында керектөө бааларынын өсүшүн чагылдырган базалык инфляция көрсөткүчүн пайдаланышат. Улуттук банк, базалык инфляцияны эсептөө ыкмасын Кыргыз Республикасынын шарттарына карата колдонууга боло тургандай иштеп чыгууну улантат.

Борбордук банк, тиешелүү операцияларды жүзөгө ашырат. Мында, экономикасы өнүккөн өлкөлөрдө акча-

кредит саясатынын негизги каражаты болуп, ачык рыноктоту операциялар саналат. Өткөрмө механизм, өзгөрүүсү, бир кыйла узак мөөнөткө жүгүртүүдө турган финансы инструменттеринин наркына таасирин тийгизген акча рыногунун пайыздык чендери аркылуу иштейт. Экономикалык агенттер инвестицияларга жана керектөөлөргө карата иш алып баруусун корректировкалап турат. Натыйжада, ишкердик жигердүүлүктүн, ресурстарды кайрадан бөлүштүрүүнүн өзгөрүүсү жүрөт.

Өнүккөн жана өткөөл экономика шартында акча кредит саясатынын өткөрмө механизминин аракеттенүүсү ар кандай. Улуттук банк, экономиканын керектөөсүн канааттандыруу менен акча сунушун жөнгө салып турат, бул анын туруктуу өнүгүүсүнүн зарыл шарты болуп саналат. Пайыздык чендерди акча кредит саясатынын таасирдүү каражатына айландыруу, Кыргыз Республикасында финансы рыногун андан ары өнүктүрүүсүз мүмкүн эмес.

Финансы рыногунун абалы, акча кредит саясатын жүзөгө ашыруу көзкарашынан гана эмес, башка багыттар боюнча да олуттуу мааниге ээ. Өнүккөн финансы рыногу топтолгон өздүк жыйымдардын капиталга трансформацияланышына өбөлгө түзүп, экономикалык өсүштү тездетүүгө түрткү берип, финансы операцияларына мүнөздүү болгон тобокелдиктерди чектей тургандыгын эларалык тажрыйба көрсөтүүдө. Калктын аз камсыз болгон катмарынын финансылык кызмат көрсөтүүлөрдөн пайдалана алуусун кеңейтүү, жыйым топтоо жана аларды өндүрүмдүү пайдалануу аркылуу жакырчылыкты кыскартуу үчүн шарттарды түзөт, ал эми бул калктын ушул бөлүгүнүн кирешесин арттырууга алып келет.

Ошентип, өнүккөн финансы рыногу экономиканын өсүшүнө өбөлгө түзүп, тышкы таасирлерге каршы анын туруктуулугун бекемдеп, акча кредит саясатынын таасирдүүлүгүн арттырат, ошондуктан Улуттук банк финансы рыногунун институттарын бекемдөөгө, инфраструктураларды өнүктүрүүгө жана каражаттардын топтомун жана алардын сапатын жакшыртууга багытталган иш-чараларды жүргүзүп келүүдө.

Коммерциялык банктар системасы финансы рыногунун эң маанилүү катышуучуларынан болуп саналат, Улуттук банк “Кыргыз Республикасынын банк тутумун орто мөөнөттүк өнүктүрүүнүн негизги багыттары” программасынын чегинде, бул багытта чыңдоо иштерин жүргүзүп келүүдө. Аталган программанын максаты финансылык ортомчулуктун сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөрүн жакшыртуу, республиканын экономикасында банк тутумунун ролун күчөтүү болуп саналат.

Ишенимдүү, туруктуу жана натыйжалуу иштеген төлөө системасы өнүккөн акча рыногунун дегеле бүтүндөй алганда, финансы рыногунун зарыл түзүмү болуп саналат.

Төлөө системасынын абалы республиканын экономикасынын дүйнөлүк экономикага аралашуусу шартында, чоң мааниге ээ. Улуттук банк, Өкмөт менен бирдикте акча жүгүртүлүшүнүн накталай эмес формасын, финансылык институттардын ресурстук базасын, калайык-калктын финансылык кызмат көрсөтүүлөрдөн пайдалана алуу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө багытталган төлөө системасын өнүктүрүүнүн мамлекеттик программасын жүзөгө ашырууда.

Улуттук банк, акчакредит саясатын жүзөгө ашыруу механизминин транспаренттүүлүгүн туруктуу арттырып келүүдө. Анын аркалап келген ишинин ачы-айкындуулугу жана отчетторду берүү менен тастыкталышы, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине акчакредит саясатынын, республиканын банк тутумун өнүктүрүүнүн негизги багыттары боюнча жылдык отчетторду, маалыматтарды берүү аркылуу камсыз кылынат. Мындан тышкары, Улуттук банк акчакредит саясатынын индикаторлорунун абалы жөнүндө коомчулукка дайыма маалымдап туруу менен бул саясаттын максаттуу көрсөткүчүнө жетишүү жагында жүргүзүлүп жаткан негизги иш-чаралары боюнча түшүндүрмө берип турат. Маалыматтарды даярдоо жана таркатуу эларалык стандарттарга ылайык жүзөгө ашырылат¹.

Улуттук банк тарабынан, баанын турукташуусун камсыз кылуу максатында акчакредит саясатын жүзөгө ашыруу Кыргыз Республикасында экономикалык өсүшкө өбөлгө түзөт. Алып көрсөк, 1995-2004-жылдарда керектөө баасынын жана ички дүң продукттун орточо өсүш арымы тиешелүүлүгүнө жараша, 15,3 жана 4,1 пайызды түзгөн. Ошону менен бирге эле, акыркы 5 жыл аралыгында (2000-2004-жылдары) орточо жылдык инфляция төмөндөп, 4,7 пайызга жеткен. Ал эми реалдуу ички дүң продуктынын орточо жылдык арымы 4,8 пайыз деңгээлинде калыптанган, башкача айтканда, Кыргыз Республикасында экономикалык өсүш инфляциянын төмөндөөсү менен коштолгон.

¹ Отчеттук жылдын бирдин айында Кыргыз Республикасы Маалыматтарды таркатуунун атайы стандарттарына (ССРД) кошулган.

6.2. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын түзүмү

Улуттук банктын иш өзгөчөлүгү, анын өнүгүү стратегиясы, ал ишин жүзөгө ашырган чөйрө жана башка бир катар факторлор анын алдыга коюлган максаттарына жетишүүгө мүмкүн болушунча шайкеш келген уюштуруу түзүмүн болжолдойт.

Милдеттерди жана жоопкерчиликтерди жүзөгө ашыруу Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын структуралык бөлүмдөрүнүн ортосунда бөлүштүрүлгөн, алар чогуусу менен бир бүтүн уюштуруу түзүмүн чагылдырат. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уюштуруу түзүмү башкармалыктардан, өз алдынча бөлүмдөрдөн, атайы кызматтардан жана өзүнчө кызмат орундарынан турат.

Отчеттук жылда уюштуруу түзүмүнө өзгөртүүлөр киргизилген. Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөмдөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча 2003-2005-жылдарга иш-чаралардын Мамлекеттик программасын жүзөгө ашыруу, ошондой эле иш багытын өркүндөтүү, бөлүмдөр ортосунда милдеттерди ыңгайлаштыруу жана аларды таасирдүү координациялоо максаттарында Төлөө системалары Башкармалыгында жаңы уюштуруу түзүмү бекитилген.

Банктар аралык системалардын үзгүлтүксүз иштеп туруусун камсыз кылуу жана жогоруда белгиленген мамлекеттик программанын алкагында Кыргыз Республикасынын төлөө системасын модернизациялоо боюнча долбоорлорду жүзөгө ашырууга катышуу максатында жаңы структуралык бөлүм – Банктык эсептешүүлөр Башкармалыгы түзүлгөн. Бул Башкармалык “Улуттук автоматташтырылган клиринг Палатасы” мамлекеттик ишканасынын жана ага банктар аралык клиринг жана grosстук өткөрүү функцияларын берүү менен Бухгалтердик эсепке алуу жана отчеттуулук Башкармалыгынын Операциялык бөлүмүнүн базасында түзүлгөн.

Улуттук банктын Коопсуздук кызматы Коопсуздук жана маалыматтык коргонуу Башкармалыгына өзгөртүлүп түзүлгөн.

Отчеттук жылда Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын областтык Башкармалыктарынын уюштуруу структурасын оптималдаштырууга өзгөчө көңүл бөлүнгөн. Буга байланыштуу коомчулук менен иш алып баруу, банктык көзөмөлдүктү жана банктык эмес мекемелердин ишине көзөмөлдүктү күчөтүү, кызматкерлердин санын оптималдаштыруу, аткаруучулук жана эмгек тартибин чыңдоо сыяктуу областтык Башкармалыктардын алдына коюлган милдеттерди чечүү үчүн 2004-жылы

Башкармалыктардын кызматкерлеринин кесиптик деңгээлине баа берүү ишке ашырылган. Кызматкерлердин кесиптик жактан даярдыгына баа берүү комиссиясы тарабынан берилген сунуш-көрсөтмөлөр Улуттук банктын областтык Башкармалыктарын кайра өзгөртүп түзүү процессине түрткү берген негиз болгон жана “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын областтык Башкармалыктары тууралуу” типтүү Жобонун жаңы редакциясы бекитилген.

Структуралык бөлүмдөрдүн жетекчилеринин Улуттук банкта туруктуу негизде иштеп турган акчакредиттик жөнгө салуу, көзөмөл боюнча, төлөө системасы боюнча, тобокелдиктер боюнча комитеттердин, инвестициялык комитетинин ишине катышуусу чечимдердин коллегиялдуу негизде кабыл алынышынын, башкаруучулук компетенттүүлүгүн өркүндөтүүнүн формаларынын бири болуп саналат.

Мындан тышкары, Улуттук банкта аттестациялык, методологиялык, квалификациялык, дисциплинардык комиссиялар, редакциялык жана байкоо кеңештери, тобокелдиктүү активдерди жана баланстан тышкаркы милдеттенмелерди классификациялоо боюнча комиссия иштейт. Структуралык бөлүмдөрдүн көпчүлүгү, тартылган долборлорду жүзөгө ашырууда тиешелүү жумушчу топтору түзүлөт.

2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча борбордук аппаратын кызматкерлеринин иш жүзүндөгү саны 410 адамды, ал эми областтык Башкармалыктардыкы 101 адамды түзгөн. Мында, адистердин саны 397 адам (329-борбордук аппарат, 68 областтык Башкармалыктар боюнча), анын ичинде жогорку билимдүү адистер 366 адам, бул 92,2 пайызды түзөт. Бир илимдин доктору, илимдин 7 кандидаты эмгектенет. Улуттук банктын эмгек жамааты жогорку квалификациялуу кызматкерлерден турат жана алардын басымдуу бөлүгүн (персоналдын 30,0 пайызын 30 жашка чейинки курактагылар) жаштар түзүшөт.

2004-жылы, персоналдарды конкурстук негизде тандап алуу системасын өркүндөтүү боюнча иштер улантылган. Бул система Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына персоналдарды ишке кабыл алууга объективдүү жана адилет мамиле кылууну камсыз кылат. Отчеттук жыл ичинде Улуттук банкта бош турган кызмат орундарына 25 ачык жана 5 ички конкурс өткөрүлгөн. Бардыгы болуп 430 адам конкурска катышкан. Ачык конкурс өткөрүлө тургандыгы жөнүндөгү кулактандыруулар жалпыга маалымдоо каражаттарында жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын веб-баракчасындагы мамлекеттик кызматтар порталында жайгаштырылган.

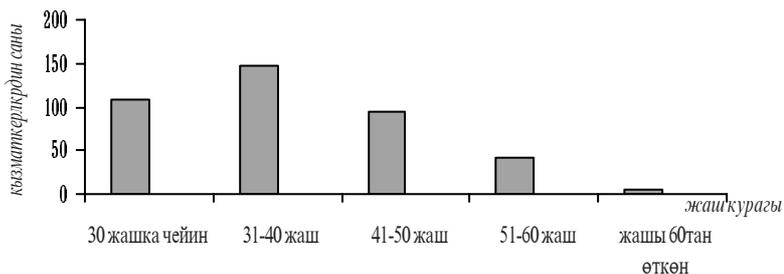
Персоналдардын ишин тескөө боюнча 2004-2006-жылдарга каралган Стратегиянын чегинде төмөнкү багыттарда иштер улантылган:

- кадр потенциалын сактап туруу, чыңдоо жана өнүктүрүү, жетекчилердин башкаруучулук компетенциясын арттыруу;
- негизги кызматтарга резерв түзүү системасын калыптандыруу;
- кызматтык нускоолорду жана функционалдык матрицаларды иштеп чыгуу, ал эми колдонулуп жаткандарын өркүндөтүү;
- персоналдарды ротациялоо жана окутуу системасын эң оболу, банк ичинде окутууну пландаштыруу системасын өркүндөтүү.

Кесиптик квалификациясын жогорулатуу аркылуу кызматкерлердин кадрдык потенциалын өнүктүрүүгө айрыкча көңүл бурулган. Отчеттук жылы Улуттук банктын кызматкерлери макроэкономикалык жөнгө салуу жана финансылык турукташтыруу маселелери, монетардык теория жана саясат, инфляцияны болжолдоо, эларалык камдарды тескөө, акчакредит саясатын жүргүзүүдө четөлкө банктарынын тажрыйбасы, коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин ишине көзөмөлдүктү жүзөгө ашыруу, банктарда жана финансы-кредиттик мекемелерде тышкы аудитти жүргүзүү, банктык жөнгө салуу жана көзөмөл жагында четөлкө тажрыйбаларын үйрөнүү, төлөө системасы жана баалуу кагаздар боюнча эсептешүүлөр системасы сыяктуу багыттар боюнча окутуудан өтүшкөн. Отчеттук жыл ичинде областтык Башкармалыктардын адистерин кошо алганда, Улуттук банктын кызматкерлеринин тең жарыман көбү окутуудан өтүшкөн. Бул жерде, окутуу иш-чараларынын бөлүгү Банктык окутуу Борборунда өткөрүлгөндүгүн баса белгилеп кетүү зарыл. Банктык окутуу Борборунун базасында өз квалификациясын жогорулатышкан адистердин жалпы саны 163 кызматкерди түзөт. Мындан тышкары, 2004-жылы көзөмөл багытында иштеп жаткан кызматкерлерди, ошондой эле областтык Башкармалыктардын кызматкерлерин окутууга айрыкча көңүл бурулган. Област-

6.2.1-график

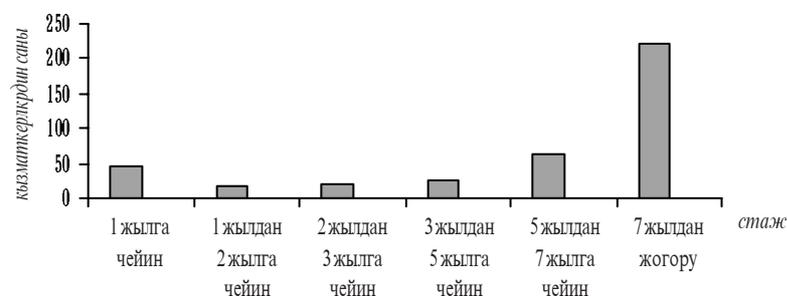
Адистердин жаш курагы боюнча курамы

тык Башкармалыктардын 14 адиси борбордук аппараттын негизги структуралык бөлүмдөрүндө стажировкадан өтүшкөн.

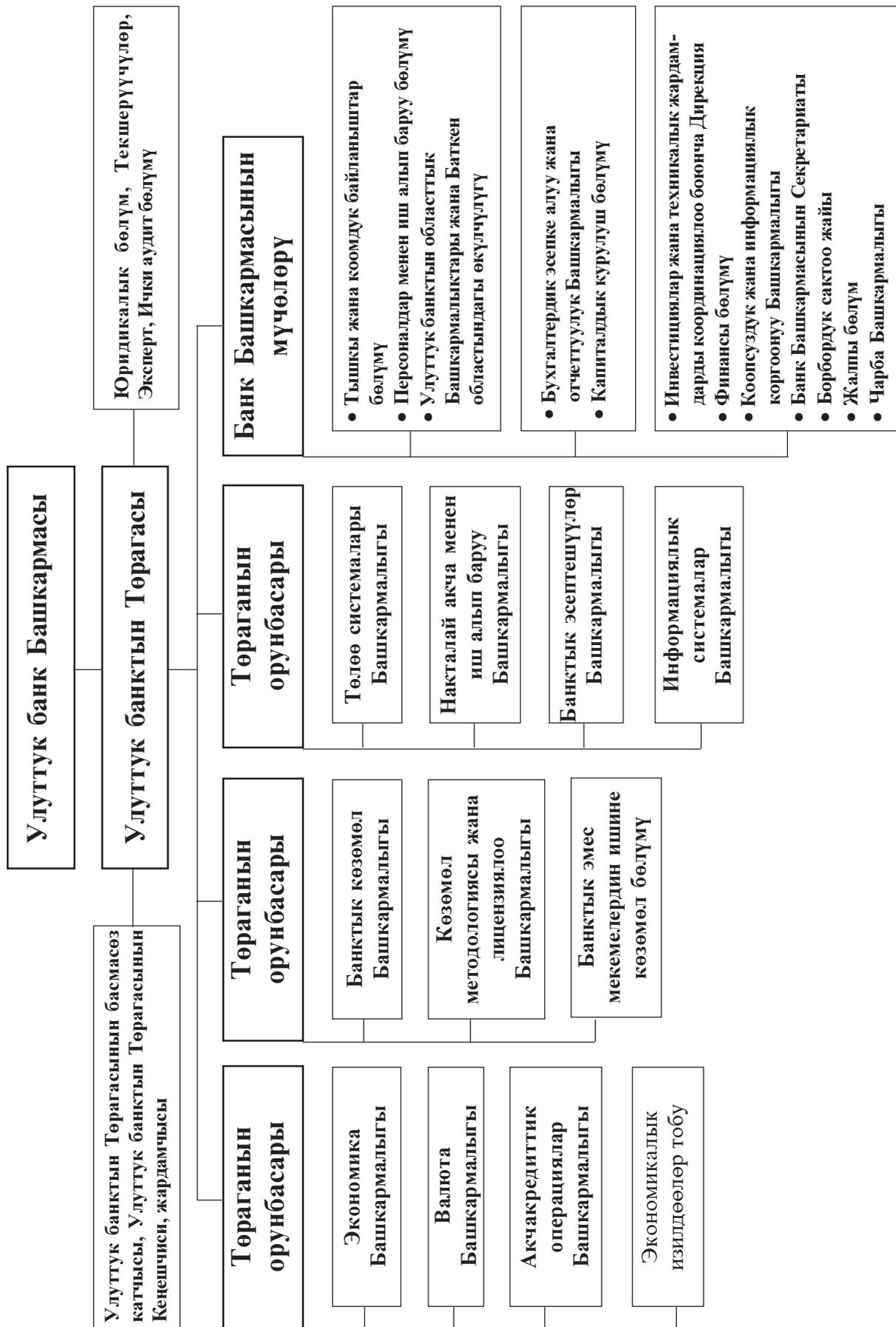
6.2.2.-график

Адистердин эмгек стажы боюнча курамы

Линиялык менеджерлерди окутуу жагында да жигердүү иштер улантылып, “Борбордук банкта башкаруучулук жана лидерликтин ролу” темасында эки баскычтан турган семинар уюштурулган. Семинардын ишине Кыргыз Республикасынын Улуттук банктын структуралык бөлүмдөрүнүн начальниктери катышышкан.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата уюштуруу түзүмү

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын структуралык бөлүмдөрүнүн негиздери милдеттери

Банк Башкармасы	банктын негизги иш багыттарын анктаган Улуттук банктын жогорку коллегиялдуу башкаруу органы. Банк Башкармасынын Төрагасы Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине макулдашуу менен жети жылдык мөөнөткө дайындалат. Банк Башкармасынын мүчөлөрү Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан Улуттук банктын Төрагасынын сунуштоосу боюнча жети жылдык мөөнөткө дайындалат.
Экономика Башкармалыгы	акчакредит саясаты жана аны жүзөгө ашыруу боюнча сунуштарды иштеп чыгат; экономиканын реалдуу, финансы, бюджеттик-салык жана тышкы секторлоруна анализдөөлөрдү жүргүзөт.
Валюта Башкармалыгы	Улуттук банктын эларалык камдарын тескөө саясаты боюнча сунуштарды иштеп чыгат жана жүзөгө ашырат, мамлекеттик карыз боюнча анализдөөлөрдү жүргүзөт жана аны тейлөөнүн мониторингин ишке ашырат; Улуттук банктын валюта-финансылык мамилелердин өнүгүүсүнө тиешелүү саясатты жүзөгө ашырат.
Акчакредиттик операциялар Башкармалыгы	Ачык рынокто операцияларды натыйжалуу координациялоо максатында финансы рынокторундагы абалга баа берүүнү анализдөөнү жүргүзөт, түптөлгөн тенденцияларды жана алардын өзгөрүү себептерин аныктайт, ички финансы рынокторунда операцияларды жүзөгө ашырат.
Экономикалык изилдөөлөр тобу	Аналитикалык жана иликтөө иштерин жүзөгө ашырат, аларды жүргүзүүнүн ыкмаларын өркүндөтөт жана илимий жана башка маалыматтарды алмашып турууга катышат.
Банктык көзөмөл Башкармалыгы	Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынган банктардын жана финансы-кредиттик мекемелердин экономикалык ченемдерди аткаруу, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын, Улуттук банктын ченемдик актыларынын талаптарынын алар тарабынан так сакталышына көзөмөлдүктү жүргүзөт.
Көзөмөл методологиясы жана лицензиялоо Башкармалыгы	Банктарды лицензиялоону жүргүзөт; Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынган коммерциялык банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин ишине банктык көзөмөлдүктү жана жөнгө салууну жүзөгө ашырунун усулдук ыкмаларын иштеп чыгат жана өркүндөтөт. Банк тутумун өнүктүрүүнүн негизги багыттарын иштеп чыгат.

Банктык эмес мекемелердин ишине көзөмөл бөлүмү	Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынган мирофинансылык уюмдардын жана банктык эмес мекемелердин ишине көзөмөлдүктү уюштурат.
Төлөө системалары Башкармалыгы	Төлөө системасынын натыйжалуу иштеп турушун, анын ишенимдүүлүгүн жана коопсуздугун камсыз кылуу боюнча иш-чараларды иштеп чыгат жана аларды жүзөгө ашырат.
Банктык эсептешүүлөр Башкармалыгы	Эсептешүүлөрдүн банктар аралык системасынын үзгүлтүксүз ишин камсыз кылат.
Накталай акча менен иш алып баруу Башкармалыгы	Республиканын экономикасынын накт акчага карата керектөөсүн камсыз кылат, накт акча жүгүртүлүшүн уюштурат жана жасалма акча жасоочулукка каршы күрөшүү боюнча иш чаралардын жүзөгө ашырылышына көмөктөшөт.
Борбордук сактоо жайы	Камдык фонддордун жана акча каражаттарынын сакталышына контролдукту жүргүзөт.
Ички аудит бөлүмү	Ички контролдуктун колдонуудагы системасына текшерүүлөрдү жүргүзөт жана баа берет, аны жакшыртуу боюнча сунуш-көрсөтмөлөрдү иштеп чыгат.
Юридикалык бөлүм	Улуттук банктын ишин комплекстүү укуктук жактан камсыз кылат жана банктык мыйзамдарды өркүндөтөт жана пропогандалайт.
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмү	Улуттук банктын алдыга койгон максаттары, милдеттери жана аткарган иши жөнүндө коомчулукка маалымдап турат, ар кандай тышкы уюмдар жана жалпыга маалымдоо каражаттары менен кызматташуу боюнча иш алып барат.
Персоналдар менен иш алып баруу бөлүмү	Кадрларды тандоо жана аларды жайгаштырууну жүзөгө ашырып, кызматкерлерди окутууну жана квалификациясын жогорулатууну уюштурат, кызматкерлердин өндүрүмдүү ишин мотивациялоонун ыкмаларын иштеп чыгат жана колдонууга киргизет.
Финансы бөлүмү	Улуттук банктын утурумдук финансылык ишин пландаштырат жана ага контролдукту жүзөгө ашырат.
Бухгалтердик эсепке алуу жана отчеттуулук Башкармалыгы	Улуттук банктын операцияларын эсепке алууну жүргүзөт жана финансылык отчетун түзөт, банкта бухгалтердик эсепке алууну жөнгө салуучу документтерди иштеп чыгып, операциялык ишке ички контролдукту жүзөгө ашырат.
Инвестициялар жана техникалык жардамдарды координациялоо боюнча Дирекция	Эларалык финансылык уюмдар менен кызматташуунун чегинде кредиттик линияларды жүзөгө ашыруу, ошондой эле техникалык жардамдарды тартуу жана пайдалануу боюнча иш-чараларды аткарат.

Информациялык системалар Башкармалыгы	Учур талабына жооп берген информациялык технологиялардын негизинде мааламттарды автоматташтырылган түрдө иштеп чыгууга Улуттук банктын керектөөлөрүн камсыз кылат.
Жалпы бөлүм	Улуттук банкта документтер менен иш алып баруу жана иш жүргүзүү системаларынын, аткаруучулукка контролдукту кошо алганда, натыйжалуу ишин камсыз кылат.
Банк Башкармасынын Секретариаты	Улуттук банк Башкармасынын ишин уюштуруу жагынан камсыз кылууну жүзөгө ашырат.
Коопсуздук жана информациялык коргоону Башкармалыгы	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ишинин коопсуздугун камсыз кылат.
Чарба Башкармалыгы	Улуттук банктын ишин материалдык-техникалык жактан камсыз кылат.
Капиталдык курулуш бөлүмү	Курулуш жана ремонт иштерин уюштурууну камсыз кылат.
Улуттук банктын областтык Башкармалыктары жана өкүлчүлүктөрү	Коммерциялык банктарды жана алардын филиалдарын нак акча каражаттары менен камсыз кылат, Улуттук банктан лицензия алышкан банктар жана башка финансы-кредиттик мекемелер тарабынан банктык мыйзамдардын сакталышына көзөмөлдүктү жүргүзүү боюнча иш-чараларды жүзөгө ашырат, ошондой эле чегерилген ыйгарым укуктарынын алкагында башка милдеттерди аткарат.

6.3. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2004-жылдагы иши

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү” Мыйзамына ылайык, банк Башкармасы Улуттук банкта жогорку башкаруу органы болуп саналат жана анын ишинин негизги багыттарын аныктайт.

Банк Башкармасы акчакредит саясатын, ченемдик актыларды, жылдык отчетту, акча белгилеринин жаңы үлгүлөрүн жана номиналдарын чыгаруунун жана банкнотторду жана монеталарды жүгүртүүдөн алуу тартибин, ошондой эле мыйзам актылары тарабынан Улуттук банктын тескөөсүнө чегерилген маселелерди карайт жана бекитет. Улуттук банк Башкармасы ошондой эле, өз регламентине ылайык анын компетенциясына чегерилген маселелерди, атап айтканда: акыркы инстанция кредиттерин берүү, банк лицензияларын берүү, кайтарып алуу же болбосо анын аракетин убактылуу токтотуу, банкроттук процессин козгоо жана банкроттук жол-жобосун колдонуу, убактылуу администрацияны киргизүү жана башка маселелерди карайт.

Отчеттук мезгил ичинде банк Башкармасынын иши 2004-жылга бекитилген жылдык жана кварталдык иш планынын негизинде жүзөгө ашырылган. Отчеттук жылы банк Башкармасынын 36 отуруму өткөрүлүп, алардын жүрүшүндө 258 маселе каралып, 162 маселе боюнча тиешелүү токтомдор кабыл алынган.

Улуттук банк Башкармасы тарабынан жыл сайын “Акчакредит саясатынын негизги багыттары” жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын кийинки жылга акчакредит саясаты жөнүндөгү билдирүүсү бекитилет. Экономиканын бардык секторлорунун абалына жана өнүгүү багытына карата болжолдоолорго жараша, республикада жүргүзүлүп жаткан структуралык реформаларды жана салыктык-бюджеттик чөйрөдөгү өзгөртүүлөрдү эске алуу менен Улуттук банк Башкармасы жыл сайын инфляция боюнча максаттуу көрсөткүчтү жана акчакредит саясатынын аралык сандык көрсөткүчтөрүн (багыттарын) аныктайт. Бул көрсөткүчтөр жогоруда белгиленген билдирүүдө камтылуу менен коомчулукка маалымдалат. Акча сунушун жөнгө салуу үчүн ар кандай каражаттар (инструменттер) колдонулат. Ал эми аларды стратегиялык тандап алуу милдети Улуттук банк Башкармасына жүктөлгөн.

Акчакредит саясатынын каражаттарынын таасирдүүлүгүн арттыруу жана банктар аралык кредит рыногун андан ары өнүктүрүү максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан бир катар ченемдик актылар ка-

был алынган: “Милдеттүү камдар жөнүндөгү”, ““Овер-найт” кредити жөнүндөгү”, “Улуттук банк аркылуу жайгаштырылуучу мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда биринчилик дилерлеринин иши жөнүндөгү” Жоболордун жаңы редакциясы, “Биринчилик дилерлеринин Мамлекеттик казына векселдери менен иш алып баруусу жөнүндө” Нускоо, “Депозитардык эсепке алууну уюштуруу жана экинчилик рыногунда Улуттук банктын ноталарынын жүгүртүлүшүнүн тартиби жөнүндөгү” Убактылуу нускоо жана башкалар.

Эларалык камдарды тескөөдө Улуттук банк Башкармасы тескөөнүн жалпы максаттарын жана принциптерин, инвестициялык стратегияны, ушул багытта тобокелдиктерди тескөөнүн жалпы стратегиясын жана ченемдик базасын аныктайт. Тобокелдиктерди минимумга жеткирүү максатында, ошондой эле дүйнөлүк финансы рынокторундагы түзүлгөн жагдайларды, Улуттук банктын жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн милдеттенмелеринин түзүмүн көңүлгө алуу менен Улуттук банк Башкармасы ар бир жылга “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эларалык камдарынын эталондук портфели тууралуу” Жобо бекитет. Анда, инвестициялык портфелдин курамына карген каражаттардын топтому жана мөөнөттүүлүгү белгиленет. Ошондой эле, квартал сайын эларалык камдардын жана ар бир валютадагы жумушчу активинин каражаттар топтомунун түзүмү аныкталат.

Мындан тышкары, Улуттук банк Башкармасы тарабынан эларалык камдардын курамында ликвиддүүлүгү төмөн активдерди кыскартуу боюнча чечимдер кабыл алынган. 2004-жылы акчакредит саясаты жана эларалык камдарды тескөө маселелери боюнча 17 токтом кабыл алынган.

Отчеттук жылда Улуттук банк Башкармасы, мурдагыдай эле, республиканын банк тутумун өнүктүрүү жана аны чыңдоо маселесине айрыкча көңүл бөлүнгөн. Ошол эле учурда банктык көзөмөлдү жана жөнгө салууну өркүндөтүү маселелери көңүлдүн борборунда болгон. Учурда, орун алган көйгөйлүү маселелерди аныктоодо көзөмөлдүктүн жана пруденциалдык жөнгө салуунун ролунун, биринчи кезекте өзүнчө кредиттик уюмдарда сыяктуу эле, бүтүндөй банк сектору боюнча тобокелдикти тескөөнүн улам татаалдашып бара жаткандыгына байланыштуу да таасирдүүлүгү артууда. Ушуга байланыштуу “Кыргыз Республикасынын банктарында тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” Жобо бекитилген. Анда, коммерциялык банктарда тобокелдикти тескөөнү уюштурууга карата минималдуу талаптар аныкталган.

Бүтүндөй алганда, отчеттук жыл ичинде Улуттук банктан лицензия алышкан айрым коммерциялык банк-

тардын жана мекемелердин ишине тиешелүү маселелер боюнча 18 токтом, ал эми коммерциялык банктардын ишин жөнгө салууга тиешелүү ченемдик базалар боюнча 11 токтом кабыл алынган. Токтомдор, жаңы ченемдик актылар боюнча сыяктуу эле, мурда кабыл алынган ченемдик актыларга өзгөртүүлөр боюнча да кабыл алынган. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2004-жылда бекитилген ченемдик актылардын ичинен төмөнкүлөрдү баса белгилеп кетүү зарыл: баалуу кагаздар менен иш алып барууга тиешелүү банктарга карата талаптар, Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктар жана финансы-кредиттик мекемелер тарабынан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш болгон экономикалык ченемдер жана талаптар жөнүндөгү жобонун, кредиттөөдөгү чектөөлөр тууралуу нускоонун, банктарда төлөмдөрдүн багытын эсепке алуу тууралуу нускоонун жаңы редакциялары, банктардын ишин лицензиялоо жөнүндөгү жобо, банктын эларалык операциялары боюнча отчеттуулугу тууралуу жобо, Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктардын жана финансы-кредиттик мекемелердин кызмат адамдарына коюлуучу минималдуу талаптар жана кызмат адамдарын Улуттук банкка макулдашуунун тартиби жөнүндөгү убактылуу нускоо, коммерциялык банктардын эсепке алуу саясатына карата талаптар жөнүндөгү жобо, Кыргыз Республикасынын банктарында орун алган тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндөгү жобо, Кыргыз Республикасынын аймагындагы коммерциялык банктар тарабынан ачык валюта позицияларынын лимиттеринин сакталышынын тартиби жөнүндөгү нускоо.

Төлөө системасы финансы системасынын маанилүү түзүүчүлөрүнөн болуп саналат. Ишенимдүү жана натыйжалуу иштеген төлөө системасы финансы рыногунун ыргактуу иштеп туруусун колдоо жана акчакредит саясатын жүргүзүү үчүн зарыл. Мына ушул маселенин маанилүүлүгүн эске алуу менен Улуттук банк, Кыргыз Республикасынын төлөө системасынын жалпы түзүмүн жана тажрыйбалык ишине тиешелүү саясаттарды иштеп чыгууда негизги ролду өзүнө алган. Банк Башкармасы Кыргыз Республикасынын төлөө системасын өнүктүрүү жана өркүндөтүү боюнча стратегиялык иш-чараларды, төлөө системасынын ишине көзөмөлдүктү жана контролдукту жүргүзүүнүн негизги принциптерин, ошондой эле эсептешүүлөрдү өткөрүүнүн натыйжалуу механизмдерин уюштуруу, иштеп чыгуу жана бекитүү боюнча маанилүү ишти жүргүзүп келүүдө. Банк секторундагы төлөмдөрдүн автоматташтырылган системасын иштеп чыккан учурда, аларды калыбына келтирүү борборун уюштуруу жана накталай эмес төлөмдөрдү киргизүү боюнча мамлекеттик программанын долбоорлорун жүзөгө ашырууга даярдык

көрүү иш-чаралардын планы, Кыргыз Республикасынын төлөө системасында төлөмдөрдү өткөрүүнүн мөөнөттөрү жана төлөөлөрдү өткөрүү мөөнөттөрүн бузууга жол бергендик үчүн жоопкерчиликтерге тиешелүү токтомдор кабыл алынган. Мындан тышкары, банктык идентификациялык коддордун жана банктык эсептерди нумерациялоонун жаңы стандарттарына өтүү концепциясы боюнча, электрондук төлөм документтеринин негизинде банктар аралык клиринг системасы боюнча төлөмдөрдү өткөрүүнүн тартиби жөнүндөгү, электрондук төлөм документтеринин негизинде банктар аралык grosстук система боюнча төлөмдөрдү өткөрүүнүн тартиби жөнүндөгү нускоолор, банктык идентификациялык коддор жөнүндөгү жобо, Улуттук банктын төлөө системасы боюнча ченемдик-укуктук базалар жөнүндө токтомдору бекитилген. Негизинен, бардыгы болуп төлөө системасы маселеси боюнча 7 токтом кабыл алынган.

Улуттук банк Башкармасы тарабынан кварталдык негизде төлөө системасынын жана эсептешүүлөр системасынын учурдагы абалы жөнүндөгү отчеттор, ошондой эле накталай эмес төлөмдөр системасын киргизүү жана Кыргыз Республикасында төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча 2003-2005-жылдарга иш-чаралардын Мамлекеттик программасын долбоорлорун жүзөгө ашыруунун жүрүшүнө тиешелүү маселелер каралган. Банк Башкармасы ЕБРР-1 кредиттик линиясынын кредиттик каражаттарын кайтарып берүү боюнча иш-чаралардын планынын жүзөгө ашырылышынын жүрүшүн кароого алып турган.

Улуттук банк Башкармасынын иш Регламентине ылайык зарылчылыкка жараша, кийинчерээк чечим кабыл алуу үчүн алдынала талкуулоолор өткөрүлөт.

Улуттук банк Башкармасы өз ишинин натыйжалуулугун арттыруу максатында тобокелдиктерди тескөө, уюштуруу түзүмү, информациялык технологияларды өнүктүрүү жана башка маанилүү маселелерди туруктуу негизде кароого алат. Алып көрсөк, отчеттук жылы Улуттук банктын ченемдик базасына тиешелүү маселелер боюнча 30 токтом, Улуттук банктын ички ишине тиешелүү жана башка маселелер боюнча 78 токтом кабыл алынган.

6.4. Банктык мыйзамдарды өркүндөтүү жана финансылык кеңешчи милдетин аткаруу

Улуттук банк, отчеттук жыл ичинде Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча ишти уланткан.

2004-жыл ичинде Улуттук банк тарабынан мурда иштелип чыккан эки мыйзам кабыл алынган жана колдонууга берилген:

- “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндөгү” Мыйзам, ага ылайык «Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндөгү» Мыйзамга жана “Аудитордук иш жөнүндө” Мыйзамга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Бул өзгөртүүлөр жана толуктоолор Кыргыз Республикасынын банк тутумунун туруктуулугун колдоо, банктардын аманатчыларынын жана башка кардарларынын таламдарын коргоону камсыз кылуу максатында банктардагы ички жана тышкы аудит ишинин сапатын жана натыйжалуулугун арттырууга багытталган;

- “Банктарды консервациялоо, жоюу жана банкроттукка чыгаруу жөнүндө” Мыйзам, мында депозиттер менен операцияларды жүзөгө ашырышкан банктарга жана финансы-кредиттик мекемелерге карата колдонулуучу тартип, консервациялоо (санациялоо, реабилитациялоо), өз эрки боюнча же мажбурлап жоюу (анын ичинде банкроттук процесси) жол-жоболору аныкталган. Бул мыйзам жогоруда белгиленген жол-жоболорду колдонуу тартибин жана шарттарын, ошондой эле банктын иштөөгө жөндөмсүздүгүнүн же кредиторлордун талаптарын канааттандыруудан баш тартуусунун натыйжасында келип чыккан же мыйзам талаптарын бузууга жол берген, ошондой эле банктын акционерлеринин банк ишин токтотуу жөнүндө чечиминен улам келип чыккан башка мамилелерди жөнгө салат. Мына ушул мыйзам талабын таасирдүү колдонуу үчүн ага Улуттук банк тарабынан “топтомдук” документ катары иштелип чыккан “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндөгү” Мыйзам долбоору кошо тиркелген, долбоор парламентте кароого алына элек.

Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине, Кыргыз Республикасынын Жарандык процессуалдык кодексине, Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексине, Кыргыз Республикасынын Административдик жоопкерчилик тууралуу кодексине, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине, ошондой эле Кыргыз Республикасынын “Акционердик коомдор жөнүндө” Мыйзамына, «Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндөгү»

Мыйзамга, “Банктык сыр (купуялык) жөнүндөгү” Мыйзамга өзгөртүүлөрдүн жана толуктоолордун киргизилишин карган “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндөгү” Мыйзам долбоору иштелип чыккан. Долбоор банк мыйзамдарында орун алган карама-каршылыктарды четтетүү жана аларды банктык купуялыкка тиешелүү маселелер боюнча Базель принциптерине ылайык келтирүү максатында даярдалган.

Отчеттук жылы, “Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндөгү» Мыйзамына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө” Мыйзам долбоору боюнча, финансылык жана/же банктык ишти жүргүзүшкөн юридикалык жактар үчүн банктардын акцияларына ээлик кылууга колдонулуп келинген 15 пайыздык чектөөлөрдү алып салууну кошо алганда, консолидацияланган көзөмөлдүктүн ченемдерин (нормаларын) киргизүүгө багытталган өзгөртүүлөрдүн жана толуктоолордун зарылчылыгын шарттаган иштер улантылган. Бул мыйзам Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Мыйзам чыгаруу жыйынында биринчи окулушу боюнча кабыл алынган.

FATF (ФАТФ)¹ нын мыйзамсыз жол менен алынган каражаттардын (акчалардын) изин жашырууга каршы күрөшүү үчүн финансылык чаралар боюнча Максаттуу топтун жаңыланып иштелип чыккан сунуш-көрсөтмөлөрүн эске алуу менен кайрадан иштелип чыккан “Терроризмди каржылоого жана кылмыштуу жол менен алынган кирешелердин изин жашырууга каршы күрөшүү жөнүндө” Мыйзам долбоору боюнча иш улантылган. Мыйзам долбоору терроризмди каржылоого жана кылмыштуу жол менен алынган кирешелердин изин жашырууга байланыштуу аракеттердин бетин ачуу, алдын алуу жана тергөө иштерин жүргүзүү боюнча чаралардын системасын түзүүгө багытталган. Долбоордо ошондой эле, шек туудурган бүтүмдөргө жана милдеттүү түрдө контролдукка алынууга тийиш болгон бүтүмдөргө карата маалыматтарды алуу, аларды анализдөөлөрдөн өткөрүү жана таркатууга ыйгарым укук чегерилген мамлекеттик органды түзүү каралат. Мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Мыйзам чыгаруу жыйынында 2004-жылдын бештин айынын тогузунда биринчи окулушу боюнча кабыл алынган. Жогорку Кеңеш тарабынан ошондой эле, Кылмыш кодексине жана Административдик жоопкерчилик жөнүндө кодекске өзгөртүүлөрдүн киргизилишине тие-

¹ FATF (ФАТФ) – мыйзамсыз иштелип табылган каражаттардын изин жашырууга жана терроризмди каржылоого каршы күрөшүү жагында стандарттарды белгилеген жана саясаттарды иштеп чыккан, “арам” акчаны актоого каршы күрөшүү үчүн финансылык чаралар боюнча максаттуу топ. Бул уюм тарабынан кабыл алынган 40 сунуш-көрсөтмө жана 8 атайы көрсөтмөлөр эларалык стандарт катары таанылган.

шелүү, Улуттук банк тарабынан иштелип чыккан мыйзамдардын “топтомунун” долбоорлору кароого алынган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мыйзам чыгаруу жыйынынын депутаттары тарабынан сунушталган, негизинен, банктардын капиталынын шайкештик стандарттарын, жаңыдан түзүлүп жаткан банктар үчүн уставдык жана өздүк капиталдардын минималдуу өлчөмүн, ошондой эле банктардын капиталынын түзүмүн аныктоо боюнча экономикалык ченемдерди (нормативдерди) белгилөө тартибин өзгөртүүгө багытталган мыйзам долбоорлоруна экспертизалар жүргүзүлгөн. Отчеттук жылы Улуттук банк тарабынан Кыргыз Республикасынын “Күрөө жөнүндөгү” Мыйзам долбоору экспертизадан өткөрүлгөн.

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасындагы топтоо пенсиондук фондулары жөнүндөгү”, “Кредиттик бюролор жана кредит тарыхын түзүү жөнүндө” Мыйзамдардын, ЕврАзЭС парламенттер аралык Ассамблеясынын линиясы боюнча “Жарандардын кредиттик-финансылык уюмдардагы аманаттарын коргоо жөнүндөгү” Мыйзамдын типтүү долбоору, “Венчурдук иш жөнүндөгү” Мыйзамдын, “Лицензиялоо жөнүндөгү” Мыйзамдын жаңы редакциясынын долбоорлору экспертизадан өткөрүлгөн.

Улуттук банк, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Мыйзам чыгаруу жыйынында 2004-жылдын бугу айынын он сегизинде кабыл алынган “Электрондук цифралык колтамга жөнүндө” Мыйзам долбоорун иштеп чыгууга катышкан. Бул мыйзамда, электрондук маалыматтарды алмашуу процессинде электрондук цифралык колтамгаларды пайдалануу үчүн укуктук шарттар белгиленген, мында электрондук цифралык колтамга кол менен коюлган колтамга менен бирдей эле таанылат. Мындан тышкары, электрондук төлөм системаларында электрондук цифралык колтамгаларды колдонуу боюнча Улуттук банктын жөнгө салуучу ролу жана компетенциясы аныкталган.

Кыргыз Республикасынын аймагындагы юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн төлөм кызмат көрсөтүүлөрүнүн кеңири колдонулушун камсыз кылууга жөндөмдүү кеңири жайылган жана ишенимдүү инфраструктураларды түзүү максатында “Почта-сактык системасы жөнүндөгү” Мыйзам кабыл алынган, Улуттук банк бул мыйзамдын иштелип чыгуусуна да катышкан. Мыйзамда, региондордо төлөм жана башка банктык кызмат көрсөтүүлөрдү жүзөгө ашыруу үчүн кеңири жайылтылган түзүм катары почта байланышынын ишканалар тармагын пайдалануу каралган.

Талкуулоо учурунда келип түшкөн сын-пикирлерди жана сунуштарды эске алуу менен “Депозиттерди коргоо жөнүндө” Мыйзам долбоорун кошо алганда, Депозиттерди коргоо системасынын концепциясы иштелип чыккан.

Айрым мыйзам актыларга өзгөртүүлөрдүн киргизилишин караган кошумча (пакеттик) мыйзам долбоорун иштеп чыгуу пландаштырылууда. Учурда, депозиттерди коргоо системасын натыйжалуу, ишке киргизүү жана “Депозиттерди коргоо жөнүндөгү” Мыйзамдын кабыл алынышы үчүн зарыл болгон алдынала шарттарды жүзөгө ашыруу иши улантылууда.

Отчеттук жылы Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынган банктарды жана башка финансы-кредиттик мекемелерди регламенттөөчү ченемдик базаларды өркүндөтүү боюнча да иштер жүргүзүлгөн. Улуттук банк Башкармасы тарабынан төмөнкү ченемдик укуктук актылар бекитилген: “Жеринде барып инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүү жөнүндөгү”, “Кредиттөөдөгү чектөөлөр тууралуу”, “Кыргыз Республикасынын аймагындагы коммерциялык банктар тарабынан ачык валюта позицияларынын лимиттеринин сакталышынын тартиби жөнүндөгү” Нускоолор, “Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктардын жана финансы-кредиттик мекемелердин кызмат адамдарына жана ички аудит кызматынын жетекчилерине карата коюлуучу минималдуу талаптар жана ушул кызматтарга талапкерлерди Улуттук банкка макулдашуу тартиби жөнүндөгү” Убактылуу нускоонун жаңы редакциясы, “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын капиталынын шайкештик стандарттарын аныктоо тууралуу” Нускоо, Баалуу кагаздар менен иш алып баруу жагында банктарга коюлуучу Талаптар, Пайыздык кирешени чегербөө статусун берүү тартиби, “Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктар жана финансы-кредиттик мекемелер милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон экономикалык ченемдер жана талаптар жөнүндөгү” Жобо, “Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камга (резервге) тиешелүү чегерүүлөр жөнүндө” Жобо, “Милдеттүү камдар тууралуу” Жобо, коммерциялык банктардын жана финансы-кредиттик мекемелердин ишинде сактоо мөөнөттөрүн көрсөтүү менен түзүлгөн негизги документтердин тизмеси, “Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктардын жана финансы-кредиттик мекемелердин эсепке алуу саясаттарына карата талаптар жөнүндөгү” Жобо жана башка ченемдик актылар.

Иши Улуттук банк тарабынан жөнгө салынуучу коммерциялык банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин бухгалтердик баа берүүлөрүнө киргизилген өзгөртүүлөрдү, эсепке алуу саясатындагы өзгөртүүлөрдү жана финансылык отчетторундагы фундаменталдык каталарды корректировкалоо боюнча усулдук көрсөтмөлөр, Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарындагы

маалымат системасынын коопсуздугунун сакталышын текшерүү боюнча убактылуу усулдук көрсөтмөлөр, коэффициенттердин негизинде банктардын ишине анализдөөлөрдү жүргүзүү боюнча усулдук көрсөтмөлөр, кредиттик союздар үчүн бухгалтердик эсепке алууну уюштуруу жана жүргүзүү боюнча усулдук көрсөтмөлөр иштелип чыккан.

Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү» Мыйзамынын талаптарынын чегинде аткаруу бийлигинин органдары тарабынан иштелип чыккан жана Кыргыз Республикасынын банк жана финансы системасынын ишине тиешелүү ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун экспертизадан өткөрүү ишке ашырылган.

Кыргыз Республикасынын Президентинин “Кыргыз Республикасын өнүктүрүү үчүн маалыматтык-коммуникациялык технологиялар” Улуттук стратегия жөнүндө” Жарлыгынын талабын аткаруунун чегинде Улуттук банк “Информациялык-коммуникациялык технологиялар чөйрөсүндө саясаттарды иштеп чыгуу: мамлекеттик органдардын, бизнес секторунун, эларалык уюмдардын жана жарандык коомдун өзара аракеттенүүсү” темасында өткөрүлгөн конференциянын ишине катышкан. Конференцияда электрондук төлөм документтеринин, ошондой эле төлөө системасы аркылуу өткөрүлгөн электрондук төлөмдөргө тиешелүү статистикалык маалыматтардын түзүмүнө тиешелүү сунуштар берилген. Конференциянын жыйынтыгы боюнча 2004-2005-жылдарга Информациялык-коммуникациялык технологиялар чөйрөсүндө иш алып баруунун консолидацияланган планын иштеп чыгууга тиешелүү чечим кабыл алынган.

Отчеттук жылда Улуттук банк, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу экономикалык саясат боюнча Кеңештин отурумдарынын ишине катышкан. Алсак, 2004-жылдын бирдин айынын он сегизинде “Кыргыз Республикасынын банк секторун орто мөөнөттүк өнүктүрүүнүн негизги багыттары” жактырылган. Кыргыз Республикасына накталай эмес төлөмдөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча иш-чаралардын Мамлекеттик программасын аткарууга тиешелүү Улуттук банктын отчету угулган. Ушул программага ылайык, калктан коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө, байланыш кызматтарына төлөөлөрдү коммерциялык банктардагы эсептер аркылуу кабыл алуу боюнча утурумдук кызматтарды көрсөтүшкөн министрликтер, административдик ведомстволор, коммерциялык банктар жана корпорациялар координацияланган негизде иш жүргүзүшүп келүүдө.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Улуттук банк Башкармасынын “Кыргыз Республикасынын төлөө системасында төлөмдөрдү өткөрүү мөөнөттөрүн жана ушул мөөнөттөрдү бузууга жол бергендик үчүн жоопкерчиликтерди белгилөө тууралуу” Биргелешкен токтомунда электрондук төлөмдөрдү өткөрүү мөөнөттөрү аныкталып, ушул мөөнөттөрдү бузууга жол бергендик үчүн жоопкерчилик чаралары белгиленген. Бул документ, электрондук төлөм документтерин киргизүүгө байланыштуу кабыл алынган жана алардын географиялык жайгашуусуна көзкарандысыз, төлөө системасынын катышуучуларынын төлөмдөрдү өткөрүү мөөнөттөрүнүн тездигин арттыруу үчүн зарыл шарттарды түзүүгө өбөлгө түзөт.

Улуттук автоматташтырылган клиринг Палатасын Улуттук банкка кошуу аркылуу кайра өзгөртүп түзүүгө байланыштуу “Электрондук төлөм документтеринин негизинде банктар аралык клиринг системасы боюнча төлөмдөрдү өткөрүүнүн тартиби жөнүндөгү” жана “Электрондук төлөм документтеринин негизинде банктар аралык гросстук системасы боюнча төлөмдөрдү өткөрүүнүн тартиби жөнүндөгү” Нускоолор иштелип чыккан жана бекитилген. Бул Нускоолордо төлөмдөрдү өткөрүүгө тиешелүү бир катар эрежелердин жана регламенттердин өзгөртүлүшү белгиленип, клиринг катышуучуларынын дебеттик таза позициясынын лимитин аныктоо, жыйынтыкталган эсептешүүнү жүргүзүү, ошондой эле клиринг системасынын иш регламентине өзгөртүүлөрдү киргизүү каралган.

Улуттук банк Башкармасы тарабынан “Кыргыз Республикасынын төлөө системасынын катышуучуларынын банктык идентификациялык коддор жөнүндөгү” Жобо бекитилген. Банктык идентификациялык коддордун бирдиктүү стандарттарын колдонуу Кыргыз Республикасында улам көбөйүп бара жаткан накталай эмес төлөмдөрдүн агымын натыйжалуу иштеп чыгууну камсыз кылууга мүмкүндүк берүү менен улуттук төлөм системасынын эларалык төлөм системасына интеграцияланышы үчүн шарттарды түзөт. Жободо ошондой эле, Кыргыз Республикасынын төлөө системасынын катышуучуларынын жана катышуучулардын филиалдарынын банктык идентификациялык коддорунун түзүмү, маалымдама түзүмү жана төлөө системасынын катышуучуларына аларды сунуштоонун тартиби аныкталган.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн кароосуна жалпы республикалык эсептешүү-төлөм системасын түзүү, “Кыргызстан-Россия Инвестициялык форумунун” резолюциясын иштеп чыгуу маселелери боюнча материалдар сунушталган. ЕврАзЭСке мүчө мамлекеттердин чекарасы аркылуу товарларды алып өтүүдө бажы төлөмдөрүнүн төлөнүшүн камсыз кылуу учурунда банк тутумунун мик-

ропроцессордук пластикалык карттарын пайдалануу тууралуу маселе да каралган.

2004-жылы ар кандай жумушчу топторунун курамында Улуттук банк тарабынан төмөнкү багыттар боюнча иштер жүзөгө ашырылган:

- Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин жаңы редакциясынын долбооруна карата сунуш-пикирлерди даярдоо;
- “Борбордук кредиттик союз жөнүндөгү” Мыйзам долбоорун иштеп чыгуу;
- Монополияга каршы жөнгө салуу боюнча ченемдик укуктук актыларды иштеп чыгуу, Кыргыз Республикасынын банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда атаандаштыкты өнүктүрүү жана керектөөчүлөрдүн укугун коргоо.

Улуттук банк, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө акчакредит саясатынын жүзөгө ашырылышынын жүрүшү, банк тутумунун абалы тууралуу дайыма маалымдап туруу менен өлкөнүн финансы рыногундагы абал жөнүндөгү аналитикалык маалыматтарды берип турган.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн бир катар токтомдорунун долбоорлору боюнча экспертизалар өткөрүлүп, сунуштар даярдалган: “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө”, “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ченемдик укуктук актыларын жарыялоо тартиби”, “Ченемдик укуктук актыларды мамлекеттик каттоодон өткөртүүгө даярдоонун эрежелери” жана башка документтердин долбоорлору.

Отчеттук жылда Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги менен Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынган финансы-кредиттик мекемелердин ченемдик укуктук актыларын, уюштуруу документтерин каттоодон өткөртүү, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн мыйзам долбоорлорун иштеп чыгуу Планынын айрым пункттарын аткаруу жана ченемдик актылардын долбоорлоруна экспертизаларды жүргүзүү маселелери боюнча кызматташуу иши улантылган. Жыл ичинде Улуттук банктын өкүлдөрү, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын инвентаризациялоо, ченемдик актыларда орун алган карама-каршылыктарды четтетүү жана актуалдуулугун жоготкон документтерди алып салуу боюнча ведомстволор аралык комиссиянын ишине катышкан.

Кыргыз Республикасы менен Кытай Эл Республикасынын ортосунда 2004-2014-жылдарга узак мөөнөттүү кызматташуу Программасынын долбоорлору, Ысыккөл

инвестициялык саммитинин IV резолюциясынын негизинде иштелип чыккан Инвестициялык матрицанын V долбоору экспертизадан өткөрүлгөн.

Эларалык кызматташуу чегинде Кыргыз Республикасынын жана Россиянын борбордук банктарынын ортосунда кароого алынып жаткан жылдын баш оона айында, ал эми Украина борбордук банкы менен 2004-жылдын бугу айында кредиттик уюмдардын ишине банктык көзөмөл жагында Келишимге кол коюлган.

Ошондой эле, “Көзкарандысыз Мамлекеттердин Шериктештигине кирген өлкөлөрдүн борбордук (улуттук) банктарынын юридикалык кызматтарынын же банк ишин жөнгө салуу жана көзөмөлдөөгө ыйгарым укуктуу органдарынын ортосунда укуктук маалыматтарды алмашуу тууралуу” Келишимге да кол коюлган.

Борбордук банк тарабынан иштелип чыккан мыйзам долбоорлору талкуулоо үчүн Улуттук банктын расмий сайтында жайгаштырылат.

6.5. Ички аудит

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Ички аудит бөлүмү өз ишин ички аудитти өткөрүүнүн кесиптик тажрыйбасы боюнча Стандарттарга ылайык жүзөгө ашырат. Улуттук банктын ички контролдук системасынын натыйжалуулугуна баа берүү, банктык көзөмөл боюнча Базель комитетинин принциптерине негизденет. Ички контролдук боюнча Саясаттын жана Улуттук банктын тобокелдик менеджменти боюнча Концепциясынын талаптарына ылайык, отчеттук жылы ички контролдук системасын өркүндөтүү жана тобокелдиктерди чектөө маселелерине айрыкча көңүл бөлүнгөн. Тобокелдик боюнча комитет Улуттук банктын тобокелдиктер боюнча жыйынтыкталган картасынын негизинде ички контролдук системасын күчөтүү жана тобокелдиктерди чектөө боюнча иш-чаралардын аткарылышынын натыйжасына иликтөөлөрдү жүргүзгөн. 2004-жылы жүргүзүлгөн анализдөөлөрдүн жыйынтыгы Улуттук банк Башкармасында каралган.

Улуттук банкта жүргүзүлгөн аудитордук текшерүүлөр узак мөөнөткө каралган планга жана операциялык тобокелдиктерге берилген баанын натыйжаларына негизденген, бекитилген жылдык пландарга ылайык жүзөгө ашырылган. Борбордук банктын ишине мүнөздүү болгон тобокелдиктерди төмөндөтүү максатында ички аудиторлор ички контролдук системасын күчөтүүгө багытталган иш-чараларды сунуштаган. 2004-жылы аудитордук текшерүүлөр жана алар берген сунуш-көрсөтмөлөрдүн аткарылышына тиешелүү отчеттор Улуттук банк Башкармасында каралган. Аудитордук текшерүүлөрдүн натыйжасы боюнча кабыл алынган сунуш-көрсөтмөлөр Улуттук банкта ички контролдук системасынын таасирдүүлүгүн арттырууга мүмкүндүк берген.

Отчеттук жылда аудитордук текшерүүлөр, ревизиялоолор жана кызматтык иликтөөлөр жүргүзүлгөн. Текшерүүлөр акчага контролдук системасын күчөтүү, Улуттук банктын баалуулуктарына жана активдерине көзөмөлдүктү жүргүзүү жана алардын корголушу сапатына баа берүү, информациялык системалардын ишинин натыйжалуулугуна баа берүү багыттары боюнча ишке ашырылган. Улуттук банкта башкаруучулук ишинин натыйжалуулугун арттыруу жана уюштуруу түзүмүн оптималдаштыруу максатында башкаруучулук аудити өткөрүлгөн.

6.6. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын коомчулук менен иш алып баруусу (маалымдоосу)

Отчеттук жылы Улуттук банк акчакредит саясаты жөнүндө ай сайын маалымдап турууга өткөн, алардын жыйынтыгы Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда өткөрүлгөн пресс-конференцияларда кароого коюлган.

Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда ай сайын өткөрүлгөн пресс-конференциялардан тышкары, акчакредит саясатынын маселелери алдынкы маалымат агенттиктеринин сайттарында жайгаштырылган, газета беттеринде жана “Кыргыз Республикасынын банк кабарчысы” журналында жарыяланган бир катар тематикалык статьяларда белгиленип, “Улуттук банк билдирет” телеберүүсүндө чагылдырылган.

2004-жылы жалпыга маалымдоо каражаттары менен иш алып баруу төмөндө келтирилген багыттарды артыкчылыктуу негизде камтуу менен, аныкталган пландын негизинде жүргүзүлгөн:

- микрокредиттөөнү өнүктүрүү;
- Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөмдөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча 2003-2005-жылдарга иш-чаралардын Мамлекеттик программасын жүзөгө ашыруу;
- банктык көзөмөлдү жана банк тутумуна карата ишенимди арттыруу боюнча чараларды өркүндөтүү;
- коммерциялык банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин ишинин ачык-айкындуулугун арттыруу жана аларга коомдук көзөмөлдү күчөтүү.

Социалдык мобилизациялоо жылында коомчулукка маалымат берүүдөгү башкы багыттардын бири болуп, республикада микрофинансылык институттарды өнүктүрүү маселеси саналган. Мында, айрыкча көңүл региондордо жүргүзүлүп жаткан иштерге бурулган.

Микрокредиттөөнү өнүктүрүүнүн стратегиялык жана учурда топтолгон маселелерин талкуулоо максатында Жалалабат областында кулжа айында “Кредиттөөнүн актуалдуу маселелери” темасында тегерек стол өткөрүлгөн. тегерек столдун катышуучулары мыйзамдык зарыл демилгелерди көтөрүү, кредиттөө чөйрөсүн кеңейтүү жана кредиттик мекемелерди өнүктүрүү, алыста жайгашкан региондордун жашоочуларын тиешелүү кызмат көрсөтүүлөр менен камсыз кылуу үчүн төлөө системасын реформалоо боюнча алдыга коюлган тапшырмаларды аткаруу, кредиттөө жана күрөөлүк камсыздоону баалоого тиешелүү жол-жоболорду жөнөкөйлөтүү, ошондой эле айылчарба

азыктүлүгүн өндүрүүчүлөрдү табигый кырсыктардан камсыздандыруу системасын иштеп чыгуу жагында айкын кадамдар аныкталган.

Отчеттук жылдын жетинин айында Улуттук банктын Нарын областтык Башкармалыгында “Кыргыз Республикасында микрокредиттөөнү өнүктүрүү маселесине” арналган тегерек столдун жыйыны өткөрүлгөн. Ага, республиканын аймагында микрокредиттөөнү өнүктүрүү боюнча ишти жүргүзүп жаткан микрофинансылык уюмдардын, кредиттик союздардын, коммерциялык банктардын, эларалык уюмдардын өкүлдөрү катышышкан. Кыргызстанда микрокредиттөөнү өнүктүрүүнүн актуалдуу маселелери жана түптөлгөн тенденциялар кароого алынган негизги маселелерден болуп, микрокредиттөөнү өнүктүрүүдөгү эларалык уюмдардын ролу талкууланган. Мына ушул өткөрүлгөн жыйындар боюнча жалпыга маалымдоо каражаттарында бир катар репортаждар жана статьялар жарыяланган.

Микрофинансылык уюмдардын 2003-жылдагы өнүгүү жыйынтыгына арналган брифинг өткөрүлүп, кредиттик союздардын ишин жөнгө салуу, депозиттик операцияларды жүзөгө ашырышкан кредиттик союздардын тажрыйбасын жайылтуу маселесине арналган бир катар статьялар жарыяланган. Улуттук банктын веб-сайтында банктык эмес финансы мекемелеринин ишине арналган атайын бөлүм ачылган. Лицензияларды каттоодон өткөртүү, кайтарып алуу, алардын аракетин убактылуу токтотуу, мыйзам бузуулар жана санкциялар, ошондой эле банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин ар кандай башка жаңылыктары тууралуу маалыматтар Улуттук банктын жумалык пресс-релизинде жарыялануу менен кийинчерээк Улуттук банктын веб-сайтында жайгаштырылган жана жалпыга маалымдоо каражаттарында жарыяланган.

Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөмдөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча Мамлекеттик программаны жүзөгө ашыруу жагындагы Улуттук банктын иши 2004-жылда коомчулукка маалымат берүүнүн дагы бир айрыкча көңүл бурулуучу багыты болуп калган.

Отчеттук жылдын бирдин айында “Банктык идентификациялык коддорду жана эсептерди нумерациялоонун эларалык стандарттарына өтүү. Нактай эмес төлөм каражаттары” темасына арналган семинар өткөрүлгөн, ага калкка кызмат көрсөтүүлөрдүн кеңири чөйрөсүн сунуштаган коммерциялык банктардын, ишканалардын жана ведомстволордун, ошондой эле жалпыга маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрү катышышкан. Семинардын катышуучуларынын кароосуна банктык идентификациялык коддорду жана эсептерди нумерациялоонун жаңы стан-

дарттарына өтүү, колдонуудагы төлөм каражаттарын жана төлөө системасын өнүктүрүү стратегиясына арналган Концепция боюнча баяндама сунушталган. Семинардын жүрүшүндө жогоруда белгиленген Мамлекеттик программанын негизги багыттары, ошондой эле төлөө кызмат көрсөтүүлөрүн сунуштоо жагында коммерциялык банктарда орун алып жаткан проблемаларды чечүү жолдору талкууланган.

Кыргыз Республикасында төлөө системасын реформалоого арналган пресс-конференция өткөрүлүп, төлөө системасынын учурдагы абалы жана өнүгүү келечектерине, ошондой эле республиканын төлөө системасында жүргүзүлүп жаткан реформалардын маңызы жөнүндө баяндалган статьялар жарыяланган.

Жыл ичинде Улуттук банк акча которуулар системасы, республиканын коммерциялык банктардын банктык кызмат көрсөтүүлөрү, аларга карата колдонулуп жаткан тарифтер, накталай эмес төлөмдөрдү өнүктүрүүгө тиешелүү телефон аркылуу көптөгөн кайрылууларга жана кат жүзүндө берилген өтүнүчтөргө түшүндүрмөлөр берилген. Бардык суроолорго жооптор даярдалып, алар жалпыга маалымдоо каражаттарында, Улуттук банктын пресс-релиздинде жарыяланып, “Улуттук банк билдирет” телеберүүсүндө чагылдырылган. Республикалык бир катар гезиттердин “Коомдук пикирди билүү кызматы Сиздердин суроолоруңарга жооп берет” деген рубрика астында бюджетти пландаштыруу жана аткаруу, Улуттук банктын административдик чыгашаларын бөлүштүрүү, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн финансы агенти катары Улуттук банктын өз милдетин аткаруусу, Улуттук банктын эларалык камдарын тескөө, өлкөнүн борбордук банкында эсепке алуу саясатын жүргүзүүгө тиешелүү комментарийлөөлөр жарыяланган.

2004-жылдын үчтүн айында Улуттук банк тарабынан депозиттерди коргоо системасынын концепциясынын долбоорун кеңири талкуулоо башталган. Брифинг өткөрүлүп, жалпыга маалымдоо каражаттарында тиешелүү статьялар жарыяланып, “Улуттук банк билдирет” телеберүүсүнүн атайы чыгарылыштарында ушул системанын иш өзгөчөлүгү боюнча түшүндүрмөлөр берилген. Концепцияны талкуулоонун жыйынтыгы 2004-жылдын чын куран айында коммерциялык банктардын жана финансы-кредиттик мекемелердин, эларалык уюмдардын, өкмөттүк эмес уюмдардын жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрүнүн катышуусунда өткөрүлгөн “тегерек стол” маегинде талкууланган.

Отчеттук жылы Улуттук банк коммерциялык банктардын ишинин ачык-айкындуулугун арттырууга жана алардын коомчулук алдында отчет берүүсүнө жетишүүгө айрыкча көңүл бурулган. Түшүндүрмө иштеринен тышка-

ры, Улуттук банк коммерциялык банктар жана финансы-кредиттик мекемелер тарабынан берилген финансылык отчеттордун дайыма жарыяланып турушуна жана алар тарабынан экономикалык ченемдердин сакталышына тиешелүү маалыматтарга мониторинг жана контролдук жүзөгө ашырып турат.

Коммерциялык банктар тарабынан көрсөтүлгөн кызматтарга тарифтер жөнүндөгү маалыматтар веб-сайтка жайгаштырылып, кварталдык негизде Кыргыз Республикасынын төлөө системасынын өнүгүүсү боюнча баяндамада жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ишинин транспорттүүлүгүн андан ары арттыруу максатында “Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндөгү” Мыйзамынын 28-статьясына ылайык, өз басылмаларында жана расмий сайтында Улуттук банктын коммерциялык банктарга жана башка финансы-кредиттик мекемелерге карата санкцияларды колдонуусуна байланыштуу бардык соттук чечимдерди жайгаштырууну баштаган.

Жылына эки жолу “Кыргыз Республикасынын банк системасынын өнүгүү тенденциялары” атайы басылма жарыяланып турат. Отчеттук жылда Улуттук банк пресс-релиздин баракчаларында, веб-сайтта жана жалпы республикалык мезгилдүү басма сөздө банк тутумунун өнүгүү тенденциясынын кыскартылган баяндамасын жарыялоону баштаган. Банктык көзөмөлдүн принциптери, банктардын ишине коомдук көзөмөлдүктүн маанилүүлүгү жөнүндө коомчулук үчүн түшүндүрүү иштерин жүргүзүү иши улантылган.

Улуттук банктын маалыматтык – билим берүү багытындагы “Сом – Кыргызстандын жүзү” кампаниясы отчеттук жылда да улантылган. Улуттук валютанын банкнотторуна түшүрүлгөн улуу акындардын турмуш жолуна жана чыгармачылыгына арналган “Банкноттор – Акындар жөнүндө” темасында көргөзмө уюштурулган. Кыргыз поэзиясынын классиги Алыкул Осмоновдун 90-жылдыгына карата, анын элеси түшүрүлгөн, дизайны өзгөртүлгөн, 2004-жылы чыгарылган 200 сом наркындагы банкнот туралуу маалыматтык видеотасма даярдалган. Банкноттун жаңы үлгүсүн жасатуу иши Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, Кыргыз Республикасынын Илимдер академиясына караштуу Манас таануу жана көркөм-маданият улуттук борбору жана “Алыкулдун үй борбору” коомдук бирикмеси менен биргелешип жүзөгө ашырылган.

Улуттук банктын областтык Башкармалыктары менен бирдикте сомдун жүгүртүүгө чыгарылышынын тарыхы, улуттук валютага карата аяр, камкордук мамиле жөнүндө бир катар жарыялоолорду, теле жана радио аркылуу берүүлөрдү уюштуруу, жогорку окуу жайларында,

орто мектептерде “Кыргыз сому – бул биздин акча” темасында дарс окуулар, телевидениедеги видеороликтерди кошо алганда, бир катар иш-чаралардын топтому өткөрүлгөн. Жогорку жана орто окуу жайларында, техникалык билим берүү мекемелеринде эскилиги жеткен банкнотторду алмаштыруу эрежелерди жана улуттук валютанын коргоо мүнөздөмөлөрү жөнүндө баяндамалар окулган.

Отчеттук жылда Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын “Коомдук пикирди билүү” кабылдамасына 134 кат жүзүндө кайрылуу келип түшкөн (2003-жылы ушундай 90 кайрылуу катталган). Банкрот болгон банктардын аманат салуучуларынын кайрылуулары негизги үлүштү түзгөн (34 кайрылуу – 46 пайыз). Албетте бул, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн банкрот болгон банктардын аманатчыларынын алдындагы милдеттенмелеринин аткарылышы максатында кабыл алынган “Банкрот болгон коммерциялык банктардын аманатчыларынын акча каражаттарын компенсациялоо жөнүндөгү” токтомун жүзөгө ашырууга байланыштуу болгон. Мурдагы “Кыргызэлбанкынын” аманатчыларынан келип түшкөн каттардын маңызы индексациялануучу суммаларды чегерүү тартиби боюнча түшүндүрмөлөрдү алуу, төлөп берүү мөөнөттөрүн тездетүүгө тиешелүү маалыматтарды берүү жөнүндөгү өтүнүчтөрдү камтыйт.

Жылы ичинде жоюу процессинде турган коммерциялык банктардын аманатчылары менен 10 жолугушуу уюштурулуп, анын жүрүшүндө Улуттук банктын өкүлдөрү банктардын аманатчылардын алдындагы карыздарын баалуу кагаздарга кайрадан тариздөө боюнча каттоолордун мөөнөттөрү, компенсацияларды төлөп берүү тартиби жана ушул маселе боюнча мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүүгө тиешелүү түшүндүрмөлөрдү берген.

Улуттук банк тарабынан банкрот болгон банктардын жеке адамдардын алдындагы карыздарынын төлөнүшүнө жана сактык аманаттарын төлөөнүн жүзөгө ашырылышына тиешелүү маалыматтар дайыма жарыяланып турган.

Коомчулукка маалымат берүү ишин координациялоо максатында отчеттук жылы кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыялануучу маалыматтык жана аналитикалык басылмаларды кеңири жайылтуу иши улантылган.

Банк ишине тиешелүү терминдер боюнча мамлекеттик тилде түшүндүрмөлөрдү берүү жана аларды системага салуу иши жүргүзүлгөн. Төлөө системасынын ишине, бухгалтердик эсепке алуу жана банктык көзөмөл боюнча Улуттук банктын методологиялык комиссиясында жактырылып, Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тилди өнүктүрүү боюнча Мамлекеттик комиссиясынын терминкомунда бекитилген терминдер орусча жана кыргызча түшүндүрмөлөрү менен өзүнчө ки-

тепче болуп чыгарылып, сот органдарына, мамлекеттик структураларга, коммерциялык банктарга, жогорку окуу жайларына жана өлкөнүн китепканаларына жөнөтүлгөн. Бул багытта иштер мындан ары да улантылмачы.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын расмий веб-сайты коомчулукка маалымат берүүнүн кыйла таасирдүү каражаты болуп саналуу менен пайдалануучуларды тиешелүү бардык маалыматтар менен жетиштүү деңгээлде ыкчам камсыз кылуу милдетин аркалап келүүдө. Улуттук банктын алдыга койгон максаттарына, милдеттерине жана аткарган функциясына ылайык, веб-сайтта банктык мыйзамдарга жана Улуттук банктын ченемдик актыларына кеңири орун берилген, банк тутумун өнүктүрүүгө, акчакредит саясатына тиешелүү программалык жана стратегиялык документтер, банк жана төлөө системаларынын ишине тиешелүү маалыматтар, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын отчеттору, финансы рыногунун, Улуттук банктын операциялары боюнча статистикалык маалыматтар, улуттук валютанын тарыхый таржымалын камтыган маалыматтар, веб-сайтта Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын расмий ба-сылмаларынын интернет-версиялары жайгаштырылат.

Отчеттук жыл ичинде сайтта жаңы бөлүктөр, ошондой эле акчакредит саясаты жана монетардык баяндама, тышкы экономикалык көрсөткүчтөр, төлөө теңдеми, эларалык камдар, тышкы карыз, Кыргыз Республикасынын эларалык инвестициялык позициялары боюнча кошумча бөлүктөр ачылган. Мындан тышкары, “Ченемдик актылар” бөлүгүндө “Талкуулоо үчүн долбоорлор” бөлүкчөсү ачылып, анда Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик укуктук документтеринин долбоорлору талкуулоо үчүн кароого коюлат. Бош турган кызмат орундарына конкурстарды жарыялоолор, тендерлер, башка ачык конкурстар жөнүндөгү кулактандырууларга да орун берилет.

Улуттук банктын маалымат берүү саясатын өркүндөтүү, региондордун жалпыга маалымдоо каражаттары менен өлкөнүн борбордук банкынын ишинин актуалдуу маселелери боюнча өзара иш алып баруунун таасирдүүлүгүн арттыруу максатында тогуздун жана жетинин айларында “Өлкөнүн борбордук банкы катары, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын аткарган ролу жана милдеттери” темасында Улуттук банктын Нарын жана Жалалабат областтык Башкармалыктарында семинарлар өткөрүлгөн. Семинардын ишине райондук жана областтык газеталардын өкүлдөрү, теле жана радио журналисттер, ошондой эле областтык мамлекеттик администрациялардын өкүлдөрү катышышкан. Улуттук банктын жалпыга маалымдоо каражаттары менен ушундай негизде иш алып баруусу кайтарым байланыштын натыйжалуу-

улугун жогорулатууга, маалымат саясатынын каражаттарын өркүндөтүүгө багытталган. Региондордогу жалпыга маалымдоо каражаттарынын журналисттери Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан маалыматтарды түздөн-түз алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болуп, алган маалыматтарды республикада жүрүп жаткан экономикалык процесстер тууралуу ойөрүшүн арттырууда пайдалана алышат деген ойдобуз.

7-ГЛАВА

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК
БАНКЫНЫН ФИНАНСЫЛЫК ОТЧЕТУ7.1. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча
БУХГАЛТЕРДИК ТЕНДЕМ (баланс)

(миң сом)

	Түшүн.	2004 миң сом	2003 миң сом
АКТИВДЕР:			
Алтын жана башка баалуу металлдар	5	1 514 964	1 532 139
Эларалык валюта фондусунун катталуу квотасы	6	5 740 328	5 752 711
<i>Четөлкө валютасындагы активдер</i>		23 763 872	17 539 327
анын ичинде: Банктарга ж-а башка финансы мекемелерине карата талаптар	7	15 358 408	8 951 409
Карыздык баалуу кагаздар	8	6 420 689	6 489 869
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	9	1 939 797	2 050 307
Башка активдер	14	44 978	47 742
<i>Улуттук валютадагы активдер</i>		5 442 939	5 397 529
анын ичинде: Мамлекеттик баалуу кагаздар	10	4 783 734	4 838 485
Банктарга кредиттер	11	40 000	-
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	13	206 816	192 512
Уюмдардын капиталына инвестициялар	12	11 699	11 703
Башка активдер	14	400 690	354 829
Жыйынтыгында активдер		36 462 103	30 221 706
МИЛДЕТТЕНМЕЛЕР:			
Жүгүртүүдөгү банкноттор	15	11 425 060	9 623 257
Эларалык валюта фондусунун пайдасына баалуу кагаздардын эсеби	6	5 725 654	5 738 006
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер</i>		16 178 337	12 551 720
анын ичинде: Эларалык финансы мекемелери	16	8 547 971	8 856 960
Банктар жана башка финансы мекемелери	17	47 639	30 910
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	9	2 338 296	2 453 906
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери		5 187 450	1 152 932
Башка милдеттенмелер	19	56 981	57 012
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер</i>		1 948 288	1 153 082
анын ичинде: Банктар жана башка финансы мекемелери	17	949 515	614 750
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери		973 085	431 732
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	18	11 974	95 855
Башка милдеттенмелер	19	13 714	10 745
Жыйынтыгында милдеттенмелер		35 277 339	29 066 065
КАПИТАЛ:			
Уставдык капитал	20	50 000	50 000
Камдар		958 704	830 984
Бөлүштүрүлбөгөн пайда		176 060	274 657
Жыйынтыгында капитал		1 184 764	1 155 641
Жыйынтыгында, милдеттенмелер жана капитал		36 462 103	30 221 706

Төрага

У. Сарбанов

Башкы бухгалтер

Ч. Иманкулова

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

7.2. 2004-жылдын бештин айынын отуз биринде бүткөн жылдагы
ТҮШКӨН ПАЙДАЛАР ЖАНА КЕТКЕН ЧЫГЫМДАР ЖӨНҮНДӨ ОТЧЕТ

(миң сом)

	Түшүн.	2004 миң сом	2003 миң сом
Пайыздык кирешелер	21	600 225	571 445
Пайыздык чыгашалар	22	(113 355)	(88 376)
Накта пайыздык кирешелер		486 870	483 069
Кредиттер боюнча чыгымдарга түзүлгөн камдарды калыбына келтирүү	23	30 530	37 723
Кредиттер боюнча чыгымдарга түзүлгөн камдарды калыбына келтирүүдөн кийинки накта пайыздык кирешелер		517 400	520 792
Четөлкөвалютасы менен операциялардан накта реализацияланган (чыгым)/ пайда	24	(48 545)	1 278
Пайыздык эмес кирешелер:			
Комиссиондук түрүндөгү киришелер жана көрсөтүлгөн кызматтар үчүн төлөөлөр		340	2 794
Башка операциялык кирешелер	25	11 459	5 271
Жыйынтыгында, пайыздык эмес кирешелер		11 799	9 343
Пайыздык эмес чыгашалар:			
Комиссиондук түрүндөгү чыгашалар жана көрсөтүлгөн кызматтар үчүн төлөөлөр		(342)	(850)
Персоналдарды күтүүгө кеткен чыгашалар	27	(90 014)	(76 665)
Административдик чыгашалар	28	(45 599)	(45 364)
Негизги каражаттар боюнча чыгашалар	29	(28 064)	(23 477)
Негизги каражаттарды жана материалдык эмес активдерди амортизациялоо	13	(43 443)	(45 980)
Жүгүртүүгө чыгарылган банкнотторду жана монеталарды даярдатууга кеткен чыгашалар	26	(95 115)	(61 342)
Операциялык башка чыгашалар	25	(2 017)	(1 800)
Жыйынтыгында, пайыздык эмес чыгашалар		(304 594)	(255 478)
Накта пайда		176 060	274 657

Төрага

У. Сарбанов

Башкы бухгалтер

Ч. Иманкулова

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

7.3. 2004-жылдын бештин айынын отуз биринде бүткөн жылдагы
АКЧА КАРАЖАТТАРЫНЫН ЖЫЛЫШЫ ЖӨНҮНДӨ ОТЧЕТ

(миң сом)

	Түшүн.	2004 миң сом	2003 миң сом
Операциялык ишкердиктен түшкөн акча каражаттары:			
Алынган пайыздар жана комиссияндук төлөмдөр		304 564	211 893
Төлөнгөн пайыздар жана комиссияндук төлөмдөр		(75 477)	(79 169)
Алынган операциялык жана башка кирешелер		23 275	3 161
Персоналдарды күтүүгө кеткен чыгашалар		(90 014)	(76 665)
Административдик жана операциялык жана башка чыгашалар		(171 240)	(138 107)
Операциялык активдерди жана милдеттенмелерди өзгөртүүгө чейинки операциялык чыгым			
		(8 892)	(78 887)
<i>Операциялык активдердин (көбөйүүсү)/азайуусу:</i>			
Банктарга жана башка финансы мекемелерине карата талаптар		(2 388 454)	4 040 474
Берилген кредиттер		(7 216)	52 752
Башка активдер		(47 780)	7 099
<i>Операциялык милдеттенмелердин (көбөйүүсү)/азайуусу:</i>			
Жүгүртүүгө чыгарылган банкноттор		1 801 803	2 565 228
Банктар жана башка финансы мекемелери		353 935	(3 987)
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери		4 520 549	(378 398)
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар		(83 881)	83 878
Башка милдеттенмелер		4 044	3 886
Операциялык иштен түшкөн акча каражаттарынын накта жылышы			
		4 144 108	6 292 045
Инвестициялык ишкердиктен түшкөн акча каражаттары:			
Уюмдардын капиталына инвестициялардын азыюусу		-	60
Уюмдардын капиталына инвестициялардын көбөйүүсү		-	-
Инвестициялык баалуу кагаздарды сатуу, төлөө		16 910	16 910
Инвестициялык баалуу кагаздарды сатып алуу		-	-
Негизги каражаттарды жана материалдык эмес активдерди сатуу		-	-
Негизги каражаттарды жана материалдык эмес активдерди сатып алуу		(56 766)	(37 735)
Инвестициялык баалуу кагаздар боюнча алынган пайыздар		115 536	93 693
Инвестициялык ишкердиктен түшкөн акча каражаттарынын накта жылышы			
		75 680	72 928
Финансылык ишкердиктен түшкөн акча каражаттары:			
Эларалык финансылык уюмдардан кредиттерди алуу		1 207 142	1 336 829
Эларалык финансылык уюмдардан алынган кредиттер боюнча төлөөлөр		(1 383 674)	(1 413 822)
Финансылык ишкердикте пайдаланылган акча каражаттарынын накта жылышы			
		(176 532)	(76 993)
Акча каражаттарынын жана алардын эквиваленттеринин накта өсүшү			
		3 904 066	6 550 059
Валюта курсунун өзгөрүүсүнүн таасири			
		(139 190)	262 079
Жылдын башталышына карата акча каражаттары жана алардын эквиваленттери	37	12 540 917	5 990 858
Жылдын акырына карата акча каражаттары жана алардын эквиваленттери			
	37	16 444 983	12 540 917

Төрага

У. Сарбанов

Башкы бухгалтер

Ч. Иманкулова

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

7.4. 2004-жылдын бештин айынын отуз биринде бүткөн жылдагы КАПИТАЛДЫН ТҮЗҮМҮНДӨГҮ ӨЗГӨРҮҮЛӨР ТУУРАЛУУ ОТЧЕТ

(миң сом)

	Устав- дык капитал	Милдет- түү камдар	Жалпы камдар	Негизги каражат- тарды кайрадан баалоо боюнча камдар	Четөлкө валло- таларын, ал- тынды ж. б. баалуу металл- дарды кайра- дан баалоо боюнча камдар	Инвестиция- лык баалуу кагаздарды кайрадан баалоо боюнча кам	Бөлүшпү- рүлбөгөн пайда	Жыйын- тыгында капитал
2002-жылдын бештин айынын отуз бирине карата калдык	50 000	100 000	429 105	1 135	81 333	-	857 617	1 519 190
Кыргыз Республикасынын бюджетине чегерүүлөр	-	-	-	-	-	-	(600 332)	(600 332)
Өткөн жылдын накта пайдасын жалпы камдарга которуу	-	-	257 285	-	-	-	(257 285)	-
Менчикти кайрадан баалоо боюнча камдардан которуулар	-	-	41	(41)	-	-	-	-
Четөлкө валютасында, алтын жана башка баалуу металлдар менен операцияларды кайрадан баалоодон келип чыккан накта реализацияланбаган чыгым*	-	-	-	-	(37 314)	-	-	(37 314)
Реализацияланган чыгымды түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү отчетоко которуу	-	-	-	-	9 829	-	-	9 829
Сатуу үчүн колдо турган баалуу кагаздар боюнча адилет нарктын азаюусунан натыйжалар	-	-	-	-	-	(10 389)	-	(10 389)
Накта пайда	-	-	-	-	-	-	274 657	274 657
2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата калдык	50 000	100 000	686 431	1 094	53 848	(10 389)	274 657	1 155 641
Кыргыз Республикасынын бюджетине чегерүүлөр	-	-	-	-	-	-	(192 260)	(192 260)
Өткөн жылдын накта пайдасын жалпы камдарга которуу	-	-	82 397	-	-	-	(82 397)	-
Менчикти кайрадан баалоо боюнча камдардан которуулар	-	-	41	(41)	-	-	-	-
Четөлкө валютасында, алтын жана башка баалуу металлдар менен операцияларды кайрадан баалоодон келип чыккан накта реализацияланбаган пайда*	-	-	-	-	49 595	-	-	49 595
Реализацияланган чыгымды түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү отчетоко которуу	-	-	-	-	15 440	-	-	15 440
Сатуу үчүн колдо турган баалуу кагаздар боюнча адилет нарктын азаюусунан натыйжалар	-	-	-	-	-	(19 712)	-	(19 712)
Накта пайда	-	-	-	-	-	-	176 060	176 060
2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата калдык	50 000	100 000	768 869	1 053	118 883	(30 101)	176 060	1 184 764

* Кыргыз Республикасынын "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү" Мыйзамына ылайык (13-статья) Улуттук банк, Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар эсебине көзкарандысыз, четөлкө валютасы жана алтын менен жүргүзүлгөн операциялар боюнча кайрадан баалоо эсебин түзөт.

Төрага
Башкы бухгалтер

У. Сарбанов
Ч. Иманкулова

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

7.5. 2004-жылдын бештин айынын отуз биринде бүткөн жыл үчүн ФИНАНСЫЛЫК ОТЧЕТКО КАРАТА ТҮШҮНДҮРМӨЛӨР

1. Негизги иш

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы (мындан ары “Улуттук банк”) Кыргызстан Республикасынын Мамлекеттик банкынын укугу өткөн мекеме болуп саналат жана ал 1992-жылдын бештин айынын он экисінде “Кыргызстан Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү” Мыйзамдын кабыл алынышына байланыштуу Кыргызстан Республикасынын Улуттук банкы деп кайрадан аталган. Кыргыз Республикасынын Жогоку Кеңеши (Парламенти) тарабынан 1997-жылдын теке айынын экисінде «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү» жаңы Мыйзам кабыл алынып, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы өз ишин бүгүнкү күнгө чейин анын негизинде жүргүзүп келүүдө.

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү” Мыйзамына ылайык тиешелүү акчакредит саясатын жүргүзүү аркылуу баанын турукташуусуна жетишүү жана аны колдоп туруу Улуттук банктын ишинин максаты.

Улуттук банк төмөнкү негизги милдеттерди аткарат:

- акчакредит жана валюта саясатын аныктайт жана жүргүзөт;
- төлөө системасынын натыйжалуу иштеп турушуна жана банктар аралык төлөмдөрдүн жүзөгө ашырылышына өбөлгө түзөт;
- банкнотторду жана монеталарды жүгүртүүгө чыгарат, эскилиги жеткен банкнотторду алмаштырат;
- эларалык валюта камдарын тескөөгө алат;
- коммерциялык банктардын ишин жөнгө салат жана көзөмөлдүктү жүзөгө ашырат;
- коммерциялык банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин ишин лицензиялайт.

Улуттук банктын башкы бөлүмү: Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары, Т. Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча жайгашкан. Улуттук банктын беш областтык Башкармалыгы жана бир өкүлчүлүгү бар.

2004 жана 2003-жылдардын бештин айынын отуз бирине карата Улуттук банктын кызматкерлеринин жалпы саны тиешелүүлүгүнө жараша, 588 жана 576 адамды түзгөн.

2. Экономикалык чөйрө

Кыргыз Республикасынын экономикасына өткөөл учурду башынан кечирип жаткан өлкөлөргө тиешелүү белгилер мүнөздүү. Карыздык жана үлүштүк баалуу кагаздардын, биржалык жана биржадан тышкаркы рынокторунун өнүгүүсү калыптануу баскычында тургандыгынын өзү ушундай белгилердин (өзгөчөлүктөрдүн) бири болуп саналат.

Улуттук банктын, банк тутумунун натыйжалуулугун арттырууга жана төлөө системасын өнүктүрүү менен катар эле ички жыйымдарды мобилизациялоого багытталган 2004-жылы кабыл алынган чаралары анын туруктуу иштеп туруусуна жетишүү жана финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу үчүн банк тутумун андан ары реформалоого өбөлгөлөрдү түзөт. Кыргыз Республикасынын мындан ары экономикалык өнүгүүсүнүн ке-

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

лечектери көбүнесе, Кыргыз Республикасында кабыл алынган Өнүгүүнүн комплекстүү негиздерин жана Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу боюнча улуттук стратегияны жүзөгө ашырууга, ошондой эле Борбордук Азиянын жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү социалдык-экономикалык жагдайга жараша калыптанат.

3. Отчетту түзүүнүн негиздери

Мыйзамдык база. Улуттук банк Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү” Мыйзамына (мындан ары “Мыйзамга”) ылайык өз операцияларын туруктуу эсепке алууну жүргүзөт жана финансылык отчетту кароого сунуштайт. Бухгалтердик эсепке алуу Кыргыз Республикасынын улуттук валютасы – кыргыз сомунда (мынданы ары – “сом”) жүргүзүлөт. Жогоруда белгиленген Мыйзамдын 8-статьясында финансылык отчетту эсепке алуунун эларалык тажрыйбасына ылайык түзүүнүн негизи аныкталган. Мындан тышкары, Мыйзамдын 52-статьясына ылайык, Улуттук банк финансы отчетун даярдоо максатында отчеттун формаларын, эсепке алуу саясатын жана бухгалтердик эсепке алуу стандарттарын белгилөө укугуна ээ.

Бухгалтердик эсепке алууну жүргүзүү принциптери. Финансылык отчет, Улуттук банк Башкармасы тарабынан бекитилген эсепке алуу саясатына ылайык, борбордук банк катары анын ишин көңүлгө алуу менен банктын финансылык абалын жана финансылык натыйжаларын чагылдыруу максатында даярдалган. Эсепке алуу саясаты Финансылык отчеттуулуктун эларалык стандарттары боюнча Комитет (КМСФО) тарабынан белгиленген Финансылык отчеттуулуктун эларалык стандарттарынын (ФОЭС) негизинде иштелип чыккан. Борбордук банк катары Улуттук банктын ишинин өзгөчө мүнөзүн эске алуу менен жана Мыйзамдын 13-статьясына ылайык, банк Башкармасы саясатты бекиткен, ага ылайык четөлкө валютасында чагылдырылган активдерди жана милдеттенмелерди кайра баалоодон түшкөн пайда жана чыгым – реализацияланбаган курстук айырма – капитал эсептеринде чагылдырылат. Бул, Улуттук банктын иши жана анын эларалык валюта камдарын тескөө боюнча функциясы, бир отчеттук мезгилдеги четөлкө валюталарын экинчи мезгилдегиге кайрадан баалоодон түшкөн реализацияланбаган пайдалардын жана чыгымдардын өлчөмүндө олуттуу өзгөрүүлөргө алып келет. Башка бир катар борбордук банктардай эле, Улуттук банк, ошол реализацияланбаган пайдаларды жана чыгымдарды финансылык натыйжага кошуу, Улуттук банктын ишинин максаттарына каршы келип калышы мүмкүн деп болжолдойт.

Финансылык отчетту Улуттук банктын кабыл алынган эсепке алуу саясатына ылайык даярдоо, Улуттук банктын отчетто келтирилген активдеринин жана милдеттенмелеринин суммасына таасирин тийгизген баа берүүлөрдү жана жол берүүлөрдү иштеп чыгууну, отчеттук датага карата абал боюнча шарттуу активдерди жана милдеттенмелерди, отчетто келтирилген кароого алынып жаткан мезгил ичиндеги кирешелердин жана чыгашалардын суммаларынын ачып көрсөтүлүшүн талап кылат. Алардын иш жүзүндөгү анык натыйжалар менен ажырымына баа берүү кыйла ыктымалдуу, алар ссудалар боюнча жоготууларга, баанын түшүүсүнө камдардын түзүлүшүнө жана финансылык инструменттердин адилет наркын аныктоого байланыштуу.

Отчеттуулук валютасы. Улуттук банктын баа берүү валютасы болуп саналган Кыргыз Республикасынын улуттук валютасы - кыргыз сому, ушул

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

финансы отчетун түзүүдө пайдаланылган акча бирдиги болуп саналат. Баа берүү валютасы негизги окуялардын жана Улуттук банк өз ишин алып барган чөйрөнүн экономикалык маңызын чагылдырат.

Реклассификация. Зарылчылык келип чыккан шартта, өткөн жылдын салыштырмалуу маалыматтары отчеттук жылды чагылдыруудагы өзгөрүүлөр менен ылайык келтирүү үчүн коррективовкаланган.

4. Эсепке алуу саясатынын принциптери

Алтын жана башка баалуу металлдар. Монетардык алтын жана платинадан тышкары, башка баалуу металлдар бухгалтердик теңдемди түзүү датасына карата рыноктук наркы боюнча чагылдырылат. Монетардык алтынды жана башка баалуу металлдарды кайра баалоо учурунда келип чыккан курстук айрыма реализацияланбаган пайда же чыгым катары чагылдырылат да, четөлкө валюталарын, алтынды жана башка баалуу металлдарды кайрадан баалоо боюнча камга (резервге) кошулат. Реализацияланган пайдаларды жана чыгымдарды кайрадан баалоо боюнча камдан Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү отчетко жума сайын которуу четөлкө валютасы, монетардык алтын жана башка баалуу металлдар боюнча чогуу алгандагы накта позициянын азайуусуна негизденген. Нумизматикалык максаттарга пайдаланылуу үчүн каралган платина сатып алуу наркында чагылдырылат жана улуттук валютадагы жана башка активдердин катарында эсепке алынат.

Финансылык инструменттерди таануу жана баа берүү. Улуттук банк тиешелүү финансылык инструментке карата келишим боюнча тарап болуп саналган учурларда, финансылык активдер жана финансылык милдеттенмелер Улуттук банктын теңдеминде чагылдырылат. Улуттук банк, финансылык активдерди жана милдеттенмелерди сатып алуу жана реализациялоонун дайыма болуучу мүнөзгө ээ операцияларын эсептешүү датасы боюнча чагылдырат. Финансылык активдер жана милдеттенмелер, ордун толтуруп берүүнүн адилет наркына ылайык келген, бардык тарткан операциялык чыгымдарды эске алуу же эсептен алып салуу менен төлөнгөн же алынган баштапкы наркы боюнча чагылдырылат. Финансылык активдердин жана милдеттенмелердин наркына кийинки баа берүүлөр үчүн пайдаланылган бухгалтердик эсепке алуунун принциптери, эсепке алуунун төмөндө чагылдырылган тиешелүү жоболорунда ачып көрсөтүлгөн.

Берилген кредиттер жана дебетордук карыз. Акча каражаттары түрүндө Улуттук банк тарабынан банктарга берилген кредиттер эсептешүү датасына карата эсепке алынат жана баланстык отчетто “банктарга кредиттер” статясы боюнча чагылдырылат, кийинчерээк кредиттер боюнча потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга камдарды эсептен алып салуу менен амортизацияланган наркы боюнча эсепке алынат. Берилген кредиттер боюнча пайыздардан алынган кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү отчетто пайыздык кирешелер катары чагылдырылат.

Кредиттер боюнча чыгымдардын ордун жабууга кам, Улуттук банк белгиленген мөөнөттөрдө төлөөгө каралган суммаларды толук өлчөмүндө ала албай тургандыгын тастыктаган объективдүү маалыматтар болгон шартта түзүлөт. Камдын суммасы кредиттин ордун толтуруучу баланстык сумма менен баа берүү суммасынын ортосундагы айырманы түшүндүрөт. Төлөнүшү мүмкүн болбогон кредиттер түзүлгөн тиешелүү камдардын эсебинен алынып салынат. Аларды алып салуу бардык тиешелүү юридикалык жол-жоболор

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

бүткөрүлүп, тарткан чыгымдын суммасы аныкталгандан кийин гана жүзөгө ашырылат. Мурда алынып салынган суммаларды калыбына келтирүү камды түзүү боюнча чыгашалардын азайуусуна чегерилет.

Эларалык финансылык мекемелер тарабынан берилген, алар боюнча Улуттук банк Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн агенти катары же болбосо анын гарантиясы алдында иш алып барган четөлкө валютасындага кредиттер “агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер” статьясы боюнча активдерде жана милдеттенмелерде чагылдырылат.

Башка дебитордук карыздар, кредиттер сыяктуу эле эсепке алынат жана баланстык отчетто “жана башка активдер” статьясы боюнча чагылдырылат.

Сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздар. Бул категорияга, Улуттук банк белгисиз бир мезгил аралыгына кармап турууга ниеттенген жана рыноктогу жагдайга: пайыздык чендердин, алмашуу курстарынын жана башка баалардын деңгээлинин, коммерциялык банктын ликвиддүүлүгүнүн өзгөрүүсүнө жараша сатылышы мүмкүн болгон баалуу кагаздар кирет. Баалуу кагаздарды мына ушундай классификациялоо Улуттук банк тарабынан аларды сатып алуу учурунда жүзөгө ашырылат.

Сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздар эсептешүү датасына карата сатып алуу наркы боюнча (анда, бүтүмдөр боюнча сарптоолор да камтылат) эсепке алынат, андан соң сатып алуу котировкасынын негизинде адилет наркы боюнча кайрадан бааланат. Алар үчүн рыноктук котировкалар болбогон баалуу кагаздар, ошол баалуу кагаздарды реализациялоо учурунда алынышы мүмкүн болгон суммалардын негизинде бааланат. Сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздардын адилет наркынын өзгөрүүсүнүн натыйжасында келип чыккан реализацияланбаган кирешелер жана чыгашалар капиталдын түзүмүндөгү өзгөрүүлөр тууралуу отчетто чагылдырылат. Ушул баалуу кагаздар колдонуудан калып же болбосо алардын баасы түшүп кеткен шартта, топтолгон тиешелүү реализацияланбаган кирешелер жана чыгашалар, баалуу кагаздар менен операциялардан чыгымдарды минуска чыгаруу менен кирешелер катары, Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчеттунда “операциялык жана башка кирешелер” статьясына которулат.

Сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздар боюнча кошуп эсептелинген пайыздар жана сыйлыктардын/дисконттун амортизацияланбаган суммасы баланстык наркка кошулат жана ай сайын Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчеттунда пайыздык кирешелер катары таанылат.

Төлөөгө чейин кармалып туруучу баалуу кагаздар. Бул категорияга, аларды Улуттук банк төлөө мөөнөтүнө чейин кармап турууга ниеттенген жана ага мүмкүндүгү болгон катталган төлөө мөөнөтүнө ээ баалуу кагаздар кирет. Баалуу кагаздарды мына ушундай классификациялоо аларды сатып алуу учурунда жүзөгө ашырылат.

Төлөөгө чейин кармалып туруучу баалуу кагаздар алгач эсептешүү датасына карата сатып алуу наркы боюнча (анда, бүтүмдөр боюнча сарптоолор да камтылат), андан соң баштапкы натыйжалуу пайыздык чендерди пайдалануу менен дисконттолгон, келечекте күтүлүп жаткан акча агымдарынын баланстык наркы менен утурумдук наркынын ортосундагы айырма катары эсептелинген, баанын түшүүсүнө камды эсептен алып салуу аркылуу натыйжалуу кирешелүүлүк ыкмасын пайдалануу менен амортизацияланган наркы боюнча эсепке алынат.

Төлөөгө чейин кармалып туруучу баалуу кагаздар боюнча кошуп эсептелинген пайыздар жана сыйлыктардын/дисконттун амортизацияланбаган сумма-

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

сы баланстык наркка кошулат жана ай сайын Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда пайыздык кирешелер катары таанылат.

Сатуу жана кайрадан сатып алуу келишимдери боюнча бүтүмдөр (“РЕПО”). Сатуу жана кайрадан сатып алуу келишимдери боюнча бүтүмдөр (“РЕПО”) баалуу кагаздардын камсыздоосу алдында каражаттарды тартуу операциялары катары каралат жана эсептешүү датасына карата “банктар жана башка финансы мекемелери” статьясы боюнча милдеттенмелерде эсепке алынат. Сатуу баасы менен кайтара сатып алуу баасынын ортосундагы айрыма пайыздык чыгаша катары эсепке алынат жана натыйжалуу кирешелүүлүк ыкмасы боюнча РЕПО келишиминин бүтүндөй аракеттенүү мөөнөтү аралыгында кошуп эсептелинет.

Кайрадан сатуу милдеттенмеси менен сатылып алынган баалуу кагаздар (кайтарым РЕПО) активдерде банктарга кредиттер катары эсепке алынат. Сатып алуу баасы менен кайтара сатуу баасынын ортосундагы айрыма пайыздык киреше катары эсепке алынат жана натыйжалуу кирешелүүлүк ыкмасы боюнча кайтарым РЕПО келишиминин бүтүндөй аракеттенүү мөөнөтү аралыгында кошуп эсептелинет.

Уюмдардын капиталына инвестициялар. Уюмдардын капиталына салымдар сатып алуу наркы боюнча чагылдырылат. Мындай инвестициялардын баланстык наркына баа берүүлөр мезгил-мезгили менен жүзөгө ашырылып турат, ал эми зарылчылык келип чыккан шартта, баанын түшүүсүнө камдар түзүлөт. Улуттук банк, капиталынын 51 пайызынан көбүрөөгүнө ээлик кылып турган же алардын финансылык-чарбалык ишине контролдукту жүзөгө ашырууга укугу болгон туунду (контролдоуучу) компаниялар инвестициялардын анчалык деле олуттуу эместиги же болбосо контролдук убактылуу мүнөзгө ээ экендигинен улам, Улуттук банктын финансылык отчетунда консолидацияланбайт.

Негизги каражаттар. Негизги каражаттар баштапкы наркы боюнча же колдонуудан калгандарын эсептен алып салуу менен кайрадан баалоо наркы боюнча чагылдырылат. Эгерде, активдин баланстык наркы анын орду толтурулуп берилген бааланган суммасынан ашса, анда баланстык нарк орду толтурулуп берилген суммага чейин азайтылат, ал эми келип чыккан айырма чыгымдарга чегерилет. Ордун толтуруп берүүнүн бааланган суммасы накта сатып өткөрүү наркынын жана активдин аны пайдалануудан наркынын эң чоң үлүшүн билдирет. Ремонттоого жана техникалык жактан тейлөөгө кеткен сарптоолор аларды аткаруу учурундагы чыгашаларда чагылдырылат.

Негизги каражаттардын жана материалдык эмес активдердин амортизациясы аларды пайдалуу колдонуу мөөнөт ичинде активдерди эсептен алып салуу максатында чегерилет. Чегерүү, төмөндөгү жыл сайын белгиленүүчү ченемдерди пайдалануу менен түз линиялык ыкманын негизинде жүргүзүлөт:

Имарат	50 жыл
Курулмалар	20 жыл
Эмеректер жана офистик жабдуулар	3 - 5 жыл
Компьютердик жабдуулар	3 - 5 жыл
Автотранспорт	5 жыл

Товардык материалдык запастар. Товардык материалдык запастар өздүк (алгачкы нарктан) нарктан же сатып өткөрүүнүн накта наркынан азыраак наркы боюнча чагылдырат. Жүгүртүүгө чыгарыла элек банкноттордун запастары, кошо чыгымдалган сарптоолорду кошо алганда, аларды даярдатуу учурундагы наркы боюнча чагылдырылат, “жана башка активдерде” эске алынып, алардын жүгүртүүгө чыгарылышына жараша чыгашаларга чегерилет.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Финансылык милдеттенмелер. Бардык финансылык милдеттенмелер соодалык болуп саналбайт жана эсептешүү датасына карата эске алынат, алгач бүтүм боюнча келип чыккан сарптоолорду эсептен алып салуудан кийин түшүүлөр, кабыл алынган нарк боюнча чагылдырылат. Кийинчерээк, бул милдеттенмелер амортизацияланган наркы боюнча чагылдырылат жана келечекте түшө тургандардын баштапкы наркы менен номиналдык наркынын ортосундагы кандай болбосун айырма, Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда натыйжалуу кирешелүүлүк ыкмасын колдонуу менен финансылык милдеттенмелер орун алган мезгил ичинде чагылдырылат.

Шарттуу милдеттенмелер. Шарттуу милдеттенмелер финансылык отчетто эгерде ушундай милдеттенмелердин ордун жабууга байланыштуу өлчөмү жетиштүү тактыкта аныкталышы мүмкүн болгон ресурстардын чыгарылышы талап кылынган учурда гана чагылдырылат.

Кирешелерди жана чыгашаларды чагылдыруу. Пайыздык кирешелер жана чыгашалар Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чегерүү ыкмасы боюнча чагылдырылат. Мөөнөтүндө төлөнбөгөн пайыздар, ошондой эле алынышы шектүү болгон кошуп эсептелинген пайыздар пайыздык кирешелердин курамына кошулбайт. Пайыздык кирешелер жана чыгашалар купондук киреше/чыгашаны жана сыйлыктын/дисконттун амортизациясын камтышы мүмкүн. Комиссиондук жана башка пайыздык эмес кирешелер тиешелүү операциялардын бүтүшү боюнча чагылдырылат. Комиссиондук жана башка пайыздык эмес чыгашалар материалдык баалуулуктарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү алуу учурунда чагылдырылат.

Четөлкө валютасындагы операциялар. Четөлкө валютасындагы операциялар операция жүргүзүлгөн датага карата алмашуу курсун пайдалануу менен чагылдырылат. Накта валюталык позицияны кайрадан баалоодон улам келип чыккан курстук айырма реализацияланбаган пайда же чыгым катары чагылдырылат да, четөлкө валюталарын, алтынды жана башка баалуу металлдарды кайрадан баалоо боюнча камдарга кошулат. Реализацияланган пайдаларды жана чыгымдарды кайрадан баалоо боюнча камдардан Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү отчетко жума сайын которуу четөлкө валюталары, алтын жана башка баалуу металлдар боюнча чогуу алгандагы накта позициянын азайуусуна негизденет.

Төмөндө, аларды колдонуу менен операциялар ишке ашырылган четөлкө валюталары боюнча Улуттук банктын эсептик алмашуу курстары тууралуу маалыматтар келтирилген:

	2004-жылдын бештин айынын отуз бири	2003-жылдын бештин айынын отуз бири
АКШ доллары (USD)	41,6246	44,1902
ЕВРО (EUR)	56,393	55,0323
Атайы карыз алышуу укугу (СПЗ-АКУ)	64,1506	65,1863
Канада доллары (CAD)	33,8632	33,7356
Австралия доллары (AUD)	32,0031	-
Швейцария франкы (CHF)	36,4824	35,4145
Россия рубли (RUB)	1,4955	1,511
Англия фунт стерлинги (GBP)	80,2148	78,3227
Япониянын 10 йени (JPY)	4,0194	4,1288

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Баалуу металлдар Рыногунун Лондон Ассоциациясы тарабынан белгиленген расий таңкы фиксинг:

(троян унция үчүн АКШ доллары)

	2004-жылдын бештин айынын отуз бири	2003-жылдын бештин айынын отуз бири
Алтын	438	417,25
Күмүш	6,77	5,96

Камдар. Мыйзам талабына ылайык капитал эсептери боюнча камдар төмөнкүлөрдү камтыйт:

- кеминде эки эселенген төлөнгөн уставдык капиталдын өлчөмүндө колдоого алынып туруучу милдеттүү камдар;
- мамлекеттик бюджетке чегерүүдөрдөн кийинки накта пайдалардын эсебинен топтолгон жалпы камдар;
- менчикте тургандарды, четөлкө валюталарын, алтынды жана башка баалуу металлдарды жана сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздарды кайрадан балоо боюнча камдар.

Бөлүштүрүлбөгөн пайда – бул, Кыргыз Республикасынын бюджетине жана Улуттук банктын капиталынын камдык эсептерине бөлүштүрүүгө чейинки пайда.

Пайда салыгы. Мыйзамдын 53-статьясына жана Кыргыз Республикасынын башка мыйзам актыларына ылайык, Улуттук банк салык төлөөчү болуп саналбайт.

Пайдаларды бөлүштүрүү. Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү” Мыйзамынын 13-статьясына ылайык накта пайдадан төмөндөгүлөргө багытталган суммалар кемитилет:

- мыйзамдарга ылайык аны көбөйтүү учурунда уставдык капиталды толуктоого;
- эки эселенген төлөнгөн уставдык капитал өлчөмүнө жеткирүүгө чейин милдеттүү камдарга;
- Жогоруда аталган эсептеп алып салуулардан кийин калган пайданын 70 пайызы Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетине которулууга тийиш. Пайданын калган суммасы жалпы камдарга (капиталга) которулат.

Пенсиондук сарптоолор. Улуттук банк мыйзамдар тарабынан бегиленген өлчөмдө Кыргыз Республикасынын Социалдык фондусуна төлөмдөрдү которот. Бул которуулар алардын келип чыгышына жараша чыгашаларга чегерилет. Мындан тышкары, Улуттук банк өз кызматкерлеринин эмгек акысынан мыйзам тарабынан белгиленген өлчөмдө каражаттарды кармап калуу менен аларды Социалдык фондго которот. Кызматкерлер пенсияга чыккан учурда, бардык пенсиялык төлөөлөр Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык Социалдык фонд тарабынан ишке ашырылат жана жөнгө салынат.

5. Алтын жана башка баалуу металлдар

	2004		2003	
	троян унциясында	миң сом	троян унциясында	миң сом
Резидент эмес банктардагы депозиттер:				
Алтын 0,02%-0,1% (2003-жылы: 0,00%-0,02%)	83 090	1 514 861	83 090	1 532 043
Күмүш	364	103	364	96
Жыйынтыгында, алтын жана башка баалуу металлдар		1 514 964		1 532 139

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Мунун ичинен алтындын 40 000 троян унциясы (2003-жылы да 60 000 троян унциясындагы алтын) Кыргыз Республикасынын Өкмөтү акцияларына ээлик кылган “Кыргызалтын” ачык акционердик коомуна Standard Bank London банкы тарабынан берилген кредит боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясынын камсыздоосу катары кызмат кылат. 2004-жылы алтынды жана башка баалуу металлдарды сатып алуу жана сатуу жүзөгө ашырылган эмес. Өзгөрүү аларды кайра баалоонун натыйжасында алтын жана күмүштүн сом түрүндөгү эквивалентинин өзгөрүүсүнө байланыштуу келип чыккан.

Резидент эмес банктарда алтын түрүндө жайгаштырылган депозиттер боюнча тиешелүү пайыздык кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылган (21-түшүндүрмөнү караңыз).

Ушул жерде, ошондой эле тиешелүү жерлерде финансы отчетунун тексти боюнча эгерде, башкасы тууралуу айтылбаса, 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине (2003-жылдын бештин айынын отуз бири) карата абал боюнча колдонулган пайыздык чендер көрсөтүлөт.

6. Эларалык валюта фондусунун катталуу квотасы

Кыргыз Республикасы 1992-жылы Эларалык валюта фондусуна (мындан ары ЭВФ) мүчө болуп кабыл алынган. ЭВФтин мүчөсү болгон ар бир өлкө үчүн атайы карыз алышуу укугунда (мындан ары СПЗ-АКУ) чагылдырылган квота белгиленет. Катталуу квотасы ЭВФтин каржылоосунан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн аныктоо үчүн негиз болуп саналат. Кыргыз Республикасынын 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата квотасы 88,8 млн. АКУну (СПЗ) түзөт.

Катталуу квотасын камсыздоо үчүн Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздар чыгарылган. Улуттук банк, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн финансы агенти катары иш алып баруу менен баланста Кыргыз Республикасынын ЭВФке мүчөлүгүнө байланыштуу операциялар боюнча активдерди жана пассивдерди чагылдырат.

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Активдерде чагылдырылган квота боюнча ЭВФ менен операциялардын эсеби:		
ЭВФтин квотасы	5 740 328	5 752 711
ЭВФтин милдеттенмелерде чагылдырылган депозитардык эсеби:		
ЭВФтин пайдасына квота боюнча чыгарылган баалуу кагаздар	5 725 654	5 738 006
ЭВФтин №1 жана №2 утурумдук эсептери (17-түшүндүрмөнү караңыз)	14 674	14 705

7. Банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Башка борбордук банктардагы корреспонденттик эсептер 1,3% - 1,81% (2003-жылы 0,94% - 1,00%; LIBOR)	2 286 140	3 754 186
Башка резидент эмес банктардагы корреспонденттик эсептер	6 845 734	1 806 929
Башка борбордук банктардагы депозиттер 4,64%	401 074	-
Башка резидент эмес банктардагы депозиттер 0,5% - 5,2% (2003-жылы: 0,08% - 2,08%)	5 157 380	3 104 391
ЭВФтеги эсептеги каражаттар 2,22% (2003-жылы 1,57%)	821 380	452 361
Кошуп эсептелинген пайыздык киреше	8 389	5 297
Минус: чыгымдардын ордун жабууга камдар (23-түшүндүрмөнү караңыз)	(161 689)	(171 755)
Жыйынтыгында, банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар	15 358 408	8 951 409

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

2004-жылы, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү ээси болуп саналган “Кыргызалтын” ачык акционердик коомуна Standard Bank London тарабынан берилген кредит боюнча милдеттенмелерди аткаруунун натыйжасында, ушул кредит боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясынын күрөөлүк камсыздоосу болуп саналган 840 000 АКШ доллар суммасындагы Standard Bank Londonдо жайгаштырылган депозит бошотулган. Борбордук жана башка резидент эмес банктарда жайгаштырылган депозиттер боюнча тиешелүү пайыздык кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү отчетто чагылдырылган (21-түшүндүрмөнү караңыз).

Баанын түшүүсүнө кам 1999-жылы түзүлгөн жана Борбордук Азия кызматташуу жана өнүгүү банкында (мындан ары – ЦАБСиР) 100 пайыз көлөмүндө жайгаштарлыган депозитке тиешелүү. 2004-жылы аталган депозит боюнча камдын суммасы 10 066 миң сомго азайган.

8. Карыздык баалуу кагаздар

	Төлөө датасы, жыл	Чеп, %	2004 миң сом	2003 миң сом
Сатуу үчүн колдо болгон четөлкө баалуу кагаздары				
Карыздык баалуу кагаздар – адилет наркы боюнча:				
Австрия доллары Promissory Notes	2005	5,25	1 276 838	-
Евро BUBILLS	2005	2,04	1 127 095	-
АКШ доллары 2,16% FIXBIS	2005	0,99-1,09	1 041 251	2 214 002
АКШ доллары Treasury Notes	2006-2008	2,0-2,6	813 262	886 892
Евро FIXBIS	2005	2,04-2,05	790 221	1 323 419
Англия фунт стерлинги FIXBIS	2005	4,56-4,59	595 079	-
Швейцария франкы 0,39% FIXBIS	2005	0,08-0,14	437 967	424 985
Канада доллары FIXBIS	2005	2,3	338 976	-
АКШ доллары Treasury Bills	2004	0,92-0,99	-	1 323 573
Евро BIS MTI	2007	3,55	-	226 487
АКШ доллары WB Notes	2004	3,5	-	90 511
Жыйынтыгында, карыздык баалуу кагаздар			6 420 689	6 489 869

Бардык четөлкө баалуу кагаздары Австралия камдык банкы (Promissory Notes), АКШ казыналыгы (Treasury Notes), Швейцариянын эларалык эсептешүү банкы (FIXBIS) жана Германия федералдык банкы (BUBILLS) тарабынан чыгарылган рейтингги жогору каражаттардан (инструменттерден) болуп саналат.

Четөлкө валютасында жаңыдан сатылып алган карыздык баалуу кагаздарды Улуттук банк сатуу үчүн колдо болгон катары эсепке алат. Четөлкө валютасындагы карыздык баалуу кагаздар боюнча тиешелүү пайыздык кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылат (21-түшүндүрмөнү караңыз).

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

9. Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин карызы	1 888 074	1 964 927
ЕБРР кредиттик линиясы боюнча резидент-банктарга кредиттер (LIBOR+2%)	210 508	232 742
ЕБРР кредиттик линиясы боюнча резидент-банктарга берилген каражаттар боюнча банктарды кайра өзгөртүп түзүү ж-а карыздарды реструктуризациялоо боюнча Агентствонун (мындан ары “ДЕБРА”) карызы	80 562	85 749
МАР кредиттик линиясы боюнча резидент-банктарга кредиттер (LIBOR+2%)	38 630	64 310
Кошуп эсептелинген пайыздык киреше	700	969
Минус: чыгымдардын ордун жабууга кам (23-түшүндүрмөнү караңыз)	(278 677)	(298 390)
Жыйынтыгында, агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	1 939 797	2 050 307

Алар боюнча пайыздар кошуп эсептелинбеген кредиттердин жалпы суммасы 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата 291 070 миң сомду түзгөн (2003-жылы 318 492 миң сом). Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер боюнча тиешелүү пайыздык кирешелер жана чыгашалар Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылган (21 жана 22-түшүндүрмөлөрдү караңыз).

Төмөндө, агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер боюнча милдеттенмелер келтирилген:

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Түркиянын экспорттук-кредиттик банкы (“Эксимбанк”)	1 888 074	1 964 927
Реконструкциялоо жана өнүгүүнүн европа банкы (“ЕБРР”)	296 435	326 196
Өнүгүүнүн эларалык ассоциациясы (“МАР”)	151 179	160 497
Кошуп эсептелинген пайыздык чыгашалар	2 608	2 286
Жыйынтыгында, агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер боюнча милдеттенмелер	2 338 296	2 453 906

Кредиттик мекемелер	Бекитилген күндүн датасы	Программалык сумма	Төлөө мезгил аралыгы	Жеңилдик каралган мезгил	Пайыздык чен, %	Төлөө аралыгы
Эксимбанк	1992-жыл чын куран айынын жыйырма сегизи	АКШ доллары 43 574 566	28 жыл	10 жыл	2%	Жарым жылда бир жолу
ЕБРР	1995-жыл баш оона айынын отуз	АКШ доллары 10 500 000	17 жыл	5 жыл	ЛИБОР+1%	Жарым жылда бир жолу
МАР	1998-жыл жетинин айынын он сегизи	СПЗ-АКУ 9 632 486	34 жыл	10 жыл	ЛИБОР+0,75%	Жарым жылда бир жолу

Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу четөлкө валютасындагы кредиттерге жана дебетордук карыздарга эларалык финансы мекемелери тарабынан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө жана резидент болгон коммерциялык банктарга берилген жана алар боюнча Улуттук банк Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин агенти же анын гарантиясы алдында иш алып барган кредиттер кирет.

Түркия Өкмөтү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө ыйгарым укуктуу банк, Түркиянын экспорттук-кредиттик банкы (мындан ары “Эксимбанк”)

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

аркылуу кредит берген. Улуттук банк менен Эксимбанктын ортосунда келишилген Келишимдин шарттарына ылайык, Улуттук банк карыз алуучу катары көрсөтүлгөн, бирок Өкмөттүн гарантиясын жана Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги менен Улуттук банктын ортосунда 2003-жылдын жалган куран айынын жыйырма бешиндеги №D-3-2-5/409 келишимге жана 2004-жылдын бугу айынын жетисиндеги №D-2-2/689 менен ага карата өзгөртүүлөрдү эске алганда, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү анык карыз алуучу болуп саналат жана ага ушул кредит боюнча тике милдеттенме жүктөлөт. 2004-жылы, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн атынан иш алып барган Улуттук банк менен Эксимбанктын ортосунда түзүлгөн 2003-жылдын бештин айынын төртүндөгү карызды төлөөнүн мөөнөтүн узартуу тууралуу Келишимге ылайык, Кыргыз Республикасы менен Кредиторлордун Париж клубунун ортосунда 2002-жылдын жалган куран айынын жетисинде кол коюлган Кыргыз Республикасынын карызын консолидациялоо жөнүндөгү Протоколдун талабын жүзөгө ашыруунун чегинде Түркия Өкмөтүнүн көрсөтүлгөн суммага берилген кредити боюнча негизги карызды тиешелүү көбөйтүү жана төлөө мөөнөтүн узартуу менен 894 350 АКШ доллары суммасындагы кошуп эсептелинген пайыздарды капитализациялоо жүргүзүлгөн.

Реконструкциялоо жана өнүгүүнүн европа банкы (“ЕБРР”) Кыргыз Республикасында чакан жана орто ишканаларды колдоо үчүн коммерциялык банк-тарга кредиттик линияны сунуш кылган. Улуттук банк ЕБРР-1 кредиттик линиясы боюнча ЕБРРдин алдында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясы менен тастыкталган милдеттенмеге ээ жана берилген кредиттер боюнча потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга камдарды түзөт.

Өнүгүүнүн эларалык ассоциациянын (“МАР”) кредити Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарына өлкөдө жеке ишкердикти өнүктүрүү жана колдоо үчүн берилген. Ушул кредит боюнча Улуттук банк Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги менен финансылык агенттик жөнүндө макулдашуунун чегинде финансы агенти катары иш алып барууда, ага ылайык кредитти тейлөө АКШ долларында жүзөгө ашырылат.

10. Мамлекеттик баалуу кагаздар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Төлөөгө чейин кармалып туруучу мамлекеттик баалуу кагаздар:		
Төлөө мөөнөтү 1 жылга чейинки баалуу кагаздар (сатып алуу күнүнөн тартып)	559 265	350 729
Төлөө мөөнөтү 1 жылдан 5 жылга чейинки баалуу кагаздар (сатып алуу күнүнөн тартып)	2 257 815	2 503 382
Төлөө мөөнөтү 5 жылдан ашкан баалуу кагаздар (сатып алуу күнүнөн тартып)	1 966 654	1 984 374
Жыйынтыгында, мамлекеттик баалуу кагаздар	4 783 734	4 838 485

Төмөндө, мамлекеттик баалуу кагаздардын портфели боюнча ырааттуу маалыматтар келтирилген:

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Аталыштары	Чыгарылган жылы	Төлөө мөөнөтү	Пайыздык чен, %	Пайыздарды төлөп берүү	2004-жыл, миң сом
Мамл. жөнгө салуучу казына векселдери – №10, 14, 15, 16, 17 “Глобалдуу сертификаттар”	2004	2005	4,04 – 10,43	Төлөө учурунда	559 265
“Улуттук банк” сериясындагы жөнгө салуучу казына милдеттенмелери	2002	2005-2006	Жылдык инф-н деңгээли +2	Жыл сайын	2 257 815
“Жибек-Жолу” сериясындагы казына милдеттенмелери	2002	2008	Жылдык инф-н деңгээли +3	Жыл сайын	640 636
“РСК” сериясындагы казына милдеттенмелери	2003	2010	Жылдык инф-н деңгээли +3	Жыл сайын	104 395
“Банк” сериясындагы казына милдеттенмелери	1996-1997	2007, 2021	5-25	Жыл сайын	930 274
“Кайрат” сериясындагы казына милдеттенмелери	2001	2011, 2016	10-14,5	Квартал сайын	291 349
Жыйынтыгында, мамлекеттик баалуу кагаздар					4 783 734

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Улуттук банктын ортосунда финансылык мамилелерди жөнгө салуу тууралуу 2002-жылдын кулжа айынын жыйырма бириндеги №D-3-2/659 Генералдык келишимине ылайык, 2002-жылы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Улуттук банктын алдындагы мөөнөтсүз, пайызсыз болуп эсептелинген карызы алгылыктуу пайыздык чендеги мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздарга реструктуризацияланган: “Глобалдык сертификаттар” мамлекеттик жөнгө салуучу казына векселдерине, “Улуттук банк” сериясындагы жөнгө салуу казына милдеттенмелерине, “Жибек-Жолу” сериясындагы казына милдеттенмелерине.

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн карызын реструктуризациялоо жөнүндөгү” 1998-жылдын кулжа айынын сегизиндеги Мыйзамына жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ортосундагы финансылык мамилелерди жөнгө салуу тууралуу 2002-жылдын кулжа айынын жыйырма бириндеги Генералдык келишимге ылайык, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн карызын реструктуризациялоонун натыйжасында алынган мамлекеттик жөнгө салуучу баалуу кагаздарды төлөө мамлекеттик бюджеттин тескөөсүнө чегерилүүчү жыл ичинде алынган накта пайданын 70 пайызы эсебинен жүзөгө ашырылат.

2004-жылы, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ортосундагы финансылык мамилелерди жөнгө салуу максаттарында мамлекеттик баалуу кагаздарды чыгаруунун тартиби жөнүндөгү келишимге карата 2004-жылдын чын куран айынын жыйырма үчүндөгү кошумча келишимге ылайык, 200 000 миң сом номиналындагы “Улуттук банк” сериясындагы №1 казына милдеттенмелери тиешелүүлүгүнө жараша, 100 000 миң сом жана 100 000 миң сом номиналдык наркындагы жүгүртүү мөөнөтү 6 жана 12 ай болгон калыбына келтирилүүчү мамлекеттик кыска мөөнөттүү казына векселдерине кайрадан таризделинген.

Мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча тиешелүү пайыздык кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылган (21-түшүндүрмөнү караңыз).

Активдүү рыноктун жана баалоонун башка критерийлеринин жоктугунан улам, мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча баанын түшүүсүнө баа берүү өтө кыйынчылыкка турат. Улуттук банк, алардын баланстык наркынын төмөндөө ыктымалдыгы жок деп эсептейт демек, мамлекеттик баалуу кагаз-

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

дар амортизацияланган наркы боюнча эсепке алынат. Мамлекеттик баалуу кагаздардын баасынын түшүүсүнө кам түзүлбөйт.

11. Банктарга кредиттер

	2004	2003
	миң сом	миң сом
РЕПО шарттарында сатылып алынган баалуу кагаздар 4,80%	40 000	-
Мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттер	122 380	123 131
Минус: потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга кам (23-түшүндүрмөнү караңыз)	(122 380)	(123 131)
Жыйынтыгында, банктарга кредиттер	40 000	-

Мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттерге 2000-жылы АШБ “Бишкек” банкына берилген кредит кирет. Отчеттук жылы АШБ “Бишкек” Улуттук банктын алдындагы өз милдеттенмесин 751 миң сом суммасында бөлүп төлөөнү жүзөгө ашырган. Банкрот болгондугуна байланыштуу жогоруда аталган банк жоюлуу процессин башынан кечируүдө.

2004-жылы Улуттук банк “овернайт” кредиттери жана кайтарым РЕПО шарттарында мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу жолу менен Кыргыз Республикасынын банктарын кыска мөөнөттүү кредиттөө боюнча операцияларды жүзөгө ашырууну уланткан. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча “овернайт” кредити боюнча банктардын карыздары жок. Тиешелүү “овернайт” кредиттеринен жана кайтарым РЕПО шарттарында мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуудан пайыздык кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда камтылган (21-түшүндүрмөнү караңыз).

12. Уюмдардын капиталына инвестициялар

	2004		2003	
	Үлүш, %	Наркы, миң сом	Үлүш, %	Наркы, миң сом
Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча Финансы компаниясы (Финкомпания)	100	15 000	100	15 000
Мамлекеттер аралык банк (МАБ)	1,5	449	1,5	453
Минус: баанын түшүүсүнө кам (23-түшүндүрмөнү караңыз)		(3 750)		(3 750)
Жыйынтыгында, уюмдардын капиталына инвестициялар		11 699		11 703

Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча Финансы компаниясынын капиталына инвестициялар убактылуу мүнөзгө ээ жана Кыргыз Республикасы менен Азия өнүгүү банкынын ортосундагы “Айылдык финансы институттары” долбоору боюнча эларалык келишимге ылайык мөөнөттөр менен чектелет.

Отчеттук жылы Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөөлөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча 2003-2005-жылдарга иш-чаралардын Мамлекеттик программасынын долбоорлорун жүзөгө ашыруу максатында, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2004-жылдын жалган куран айынын тогузундагы №4/3 токтомуна ылайык, “Улуттук автоматташтырылган клиринг Палатасы” мамлекеттик ишканасын Кыргыз

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Республикасынын Улуттук банкына кошуу жолу менен кайра өзгөртүп түзүү жүзөгө ашырылган. Ишкананы кайра өзгөтүп түзүүнүн натыйжасында алынган кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда камтылат (25-түшүндүрмөнү караңыз).

Улуттук банк ошондой эле, Республикалык инкассациялоо Башкармалыгы (РИБ) жана “Банктык Окутуу Борбору” Мамлекеттик мекемеси сыяктуу борбордук банктын мыйзам актыларында аныкталган максаттарын жана милдеттерин аткаруу үчүн иштеп жатышкан уюмдардын ишине да контролдукту жүзөгө ашырат. Ушул уюмдардын капиталына Улуттук банк каражаттарды инвестициялаган эмес. Контролдук убактылуу мүнөзгө ээ экендигинен улам, ушул уюмдардын финансылык отчеттуулугу консолидацияланбайт.

Туунду компаниялардан дивиденд түрүндөгү кирешелер Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылат (25-түшүндүрмөнү караңыз).

13. Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер

	Имараттар жана курулмалар	Бүткөрүлө эле өндүрүш	Эмерек жана офистик жабдуулар	Компьютер- дик жабдуу- лар	Автотранс- порт	Материал- дык эмес активдер	Жыйын- тыгында
	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом
Нарк							
2002-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	56 595	56 911	65 025	119 465	14 090	10 423	322 509
- келип түшүү	5 085	7 494	3 869	8 862	8 555	3 870	37 735
- которуу	1 044	(6 223)	1 619	3 472	-	88	-
- колдонуудан чыгуу	(700)	(536)	(2 380)	(18 993)	(1 645)	-	(24 254)
2003-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	62 024	57 646	68 133	112 806	21 000	14 381	335 990
- келип түшүү	3 515	38 159	3 908	8 788	58	3 751	58 174
- которуу	3 243	(8 846)	817	4 422	364	-	-
- колдонуудан чыгуу	(1 202)	(1)	(24 616)	(2 026)	(602)	-	(28 447)
2004-жылдын бештин айынын							
отуз бири	67 580	86 958	48 237	123 990	20 820	18 132	365 717
Топтолгон амортизация							
2002-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	12 978	-	33 166	65 394	4 278	5 396	121 212
- амортизациялык чегерүүлөр	2 409	-	12 567	23 625	3 193	4 186	45 980
- колдонуудан чыгуу	(700)	-	(2 376)	(18 993)	(1 645)	-	(23 714)
2003-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	14 687	-	43 357	70 026	5 826	9 582	143 478
- амортизациялык чегерүүлөр	2 483	-	10 399	23 338	4 201	3 022	43 443
- колдонуудан чыгуу	(1 202)	-	(24 415)	(1 974)	(429)	-	(28 020)
2004-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	15 968	-	29 341	91 390	9 598	12 604	158 901
Калдык нарк							
2004-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	51 612	86 958	18 896	32 600	11 222	5 528	206 816
2003-жылдын бештин айынын отуз							
бирине карата	47 337	57 646	24 776	42 780	15 174	4 799	192 512

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Негизги каражаттардын колдонуудан чыгуусунда амортизациялоо мөөнөтү жана шарттуу нарк боюнча кийинки эсепке алуу бүткөндөн кийин алардын баланстык наркынан алынып салынышы камтылат.

14. Жана башка активдер

2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча **четөлкө валютасындагы жана башка активдер** кассадагы четөлкө валютасы жана жалпы суммасы 44 978 миң сом болгон башка дебитордук карыздарды камтыйт.

2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча **улуттук валютадагы жана башка активдер** баанын түшүүсүнө 34 815 миң сом суммасындагы камды кошо алганда, жалпы суммасы 400 690 миң сомдук дебитордук карыздарды, финансы ижарасына берилген активдерди, материалдык запастарды, платинаны, атайы чыгашаларды ж.б. камтыйт (2003-жылы: баанын түшүүсүнө 34 815 миң сомдук камды кошо алганда, 354 829 миң сом) (23-түшүндүрмөнү караңыз).

15. Жүгүртүүдөгү банкноттор

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Жүгүртүүгө чыгарылган банкноттор жана монеталар	11 684 111	9 873 928
Минус: кассадагы банкноттор	(259 051)	(250 671)
Жыйынтыгында, жүгүртүүдөгү банкноттор	11 425 060	9 623 257

16. Эл аралык финансы мекемелеринин алдындагы милдеттенмелер

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу жана экономикалык өсүшкө түрткү берүү механизми ("PRGF")	8 547 971	8 856 960
Жыйынтыгында, эл аралык финансы мекемелеринин алдындагы милдеттенмелер	8 547 971	8 856 960

ЭВФ, Кыргыз Республикасында жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу жана экономикалык өсүшкө түрткү берүүгө багытталган Кыргыз Өкмөтүнүн экономикалык программасын колдоо үчүн PRGF (мурда ESAF деп аталган) механизмдин сунуш кылган.

ЭВФтин кредиттери боюнча тиешелүү пайыздык чыгашалар Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылган (22-түшүндүрмөнү караңыз).

Төмөндө Кыргыз Республикасы үчүн PRGF механизми жөнүндө толук маалыматтар келтирилген.

Механизм	Жүзөгө ашыруу мезгил аралыгы	Программалык сумма	Төлөө мезгили	Жеңилдик каралган мезгил	Пайыздык чен, %	Төлөө аралыгы
ESAF		СПЗ-АКУ 88,1 млн.	10 жыл	5,5 жыл	0,50%	Жарым жылда бир жолу
ESAF-2	(1998-2001)	СПЗ-АКУ 73,4 млн.	10 жыл	5,5 жыл	0,50%	Жарым жылда бир жолу
PRGF	(2001-2004)	СПЗ-АКУ 73,4 млн.	10 жыл	5,5 жыл	0,50%	Жарым жылда бир жолу

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

17. Банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында милдеттенмелер

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:		
Банк-резиденттердин корреспонденттик эсептери	22 165	3 866
Банк-резидент эместердин корреспонденттик эсептери	25 474	27 044
Жыйынтыгында, банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында четөлкө валютасындагы милдеттенмелер	47 639	30 910
Банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында улуттук валютадагы милдеттенмелер:		
Банк-резиденттердин корреспонденттик эсептери	932 686	448 167
РЕПО шарттарында сатылган баалуу кагаздар (4,10%-8,15%)	-	147 140
ЭВФтин утурумдук эсептери (6-түшүндүрмөнү караңыз)	14 674	14 705
Дүйнөлүк банктын тобуна кирген уюмдардын эсептери	2 084	4 684
Жана башкалар	71	54
Жыйынтыгында, банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында улуттук валютадагы милдеттенмелер	949 515	614 750

Банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында милдеттенмелер боюнча Улуттук банк, РЕПО шарттарында сатылган баалуу кагаздар боюнча пайыздар жана Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чыгылдырылган банк-резиденттердин милдеттүү камдык талаптарды сактагандыгы үчүн компенсацияларды төлөөлөр сыяктуу чыгашаларды тартат (22-түшүндүрмөнү караңыз).

18. Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар

	жыл ичиндеги орточо чен, %	2004, миң сом	жыл ичиндеги орточо чен, %	2003, миң сом
Улуттук банктын 28 күндүк ноталары	4,7	11 974	4,0	95 855

Улуттук банк, 2004-жылы төлөө мөөнөтү 28 күндүк кыска мөөнөттүү баалуу кагаздар менен операцияларды жүргүзгөн, алар Улуттук банк тарабынан кагазсыз формада чыгарылат жана акчакредит саясатынын каражаты катары пайдаланылат. Тиешелүү пайыздык чыгашалар Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда камтылган (22-түшүндүрмөнү караңыз).

19. Жана башка милдеттенмелер

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Четөлкө валютасындагы жана башка милдеттенмелер:		
КМШ өлкөлөрүнүн банктарынын эсептери	55 516	56 091
МАРдын “Төлөө жана банк системасын модернизациялоо” кредити боюнча милдеттенмелери	1 465	-
Жана башкалар	-	921
Жыйынтыгында, четөлкө валютасындагы жана башка милдеттенмелер	56 981	57 012
Улуттук валютадагы жана башка милдеттенмелер:		
Кошуп эсептөөлөр жана келечекте алынуучу кирешелер	6 305	8 155
Төлөөгө каралган эсептер	7 409	2 590
Жыйынтыгында, улуттук валютадагы жана башка милдеттенмелер	13 714	10 745

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

20. Уставдык капитал

Төлөнгөн уставдык капитал «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндөгү» Мыйзамда 50 миллион сом өлчөмүндө аныкталган.

21. Пайыздык кирешелер

	2004	2003
	<i>миң сом</i>	<i>миң сом</i>
Четөлкө валютасында жүзөгө ашырылган операциялардан түшкөн пайыздык кирешелер:		
Банктарда жайгаштырылган депозиттер боюнча	148 846	137 922
Карыздык баалуу кагаздар боюнча	144 130	40 225
Агенттик функцияны аткарууга байланыштуу ЕБРР жана МАР кредиттери боюнча	5 846	4 008
Банктарда алтын түрүндө жайгаштырылган депозиттер боюнча	423	362
Улуттук валютада жүзөгө ашырылган операциялардан түшкөн пайыздык кирешелер:		
Мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча	297 071	370 411
Банктарга берилген кредиттер боюнча	3 254	8 133
Капиталдык ижара боюнча	328	10 129
Кайтарым РЕПО шартында сатылып алынган баалуу кагаздар боюнча	237	123
СВОП операциялар боюнча	90	132
Жыйынтыгында, пайыздык кирешелер	600 225	571 445

Банк-резиден эместерге депозиттерге жайгаштырылган суммалардын көбөйүүсү жана четөлкө валютасындагы карыздык баалуу кагаздардын жаңы түрлөрүн сатып алуу жайгаштыруунун ушул түрлөрү боюнча кирешелүүлүктүн артышына таасирин тийгизген. Пайыздык чендер боюнча салыштырмалуу маалыматтар активдерге тиешелүү түшүндүрмөлөрдө берилген (5,7,8-түшүндүрмөлөрдү караңыз).

Мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча пайыздык кирешелердин азаюусу өзгөрүлмөлүү пайыздык чендеги мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча пайыздык чендердин төмөндөшүнө байланыштуу болгон.

Банктарга 2004-жылда берилген кредиттер боюнча пайыздык кирешелерде банктарга берилген “овернайт” кредиттери боюнча 1 514 миң сом суммасындагы пайыздар, ошондой эле 1999-жылы АКБ “КыргызКрамдсбанкына” берилген кредит боюнча 1 740 миң сом суммасында алынган пайыздар камтылат ал эми, кредиттин негизги суммасы 1999-2001-жылдары ичинде төлөнгөн.

2004-жылы “Ак Банк” ААКсынын финансылык абалынын начарлоосунун натыйжасында бул банк тарабынан кийинчерээк сатып алуу укугу менен Улуттук банктан алынган имараттын финансылык ижарасы боюнча төлөөлөрү токтотулган. Бул финансылык ижара боюнча пайыздык кирешелердин азайышына таасирин тийгизген.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

22. Пайыздык чыгашалар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Четөлкө валютасында жүзөгө ашырылган операциялардан пайыздык чыгашалар:		
ЭВФтин кредиттери боюнча	43 871	43 319
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу ЕБРР жана МАР займдары боюнча	8 695	10 607
МАРдын "Төлөө жана банк системасын модернизациялоо" кредити боюнча	335	-
СВОП операциялары боюнча	3	6
Улуттук валютада жүзөгө ашырылган операциялардан пайыздык чыгашалар:		
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн депозиттери боюнча	41 103	13 970
РЕПО шарттарында сатылган баалуу кагаздар боюнча	10 225	14 335
Банктардын милдеттүү камдык талаптарды сакталгандыгы үчүн	8 434	5 908
Жүгүртүүгө чыгарылган карыздык баалуу кагаздар боюнча	689	231
Жыйынтыгында, пайыздык чыгашалар	113 355	88 376

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн депозиттери боюнча пайыздык чыгашалар 2003-жылдан тартып 2002-жылдын бештин айынын жыйырма үчүндөгү келишимге ылайык жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Улуттук банктын ортосундагы финансылык мамилелерди жөнгө салуу тууралуу 2002-жылдын кулжа айынын жыйырма бириндеги №D-3-2/659 Генералдык келишимдин чегинде депозиттер түзүлгөн валютага көзкарандысыз, улуттук валютада төлөнүп берилет.

23. Потенциалдуу чыгым тартуулардын жана баанын түшүүсүнүн ордун жабууга камдарды калыбына келтирүү

Төмөндө, кредит портфели боюнча потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга камдар боюнча жылыштар келтирилген:

	Банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар	Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	Банктарга улуттук валютада берилген кредиттер	Бардыгы болуп
	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом
2002-жылдын бештин айынын отуз бирине карата	189 093	317 050	124 856	630 999
Камдарды калыбына келтирүү	(17 338)	(18 660)	(1 725)	(37 723)
2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата	171 755	298 390	123 131	593 276
Камдарды калыбына келтирүү	(10 066)	(19 713)	(751)	(30 530)
2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата	161 689	278 677	122 380	562 746

2004 жана 2003-жылдардын бештин айынын отуз биринде бүткөн жылдар үчүн жана башка активдердин баасынын түшүүсүнө камдарда жана инвестицияларда өзгөрүүлөр болгон эмес.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

24. Четөлкө валютасында жүзөгө ашырылган операциялардан накта реализацияланган чыгым

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Накта валюталык позициянын өзгөрүүсүнөн терс реализацияланган курстук айырма	(15 440)	(9 829)
Конверсиондук операциялардан түшкөн пайда	24 169	26 126
Конверсиондук операциялардан чыгым	(57 274)	(15 019)
Жыйынтыгында, четөлкө валютасында жүзөгө ашырылган операциялардан накта реализацияланган (чыгым)/пайда	(48 545)	1 278

Дүйнөлүк валюта рыногунда 2004-жылы АКШ долларынын курсунун төмөндөө тенденциясы четөлкө валюталарынын курстук айрымаларынан келип чыккан реализацияланган чыгымдардын көбөйүүсүнө тасирин тийгизген.

25. Операциялык жана башка кирешелер жана чыгашалар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Операциялык жана башка кирешелер:		
Гросттук, депо тейлөөлөр үчүн төлөмдөр, өткөн отчеттук мезгилдердин кирешелери	4 445	1 174
SWIFT үчүн жабдууларды жана программалык камсыздоолорду сатып алууга кеткен сарптоолордун коммерциялык банктар тарабынан ордунун толтурулуп берилиши	3 663	398
Мамлекеттик “Улуттук автоматташтырылган клиринг Палатасы” ишканасын кайра өзгөртүп түзүүдөн кирешелер	1 044	-
Нумизматикалык монеталарды сатып өткөрүүдөн кирешелер	917	1 000
Гранттарды алуудан кирешелер	671	474
Менчикти ижарага берүү үчүн төлөмдөр	416	294
Четөлкө валютасындагы карыздык баалуу кагаздар менен операциялардан чыгымдарды минуска чыгаруудан кийинки кирешелер	188	31
Туунду компаниялардан дивиденддер түрүндө алынган кирешелер	115	1 900
Жыйынтыгында, операциялык жана башка кирешелер	11 459	5 271

Түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар отчетунда чагылдырылган 2004-жылдагы 2 017 миң сом суммасындагы **операциялык жана башка чыгашаларда** Улуттук банктын өз функцияларын аткаруусуна байланыштуу кеткен чыгашалар жана операциялык жана башка чыгашалар камтылат (2003-жылы: 1 800 миң сом).

26. Жүгүртүүгө чыгарылган банкнотторду жана монеталарды даярдатууга кеткен чыгашалар

Улуттук валютанын банкнотторун жана монеталарын даярдатуунун наркы башка сарптоолорду кошо алганда, алардын жүгүртүүгө чыгарылышына жараша кеткен чыгашаларга чегерилет.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

27. Персоналдарды күтүүгө кеткен чыгашалар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Эмгек акы	58 801	50 236
Кыргыз Республикасынын Социалдык фондуна чегерүүлөр	18 153	15 456
Ар кандай сыйакылар	13 060	10 973
Жыйынтыгында, персоналдарды күтүүгө кеткен чыгашалар	90 014	76 665

Персоналдарды күтүүгө кеткен чыгашалар кызматкерлерден кармалып калуучу 8 415 миң сом суммасындагы киреше салыгын камтыйт (2003-жылы 7 727 миң сом).

28. Административдик чыгашалар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Кадрларды окутуу	9 141	8 441
Байланыш кызматтары	7 954	7 660
Жарыялоолор жана жазылуулар	7 565	7 466
Кесиптик кызмат көрсөтүүлөр	5 249	5 266
Иш боюнча кыдырууларга кеткен чыгашалар	4 760	3 850
Эларалык конференцияларды, жолугушууларды ж.б. ишкердик иш-чараларын уюштурууга байланыштуу кеткен чыгашалар	2 908	3 722
Кеңсе товарлары жана офистик буюмдар	2 873	3 018
Жана башкалар	5 149	5 941
Жыйынтыгында, административдик чыгашалар	45 599	45 364

29. Негизги каражаттар боюнча чыгашалар

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Имараттар жана курулмалар	12 684	11 725
Компьютердик жабдуулар	8 627	5 539
Транспорт, эмерек жана офистик жабдуулар	6 753	6 213
Жыйынтыгында, негизги каражаттар боюнча чыгашалар	28 064	23 477

Негизги каражаттар боюнча чыгашаларда аларды күтүүгө, утурумдук ондоолорго, алар үчүн тиешелүү материалдарга жана запастык бөлүктөргө кеткен чыгашалар, ошондой эле коммуналдык чыгашалар жана транспорт үчүн күйүүчү-майлоочу материалдарга кеткен чыгашаларды камтылат.

30. Тобокелдиктерди тескөө

Улуттук банктын активдеринин жана мидеттменмелеринин түзүмү бордук банк катары анын мамлекеттик функцияларынын өзгөчөлүгү менен аныкталат. Улуттук банк, ички жоболор менен жөнгө салынган жана функци-

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

ясын Улуттук банк Башкармасы жүзөгө ашырган Тобокелдиктер боюнча комитет жана Аудитордук комитет тарабынан көзөмөлгө алынган тобокелдиктерди тескөөнү үзгүлтүксүз жүргүзүп келет. Банк Башкармасы, комитеттер жана алар менен байланыштуу Улуттук банктын кызматтары, акчакредит, инвестициялык жана валюта саясатына тиешелүү маселелерди карайт, операциялардын көлөмү боюнча чектөөлөрдү, ошондой эле Улуттук банктын контрагенттерине баа берүү боюнча талаптарды белгилейт.

Улуттук банк өз ишинин жүрүшүндө валюталык, операциялык, кредиттик, пайыздык тобокелдиктерди кошо алганда, ар кандай тобокелдиктерге дуушар болушу мүмкүн.

Операциялык тобокелдик – бул, операциялык иштин жүрүшүндө ички контролдуктун адекваттуу эместигинен улам келип чыгышы мүмкүн болгон чыгымдар тобокелдиги. Улуттук банктын Ички аудит бөлүмү тобокелдиктерге баа берүүнү жүргүзүп жана ички контролдук системасынын натыйжалуу иштеп туруусуна көз салып турат.

Кредиттик тобокелдик – бул, контрагенттердин каражаттарды толук көлөмүндө жана белгиленген мөөнөттө кайтарбай коюусу тобокелдиги. Инвестициялык комитет алардын ликвиддүүлүгүнө жана кредиттик аброюна баа берүү менен Улуттук банктын контрагенттерине туруктуу мониторингди жүзөгө ашырат.

Валюталык тобокелдик – активдерде жана милдеттенмелерде орун алган валюталардын курстарынын өзгөрүлүп туруусуна байланыштуу келип чыгат.

Пайыздык тобокелдик – бул, активдер жана милдеттенмелер боюнча пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө байланыштуу келип чыккан чыгымдар тобокелдиги. Активдер жана милдеттенмелер боюнча пайыздык чендер ушул финансылык отчетто аларга тиешелүү түшүндүрмөлөрдө чагылдырылган.

31. Географиялык анализдөөлөр

Төмөндө, Улуттук банктын контрагенттер боюнча активдерине жана милдеттенмелерине анализдөөлөр келтирилген:

Экономикалык кызматташуу жана өнүгүү уюмуна АКШны, Швейцарияны, Улуу Британияны, Японияны, Канаданы, Австралияны, Түркияны, Германияны, Бельгияны жана башка өнүккөн өлкөлөрдү кошо алганда, 30 мамлекет кирет. Эларалык финансы уюмдарына ЭВФ, Дүйнөлүк банк, ЕБРР, Ислам өнүгүү банкы кирет.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча өлкөлөрдүн тобу боюнча географиялык анализдөөлөр:

	Кыргыз Республикасы	ЭКӨУ өлкөлөрү	ЭКӨУга кирбеген өлкөлөр	Эларалык финансы уюмдары	Чыгымдардын ордун жабууга жана баанын түшүүсүнө камдар	Жыйынтыгында
	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом
Активдер						
Алтын жана башка баалуу металлдар	-	1 514 964	-	-	-	1 514 964
ЭВФке катталуу квотасы	-	-	-	5 740 328	-	5 740 328
<i>Четөлкө валютасындагы активдер:</i>						
Банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар	-	14 533 360	161 689	825 048	(161 689)	15 358 408
Карыздык баалуу кагаздар	-	6 420 689	-	-	-	6 420 689
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	2 218 474	-	-	-	(278 677)	1 939 797
Жана башка активдер	44 978	-	-	-	-	44 978
<i>Улуттук валютадагы активдер:</i>						
Мамлекеттик баалуу кагаздар	4 783 734	-	-	-	-	4 783 734
Банктарга кредиттер	162 380	-	-	-	(122 380)	40 000
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	206 816	-	-	-	-	206 816
Уюмдардын капиталына инвестициялар	15 000	-	449	-	(3 750)	11 699
Жана башка активдер	435 505	-	-	-	(34 815)	400 690
Жыйынтыгында, активдер	7 866 887	22 469 013	162 138	6 565 376	(601 311)	36 462 103
Милдеттенмелер						
Жүгүртүүдөгү банкноттор	11 425 060	-	-	-	-	11 425 060
ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздардын эсеби	-	-	-	5 725 654	-	5 725 654
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:</i>						
Эларалык финансы уюмдары	-	-	-	8 547 971	-	8 547 971
Банктар жана башка финансы мекемелери	22 165	-	-	25 474	-	47 639
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	-	1 888 074	-	450 222	-	2 338 296
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	5 187 450	-	-	-	-	5 187 450
Жана башка милдеттенмелер	-	-	55 516	1 465	-	56 981
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер:</i>						
Банктар жана башка финансы мекемелери	932 686	-	71	16 758	-	949 515
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	973 085	-	-	-	-	973 085
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	11 974	-	-	-	-	11 974
Жана башка милдеттенмелер	13 714	-	-	-	-	13 714
Жыйынтыгында, милдеттенмелер	18 566 134	1 888 074	55 587	14 767 544	-	35 277 339
Накта баланстык позиция	(10 699 247)	20 580 939	106 551	(8 202 168)	(601 311)	1 184 764

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата өлкөлөрдүн топтору боюнча географиялык анализдөөлөр:

	Кыргыз Республикасы	ЭКӨУ өлкөлөрү	ЭКӨУга кирбеген өлкөлөр	Эларалык финансы уюмдары	Чыгымдардын ордун жабууга жана баанын түшүүсүнө камдар	Жыйынтыгында
	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом
Активдер						
Алтын жана башка баалуу металлдар	-	1 532 139	-	-	-	1 532 139
ЭВФке катталуу квотасы	-	-	-	5 752 711	-	5 752 711
<i>Четөлкө валютасындагы активдер:</i>						
Банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар	-	8 499 048	171 755	452 361	(171 755)	8 951 409
Карыздык баалуу кагаздар	-	6 399 358	-	90 511	-	6 489 869
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	2 348 697	-	-	-	(298 390)	2 050 307
Жана башка активдер	47 742	-	-	-	-	47 742
<i>Улуттук валютадагы активдер:</i>						
Мамлекеттик баалуу кагаздар	4 838 485	-	-	-	-	4 838 485
Банктарга кредиттер	123 131	-	-	-	(123 131)	-
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	192 512	-	-	-	-	192 512
Уюмдардын капиталына инвестициялар	15 000	-	453	-	(3 750)	11 703
Жана башка активдер	389 644	-	-	-	(34 815)	354 829
Жыйынтыгында, активдер	7 955 211	16 430 545	172 208	6 295 583	(631 841)	30 221 706
Милдеттенмелер						
Жүгүртүүдөгү банкноттор	9 623 257	-	-	-	-	9 623 257
ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздардын эсеби	-	-	-	5 738 006	-	5 738 006
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:</i>						
Эларалык финансы уюмдары	-	-	-	8 856 960	-	8 856 960
Банктар жана башка финансы мекемелери	3 866	-	-	27 044	-	30 910
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	-	1 964 927	-	488 979	-	2 453 906
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	1 152 932	-	-	-	-	1 152 932
Жана башка милдеттенмелер	-	-	57 012	-	-	57 012
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер:</i>						
Банктар жана башка финансы мекемелери	595 361	-	-	19 389	-	614 750
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	431 732	-	-	-	-	431 732
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	95 855	-	-	-	-	95 855
Жана башка милдеттенмелер	10 745	-	-	-	-	10 745
Жыйынтыгында, милдеттенмелер	11 913 748	1 964 927	57 012	15 130 378	-	29 066 065
Накта баланстык позиция	(3 958 537)	14 465 618	115 196	(8 834 795)	(631 841)	1 155 641

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

32. Валюталардын түрлөрү боюнча анализдөөлөр
2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Улуттук
банктын валюталар боюнча позициясын төмөнкүлөр түзгөн:

	Кыргыз сому	АКШ доллары	АКУ	ЕВРО	Канада доллары	Жана башка валюталар	Алтын жана башка баалуу металлдар	Жыйын- тыгында
Активдер:								
Алтын жана башка баалуу металлдар	-	-	-	-	-	-	1 514 964	1 514 964
ЭВФке катталуу квотасы	-	-	5 740 328	-	-	-	-	5 740 328
<i>Четөлкө валютасындагы активдер:</i>								
Банктарга жана башка финансы мекемелерге талаптар	-	3 953 454	825 048	3 007 956	5 687 877	1 884 073	-	15 358 408
Карыздык баалуу кагаздар	-	1 854 512	-	1 917 316	338 976	2 309 885	-	6 420 689
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	-	1 939 797	-	-	-	-	-	1 939 797
Жана башка активдер	-	44 978	-	-	-	-	-	44 978
<i>Улуттук валютадагы активдер:</i>								
Мамлекеттик баалуу кагаздар	4 783 734	-	-	-	-	-	-	4 783 734
Банктарга кредиттер	40 000	-	-	-	-	-	-	40 000
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	206 816	-	-	-	-	-	-	206 816
Уюмдардын капиталына инвестициялар	11 250	-	-	-	-	449	-	11 699
Жана башка активдер	397 418	-	-	-	-	-	3 272	400 690
Жыйынтыгында, активдер	5 439 218	7 792 741	6 565 376	4 925 272	6 026 853	4 194 407	1 518 236	36 462 103
Милдеттенмелер:								
Жүгүртүүдөгү банкноттор	11 425 060	-	-	-	-	-	-	11 425 060
ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздардын эсеби*	5 725 654	-	-	-	-	-	-	5 725 654
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:</i>								
Эларалык финансы мекемелери	-	-	8 547 971	-	-	-	-	8 547 971
Банктар ж. б. финансы мекемелери	-	47 639	-	-	-	-	-	47 639
Агенттик функцияны аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	-	2 338 296	-	-	-	-	-	2 338 296
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	-	1 320 001	-	259 256	3 608 193	-	-	5 187 450
Жана башка милдеттенмелер	-	1 465	-	-	-	55 516	-	56 981
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер:</i>								
Банктар жана башка финансы мекемелери	949 515	-	-	-	-	-	-	949 515
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	973 085	-	-	-	-	-	-	973 085
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	11 974	-	-	-	-	-	-	11 974
Жана башка милдеттенмелер	13 714	-	-	-	-	-	-	13 714
Жыйынтыгында, милдеттенмелер	19 099 002	3 707 401	8 547 971	259 256	3 608 193	55 516	-	35 277 339
Накта баланстык позиция	(13 659 784)	4 085 340	(1 982 595)	4 666 016	2 418 660	4 138 891	1 518 236	1 184 764

* Кыргыз Республикасынын ЭВФке мүчө болушунун шарттарына ылайык, ЭВФтин пайдасына ушул милдеттенмелер ЭВФ тарабынан 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата белгиленген СПЗ (АКУ) курсу боюнча сом түрүндө берилген.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Улуттук банктын валюталар боюнча позициясын төмөнкүлөр түзгөн:

	Кыргыз сому	АКШ доллары	АКУ	ЕВРО	Швейцар. франк	Жана башка валюталар	Алтын жана башка баалуу металлдар	Жыйын- тыгында
Активдер:								
Алтын жана башка баалуу металлдар	-	-	-	-	-	-	1 532 139	1 532 139
ЭВФке катталуу квотасы	-	-	5 752 711	-	-	-	-	5 752 711
<i>Четөлкө валютасындагы активдер:</i>								
Банктарга жана башка финансы мекемелерге талаптар	-	5 551 940	453 785	1 515 601	551 033	879 050	-	8 951 409
Карыздык баалуу кагаздар	-	4 514 978	-	1 549 906	424 985	-	-	6 489 869
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	-	2 050 307	-	-	-	-	-	2 050 307
Жана башка активдер	-	47 742	-	-	-	-	-	47 742
<i>Улуттук валютадагы активдер:</i>								
Мамлекеттик баалуу кагаздар	4 838 485	-	-	-	-	-	-	4 838 485
Банктарга кредиттер	-	-	-	-	-	-	-	-
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	192 512	-	-	-	-	-	-	192 512
Уюмдардын капиталына инвестициялар	11 250	-	-	-	-	453	-	11 703
Жана башка активдер	354 829	-	-	-	-	-	-	354 829
Жыйынтыгында, активдер	5 397 076	12 164 967	6 206 496	3 065 507	976 018	879 503	1 532 139	30 221 706
Милдеттенмелер:								
Жүгүртүүдөгү банкноттор	9 623 257	-	-	-	-	-	-	9 623 257
ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздардын эсеби*	5 738 006	-	-	-	-	-	-	5 738 006
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:</i>								
Эларалык финансы мекемелери	-	-	8 856 960	-	-	-	-	8 856 960
Банктар жана башка финансы мекемелери	-	30 910	-	-	-	-	-	30 910
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	-	2 453 906	-	-	-	-	-	2 453 906
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	-	852 647	-	296 452	-	3 833	-	1 152 932
Жана башка милдеттенмелер	-	921	-	-	-	56 091	-	57 012
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер:</i>								
Банктар жана башка финансы мекемелери	614 750	-	-	-	-	-	-	614 750
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	431 732	-	-	-	-	-	-	431 732
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	95 855	-	-	-	-	-	-	95 855
Жана башка милдеттенмелер	10 745	-	-	-	-	-	-	10 745
Жыйынтыгында, милдеттенмелер	16 514 345	3 338 384	8 856 960	296 452	-	59 924	-	29 066 065
Накта баланстык позиция	(11 117 269)	8 826 583	(2 650 464)	2 769 055	976 018	819 579	1 532 139	1 155 641

* Кыргыз Республикасынын ЭВФке мүчө болушунун шарттарына ылайык, ЭВФтин пайдасына ушул милдеттенмелер ЭВФ тарабынан 2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата белгиленген СПЗ (АКУ) курсу боюнча сом түрүндө берилген.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

33. Төлөө мөөнөттөрү боюнча анализдөөлөр

Кайсы болбосун башка борбордук банк сыяктуу эле, Улуттук банк улуттук валютадагы активдерге жана милдеттенмелерге байланыштуу ликвидүүлүк проблемасына дуушар болбойт. Ошондой болсо да, ФОЭСтин “Банктардын жана ошондой эле финансы институттарынын финансылык отчетторунда маалыматтардын ачык көрсөтүлүшү” деп аталган 30-талабына ылайык, төмөндө бардык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү боюнча бөлүштүрүлүшүн чагылдырган таблица келтирилген.

2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата талап кылынганга жана төлөнгөнгө чейинки мөөнөттөр боюнча активдер жана милдеттенмелер:

	Талап боюнча төлөнүүчү 1 айга жетпеген	1 айдан 3 айга чейинки	3 айдан 12 айга чейинки	1 жылдан 5 жылга чейинки	5 жылдан ашкан моонотко	Мооноту белгилен- беген	Жыйын- тыгында
	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом
Активдер:							
Алтын жана башка баалуу металлдар	729 366	-	785 598	-	-	-	1 514 964
ЭВФке катталуу квотасы	-	-	-	-	-	5 740 328	5 740 328
<i>Четөлкө валютасындагы активдер:</i>							
Банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар	14 093 771	1 264 637	-	-	-	-	15 358 408
Карыздык баалуу кагаздар	4 735 170	872 257	-	813 262	-	-	6 420 689
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	9 986	-	116 073	559 458	1 254 280	-	1 939 797
Жана башка активдер	44 764	214	-	-	-	-	44 978
<i>Улуттук валютадагы активдер:</i>							
Мамлекеттик баалуу кагаздар	-	52 570	713 683	3 726 133	291 348	-	4 783 734
Банктарга кредиттер	40 000	-	-	-	-	-	40 000
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	-	-	-	-	-	206 816	206 816
Уюмдардын капиталына инвестициялар	-	-	-	11 250	-	449	11 699
Жана башка активдер	400 690	-	-	-	-	-	400 690
Жыйынтыгында, активдер	20 053 747	2 189 678	1 615 354	5 110 103	1 545 628	5 947 593	36 462 103
Милдеттенмелер:							
Жүгүртүүдөгү банкноттор	-	-	-	-	-	11 425 060	11 425 060
ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздардын эсеби	-	-	-	-	-	5 725 654	5 725 654
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:</i>							
Эларалык финансылык мекемелери	68 960	229 370	1 040 619	5 094 103	2 114 919	-	8 547 971
Банктар жана башка финансы мекемелери	47 639	-	-	-	-	-	47 639
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	473	-	147 540	734 005	1 456 278	-	2 338 296
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	5 187 450	-	-	-	-	-	5 187 450
Башка милдеттенмелер	56 981	-	-	-	-	-	56 981
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер:</i>							
Банктар жана башка финансы мекемелери	949 515	-	-	-	-	-	949 515
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	973 085	-	-	-	-	-	973 085
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	11 974	-	-	-	-	-	11 974
Жана башка милдеттенмелер	13 714	-	-	-	-	-	13 714
Жыйынтыгында, милдеттенмелер	7 309 791	229 370	1 188 159	5 828 108	3 571 197	17 150 714	35 277 339
Ликвидүүлүктүн накта ажырымы	12 743 956	1 960 308	427 195	(718 005)	(2 025 569)		
2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата ликвидүүлүктөгү чогуу алгандагы ажырым	12 743 956	14 704 264	15 131 459	14 413 454	12 387 885		

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата талап кылынганга жана төлөнгөңгө чейинки мөөнөттөр боюнча активдер жана милдеттенмелер:

	Талап боюнча	1 айдан	3 айдан	1 жылдан	5 жылдан	Мөөнөтү	Жыйын- тыгында
	төлөнүүчү 1 айга жетпеген	3 айга чейинки	12 айга чейинки	5 жылга чейинки	ашкан мөөнөткө	белгилен- беген	
	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом	миң сом
Активдер:							
Алтын жана башка баалуу металлдар	1 106 397	-	425 742	-	-	-	1 532 139
ЭВФке катталуу квотасы	-	-	-	-	-	5 752 711	5 752 711
<i>Четөлкө валютасындагы активдер:</i>							
Банктарга жана башка финансы мекемелерине талаптар	6 321 034	1 859 101	771 274	-	-	-	8 951 409
Карыздык баалуу кагаздар	662 708	1 326 769	3 389 936	1 110 456	-	-	6 489 869
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу кредиттер	13 187	-	11 085	438 825	1 587 230	-	2 050 307
Жана башка активдер	47 524	218	-	-	-	-	47 742
<i>Улуттук валютадагы активдер:</i>							
Мамлекеттик баалуу кагаздар	-	52 558	508 382	3 002 326	1 275 219	-	4 838 485
Банктарга кредиттер	-	-	-	-	-	-	-
Негизги каражаттар жана материалдык эмес активдер	-	-	-	-	-	192 512	192 512
Уюмдардын капиталына инвестициялар	-	-	-	11 250	-	453	11 703
Жана башка активдер	354 829	-	-	-	-	-	354 829
Жыйынтыгында, активдер	8 505 659	3 238 646	5 106 419	4 562 857	2 862 449	5 945 676	30 221 706
Милдеттенмелер:							
Жүгүртүүдөгү банкноттор	-	-	-	-	-	9 623 257	9 623 257
ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздардын эсеби	-	-	-	-	-	5 738 006	5 738 006
<i>Четөлкө валютасындагы милдеттенмелер:</i>							
Эларалык финансы мекемелери	-	1 613	1 242 096	4 589 116	3 024 135	-	8 856 960
Банктар жана башка финансы мекемелери	30 910	-	-	-	-	-	30 910
Агенттик функцияларды аткарууга байланыштуу алынган кредиттер	646	-	13 129	561 875	1 878 256	-	2 453 906
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	1 152 932	-	-	-	-	-	1 152 932
Башка милдеттенмелер	57 012	-	-	-	-	-	57 012
<i>Улуттук валютадагы милдеттенмелер:</i>							
Банктар жана башка финансы мекемелери	614 750	-	-	-	-	-	614 750
Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери	431 732	-	-	-	-	-	431 732
Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар	95 855	-	-	-	-	-	95 855
Жана башка милдеттенмелер	10 745	-	-	-	-	-	10 745
Жыйынтыгында, милдеттенмелер	2 394 582	1 613	1 255 225	5 150 991	4 902 391	15 361 263	29 066 065
Ликвиддүүлүктүн накта ажырымы	6 111 077	3 237 033	3 851 194	(588 134)	(2 039 942)		
2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата							
ликвиддүүлүктөгү чогуу алгандагы ажырым	6 111 077	9 348 110	13 199 304	12 611 170	10 571 228		

34. Шарттуу милдеттенмелер

Кредиттик мүнөздөгү милдеттенмелер. Кредиттик мүнөздөгү милдеттенмелерге кредиттерди, аккредитивдерди жана гарантияларды берүү боюнча милдеттенмелер кирет. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Улуттук банктын кредиттик мүнөздөгү шарттуу милдеттенмелери болгон эмес.

Күрөөгө коюлган активдер. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Улуттук банк четөлкө банктарында Кыргыз Республикасы-

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

нын Өкмөтү тарабынан гарантияланган кредит боюнча камсыздоо катары колдонулган 40 000 троян унциясы же 729 263 миң сом эквиваленттеги алтын түрүндөгү депозитке ээ (2003-жылы: 60 000 троян унциясы же 1 143 421 миң сом) (5 жана 7-түшүндүрмөлөрдү караңыз). 2004-жылы 20 000 троянунциясы же 840 000 АКШ доллары өлчөмүндөгү депозит күрөөдөн бошотулуп алынган.

Капиталдык сарптоолор боюнча милдеттенмелер. Капиталдык сарптоолор негизги каражаттарды, материалдык эмес активдерди алууга же куруу ишине жумшалган чыгашаларды түшүндүрөт. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Улуттук банктын капиталдык сарптоолор боюнча олуттуу милдеттенмелери болгон эмес.

35. Финансылык каражаттардын (инструменттердин) адилет наркы

Финансылык каражаттардын адилет наркын эсептөө жөнүндө төмөндө келтирилген маалыматтар ФОЭСтин “Финансылык каражаттар: маалыматтарды ачык көрсөтүү жана берүү” деп аталган 32 жана “Финансылык каражаттар: таануу жана баа берүү” деп аталган 39-талаптарына ылайык келет. Улуттук банктын финансылык каражаттарынын көпчүлүк бөлүгү үчүн учурда рыноктун жоктугуна байланыштуу алардын адилет наркын аныктоодо экономикалык шарттар жана конкреттүү каражатка байланыштуу тиешелүү тобокелдиктер эске алынган баа берүүлөрдү жүргүзүүгө туура келет. Колунда турган тигил же бул финансы каражаттарынын топтомун иш жүзүндө реализациялоодо Улуттук банк ала алган суммалар баалангандардан (баа берүүлөрдөн) бир азга гана айрымаланышы мүмкүн.

2004 жана 2003-жылдардын бештин отуз бирине карата абал боюнча Улуттук банк тарабынан финансы каражаттарынын ар бир түрүнүн (муну ишке ашыруу мүмкүн болгондор үчүн) адилет наркын эсептөөдө төмөнкүдөй ыкмалар жана жол берүүлөр пайдаланылган:

Банктарга жана башка финансы мекемелерине карата талаптар – бул, финансылык активдер үчүн баланстык нарк, алардын адилет наркын жетиштүү деңгээлде чагылдырып берет.

Сатуу үчүн колдо болгон четөлкө баалуу кагаздары - 2004 жана 2003-жылдардын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздар тиешелүүлүгүнө жараша, 6 420 689 миң сом жана 6 489 869 миң сом өлчөмүндөгү адилет наркы боюнча чагылдырылган, демек, сатуу үчүн колдо болгон баалуу кагаздардын адилет наркы биржалык же биржадан тышкаркы рынокто жүгүртүлгөн баалуу кагаздарга карата активдүү рыноктун шарттары үчүн аныкталган.

Кредиттер жана дебитордук карыздар - кредит портфелинин адилет наркы жана дебитордук карыздар айрым ссудалардын сапатына жана ссудалардын ар бир түрүнүн чегинде алар боюнча пайыздык чендердин деңгээли менен аныкталат. Кредиттер жана дебитордук карыздар боюнча потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга камдарга баа берүүлөр өзүнө кредиттөөнүн ар кандай түрүнө мүнөздүү болгон тобокелдиктерди анализдөөлөрдү камтыйт жана карыз алуучунун жана экономикадагы ошол учурдагы жагдайы, ар бир карыз алуучунун финансылык абалы, ошондой эле алынган гарантиялар сыяктуу факторлорго негизденет. Ошентип, кредиттер жана дебитордук карыздар боюнча потенциалдуу чыгым тартуулардын ордун жабууга кам кредиттик тобокелдиктин таасирин эске алган зарыл нарктык корректировкалоолордун суммаларын жетиштүү деңгээлде чагылдырат.

Банктардын жана башка финансы мекемелеринин алдында милдеттенмелер 2004 жана 2003-жылдардын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча кыска мөөнөттүү депозиттердин жана талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин, ошондой эле РЕПО шарттарындагы милдеттенмелердин тиешелүүлүгүнө жараша, 997 154 миң сом жана 645 660 миң сом жалпы суммасындагы баланстык наркы, алардын адилет наркына алгылыктуу баа берүүнү түшүндүрөт.

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эсептери - 2004 жана 2003-жылдардын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн утурумдук эсептеринин тиешелүүлүгүнө жараша, 6 160 534 миң сом жана 1 584 664 миң сом өлчөмүндөгү баланстык наркы алардын адилет наркына алгылыктуу баа берүүнү түшүндүрөт.

Жүгүртүүгө чыгарылган баалуу кагаздар - жүгүртүүгө чыгарылган карыздык баалуу кагаздар сыйлыктарды жана дисконтту амортизациялоо суммасына корректировкаланган сатуу наркы боюнча чагылдырылат, бул алардын адилет наркына ылайык келет.

Төмөндө, Борбордук банктын операцияларынын мүнөздүү өзгөчөлүктөргө ээ экендигинен жана/же ушул каражаттар боюнча рыноктун жетиштүү сыйымдуулугунун жоктугунан улам, алар боюнча адилет наркты аныктоо мүмкүн болбогон финансылык активдер жана финансылык милдеттенмелер болуп, уюмдардын капталына инвестициялар, мамлекеттик баалуу кагаздар, ЭВФке катталуу квотасы, ЭВФтин пайдасына баалуу кагаздар эсеби саналат.

36. Байланыштуу жактар менен операциялар

Ушул финансы отчетун түзүү максатында эгерде, тараптардын бири экинчисин контролго алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болсо же финансылык жана операциялык чечимдерди кабыл алуу учурунда ага олуттуу таасир көрсөтө алса, алар байланыштуу жактар болуп эсептелет. Байланыштуу жактардын өз ара мамилелерин кароодо алардын юридикалык формасына гана көңүл бурулбастан, өзара мамилелердин маңызы да эске алынат.

Улуттук банк Башкармасынын жана анын туунду компанияларынын атынан иш алып барган жетекчилик байланыштуу жактарга кирет. Отчеттук жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча Финансы компаниясы, Банктык окутуу Борбору, Республикалык инкоссациялоо Башкармалыгы Улуттук банктын туунду компаниялары болуп саналат (12-түшүндүрмөнү караңыз).

Финансылык отчетто камтылган жылдын акырына карата карыз жана байланыштуу жактар менен операциялар боюнча кирешелер/чыгашалар төмөндө келтирилген:

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Башка активдерде:		
Жетекчиликке берилген ссудалар боюнча жылдын акырына карата калдык	21	1 446
Башка операциялык кирешелерде:		
Туунду компаниялардан дивиденддер түрүндөгү кирешелер	115	1 900
Административдик чыгашаларда:		
Банктык окутуу Борборунда кадрларды окутууга кеткен чыгашалар	858	812

37. Акча каражаттары жана алардын эквиваленттери

	2004	2003
	миң сом	миң сом
Кассадагы четөлкө валютасы	44 765	47 524
Башка борбордук банктардагы корреспонденттик эсептер	2 286 140	3 754 186
Резидент эмес башка банктардагы корреспонденттик эсептер	6 845 734	1 806 929
ЭВФтин эсебиндеги каражаттар	821 380	452 361
Резидент эместердин четөлкө валютасындагы карыздык баалуу кагаздары (пайыздар кошуп эсептелинбеген)	6 446 964	6 479 917
Жыйынтыгында, акча каражаттары жана алардын эквиваленттери	16 444 983	12 540 917

Эскертүү: 144-беттен 172-бетке чейинки түшүндүрмөлөр финансылык отчеттун ажырагыс бөлүгүн түзөт.

Deloitte.

ООО "Делойт и Туш"
Пр. Манаса, 40
г. Бишкек, 720001
Кыргызская Республика

Тел.: +996 (312) 60 09 99
Факс: +996 (312) 60 09 90
www.deloitte.kg

Deloitte & Touche, LLC
Manas Ave., 40
Bishkek, 720001
Kyrgyz Republic

Tel: +996 (312) 60 09 99
Fax: +996 (312) 60 09 90
www.deloitte.kg

КӨЗКАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРЛОРДУН КОРУТУНДУСУ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасына

Биз, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын (мындан ары “Улуттук банк”) 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча сунуш кылынган бухгалтердик тендемине жана ошондой эле ушул датада бүткөн жыл үчүн түшкөн пайдалар жана кеткен чыгымдар жөнүндөгү, акча каражаттарынын жылышы жөнүндөгү жана капиталдын түзүмүндөгү өзгөрүүлөр тууралуу тиешелүү отчетторго аудитти жүргүздүк. Финансылык отчетту даярдоо жана анын тактыгы үчүн жоопкерчилик Улуттук банктын жетекчилигине жүктөлгөн. Жүргүзүлгөн аудиттин негизинде ушул финансылык отчет боюнча пикирди билдирүү биздин милдет.

Аудитти биз, аудиттин Эларалык стандарттарына ылайык жүргүздүк. Аудиттин ушул стандарттарына ылайык аудит, финансы отчетунда олуттуу бурмалоолор камтылбагандыгына жеткиликтүү ишенимде боло алгыдай пландаштырылат жана ишке ашырылат. Аудит ошондой эле, суммаларды документ жүзүндөгү тастыктоолордун жана финансылык отчетко карата түшүндүрмөлөрдүн негизинде иргеп текшерүүнү камтыйт. Биздин иш бухгалтердик эсепке алуунун колдонулуп жаткан принциптерине жана жетекчиликтин олуттуу жол берүүлөрүнө (ылайык келгендерине артыкчылык берүүлөрүнө), ошондой эле, финансылык отчет тууралуу жалпы түшүнүккө баа берүүдөн көрүнөт. Жүргүзгөн иш биз берген корутунду үчүн жетиштүү негиз боло алат деп эсептейбиз.

Биздин пикирибиз боюнча бардык олуттуу аспектилерде финансылык отчет, 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча Улуттук банктын финансылык абалын, ошондой эле ушул датада бүткөн жыл үчүн Улуттук банк Башкармасы тарабынан бекитилген эсепке алуу саясатына ылайык, анын ишинин натыйжаларын жана акча каражаттарынын жылышын так чагылдырат.

Deloitte & Touche

2005-жылдын чын куран айынын сегизи

Аудит • Налоги • Консалтинг • Корпоративные финансы.
Audit, Tax, Consulting, Financial Advisory.

© Deloitte & Touche, LLC. All rights reserved.

Member of
Deloitte Touche Tohmatsu

Аккредит чөйрөсүндө 2004-жылы болуп өткөн
негизги окуялардын тизмеги

Дата	Мазмуну
Үчтүн айынын он үчү	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында "2003-жыл үчүн акча-кредит саясатынын жыйынтыгы" темасында брифинг өткөн.
Үчтүн айынын он төртү	Эларалык валюта фондусунун аткаруу кеңеши тарабынан "Жакырчылыкты кыскартуу жана экономикалык өсүшкө түрткү берүү механизми жөнүндө" макулдашуунун алкагында Кыргыз Республикасынын экономикалык ишинин натыйжаларына тиешелүү төртүнчү баяндамасы бүткөрүлгөн.
Үчтүн айынын он төртү	Улуттук банктын, Банктарды кайра өзгөртүп түзүү жана карыздарды реструктуризациялоо боюнча Агенттиктин өкүлдөрүнүн иш боюнча жолугушуусу Улуттук банкта болуп өткөн жана анда ЕБРР-1 кредиттик линиясынын алкагында берилген кредиттердин кайтарымдуулугун камсыз кылуу боюнча маселелер талкууланган.
Үчтүн айынын он алтысы	"Кабар" маалымат агенттигинде "Банк тутумунун 2003-жылдагы ишинин жыйынтыгы" темасына пресс-конференция өткөрүлгөн.
Бирдин айынын тогузу	Бишкек шаарында "Терроризмди каржылоого жана кылмыштуу жол менен алынган кирешелердин "изин" жашырууга каршы күрөшүү маселелерине тиешелүү ЭВФтин иш ыкмалары жана тажрыйбасы" темасына семинар өткөрүлгөн.
Бирдин айынын он бири	Улуттук банк, коомчулуктун кеңири талкуулоосуна "Кыргыз Республикасында депозиттерди коргоо системасынын Концепциясын" сунуш кылган.
Бирдин айынын он жетиси	Бишкек шаарында кредиттик союздарда депозиттик операцияларды жүргүзүүнү киргизүү боюнча алгачкы долбоорду жүзөгө ашыруунун алдынала жыйынтыктары боюнча "тегерек стол" маеги өткөрүлгөн. Ал, "тегерек стол" Техникалык кызматташуунун Германия коомунун (ГТЦ) колдоосу алдында өткөрүлүп, анын ишине Улуттук банктын жана Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча Финансы компаниясынын өкүлдөрү катышышкан.
Бирдин айынын он сегизи	Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Экономикалык саясат боюнча Кеңештин отурумунда "Кыргыз Республикасынын банк секторун орто мөөнөттүк өнүктүрүүнүн негизги багыттары (программасы)" кабыл алынган.
Бирдин айынын жыйырма үчү	Улуттук банктын Төрагасы банктар кеңешинин отурумун өткөргөн, анын жүрүшүндө Кыргыз Республикасында накталай эмес төлөмдөр системасын киргизүү жана төлөмдөрдүн натыйжалуу өтүшүн камсыз

Дата	Мазмуну
	кылууга жөндөмдүү инфраструктураларды түзүү боюнча 2003-2005-жылдарга Мамлекеттик программаны жүзөгө ашыруунун жүрүшү жөнүндө маселе жана Кыргыз Республикасында депозиттерди коргоо системасынын концепциясынын долбоору кароого алынган.
Бирдин айынын жыйырма жетиси	Кыргыз Республикасы ЭВФтин маалыматтарды таркатуунун атайы Стандарттарына кошулган.
Жалган куран айынын үчү	"Кабар" маалымат агенттигинде "Микрофинансылык уюмдардын 2003-жылдагы өнүгүүсү" темасына пресс-конференция өткөрүлгөн.
Жалган куран айынын он бир-он экиси	Улуттук банктын Төрагасы Минск шаарында (Белорусь Республикасы) болуп өткөн ЕврАзЭСке катышуучу өлкөлөрдүн борбордук (улуттук) банктарынын жетекчилеринин Кеңешинин IX отурумунун ишине катышып келген.
Жалган куран айынын тогузу-ону	Дойче Бундесбанкынын борбордук банктар менен техникалык кызматташтык бөлүмүнүн начальниги Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында болуп, жолугушуунун жүрүшүндө жасалма акча жасоочулукка каршы күрөшүү, банктык көзөмөл жана эки өлкөнүн борбордук банктарынын ортосундагы кызматташтык чөйрөсүндө келишимдин долбоорун даярдоо жөнүндө маселелер кароого алынган.
Жалган куран айынын он алтысы	Дүйнөлүк банктын директорлор кеңеши тарабынан Кыргыз Республикасында төлөө жана банк системасын модернизациялоо Долбоорун колдоого 9 млн. АКШ доллары өлчөмүндө кредит жактырылган, ал учур талабына жооп берген төлөөлөрдүн бирдиктүү улуттук системасын өнүктүрүүгө багытталмакчы.
Жалган куран айынын жыйырма жетиси	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "Баалуу кагаздар менен иш алып баруу боюнча банктарга карата Талаптар" бекитилген.
Жалган куран айынын жыйырма үчү	"Кабар" маалымат агенттигинде "Кыргыз Республикасынын төлөө системасын реформалоо" темасына пресс-конференция өткөрүлгөн.
Жалган куран айынын отуз бири	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын токтому менен 2003-жыл үчүн Жылдык отчет бекитилген.
Чын куран айынын экиси	"Кабар" маалымат агенттигинде 2004-жылдын 1-кварталында акчакредит саясатын жүргүзүүнүн жыйынтыктары тууралуу пресс-конференция өткөрүлгөн.
Чын куран айынын экиси	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Эл өкүлдөр жыйынынын сессиясында Улуттук банктын Төрагасынын 2002-жыл үчүн отчету каралып, маалымат үчүн эске алынган.
Чын куран айынын сегизи	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, Реконструкциялоо жана өнүгүүнүн европа банкы, Эларалык валюта фонду жана Дүйнөлүк банк менен биргелешип "Кыргыз Республикасында депозиттерди коргоо системасы" темасында "тегерек стөл" өткөргөн.

Дата	Мазмуну
Чын куран айынын тогузу	Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын токтому менен 2004-жылга экономикалык саясаттардын негизги багыттары жөнүндөгү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын биргелешкен Билдирүүсү кабыл алынган.
Чын куран айынын жыйырма сегизи	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан банктык идентификациялык коддордун жана банктык эсептерди нумерациялоонун жаңы стандарттарына өтүү концепциясы жактырылган.
Бугу айынын төртү	Эларалык валюта фондунун миссиясынын жетекчисинин, Улуттук банктын Төрагасынын жана Кыргыз Республикасынын Финансы министринин катышуусунда ЭВФтин миссиясынын ишинин жыйынтыгы боюнча пресс-конференция өткөрүлгөн.
Бугу айынын жетиси	"Кабар" маалымат агенттигинде 2004-жылдын төрт айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыктарына арналган пресс-конференция Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда өткөрүлгөн.
Бугу айынын ону	Улуттук банктын Төрагасы "Замана" студиясынын (КТР) түз эфиринде Кыргыз Республикасынын улуттук валютасынын жүгүртүүгө чыгарылышынын 11 жылдыгына жана Банк кызматкерлеринин күнүнө карата сөз сүйлөгөн.
Бугу айынын он тогузу	Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2004-жылдын бугу айынын отуз биринен тартып жетинин айынын үчүнө чейинки мезгил аралыгында "Милдеттүү камдык талаптарды (МКТ) эсептөө үчүн колдонулган доллардын алмашуу курсу тууралуу" токтом кабыл алынган, ага ылайык МКТны эсептөө үчүн сомдун катталган алмашуу курсунун мааниси 1 АКШ доллары үчүн 42,5 сом өлчөмүндө белгиленген.
Бугу айынын жыйырма беши	Улуттук банкта "Кылмыштуу жол менен алынган кирешелердин "изин" жашырууга жана терроризмди каржылоого каршы күрөшүү" темасында брифинг өткөрүлгөн.
Кулжа айынын төртү	"Кабар" маалымат агенттигинде 2004-жылдын беш айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгы боюнча пресс-конференция Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда өткөрүлгөн.
Кулжа айынын тогузу	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасында 2004-жылдын 1-кварталына акчакредит саясаты жөнүндөгү отчету каралып, маалымат үчүн эске алынган.
Кулжа айынын тогузу - он бири	Улуттук банк, Эларалык эсептешүүлөр банкы жана Азия өнүгүү банкы менен бирдикте Закавказье, Борбордук Азия жана Россия Федерациясы мамлекеттеринин банктык көзөмөл боюнча Базель комитетинин Регионалдык тобуна мүчө болгон өлкөлөрдүн борбордук банктары үчүн "Кредиттик тобокелдикти тескөө" темасында эларалык семинар өткөргөн.

Дата	Мазмуну
Кулжа айынын он экиси	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Эл өкүлдөр жыйынын бюджет жана экономикалык саясат боюнча Комитетинин демилгеси менен Жалалабат областтык мамлекеттик администрациянын жана Жалалабат мамлекеттик университетинин жардамы алдында Жалалабат шаарында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан "Кредиттөөдөгү актуалдуу маселелер" темасында "тегерек стел" өткөрүлгөн.
Кулжа айынын он төртү	Кыргыз Республикасынын Президенти Улуттук банктын эмгек жамааты менен иш боюнча кеңешме өткөргөн.
Кулжа айынын жыйырма үчү	ЭВФтин директорлор кеңеши Жакырчылыктын деңгээлин кыскартуу жана Кыргыз Республикасында туруктуу экономикалык өсүшкө көмөктөшүү Программасы боюнча бешинчи баяндаманы бекиткен.
Кулжа айынын жыйырма тогузу - отузу	Евразия экономикалык шериктештигине (ЕврАзЭС) катышуучу мамлекеттердин борбордук (улуттук) банктарынын жетекчилеринин X отуруму Бишкек шаарында өткөн.
Теке айынын бири - экиси	Бишкек шаарында, Реконструкциялоонун жана өнүгүүнүн европа банкы жана Швейцариянын экономика боюнча мамлекеттик комитети менен бирдикте уюштурулган "Банк тутумуна ишенимди арттыруу боюнча чаралар" темасында эларалык конференция болуп өткөн.
Теке айынын тогузу	"Кабар" маалымат агенттигинде Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Төрагасы 2004-жылдын жарым жылдыгы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгына арналган персс-конференция өткөргөн.
Теке айынын он беш - он алтысы	Улуттук банктын Төрагасы Чолпоната шаарында өткөн IV Инвестициялык саммиттин ишине катышып келген.
Теке айынын жыйырма алтысы	Улуттук банкта, Кыргыз Республикасынын аймагында 2004-жылдын баш оона айынын экисинен тартып дизайны өзгөртүлгөн 200 сом наркындагы банкноттун жүгүртүүгө чыгарылышына арналган брифинг өткөн.
Баш оона айынын төртү	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "Улуттук банктын акчакредиттик жөнгө салуу боюнча комитети жөнүндөгү" Жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.
Баш оона айынын беш	Банк ишин жөнгө салуу, банк тутумунун абалы жана өнүгүшүнө тиешелүү маалыматтарды алмашуу маселелери боюнча өзара иш алып баруу максатында Улуттук банк менен Россия банкынын ортосунда кызматташуу жөнүндө макулдашууга кол коюлган.
Баш оона айынын тогузу	"Кабар" маалымат агенттигинде Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда 2004-жылдын жети айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгына арналган пресс-конференция болуп өткөн.

Дата	Мазмуну
Баш оона айынын он үчү - жыйырма беш	ЭВФ менен макулдашуулар Статьясынын IV статьясы боюнча консультациялардын алкагында ЭВФтин Жакынкы Чыгыш жана Борбордук Азия өлкөлөрү боюнча Департаментинин миссиясы Кыргыз Республикасында болгон. ЭВФ менен жүргүзүлгөн консультациялардын чегинде Кыргыз Республикасына ЭВФтин аткаруучу директору келген.
Баш оона айынын жыйырма жетиси	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасында 2004-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн акчакредит саясаты жөнүндөгү отчет каралып, маалымат үчүн эске алынган.
Баш оона айынын жыйырма жетиси	Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "Милдеттүү камдар жөнүндө" Жобонун жаңы редакциясы бекитилген. Жобо, акчакредит саясатынын каражаты (инструменти) катары жана банктар аралык кредит рыногун өнүктүрүү үчүн милдеттүү камдык талаптардын натыйжалуулугун арттыруу максатында кабыл алынган.
Аяк оона айынын он төртү	"Кабар" маалымат агенттигинде Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда 2004-жылдын сегиз айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгына арналган пресс-конференция өткөн.
Аяк оона айынын он беш	Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "Кредиттөөдөгү чектөөлөр тууралуу" Нускоонун жаңы редакциясы бекитилген.
Аяк оона айынын жыйырма экиси	Улуттук банк Башкармасы "Милеттүү камдык талаптарды эсептөө үчүн колдонулган доллардын алмашуу курсу тууралуу" токтомду кабыл алган, ага ылайык 2004-жылдан тогуздун айынын төртүнөн 2005-жылдын бугу айынын жыйырма тогузуна чейинки мезгил аралыгына милдеттүү камдык талаптарды эсептөө үчүн АКШ долларынын катталган курсунун мааниси 1 АКШ доллары үчүн 43,0 сом өлчөмүндө белгиленген.
Аяк оона айынын жыйырма сегизи	"Центерра Голд Инк" компаниясындагы кыргыз тарабына тиешелүү 7,5 млн. жөнөкөй акцияны сатуудан алынган 106,6 млн. канада доллары Улуттук банктын корреспонденттик эсебине келип түшкөн. Бул каражаттар Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Улуттук банк-тагы эсебинде жайгаштырылган.
Тогуздун айынын он үчү	"Кабар" маалымат агенттигинде Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда 2004-жылдын тогуз айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгына арналган пресс-конференция болуп өткөн.
Тогуздун айынын он алтысы	Жалпыга маалымдоо каражаттарын маалыматтар менен камсыз кылуу программасынын алкагында Улуттук банктын Нарын областтык Башкармалыгында Ысыккөл жана Нарын областтарынын журналисттери үчүн "Өлкөнүн борбордук банкы катары Улуттук банктын ролу жана функциялары" темасына семинар өткөрүлгөн.

Дата	Мазмуну
Тогуздун айынын жыйырма үчү	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан "Коммерциялык банктардын эсептик саясатына карата талаптар жөнүндө" Жобо бекитилген.
Тогуздун айынын жыйырма жетиси - жыйырма сегизи	Бишкек шаарында глобалдаштыруу шарттарында тышкы карызды тескөө маселелерине арналган семинар болуп өткөн. Семинар, Бириккен Улуттар Уюмунун Азия жана Тынч океан региондорундагы өлкөлөрдө экономикалык жана социалдык маселелер боюнча иш алып барган Комитеттин жана Түштүк Корея Өкмөтүнүн көмөктөшүүсү алдында өткөрүлгөн.
Тогуздун айынын отузү	Жалпыга маалымдоо каражаттарын маалыматтар менен камсыз кылуу программасынын алкагында Улуттук банктын Жалалабат областтык Башкармалыгында Жалалабат жана Талас областтарынын журналисттери үчүн "Өлкөнүн борбордук банкы катары Улуттук банктын ролу жана функциялары" темасына семинар өткөрүлгөн.
Жетинин айынын бири	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Эл өкүлдөр жыйынынын депутаттары Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2003-жыл үчүн отчетун маалымат иретинде кабыл алышкан.
Жетипнин айынын тогузу	Улуттук банкта Азия өнүгүү банкынын миссиясы менен жолугушуу болуп, анын жүрүшүндө АӨБнын "Айылдык финансы институттары" долбоорунун жана 2005-жылга пландаштырылган "Финансы секторун өнүктүрүү - 2" программасын жүзөгө ашыруунун жүрүшү талкууланган.
Жетинин айынын он экиси	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы Нарын шаарында "Кыргыз Республикасында микрокредиттөөнү өнүктүрүү маселелери" темасында "тегерек стөл" өткөрүп, анын ишине микрофинансылык уюмдардын, кредиттик союздардын, коммерциялык банктардын филиалдарынын, Кыргыз Республикасынын аймагында микрокредиттөөнү өнүктүрүү боюнча ишти жүзөгө ашырып жатышкан эларалык уюмдардын өкүлдөрү катышышкан.
Жетинин айынын он алтысы	"Кабар" маалымат агенттигинде Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда 2004-жылдын он айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгына арналган пресс-конференция болуп өткөн.
Жетинин айынын он алтысы	Улуттук банктын жетекчилигинин Дүйнөлүк банктын өкүлдөрү менен жолугушуусу болуп өткөн. Жолугушууда Дүйнөлүк банктын "Төлөө жана банк тутумун модернизациялоо" долбоорун жүзөгө ашыруу, ошондой эле Кыргыз айылчарба Финансы Корпорациясын жана республиканын бүтүндөй банк тутумун андан ары өнүктүрүү маселелери талкууланган.
Жетинин айынын он сегизи	Улуттук банктын жетекчилигинин жана Кыргыз Республикасында кредиттик союздарды өнүктүрүү жана колдоо боюнча Финансы компаниясынын Генералдык директорунун Азия өнүгүү банкынын мис-

Дата	Мазмуну
	сиясы менен жолугушуусу болуп, анда АӨБнын "Айылдык финансы институттары" долбоорун андан ары жүзөгө ашыруу маселелери жана 2005-жылга пландаштырылып жаткан "Финансылык ортомчулук жана ресурстарды мобилизациялоо-2" долбоорун жүзөгө ашыруунун мүмкүнчүлүктөрү талкууланган.
Жетинин айынын он тогузу	ЭВФтин аткаруучу директорлорунун Кеңеши Кыргыз Республикасы менен IV статья боюнча консультациялары аяктаган.
Жетинин айынын жыйырма беши	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы 2004-жылдын тогуз айы үчүн акчакредит саясаты жөнүндөгү отчетту карап, ал маалымат үчүн эске алынган.
Бештин айынын үчү	Улуттук банкта, банктын жетекчилигинин "Меркюри" АКБсынын кредиторлор комитетинин мүчөлөрү менен жолугушуусу болгон. Жолугушуунун жүрүшүндө "Меркюри" АКБсынын аманатчылары болгон жеке адамдардын алдындагы милдеттенмелерди төлөп берүү жагдайы жана аманаттарды кайтаруу проблемаларын чечүү жагында өзара иш алып баруу маселелери талкууланган.
Бештин айынын тогузу	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мыйзам чыгаруу жыйыны Кыргыз Республикасынын "Терроризмди каржылоого жана кылмыштуу жол менен алынган кирешелердин "изин" жашырууга каршы күрөшүү жөнүндө" Мыйзамынын долбоорун биринчи окулушта кабыл алган. Ошондой эле, "Кыргыз Республикасынын "Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндөгү" Мыйзамына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө" Мыйзам долбоору биринчи окулушта кабыл алынган.
Бештин айынын ону	"Кабар" маалымат агенттигинде Улуттук банктын Төрагасынын катышуусунда 2004-жылдын он бир айы үчүн акчакредит саясатынын жыйынтыгына арналган пресс-конференция өткөрүлгөн.
Бештин айынын жетиси - он сегизи	Жакырчылыкты кыскартуу жана Кыргыз Республикасында туруктуу экономикалык өсүшкө түрткү берүү (PRGF) боюнча 2004-жылдын аяк оона айында аяктаган үч жылдык Программанын акыркы баяндамасын даярдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Эларалык валюта фондусу менен 2005-2007-жылдарга кызматташуусунун жаңы программасын талкуулоо максатын көздөгөн ЭВФтин миссиясы Бишкек шаарында болгон. Миссиянын ишинин жыйынтыгы боюнча анын жетекчисинин, Улуттук банктын Төрагасынын жана Кыргыз Республикасынын Финансы министринин катышуусунда пресс-конференция өткөн.
Бештин айынын он беши	<p>Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан төмөндөгү токтомдор бекитилген.</p> <ul style="list-style-type: none"> • "Улуттук банктын 2004-жыл үчүн жылдык отчетунун түзүмү жана аны иштеп чыгуу боюнча Программа жөнүндө" • "Камдык талаптарды сактагандык үчүн компенсациянын чени"

Дата	Мазмуну
	жөнүндө", анда камдык талаптарды сактагандык үчүн бардык банктарга бирдей, иштеп турган коммерциялык банктардын айдын баш жагына карата депозиттери боюнча орточо алынган пайыздык чендер өлчөмүндө компенсациялар бирдиктүү белгиленген. Токтом 2005-жылдын үчтүн айынын онунда күчүнө кирген.
Бештин айынын он беши	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мыйзам чыгаруу жыйыны "Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө" Мыйзамды кабыл алган. Өзгөртүүлөр "Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндөгү" жана "Аудитордук иш тууралуу" Мыйзамдарына да киргизилген.
Бештин тайынын жыйырма төртү	Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "Улуттук банктын "овернайт" кредити жөнүндөгү" Жобо бекитилген.
Бештин айынын жыйырма жетиси	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2005-жылга акчакредит саясаты жөнүндөгү билдирүүсү" жактырылган.
Бештин айынын жыйырма жетиси	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын токтому менен "2005-жылга акчакредит саясатынын негизги багыттары" жактырылган.
Бештин айынын жыйырма сегизи	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында брифинг өткөрүлүп, анда "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2005-жылга акчакредит саясаты жөнүндөгү билдирүүсү" коомчулукка маалымдалган.
Бештин айынын жыйырма тогузу	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы "ЕБРР-1 кредиттик линиясынын кредиттик каражаттарын кайтаруу боюнча иш-чаралардын планынын жүзөгө ашырылышынын жүрүшү жөнүндө" отчетту уккан.
Бештин айынын жыйырма тогузу	Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы "Кыргыз Республикасынын банктарында тобокелдиктерди тескөө боюнча мини-малдуу талаптар жөнүндөгү" Жобо кароого алынган жана бекитилген.

Статистикалык маалыматтар (таблицаалар жана графиктер)

№	Таблицаалардын аталыштары
1-таблица	Макроэкономикалык көрсөткүчтөр
2-таблица	ИДПнын кошумча нарк боюнча түзүмү
3-таблица	Капиталдык салымдардын каржылоо булактары боюнча түзүмү
4-таблица	Акча топтомдору
5-таблица	Тышкы экономикалык көрсөткүчтөр
6-таблица	Акчакредит саясатынын каражаттары (инструменттери)
7-таблица	Улуттук валютадагы депозиттер боюнча пайыздык чендер
8-таблица	Четөлкө валютасындагы депозиттер боюнча пайыздык чендер
9-таблица	Коммерциялык банктардын улуттук валютадагы кредиттери боюнча пайыздык чендери
10-таблица	Коммерциялык банктардын четөлкө валютасындагы кредиттери боюнча пайыздык чендери
11-таблица	Банктар аралык кредиттер боюнча пайыздык чендердин жылдык орточо деңгээли
12-таблица	Кыргыз Республикасынын төлөө теңдеми
13-таблица	Кыргыз Республикасынын тышкы карызы
14-таблица	Эларалык стандарттык товардык классификациянын бөлүктөрү боюнча экспорттун түзүмү
15-таблица	Эларалык стандарттык товардык классификациянын бөлүктөрү боюнча импорттун түзүмү
16-таблица	Коммерциялык банктардын жана “Эсептешүү-сактык компаниясы” ААКсынын уставдык капиталы тууралуу маалыматтар
17-таблица	Коммерциялык банктардын жана “Эсептешүү-сактык компаниясы” ААКсынын башкы мекемелери жана филиалдары жөнүндө 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата абал боюнча маалыматтар
18-таблица	Коммерциялык банктардын кассалык жүгүртүүлөрүнүн түзүмү жана 2004-жылда акча кайтарымдуулугу
19-таблица	Төлөмдөрдүн көлөмү жана саны

№	Графиктердин аталышы
1-график	Реалдуу ички дүң продукттун өсүш арымы
2-график	Керектөө бааларынын, өндүрүүчүлөрдүн бааларынын өсүш арымдары
3-график	Акча топтомдору
4-график	Депозиттер
5-график	Пайыздык чендер
6-график	КМШ өлкөлөрүнүн жана алыскы чет мамлекеттердин тышкы соодадагы үлүшү
7-график	Тышкы сооданын географиялык түзүмү
8-график	Номиналдуу жана реалдуу эффективдүү алмашуу курстарынын индекстери

1-таблица. Макроэкономикалык көрсөткүчтөр

	Өлчөө бирдиги	2000	2001	2002	2003	2004
Реалдуу сектор¹						
Номиналдык ИДП	млн. сом	65 357,9	73 883,3	75 366,7	83 871,6	94078,4 *
Реалдуу ИДПнын өсүш арымы	пайыздар	5,4	5,3	0,0	7,0	7,1 *
Өнөржай өндүрүшүнүн көлөмүнүн өсүш арымы	пайыздар	6,0	5,4	-10,9	17,0	3,7 *
Айылчарбасынын дүң продукциясынын көлөмүнүн өсүш арымы	пайыздар	2,6	7,3	3,1	3,2	4,1 *
Чекене товар жүгүртүү	млн. сом	28 924,7	32 426,6	35 126,1	40 205,4	47 484,4
Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөр	млн. сом	6 182,7	7 466,3	8 769,3	10 980,5	14 100,7
Керектөө баалары (өткөн жылдын бештин айына карата)	пайыздар	9,6	3,7	2,3	5,6	2,8
- азыктүлүк товарлары		10,2	0,1	2,0	5,2	2,2
- азыктүлүктөн башка товарлар		7,5	1,4	0,9	1,9	3,2
- кызмат көрсөтүүлөр		16,2	21,7	4,0	18,5	2,5
Өдүрүүчүлөрдүн баалары (өткөн жылдын бештин айына карата)	пайыздар	20,6	3,3	7,6	11,4	4,4
Жумушсуздук деңгээли	пайыздар	3,0	3,2	3,1	2,9	2,9
Орточо номиналдык эмгек акы	сом	1 227,0	1 455,1	1 617,6	1 920,4	2 202,9
Эсептелинген минималдуу керектөө бюджети	сом	1 205,3	1 316,5	1 404,8	1 540,4	1 725,9
Финансы сектору²						
Улуттук банктын эсептик чени	пайыздар	38,3	8,0	4,4	4,0	4,0
Мамлекеттик казына векселдеринин рыногу (аукциондун датасы боюнча бир мезгилдин акырына карата кирешелүүлүк) жүгүртүү мөөнөттөрү:	пайыздар					
- 3 ай		44,8	12,4	7,0	3,8	4,0
- 6 ай		44,2	14,6	10,3	6,9	4,8
- 12 ай		51,5	16,6	12,4	9,1	8,2
Банктар аралык рынок						
Улуттук валютадагы кредиттер:						
- көлөмү (бир мезгил ичинде)	млн. сом	2 135,0	1 220,0	412,1	295,4	674,1
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	32,1	11,9	7,8	5,8	4,0
Четөлкө валютасындагы кредиттер:						
- көлөмү (бир мезгил ичинде)	млн. сом	24 840,7	43 655,1	259,5	251,6	331,9
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	5,5	1,4	8,0	6,1	4,5
РЕПО операциялары:						
- жүгүртүү көлөмү	млн. сом	1 656,7	2 021,5	1 329,1	1 466,4	3 191,2
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	29,4	5,3	4,9	3,5	4,5
Валюта операциялары	АКШ миң долл.	79 340,4	67 751,0	89 984,8	122 449,9	133 268,2
Депозиттер жана кредиттер рыногу						
Улуттук валютадагы кредиттер:						
- көлөмү (бир мезгил ичинде)	млн. сом	714,0	1 170,3	1 385,6	2 003,9	2 559,2
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	50,1	28,0	24,8	23,0	24,3
Четөлкө валютасындагы кредиттер:						
- көлөмү (бир мезгил ичинде)	млн. сом	1 534,3	1 527,7	2 030,2	2 913,7	5 864,2
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	31,4	19,5	18,3	19,3	16,2
Улуттук валютадагы депозиттер:						
- көлөмү (бир мезгил ичинде)	млн. сом	3 191,4	2 418,7	2 502,9	3 601,8	5 902,1
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	10,6	7,7	2,8	2,1	1,5
Четөлкө валютасындагы депозиттер:						
- көлөмү (бир мезгил ичинде)	млн. сом	4 571,9	7 368,5	11 501,8	28 875,4	95 710,1
- пайыздык чен (бир мезгилдин акырына карата)	пайыздар	1,7	1,5	0,5	0,4	0,2

1-таблицанын уландысы

	Өлчөө бирдиги	2000	2001	2002	2003	2004
Мамлекеттик бюджет ³						
Кирешелер	<i>млн. сом</i>	10 029,1	12 539,7	14 392,1	16 214,5	18 335,9
анын ичинде салыктардын үлүшү	<i>пайыздар</i>	76,5	73,3	72,8	73,5	76,3
Чыгашалар	<i>млн. сом</i>	11 308,2	12 255,7	15 190,2	16 895,9	18 841,7
Тартыштык (-)/профицит (+)	<i>млн. сом</i>	-1 279,1	284,0	-798,1	-681,4	-505,8
	<i>ИДПга карата пайыздарда</i>	-2,0	0,4	-1,1	-0,8	-0,5
Тышкы экономикалык сектор						
Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр экспорту	<i>ИДПга карата пайыздарда</i>	41,9	36,6	39,7	38,8	42,8
Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр импорту	<i>ИДПга карата пайыздарда</i>	48,0	36,9	44,7	45,5	51,9
Күндөлүк операциялар эсеби (трансферттерди кошкондо)	<i>ИДПга карата пайыздарда</i>	-5,8	-1,2	0,0	0,0	-0,1
Эларалык камдар	<i>товарлар ж-а кызмат көрсөтүүлөр импорт айларында</i>	4,9	6,3	5,6	5,9	5,7

* Алдынала алынган маалыматтар.

¹ Кыргыз Республикасынын УСКнын маалыматтары боюнча.

² Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын маалыматтары боюнча.

³ Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин маалыматтары боюнча.

2-таблица. ИДПнын кошумча нарк боюнча түзүмү*

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Айылчарбасы, мергенчилик жана токой чарбасы	34,2	34,5	34,4	33,6	32,9
Тоокендерин казып алуу өнөржайы	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7
Кайра иштетүү өнөржайы	18,1	17,6	13,0	13,3	12,2
Электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	6,4	4,9	4,4	3,6	3,1
Курулуш	4,2	3,8	3,4	2,9	3,0
Соода; автомобилдерди, турмуш-тиричилик буюмдарын жана жеке керектөө предметерин оңдоо	12,1	12,2	14,3	15,2	16,6
Транспорт жана байланыш	3,7	4,2	5,1	5,4	6,4
Жана башкалар	20,8	22,2	24,9	25,6	25,1
Бардыгы болуп	100	100	100	100	100

* УСКнын маалыматтары боюнча.

¹ Алдынала маалыматтар боюнча.

3-таблица. Капиталдык салымдардын каржылоо булактары боюнча түзүмү*

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Бардыгы болуп:	100	100	100	100	100
Ичтен инвестициялоо	38,1	57,8	71,3	65,1	71,6
анын ичинде:					
Республикалык бюджеттин эсебинен каржылануучу анын ичинен өзгөчө кырдаалдарга каралган каражаттар	7,5	7,0	7,9	7,8	6,4
Жергиликтүү бюджеттен	1,3	1,3	1,6	1,7	2,1
Ишканалардын жана уюмдардын каражаттары	1,1	0,9	1,4	2,4	2,4
Калктын жана башкалардын каражаттары	20,5	29,1	46,6	37,7	34,4
Сырттан инвестициялоо	61,9	42,2	28,7	34,9	28,4
анын ичинен:					
Четөлкө гранттарынын жана гуманитардык жардамдардын эсебинен	1,4	0,5	3,6	4,5	4,9
Четөлкө кредитинен	47,7	34,4	19,7	21,5	19,3
Тике четөлкө инвестициялардын эсебинен	12,9	7,4	5,4	8,9	4,2

* УСКнын маалыматтары боюнча.

¹ Алдынала маалыматтар боюнча.

4-таблица. Акча топтомдору (бир мезгилдин акырына карата)

(млн. сом)

	2000	2001	2002	2003	2004
Акча базасы ¹	4 541,3	5 358,5	7 658,4	10 075,3	12 379,9
Жүгүртүүдөгү акчалар	4 312,0	5 174,6	7 058,0	9 623,3	11 425,1
Банктардан тышкаркы акчалар (M0)	4 114,5	5 020,0	6 872,6	9 315,1	11 124,0
Акча топтому (M1)	4 618,6	5 560,0	7 784,6	10 515,7	12 891,6
Акча массасы (M2)	5 287,6	6 189,0	8 304,1	11 086,3	13 568,5
Акча топтому (M2X)	7 367,5	8 201,8	10 995,6	14 676,4	19 379,3
M2 мультипликатору	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1
M2X мультипликатору	1,6	1,5	1,4	1,5	1,6
M1 жүгүртүү тездиги	14,2	13,3	9,6	7,9	7,3
M2 жүгүртүү тездиги	12,4	11,9	9,0	7,5	6,9
M2X жүгүртүү тездиги	8,9	9,0	6,8	5,7	4,9
Банктардан тышкаркы акчалар/Депозиттер	1,3	1,6	1,7	1,7	1,3
Депозиттер/акча массасы (M2)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

¹ 2001-жылдын жетинин айынан биринен тартып акча базасына коммерциялык банктардын Улуттук банктагы четөлкө валютасындагы депозиттери кирет.

Маалымат үчүн: M0 – банктардан тышкаркы акчалар, M1 = M0 + талап боюнча депозиттер,

M2 = M1 + улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер,

M2X = M2 + четөлкө валютасындагы депозиттер.

5-таблица. Тышкы экономикалык көрсөткүчтөр

	Өлчөө бирдиги	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Төлөө тендемнинин көрсөткүчтөрү²						
Жалпы сальдо	АКШ млн. долл.	-15,7	2,8	29,2	9,3	115,9
	ИДПга карата пайыздар ³	-1,1	0,2	1,8	0,5	5,3
Күндөлүк эсеп	АКШ млн. долл.	-77,6	-28,6	-46,4	-79,0	-115,2
	ИДПга карата пайыздар ³	-5,7	-1,9	-2,9	-4,1	-5,2
Товарлардын экспорту (ФОБ)	АКШ млн. долл.	510,9	480,3	498,1	590,3	730,7
	ИДПга карата пайыздар	37,4	31,4	30,9	30,7	33,3
Товарлардын импорту (ФОБ)	АКШ млн. долл.	506,9	449,9	572,1	723,8	901,5
	ИДПга карата пайыздар	37,1	29,4	35,4	37,7	41,0
Улуттук банктын эларалык камдарынын деңгээли	товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн импорт айларындагы	4,9	6,3	5,6	5,9	5,7
Тышкы карыз						
Мамлекеттик тышкы карыз ⁴	АКШ млн. долл.	1399,2	1441,5	1584,8	1773,6	1955,1
	ИДПга карата пайыздар	102,3	94,2	98,2	92,3	89,0
	товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн экспортуна карата пайыздар	244,3	257,2	247,6	238,0	211,8
Мамлекеттик тышкы карызды тейлөө (график) ⁵	АКШ млн. долл.	77,6	71,7	86,7	96,9	104,6
	ИДПга карата пайыздар	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
	товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн экспортуна караа пайыздар	13,5	12,8	13,5	13,0	11,3
Номиналдуу алмашуу курсу⁶						
<i>I. Алыскы четөлкөлөрдүн валюталары</i>						
АКШ доллары	сом/доллар	48,3041	47,7186	46,0949	44,1902	41,6246
Немец маркасы	сом/марка	22,9773	21,5436
Англия фунт стерлинги	сом/фунт стерлинги	72,1905	69,0870	73,8947	78,3227	80,2148
Евро	сом/евро	44,9397	42,1355	47,8719	55,0323	56,3930
Канада доллары	сом/доллар	32,1834	29,8699	29,5442	33,7356	33,8632
Япония йени	сом/10 иен	4,2049	3,6338	3,8408	4,1288	4,0194
Түрк лири	сом/1000 лир	0,0721	0,0329	0,0276	0,0313	0,0304
<i>II. Жакынкы четөлкөлөрдүн валюталары</i>						
Россия рубли	сом/рубль	1,7153	1,5832	1,4499	1,5110	1,4955
Казак теңгеси	сом/теңге	0,3343	0,3177	0,2966	0,3070	0,3202
Өзбек суму	сом/сум	0,1496	0,0695	0,0486	0,0451	0,0394
Украина гривнасы	сом/гривна	8,8884	9,0066	8,6443	8,2885	7,8451
Азербайжан манаты	сом/1000 манат	10,5698	9,9955	9,5283	8,9781	8,4914
Армян драмы	сом/10 драм	0,8774	0,8488	0,8261	0,7851	0,8602
Белорусь рубли	сом/рубль	4,0936	3,0202	2,4045	2,0525	1,9155
Латвия латы	сом/лат	78,7995	74,7940	77,6008	81,5317	80,2015
Литва лити	сом/лит	12,0760	11,9297	11,5237	15,8963	16,2077
Молдова лейи	сом/лей	3,9007	3,6452	3,3322	3,3467	3,3390
Эстония кронасы	сом/крона	2,8722	2,6929	3,0596	3,5172	3,6042
Тажик сомониси	сом/сомони	21,9564	19,1203	15,3650	14,8824	13,7058

¹ Төлөө тенедми жана тышкы карыз боюнча көрсөткүчтөр алдынала алынган.

² УСКнын жана Улуттук банктын маалыматтары боюнча.

³ Жылдык орточо номиналдуу алмашуу курсунун негизинде эсептелинген.

⁴ ЭВФтин кредиттерин кошо алганда.

⁵ 2002-жылда Кредитторлордун Париж клубунун алкагында эки тараптуу карызды реструктуризациялоону эске алуусуз.

⁶ Улуттук банктын бир мезгилдин акырына карата маалыматтары боюнча.

“...” белгиси маалыматтардын жоктугун билдирет.

6-таблица. Акчакредит саясатынын каражаттары (инструменттери)*

	Өлчөө бирдиги	2000	2001	2002	2003	2004
Улуттук банктын кредиттери**	<i>млн. сом</i>					
кыска мөөнөттүү ломбарддык кредиттер (овернайт) ¹		8,9	1 112,1	2 910,4	4 397,5	8 927,3
акыркы инстанциянын кредиттери		0,0	0,0	25,0	0,0	0,0
башка кредиттер		151,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Улуттук банктын эсептик чени***		38,3	8,0	4,4	4,0	4,0
Улуттук банктын ноталары^{1*}	<i>млн. сом</i>					
жүгүртүү мөөнөттөрү:						
7 күндүк						
билдирмелердин көлөмү		108,1	14,8	0,0	58,0	0,0
сатуунун көлөмү		36,1	7,9	0,0	8,0	0,0
14 күндүк						
билдирмелердин көлөмү		149,3	21,0	0,0	0,0	0,0
сатуунун көлөмү		51,2	7,0	0,0	0,0	0,0
28 күндүк						
билдирмелердин көлөмү		194,9	485,3	373,9	270,5	451,9
сатуунун көлөмү		65,1	193,8	112,0	112,0	163,5
РЕПО операциялары**	<i>млн. сом</i>					
Тике ²		11,0	83,0	214,8	180,1	432,7
Кайтарым ³		764,5	77,0	193,8	715,1	271,3
Улуттук банктын валюта тооруктарына катышуусу**	<i>АКШ млн. долл.</i>					
Сатуунун көлөмү анын ичинде:		20,7	-9,3	-24,5	-45,1	-39,2
нак валюта		10,1	2,1	0,0	0,0	0,0
нак эмес валюта		10,6	-11,4	-24,5	-45,1	-39,2
СВОП-операциялары**		5,0	38,2	9,5	9,8	5,0
Милдеттүү камдык талаптар						
Камдык талаптардын ченеми***	<i>пайыздар</i>	20,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Милдеттүү камдар****	<i>млн. сом</i>	399,2	296,4	262,3	351,6	534,9
Үстөк камдар****	<i>млн. сом</i>	51,9	68,6	144,4	177,3	287,8

* Улуттук банктын маалыматтары боюнча.

** Бир мезгил ичиндеги маалыматтар келтирилген.

*** Бир мезгилдин акырына карата алынган маалыматтар келтирилген.

**** Жылдык орточо көрсөткүч.

¹ 2000-жылдын кулжа айынын жетисинен тартып Улуттук банктын эсептик чени Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарын жайгаштыруу боюнча аукциондо түптөлгөн орточо алынган пайыздык чен катары алынат.

² Мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу боюнча РЕПО-операциялары.

³ Мамлекеттик баалуу кагаздарды сатуу боюнча РЕПО-операциялары.

"0,0" - белгиси операциялар жүргүзүлбөгөндүгүн билдирет.

7-таблица. Улуттук валютадагы депозиттер боюнча пайыздык чендер
(бир мезгилдин акырына карата)*

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004
Юридикалык жактардын депозиттери боюнча					
<i>талап боюнча төлөнүүчү</i>	0,76	0,72	1,36	0,73	0,98
<i>мөөнөттүү депозиттер</i>					
1 айга чейин	14,58	2,48	1,93	7,48	7,47
1-3 айга	20,93	12,05	5,83	6,50	8,89
3-6 айга	20,40	16,89	9,25	8,79	10,59
6-12 айга	20,58	19,74	12,31	9,25	11,44
1 жылдан ашкан	31,00	23,58	16,13	10,96	12,91
Жеке адамдардын депозиттери (аманаттары) боюнча					
<i>талап боюнча төлөнүүчү</i>	1,60	1,11	1,09	0,86	1,69
<i>мөөнөттүү депозиттер</i>					
1 айга чейин	10,96	7,74	4,81	11,30	8,87
1-3 айга	18,43	11,37	7,58	10,15	8,65
3-6 айга	24,40	15,52	11,43	9,75	9,56
6-12 айга	28,07	18,85	14,10	10,98	11,14
1 жылдан ашкан	34,06	26,58	17,55	13,06	13,80
Орточо салмактанып алынган чен	12,68	8,37	5,11	3,61	3,52

* Иштеп жаткан коммерциялык банктардын маалыматтарынын негизинде жыл боюнча эсептелинген орточо салмактанып алынган пайыздык чен.

8-таблица. Четөлкө валютадагы депозиттер боюнча пайыздык чендер
(бир мезгилдин акырына карата)*

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004
Юридикалык жактардын депозиттери боюнча					
<i>талап боюнча төлөнүүчү</i>	0,37	0,23	0,13	0,19	0,47
<i>мөөнөттүү депозиттер</i>					
1 айга чейин	7,34	-	7,98	5,73	3,74
1-3 айга	9,80	5,82	6,69	4,36	4,79
3-6 айга	9,61	8,82	9,90	7,17	6,21
6-12 айга	5,64	1,84	5,78	6,50	7,06
1 жылдан ашкан	6,13	10,95	3,13	4,48	4,34
Жеке адамдардын депозиттери (аманаттары) боюнча					
<i>талап боюнча төлөнүүчү</i>	0,39	0,11	0,09	0,06	0,80
<i>мөөнөттүү депозиттер</i>					
1 айга чейин	1,82	2,81	1,62	7,54	5,45
1-3 айга	6,90	4,87	4,10	7,92	6,74
3-6 айга	9,69	8,08	7,75	8,10	7,85
6-12 айга	10,70	11,12	8,67	8,03	9,57
1 жылдан ашкан мөөнөткө	12,52	12,02	11,04	11,21	11,63
Орточо салмактанып алынган чен	3,22	2,91	2,08	2,22	2,12

* Иштеп жаткан коммерциялык банктардын маалыматтарынын негизинде жыл боюнча эсептелинген орточо салмактанып алынган пайыздык чен.

"-" - белгиси, коммерциялык банктар тарабынан пайызсыз депозиттер кабыл алынгандыгын билдирет.

9-таблица. Коммерциялык банктардын улуттук валютадагы кредиттери боюнча пайыздык чендери (бир мезгилдин акырына карата)*

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004
1 айга чейин	42,15	20,82	21,43	30,61	29,09
Өнөржайы	36,97	20,00	20,00	28,05	28,54
Айылчарбасы	65,00	45,39	45,00	33,13	28,40
Транспорт жана байланыш	17,00	45,00	20,01
Соода	65,00	...	32,13	30,91	32,77
Даярдоо жана кайра иштетүү	33,40	22,25
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	28,49	27,59
Жеке адмдарга	38,10	39,47	26,20	31,97	30,87
Жана башкаларга	54,29	20,11	13,20	31,56	25,08
1-3 айга	50,69	39,83	30,16	23,54	27,22
Өнөржайы	45,84	36,63	36,29	25,60	25,48
Айылчарбасы	31,79	46,33	45,69	30,59	24,83
Транспорт жана байланыш	45,00	40,70	30,13	17,81	22,67
Соода	49,73	35,29	22,36	22,50	30,65
Даярдоо жана кайра иштетүү	...	75,00	68,70	38,36	26,37
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	62,98	31,21	26,46	32,67	27,96
Жеке адмдарга	60,83	47,22	46,99	31,33	30,85
Жана башкаларга	54,12	45,75	27,23	34,59	20,01
3-6 айга	40,97	40,40	35,82	24,43	22,87
Өнөржайы	41,60	40,48	32,20	23,28	14,51
Айылчарбасы	53,03	22,91	36,53	30,47	27,37
Транспорт жана байланыш	8,54	57,20	65,00	19,00	19,30
Соода	46,36	34,76	33,32	26,99	22,62
Даярдоо жана кайра иштетүү	48,00	31,54	31,27	30,84	26,86
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	39,45	39,02	24,10	33,00	24,28
Жеке адмдарга	45,61	48,71	36,88	32,11	30,81
Жана башкаларга	39,45	42,93	40,77	18,39	24,67
6-12 айга	44,73	34,65	30,99	27,12	24,51
Өнөржайы	44,15	38,41	31,05	25,55	22,99
Айылчарбасы	36,66	35,27	32,81	28,85	28,11
Транспорт жана байланыш	13,68	45,00	26,63	18,36	19,99
Соода	48,55	34,87	26,92	29,26	25,11
Даярдоо жана кайра иштетүү	...	42,17	43,57	26,77	23,25
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	42,69	27,23	11,92	19,64	24,11
Жеке адмдарга	46,70	41,39	39,75	30,79	28,99
Жана башкаларга	45,26	27,72	28,92	24,39	19,51
1 жылдан ашкан мөөнөткө	18,35	13,84	26,87	19,83	21,50
Өнөржайы	11,91	12,84	22,91	22,78	20,28
Айылчарбасы	36,77	21,37	26,92	13,41	20,63
Транспорт жана байланыш	...	0,41	2,00	...	25,81
Соода	...	21,20	19,45	24,51	24,70
Даярдоо жана кайра иштетүү	45,00
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	28,13	10,80	8,44	19,59	20,76
Жеке адмдарга	17,67	6,81	7,33	10,28	17,41
Жана башкаларга	19,53	5,80	31,09	19,77	21,60
Мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыз¹	29,78	23,18
Өнөржайы	42,88	23,95
Айылчарбасы	28,70	29,01
Транспорт жана байланыш
Соода	32,23	23,10
Даярдоо жана кайра иштетүү	56,79	25,87
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	10,79	19,43
Жеке адмдарга	36,04	29,44
Жана башкаларга	15,45	17,13
Оргочо салмактанып алынган чен	38,66	33,17	29,61	25,17	24,08

* Ишгеп жаткан коммерциялык банктардын маалыматтарынын негизинде жыл боюнча эсептелинген оргочо салмактанып алынган пайыздык чен.

¹ 2003-жылдын чын куран айына чейин мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттер боюнча пайыздык чендер тиешелүү тармактын кредиттик карыздары боюнча пайыздык чендерди эсептөөдө келишим боюнча берилген, мөөнөткө ылайык эсепке алынган. 2003-жылдын чын куран айынан тартып кредиттердин мөөнөттүүлүгү төлөөгө чейинки анык мөөнөт боюнча көрсөтүлөт.

"..." - маалыматтардын жоктугун билдирет.

10-таблица. Коммерциялык банктардын четөлкө валютасындагы кредиттери боюнча пайыздык чендери (бир мезгилдин акырына карата)*

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004
1 айга чейин	32,05	12,10	12,46	19,44	20,03
Өнөржайы	35,04	23,03	12,55	17,56	18,80
Айылчарбасы	30,00	20,00	19,23
Транспорт жана байланыш	28,00	23,39	24,00	17,00	11,71
Соода	18,00	23,67	22,03	17,21	19,78
Даярдоо жана кайра иштетүү	24,00	29,77	10,90
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	25,19	19,02
Жеке адмдарга	36,12	27,02	32,09	27,52	25,21
Жана башкаларга	35,94	7,38	6,02	23,72	21,06
1-3 айга	29,63	28,01	23,22	22,03	15,16
Өнөржайы	22,53	23,86	30,48	19,63	16,77
Айылчарбасы	34,50	9,29	23,45	30,11	22,06
Транспорт жана байланыш	29,60	27,20	182,50	28,21	16,04
Соода	29,00	27,47	22,32	26,26	13,32
Даярдоо жана кайра иштетүү	...	42,30	40,70	29,54	22,00
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	29,48	35,40	21,52	28,62	18,43
Жеке адмдарга	32,15	28,31	23,87	26,71	21,13
Жана башкаларга	29,66	32,26	21,36	22,93	19,83
3-6 айга	30,94	27,26	25,09	22,16	19,20
Өнөржайы	29,28	27,71	24,24	19,67	15,91
Айылчарбасы	30,50	38,25	23,19	19,99	19,29
Транспорт жана байланыш	40,00	21,26	30,93	23,24	16,22
Соода	31,19	27,21	21,64	24,35	20,13
Даярдоо жана кайра иштетүү	35,00	12,29	22,77	19,28	20,56
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	39,00	29,46	22,88	23,42	20,38
Жеке адмдарга	31,18	28,36	29,39	24,27	22,74
Жана башкаларга	29,52	29,14	24,03	21,63	20,37
6-12 айга	29,94	26,01	26,05	22,27	20,12
Өнөржайы	25,31	24,71	22,45	19,06	16,98
Айылчарбасы	25,43	22,73	28,80	23,86	22,26
Транспорт жана байланыш	32,01	24,57	82,29	18,55	19,72
Соода	28,56	25,23	23,76	22,88	21,69
Даярдоо жана кайра иштетүү	...	31,43	32,24	24,15	19,61
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	37,29	21,14	19,96	21,12	18,92
Жеке адмдарга	28,89	26,06	28,90	22,91	19,34
Жана башкаларга	30,69	29,73	27,97	24,55	20,37
1 жылдан ашкан мөөнөткө	17,99	17,45	17,18	17,33	16,57
Өнөржайы	16,08	15,42	15,21	15,92	15,13
Айылчарбасы	15,70	11,80	12,80	14,88	23,92
Транспорт жана байланыш	16,70	15,02	16,81	15,30	18,95
Соода	21,79	14,47	19,20	21,30	16,43
Даярдоо жана кайра иштетүү	30,00	10,61	16,89
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	13,17	24,24	17,50	18,33	18,28
Жеке адмдарга	17,46	27,87	21,07	21,29	17,62
Жана башкаларга	20,26	22,09	20,58	16,68	16,92
Мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыз¹	18,52	22,78
Өнөржайы	27,59	29,18
Айылчарбасы	29,93	23,09
Транспорт жана байланыш	13,40	12,06
Соода	11,31	21,18
Даярдоо жана кайра иштетүү	23,14	25,76
Курулуш жана кыймылсыз мүлктөрдү сатып алуу (анын ичинде, ипотекалык)	24,62	17,98
Жеке адмдарга	25,83	24,57
Жана башкаларга	20,25	16,40
Орточо салмактанып алынган чен	27,13	23,41	22,19	20,44	18,04

* Иштеп жаткан коммерциялык банктардын маалыматтарынын негизинде жыл боюнча эсептелинген орточо салмактанып алынган пайыздык чен.

¹ 2003-жылдын чын куран айына чейин мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттер боюнча пайыздык чендер тиешелүү тармактын кредиттик карыздары боюнча пайыздык чендерди эсептөөдө келишим боюнча берилген, мөөнөткө ылайык эсепке алынган. 2003-жылдын чын куран айынан тартып кредиттердин мөөнөттүүлүгү төлөөгө чейинки анык мөөнөт боюнча көрсөтүлөт.

"..." - маалыматтардын жоктугун билдирет.

11-таблица. Банктар аралык кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо жылдык деңгээли

(пайыздар)

	2000	2001	2002	2003	2004
Улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча	24,21	11,91	6,26	4,61	4,84
1 күнгө чейинки кредиттер	23,70	10,32	6,11	4,63	5,08
2-7 күнгө	24,31	12,16	6,49	4,58	4,84
8-14 күнгө	24,05	12,75	6,43	4,21	4,40
15-30 күнгө	35,75	4,75	3,63
31-60 күнгө	38,00	4,00	...	6,00	...
61-90 күнгө	37,00	6,00
91-180 күнгө	11,00	20,00	...	4,32	...
181-360 күнгө	...	25,00
360 күндөн ашкан мөөнөткө
Четөлкө валютасындагы банктар аралык кредиттер боюнча	13,36	8,53	5,92	5,95	5,80
1 күнгө чейинки кредиттер	13,96	10,00	5,50	...	5,17
2-7 күнгө	12,39	9,24	4,37	4,08	4,32
8-14 күнгө	15,33	9,06	4,50	4,83	7,79
15-30 күнгө	15,00	7,68	6,57	5,28	5,42
31-60 күнгө	13,83	8,65	6,18	4,25	5,50
61-90 күнгө	15,89	11,18	7,03	9,00	8,50
91-180 күнгө	...	9,54	6,98	8,17	6,40
181-360 күнгө	11,00	...	10,00	8,38	...
360 күндөн ашкан мөөнөткө

"..." - операциялардын ишке ашырылбагандыгын түшүндүрөт.

12-таблица. Кыргыз Республикасынын төлөө теңдеми

(АКШ млн. долларында)

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
КҮНДӨЛҮК ОПЕРАЦИЯЛАРДЫН ЭСЕБИ	-77,6	-28,6	-46,4	-79,0	-92,6
Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр	-82,9	-16,1	-81,4	-130,2	-199,7
Соода теңдеми	4,0	30,3	-74,0	-133,5	-170,8
Экспорт (ФОБ)	510,9	480,3	498,1	590,3	730,7
КМШ	213,7	172,2	170,3	202,4	276,5
Алыскы четөлкөлөр	297,2	308,0	327,7	387,9	454,3
Импорт (ФОБ)	506,9	449,9	572,1	723,8	901,5
КМШ	279,7	250,1	311,7	394,5	553,8
Алыскы четөлкөлөр	227,2	199,8	260,4	329,4	347,7
Кызмат көрсөтүүлөр теңдеми	-86,9	-46,5	-7,3	3,3	-28,8
Транспорттук кызмат көрсөтүүлөр	-53,3	-29,4	-18,5	-9,7	-51,4
Кыдыруулар	-0,4	12,5	25,8	31,2	29,4
Курулуш жагынан кызмат көрсөтүүлөр	-2,8	0,0	-0,7	0,8	-0,1
Жана башка кызмат көрсөтүүлөр (ТЖ кошпогондо)	-10,1	-6,1	9,0	3,2	15,4
Техникалык жардам (ТЖ)	-20,4	-23,4	-23,0	-22,2	-22,2
Кирешелер	-82,1	-63,6	-53,4	-60,5	-100,3
Тике инвестициялар боюнча кирешелер	-37,2	-25,5	-15,6	-25,2	-67,5
Портфельдик инвестициялар боюнча кирешелер	0,0	-0,1	0,3	0,3	0,0
Башка инвестициялар боюнча кирешелер	-34,5	-27,7	-26,4	-22,3	-28,2
Кредиттер боюнча пайыздар (график)	-51,3	-39,3	-32,0	-26,8	-36,6
Башка инвестициялар боюнча ж.б кирешелер	16,8	11,6	5,5	4,5	8,4
Эмгекке төлөөлөр	-10,3	-10,3	-11,6	-13,3	-4,6
Күндөлүк трансферттер	87,4	51,1	88,4	111,7	207,4
КАПИТАЛ МЕНЕН ОПЕРАЦИЯЛАРДЫН ЖАНА ФИНАНСЫ ОПЕРАЦИЯЛАРЫНЫН ЭСЕБИ	59,4	4,1	77,0	-26,1	107,8
Капитал менен операциялардын эсеби	-11,4	-32,0	-7,9	-0,9	-11,4
Капиталдык трансферттер	-11,4	-32,0	-7,9	-0,9	-11,4
Финансы эсеби	70,8	36,1	85,0	-25,2	119,2
Тике инвестициялар	-6,9	-1,1	4,7	45,5	121,8
Портфельдик инвестициялар	-1,3	1,2	-12,0	6,0	-1,2
Финансы деривативдери	25,8	17,6	-5,1	-20,0	-20,5
Башка инвестициялар	53,2	18,4	97,4	-56,8	19,0
Активдер (-көбөйүү)	-27,3	-4,0	21,5	-78,7	-40,4
Коммерциялык банктар	-1,6	-16,5	-42,3	-50,2	-49,4
Жана башка активдер	-25,8	12,5	63,8	-28,5	9,0
Милдеттенмелер (+көбөйүү)	80,5	22,4	76,0	21,9	59,5
Коммерциялык банктар	-0,3	3,9	32,7	36,6	25,8
Кредиттер	41,0	17,7	32,7	-22,6	47,4
Мамлекеттик секторго кредиттер	92,9	67,2	50,8	29,5	57,0
Алынган	127,4	110,2	88,1	71,1	101,3
Амортизациясы (график)	-34,5	-43,1	-37,3	-41,6	-44,3
Жеке секторго кредиттер	-52,0	-49,5	-18,2	-52,1	-9,6
Алынган	3,9	4,3	1,9	8,4	11,7
Амортизация	-55,8	-53,8	-20,1	-60,5	-21,3
Жана башка милдеттенмелер	39,9	0,8	10,6	7,9	-13,7
Каталар жана калтырып кетүүлөр	2,4	27,3	-1,5	114,4	123,3
ЖАЛПЫ ТЕНДЕМ	-15,7	2,8	29,2	9,3	115,9
Каржылоо	15,7	-2,8	-29,2	-9,3	-115,9
Улуттук банктын камдары	-21,2	-16,3	-43,8	-50,8	-160,6
ЭВФтин кредиттери	7,3	-2,1	-6,0	-0,9	-1,1
Өзгөчө каржылоо	29,6	15,6	20,5	42,4	45,8
Каржылоонун башка түрлөрү	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Эскертүү: маалыматтар, 2000-жылдан тартып Кытайдан импортту тактап эсептөөлөрдүн натыйжасында өзгөртүлгөн.

¹ Алдынала алынган маалыматтар.

13-таблица: Кыргыз Республикасынын тышкы карызы *

(АКШ млн. долларында)

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Жалпы тышкы карыз (I+II)	1 703,8	1 677,7	1 784,6	1 965,7	2 103,5
I. Мамлекеттик жана мамлекет тарабынан гарантияланган карыз	1 399,2	1 441,5	1 584,8	1 773,6	1 955,1
Расмий кредиторлор					
Көп тараптуу ²					
ЭВФ	893,9	947,1	1 073,4	1 216,1	1 350,1
Дүйнөлүк банк	191,6	179,3	185,2	201,9	206,9
Реконструкциялоонун жана өнүгүүнүн европа банкы	374,8	388,4	457,0	525,1	579,0
Азия өнүгүү банкы	65,1	62,3	53,7	44,1	36,5
Реконструкциялоо жана өнүгүүнүн ислам банкы	240,9	291,9	341,2	399,9	479,4
Айылчарбасын өнүктүрүүнүн эл аралык фонду	10,3	12,3	18,6	24,3	25,0
ОПЭЖ фонду	4,0	4,5	5,7	7,0	9,2
Өнүгүүнүн түндүк фонду	2,3	3,5	6,7	7,3	7,0
Эки тараптуу	4,9	4,7	5,3	6,4	6,9
КМШ өлкөлөрү	465,2	466,8	506,5	552,2	599,7
Россия	178,6	178,1	182,4	182,4	193,1
Өзбекстан	166,2	166,7	171,1	168,6	181,8
Башка өлкөлөр (КМШдан тышкары)	12,4	11,3	11,3	13,8	11,3
Түркия	286,6	288,7	324,0	369,8	406,6
Япония	41,0	43,6	44,5	45,8	46,3
Германия	183,5	176,6	197,0	229,8	246,2
Пакистан	20,4	20,0	26,5	37,1	45,8
Кытай	8,9	8,4	8,4	8,4	9,2
Франция	1,2	6,0	10,3	8,0	13,5
Кувейт фонду	3,5	3,5	4,1	5,0	5,7
Индия	7,7	9,8	13,0	15,5	15,5
Түштүк Корея	1,2	0,9	0,9	1,0	2,0
Дания	12,7	12,2	13,5	14,1	16,5
Мамлекет тарабынан гарантияланган карыз	6,5	7,7	5,8	5,0	5,9
Мамлекет тарабынан гарантияланган карыз	40,1	27,5	5,0	5,3	5,3
II. Жеке гарантияланбаган карыз	304,6	236,3	199,7	192,1	148,3

* Финансы министрлигинин маалыматтары боюнча.

¹ Алдынала алынган маалыматтар.

² Эл аралык финансы институттарын кошо алганда, көп тараптуу негизде иш алып барган кредиторлор.

14-таблица: Эларалык стандарттык товардык классификациянын (ЭСТК) бөлүктөрү боюнча экспорттун түзүмү*
(АКШ млн. долларында)

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Бардыгы болуп²	504,5	476,2	485,5	581,7	718,8
Тамакаш азыктары жана тирүү малдар	17,6	19,3	31,2	37,5	62,3
Суусундуктар жана тамеки	33,8	28,2	21,0	13,6	16,2
Отундан тышкары, азыктүлүк эмес сырьелор	76,1	46,2	82,5	67,9	77,6
Минерал отуну, майлоочу майлар жана у.э материалдар	82,5	54,5	58,2	67,3	81,2
Малдын майлары жана өсүмдүк майлары, мом	0,4	0,0	0,2	0,1	0,1
Хим. заттар, башка катег. кирбеген ушундай эле прод-р	14,8	18,2	25,5	9,8	22,0
Өнөржайынын материалдын түрү б-ча класиф. тов-ы	18,8	19,5	36,1	57,1	78,1
Машиналар жана транспорттук жабдуулар	49,1	55,6	48,8	43,4	51,4
Ар кандай даяр буюмдар	16,1	10,2	19,3	25,3	42,6
ЭСТКнын башка катег. кирбеген тов-р жана оп-лар	195,3	224,6	162,8	259,7	287,4

* УСКнын жана Улуттук банктын маалыматтары боюнча.

¹ Алдынала алынган маалыматтары боюнча.

² “алып-сатарлардын” экспорттун эске алуусуз.

15-таблица. Эларалык стандарттык товардык классификациянын (ЭСТК) бөлүктөрү боюнча импорттун түзүмү*
(АКШ млн. долларында)

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
Бардыгы болуп²	554,6	467,2	587,0	717,0	941,0
Тамакаш азыктары жана тирүү малдар	60,5	35,8	53,2	56,3	81,2
Суусундуктар жана тамеки	17,3	18,7	19,2	26,1	34,4
Отундан тышкары, азыктүлүк эмес сырьелор	14,1	16,8	23,5	26,8	30,5
Минерал отуну, майлоочу майлар жана у.э материалдар	129,1	121,0	152,8	180,5	256,3
Малдын майлары жана өсүмдүк майлары, мом	3,0	3,1	3,8	9,2	11,3
Хим. заттар, башка катег. кирбеген ушундай эле прод-р	66,6	75,5	86,8	104,8	137,4
Өнөржайынын материалдын түрү б-ча класиф. тов-ы	77,6	70,7	76,5	111,8	150,7
Машиналар жана транспорттук жабдуулар	141,8	89,3	122,6	142,5	180,1
Ар кандай даяр буюмдар	44,5	36,3	48,7	58,9	59,1
ЭСТКнын башка катег. кирбеген тов-р жана оп-лар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

* УСКнын жана Улуттук банктын маалыматтары боюнча.

¹ Алдынала алынган маалыматтары боюнча.

² “алып-сатарлардын” экспорттун эске алуусуз, СИФ баасында, ошондой эле Кытайдан импортту кайра баалоого чейин.

16-таблица. Коммерциялык банктардын жана Эсептешүү-сактык компаниясынын уставдык (акционердик) капиталы тууралуу маалыматтар*

(миң сом)

Банктардын аталыштары	2001-жылдын үчтүн айынын бири			2002-жылдын үчтүн айынын бири			2003-жылдын үчтүн айынын бири			2004-жылдын үчтүн айынын бири			2005-жылдын үчтүн айынын бири		
	а	б	в	а	б	в	а	б	в	а	б	в	а	б	в
Бардыгы болуп	1320806,0	1171209,0	355351,0	1757686,4	1562111,4	670877,1	2011214,9	1802536,7	756902,1	2416430,0	1950289,0	905954,6	2470844,0	2425138,0	1391656
“Азияуниверсалбанк” АКсы	100000,0	100000,0	68431,0	100000,0	100000,0	68430,7	200000,0	200000,0	100743,8	300000,0	200000,0	136120,0	300000,0	300000,0	236217,0
РКАТАК “Аманбанк”	50000,0	50000,0	16624,0	55000,0	55000,0	18872,0	55000,0	55000,0	18872,0	55000,0	55000,0	18755,0	63000,0	55000,0	13156,0
“Ак Банк” ААКсы ¹	-	-	...	-	-	...	-	-	...	200000,0	60000,0	28950,0	200000,0	200000,0	87500,0
АКБ “Азия Банк”	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0	63000,0
АТАК “Бакай Банк”	25000,0	25000,0	375,0	30000,0	30000,0	...	38000,0	38000,0	...	47000,0	47000,0	...	60000,0	60000,0	...
ЖАК “Демир Кыргыз Интернешнл Банк”	54053,0	54053,0	54053,0	54052,8	54052,8	54052,8	54052,0	54052,8	54052,8	100000,0	100000,0	100000,0	132540,0	132540,0	132540,0
” Дос-Кредобанкы” АКсы	50000,0	50000,0	...	50000,0	50000,0	...	50000,0	50000,0	...	100000,0	70720,0	...	100000,0	77294,0	...
ИАКБ “Ысык-Көл” ²	50000,0	25000,0	...	50000,0	25000,0	...	35000,0	25250,0	250,0	35000,0	35000,0	4802,0	50000,0	35000,0	4802,0
ЖАК “ИНЭКСИМБАНК”	50000,0	50000,0	30019,0	100000,0	100000,0	34519,0	230000,0	100000,0	34519,0	230000,0	100000,0	76930,0	230000,0	230000,0	163300,0
ААК “Халык Банк Кыргызстан” ³	170000,0	170000,0	...	170000,0	170000,0	...	170000,0	170000,0	...	170000,0	170000,0	...	170000,0	170000,0	170000,0
Кыргыз инвестициялык-кредит банкы	-	-	...	334030,0	334030,0	300627,0	322664,3	322664,3	290397,9	309331,0	309331,4	278398,0	291372,0	291372,0	262234,8
“Казкоммерцбанк Кыргызстан” ААКсы ⁴	50000,0	20403,0	...	50000,0	25625,0	...	100000,0	100000,0	72352,0	100000,0	100000,0	73972,0	100000,0	100000,0	73972,0
АКБ “Кыргызкредит” ААК	50000,0	35000,0	...	35000,0	35000,0	...	35000,0	35000,0	...	35000,0	35000,0	...	40000,0	40000,0	35480,0
“Кыргызөнөржайкурулушбанкы”	60000,0	60000,0	...	100000,0	100000,0	...	100000,0	100000,0	...	100000,0	100000,0	...	100000,0	100000,0	...
АКБ “Кыргызстан”	72079,0	72079,0	...	127079,0	72079,0	...	127079,0	120912,0	...	127079,0	120912,0	...	120912,0	120912,0	...
Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалы	53274,0	53274,0	53274,0	114524,6	114524,6	114524,6	105419,6	105419,6	105419,6	105420,0	105419,6	105420,0	105420,0	105420,0	105420,0
“Эсептешүү-сактык компаниясы” ААКсы	50000,0	50000,0	...	100000,0	100000,0	...	100000,0	100000,0	...	100000,0	100000,0	...	100000,0	100000,0	...
АКБ “Толубай” ⁵	25000,0	25000,0	500,0	25000,0	25000,0	500,0	26000,0	26000,0	520,0	31000,0	31000,0	589,0	36000,0	36000,0	589,0
“Экобанк” АКсы	50000,0	50000,0	7551,0	100000,0	50000,0	7551,0	100000,0	66038,0	9975,0	100000,0	76706,0	12219,0	100000,0	100000,0	6087,0
“Энергобанк” ААКсы	60000,0	50000,0	...	100000,0	58800,0	8800,0	100000,0	71200,0	6800,0	108600,0	71200,0	6799,6	108600,0	108600,0	37358,4

Эскертүүлөр: а – жарыяланган уставдык капитал, б – төлөнгөн уставдык капитал, в – анын ичинде четөлкө инвесторлорунун үлүшү.

* коммерциялык банктардын маалыматтары боюнча.

¹ 2002-жылдын чын куран айынын алтысында банк операцияларын жүргүзүү укугуна лицензиясы кайтарылып берилген жана 2003-жылдын теке айынын он сегизинде АКБ “КрамдсБанктын”

“Ак банк” ААКсы болуп кайра аталышына байланыштуу алмаштырылган. 2004-жылдын аяк оона айынын биринен тартып консервациялоо режими киргизилген.

² 2002-жылдын аяк оона айынын жыйырма алтысында банк операцияларын жүргүзүүгө лицензиясы кайтарылып берилген.

³ 2004-жылдын бештин айынын отузунда АТАК “Кайрат банктын” ААК “Халык банк Кыргызстан” болуп кайра аталышына байланыштуу лицензиясы алмаштырылган.

⁴ 2002-жылдын бештин айынын он тогузунда АК “Кыргызавтобанкынын” ААК “Казкоммерцбанк Кыргызстан” болуп кайра аталышына байланыштуу лицензиясы алмаштырылган.

⁵ 2003-жылдын чын куран айынын алтысында АКБ “Толубайдын” аталышынын ЖАК АКБ “Толубай” деп кайрадан аталышына байланыштуу лицензиясы алмаштырылган.

“...” - маалыматтардын жоктугун түшүндүрөт.

“-” - четөлкөлүк инвесторлордун жоктугун түшүндүрөт.

17-таблица. Коммерциялык банктардын жана Эсептешүү-сактык компаниясынын 2005-жылдын үчтүн айынын бирине карата башкы мекемелери жана филиалдары тууралуу маалыматтары

Банк	Башкы мекеменин жайгашкан жери	Бардыгы болуп филиалдар	Филиалдар							
			Бишкек	Чүй областы	Ысыккөл областы	Нарын областы	Талас областы	Жалал-абат областы	Ош областы	Баткен область
Бардыгы болуп филиалдар		160	26	26	23	13	8	28	27	9
Резидент банктардын филиалдары										
1	“Азияуниверсалбанк” АКсы	Бишкек ш.	2	1	-	1	-	-	-	-
2	РКАТАК “Аманбанк”	Бишкек ш.	5	1	-	2	-	-	1	-
3	АКБ “Азия Банк”	Бишкек ш.	-	-	-	-	-	-	-	-
4	АТАК “Бакай Банк”	Бишкек ш.	4	-	2	1	-	-	-	-
5	ЖАК “Демир Кыргыз Интернешнл Банк”	Бишкек ш.	1	-	-	-	-	-	-	-
6	” Дос-Кредобанкы” АКсы	Бишкек ш.	7	1	1	1	2	-	1	-
7	ИАКБ “Ысык-Көл”	Бишкек ш.	6	2	-	2	-	-	1	-
8	ЖАК “ИНЭКСИМБАНК”	Бишкек ш.	4	1	1	-	-	-	1	-
9	ААК “Халык Банк Кыргызстан”	Бишкек ш.	5	2	1	-	-	-	1	-
10	Кыргыз инвестициялык-кредит банкы	Бишкек ш.	1	1	-	-	-	-	-	-
11	“Казкоммерцбанк Кыргызстан” ААКсы	Бишкек ш.	3	1	-	-	-	-	1	-
12	АКБ “Кыргызкредит”	Бишкек ш.	-	-	-	-	-	-	-	-
13	ААК Кыргызөнөржайкурулушбанкы”	Бишкек ш.	29	2	5	4	3	2	6	4
14	АКБ “Кыргызстан”	Бишкек ш.	28	5	4	3	3	1	5	5
15	“Эсептешүү-сактык компаниясы” ААКсы	Бишкек ш.	48	2	9	7	5	4	9	8
16	АКБ “Толубай”	Бишкек ш.	1	1	-	-	-	-	-	-
17	“Экобанк” АКсы	Бишкек ш.	7	3	2	-	-	-	1	-
18	“Энергобанк” ААКсы	Бишкек ш.	7	1	1	2	-	1	1	-
19	“Ак банк” ААКсы ¹	Бишкек ш.	-	-	-	-	-	-	-	-
Резидент эмес банктардын филиалдары										
20	Кызматташуу жана өнүгүүнүн Борбордук Азия банкынын Бишкектеги филиалы ² (ЦАБСиР)	Алматы ш.	1	1	-	-	-	-	-	-
21	Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалы	Карачи ш.	1	1	-	-	-	-	-	-

¹ 2004-жылдын аяк оона айынын биринде консервациялоо режими киргизилген .

² 2002-жылдын теке айынын отуз биринде убактылуу администрация режими киргизилген.

"-" - белгиси филиалынын жоктугун билдирет.

18-таблица. Коммерциялык банктардын кассалык жүгүртүүлөрүнүн түзүмү жана 2004-жылдагы акча кайтарымдуулугу**(млн. сом)*

	Келип түшүүлөр				Берүүлөр					Берүүлөрдөн (келип түшүүлөрдөн) түшүүлөрдүн (берүүлөрдүн) артып турушу (9-4)(+/-)	Кайтарым- дуулук, пайыз- дарда (4/9)
	салыктар- дан, пош- линалар- дан жана жыйым- дардан	четөлкө валотасын сатуудан	жана башкалар	жыйын- тыгында	эмгек акыны төлөө үчүн Казына- лыкка	пенсия жана жөлөк- пұлду төлөөгө	четөлкө валота- сын сатып алууга	жана башка чыгаша- ларга	жыйын- тыгында		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Республика боюнча	5 280	3 958	48 032	57 271	6 725	5 133	4 052	42 522	58 432	1 161	98,01
Бишкек шаары	2 953	3 274	34 354	40 581	2 271	1 083	1 910	31 595	36 859	-3 722	110,10
Баткен областы	80	4	399	483	450	397	119	508	1 474	991	32,77
Жалалабат областы	453	132	3 001	3 586	912	753	975	2 840	5 480	1 894	65,44
Ысыккөл областы	234	40	1 627	1 901	467	462	106	1 435	2 470	569	76,96
Нарын областы	131	4	332	468	436	457	9	445	1 347	879	34,74
Ош областы жана Ош шаары	723	432	5 467	6 622	1 201	1 063	858	3 701	6 823	201	97,05
Талас областы	76	0	406	482	248	204	4	634	1 090	608	44,22
Чүй областы	630	72	2 446	3 148	740	714	71	1 364	2 889	-259	108,97

* Улутук банктын маалыматтары боюнча.

19-таблица. Төлөмдөрдүн көлөмү жана саны***19.1. Гросстук система боюнча төлөмдөрдүн түзүмү**

	2003-жыл		2004-жыл								2004-жыл	
	Көлөмү, млн. сом	Саны	I квартал		II квартал		III квартал		IV квартал		Көлөмү, млн. сом	Саны
			Көлөмү, млн. сом	Саны	Көлөмү, млн. сом	Саны	Көлөмү, млн. сом	Саны	Көлөмү, млн. сом	Саны		
1 миң сомго чейинки төлөмдөр	1	3 201	-	749	-	878	-	739	-	765	-	3 131
1 миңден 100 миңге чейинки	312	12 150	4,7	1 115	6,2	1 354	5	1 290	6,5	1 537	23	5 296
100 миңден 1 млн. чейинки	3 806	10 252	70	1 771	86	2 201	85	2 242	103	2 665	344	8 879
1 млн.дон 10 млн.го чейинки	31 528	9 481	915	2 639	1 068	2 943	1 079	3 008	1 169	3 299	4 231	11 889
10 млн.дон 100 млн.го чейинки	32 206	1 625	6 657	1 957	8 257	2 358	8 818	2 548	9 007	2 672	32 739	9 535
төлөмдөр > 100 млн.	822	7	10 584	474	16 933	678	16 189	639	12 342	585	56 048	2 376
Бардыгы болуп	68 676	36 716	18 231	8 705	26 350	10 412	26 176	10 466	22 628	11 523	93 385	41 106

19.2. Областтар боюнча клирингдик төлөмдөрдүн көлөмү жана саны

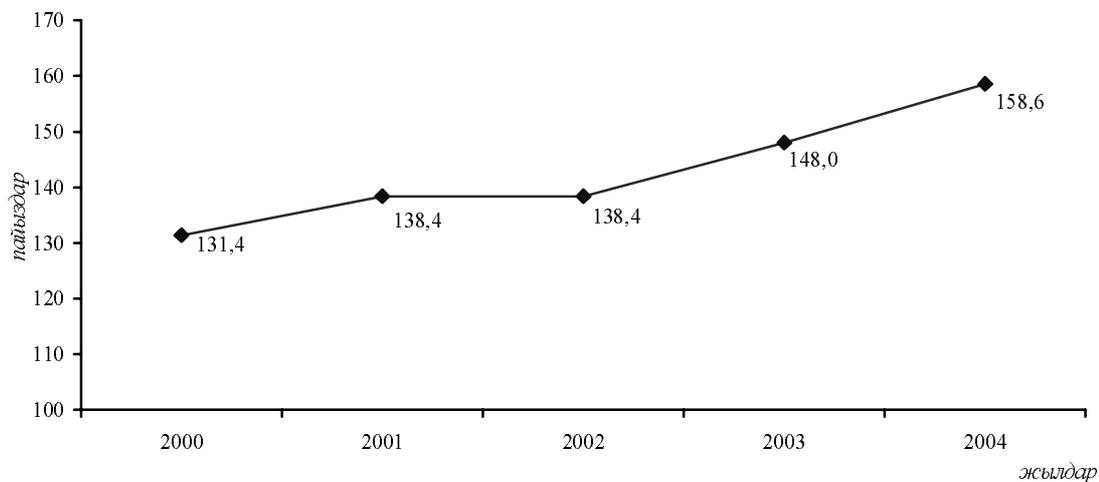
	2003-жыл		2004-жыл								2004-жыл	
	Көлөмү, млн. сом	Төлөмдөр- дүн саны	I квартал		II квартал		III квартал		IV квартал		Көлөмү, млн. сом	Төлөмдөр- дүн саны
			Көлөмү, млн. сом	Төлөмдөр- дүн саны								
Бишкек ш. жана Чүй областы	24 285	533 243	6 995	192 516	8 122	207 489	8 350	200 254	10 168	218 304	33 635	818 563
Ысыккөл областы	357	18 579	113	6 800	172	7 251	215	7 443	228	7 889	729	29 383
Талас областы	183	19 226	64	9 595	64	11 557	79	8 849	94	10 934	301	40 935
Нарын областы	296	13 591	109	3 651	101	3 981	131	4 111	154	4 662	494	16 405
Жалалабат областы	941	34 151	296	13 884	333	12 831	386	12 162	478	12 472	1 493	51 349
Ош жана Баткен областы	2 048	72 075	565	29 604	578	21 015	705	18 246	975	19 381	2 822	88 246
Бардыгы болуп	28 110	690 865	8 142	256 050	9 369	264 124	9 866	251 065	12 097	273 642	39 473	1 044 881

19.3. Соода түйүндөрүндө пластик карттары менен операциялар тууралуу маалыматтар

Карттардын түрлөрү	2003-жыл		2004-ж. I кварталы		2004-ж. II кварталы		2004-ж. III кварталы		2004-ж. IV кварталы		2004-жыл	
	Транзакция- лардын саны	Көлөмү, миң сом										
Visa	8 004	91 711	3 458	23 667 951	3 914	23 088	5 034	28 101	4 550	27 579	16 956	78 769
Master Card	3 789	39 692	1 516	10 339	1 718	10 245	1 992	10 500	2 601	13 587	7 827	44 671
Алай-Кард	41 159	8 017	9 495	1 978	9 613	1 980	9 314	1 957	10 435	2 263	38 857	8 178
Демир 24	-	-	-	-	133	29	865	292	1 512	512	2 510	833
Union Card	-	-	-	-	-	-	-	-	4 550	27 579	4 550	27 579

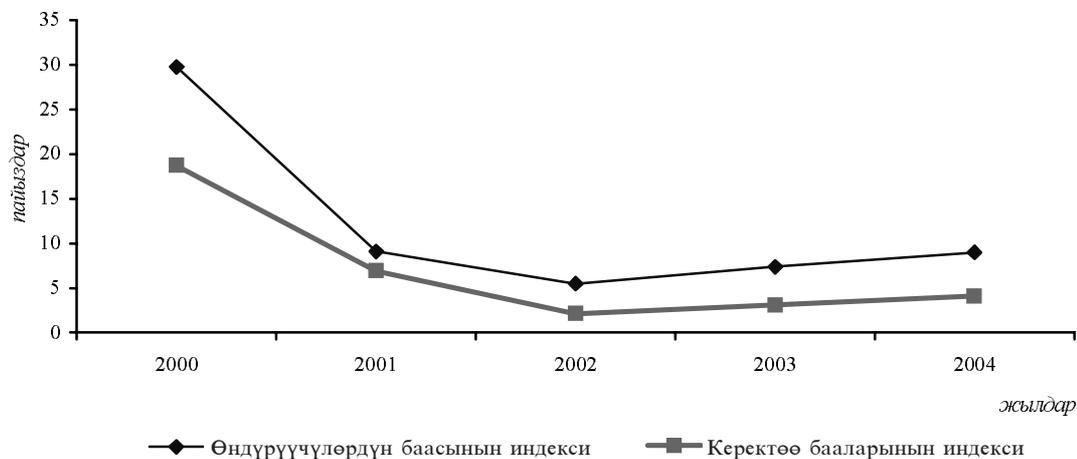
* Коммерциялык банктардын маалыматтары боюнча.

1-график. Айкын ички дүң продукциясынын өсүш арымдары (1995 = 100%) *

* УСКнын маалыматтары боюнча.

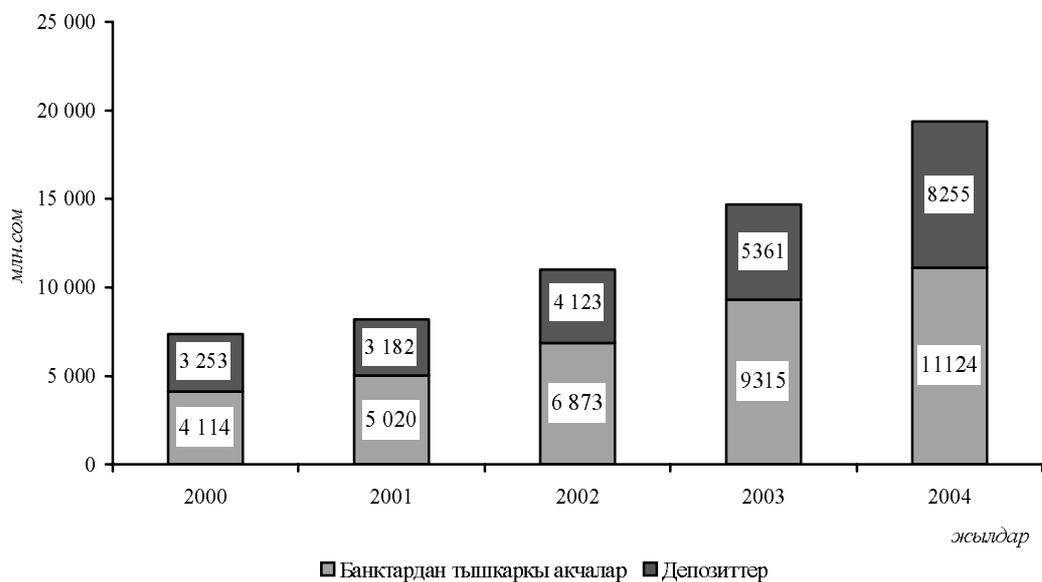
2-график. Керектөө бааларынын жана өндүрүүчүлөрдүн бааларынын өсүш арымдары

* УСКнын маалыматтары боюнча.

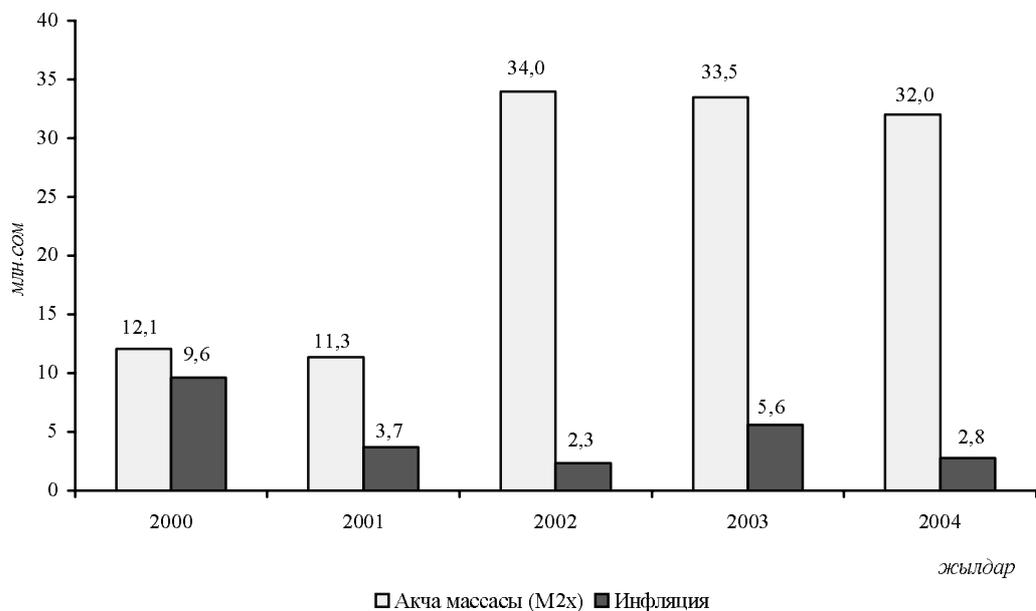
3-график. Акча топтомдору (агрегаттары)

3.1: M2x акча массасынын түзүмү*

* Улуттук банктын жана коммерциялык банктардын маалыматтары боюнча.

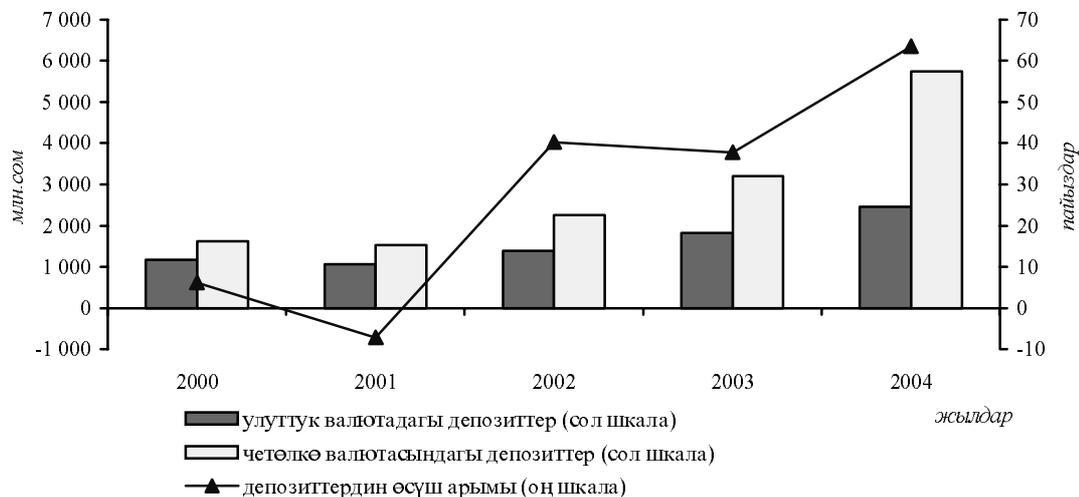
3.2: Акча массасынын өсүш арымдары жана инфляция*

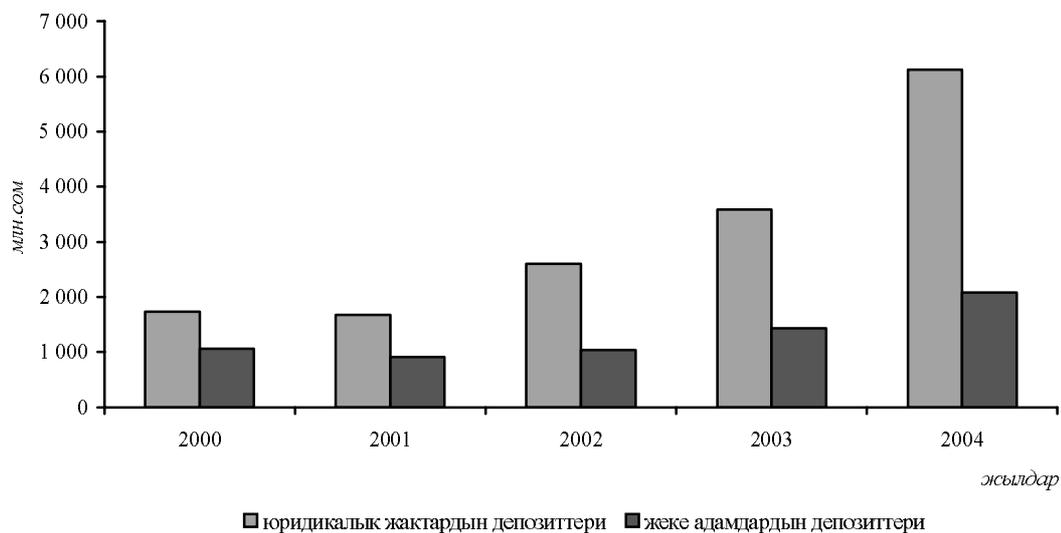
* Улуттук банктын, коммерциялык банктардын жана УСКнын маалыматтары боюнча.

4-график. Депозиттер*

4.1. Иштеп жаткан коммерциялык банктардын депозиттеринин калдыгы (бир мезгилдин акырына карата)

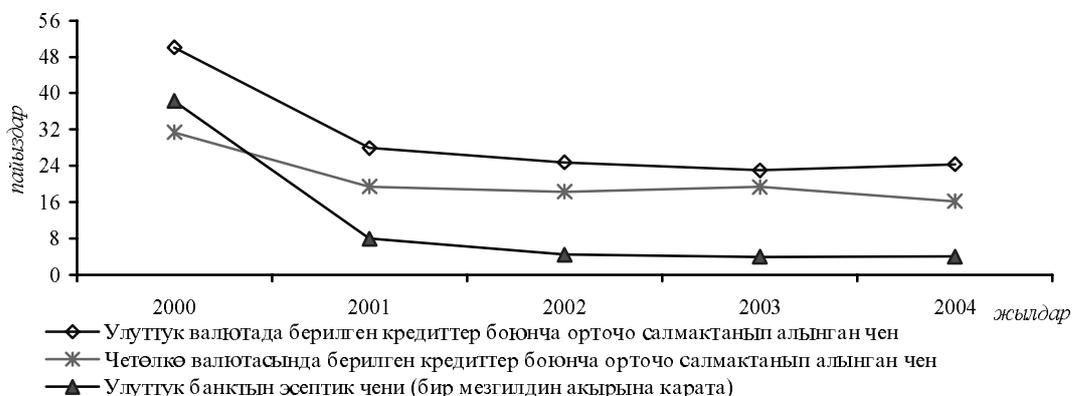
4.2. Иштеп жаткан коммерциялык банктарынын депозиттик базасынын аманатчылар боюнча түзүмү (бир мезгилдин акырына карата)

* Коммерциялык банктардын ай сайын берүүчү регулятивдик отчетторунун маалыматтары боюнча.

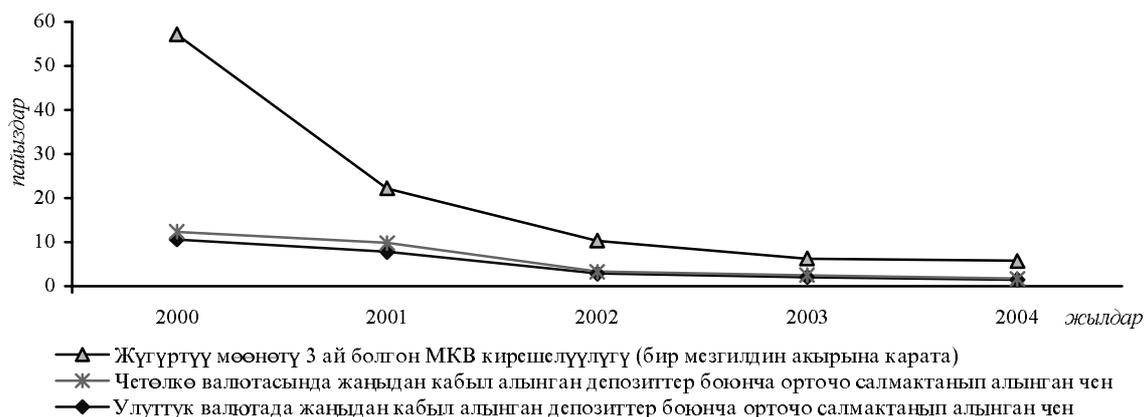
5-график. Пайыздык чендер

5.1. Коммерциялык банктар тарабынан 2000-2004-жылдарда берилген кредиттер боюнча пайыздык чендер *

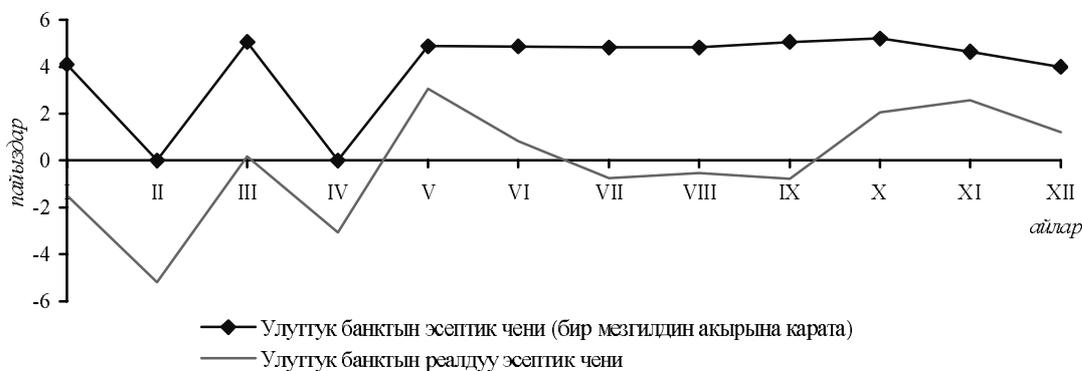
* Коммерциялык банктардын ай сайын берилүүчү регулятивдик отчетторунун маалыматтары боюнча.

5.2. Депозиттер боюнча пайыздык чен жана 2000-2004-жылдарда МКВ кирешелүүлүгү*

* Коммерциялык банктардын ай сайын берилүүчү регулятивдик отчетторунун маалыматтары боюнча.

5.3. Номиналдык жана реалдуу эсептик чендердин 2004-жылдагы динамикасы*

* Улуттук банктын маалыматтары боюнча.

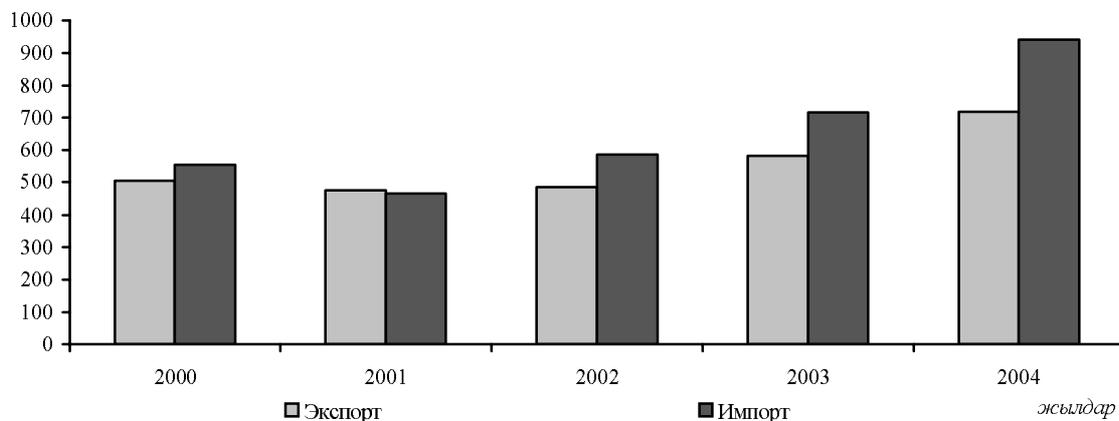
Эскертүү: реалдуу пайыздык ченди эсептөө үчүн төмөндөгү формула колдонулат

$$r = (i - p) / (p + 100) * 100$$

мында i - номиналдык пайыздык чен,
 r - реалдуу пайыздык чен, p - инфляциянын жылдык арымы.

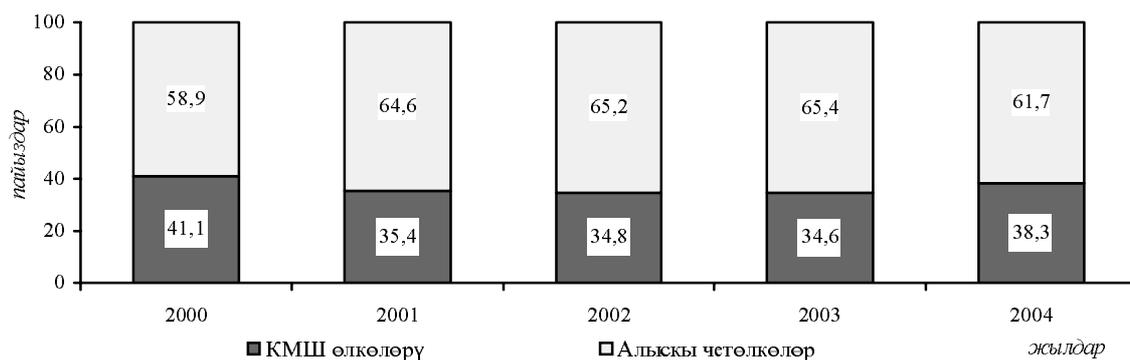
6-график. КМШ өлкөлөрүнүн жана алыскы четөлкөлөрдүн тышкы соодадагы үлүшү

6.1. КМШ өлкөлөрүнө жана алыскы четөлкөлөргө экспорттун жана алардан импорттун көлөмү*

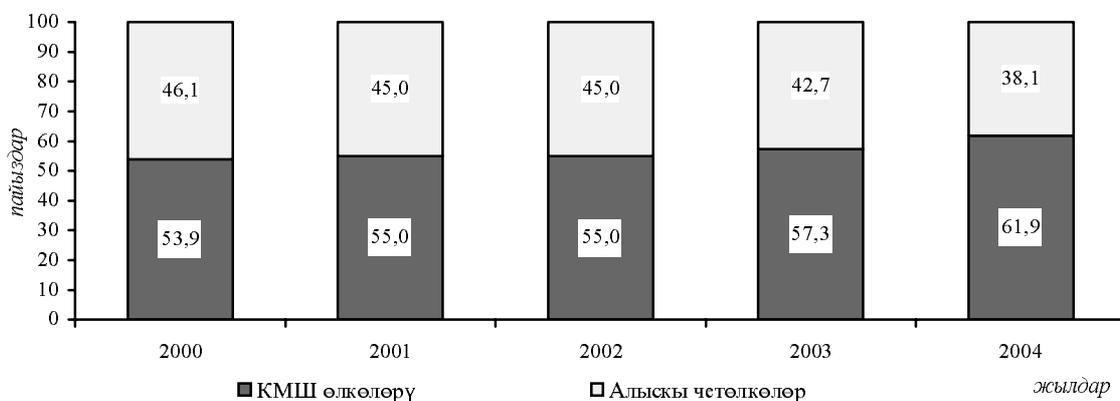
* УСКнын маалыматтары боюнча FOB баасында.

6.2. КМШ өлкөлөрүнүн жана алыскы четөлкөлөрдүн экспорттогу үлүшү*

* УСКнын маалыматы боюнча FOB баасында.

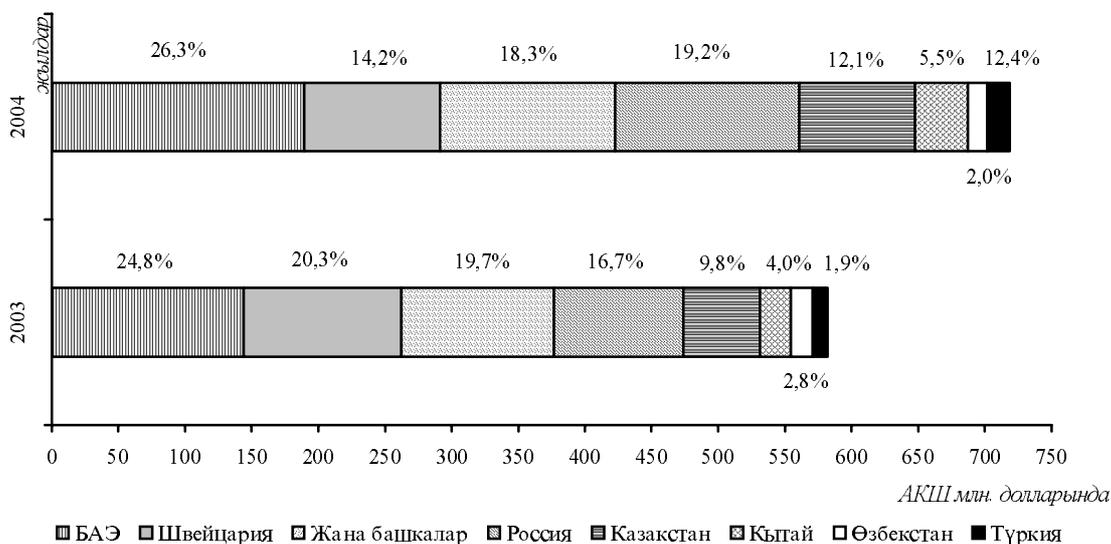
6.3. КМШ өлкөлөрүнүн жана алыскы четөлкөлөрдүн импорттогу үлүшү*

* УСКнын маалыматтары боюнча СИФ баасында.

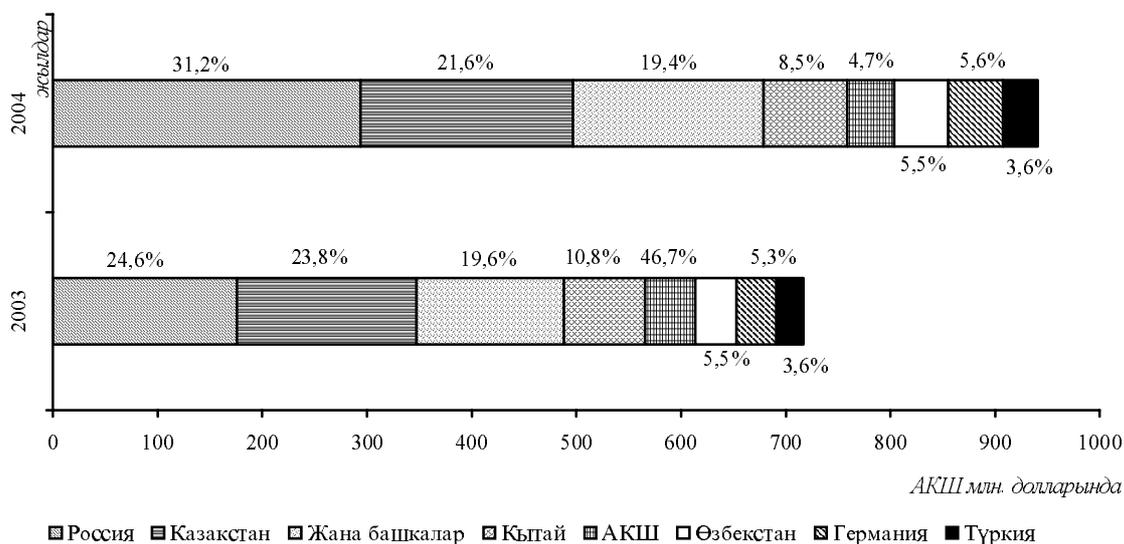
7-график. Тышкы сооданын географиялык түзүмү

7.1. Негизги өнөктөш-өлкөлөргө экспорттун көлөмү*

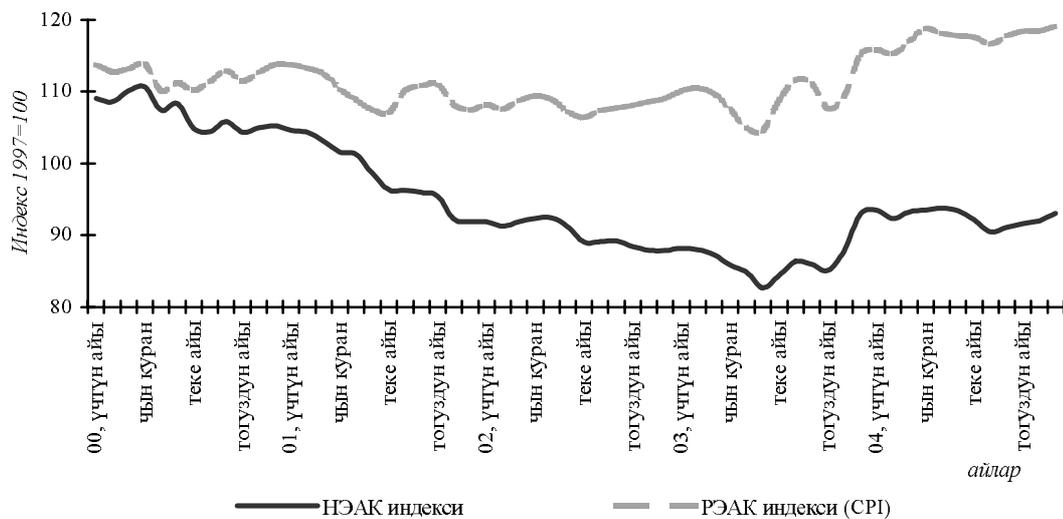
* УСКнын маалыматтары боюнча ФОб баасында .

7.2. Негизги өнөктөш-өлкөлөрдөн импорттун көлөмү*

* УСКнын маалыматтары боюнча СИФ баасында.

8-график. Номиналдык жана реалдуу эффективдүү алмашуу курстарынын индекстери

Дүйнөлүк экономиканын өнүгүүсү боюнча кыскача баяндама¹

Отчеттук жылда дүйнөлүк экономиканын жай баракат өсүшү байкалган. Энергия алып жүрүүчүлөргө баанын жогору болушу жана валюта курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү алдынкы дүйнөлүк экономикалардын өсүшүнө тоскоолдук кылган негизги факторлордон болгон. Мунайзатына сурамдын өсүшү, айрыкча Кытай тарабынан “кара алтындын” тарыхый максимумга чейин кымбатташына алып келген. Американын “жеңил” мунайзатынын котировкасы баррелль үчүн дээрлик 54 АКШ долларына чейин жеткен. Ошол эле учурда, Brent мунайзатынын индикативдүү сортуна баалар 50 АКШ долларынан кичине азды түзүп турган. Мунайзатына дүйнөлүк баанын өсүшүнө Ирактагы саясий абалдын курчушу, бир катар кыйраткыч мүнөздөгү табыгый шарттардан улам, Мексика кысыгында мунайзатын казып алуунун төмөндөшү түрткү берген. Отчеттук жыл ичинде Brent маркасындагы чийки мунайзатына баа 32,5 пайызга өсүү менен жылдын акырында баррелль үчүн 2003-жылдын бештин айынын отуз бирине карата абал боюнча 29,96 АКШ долларына караганда 39,7 АКШ долларын түзгөн.

2004-жылы дүйнөлүк негизги валюталарга салыштырмалуу АКШ долларынын позициясынын басаңдашы жүрүп, бул алтынга дүйнөлүк баанын өсүшүн аныктаган. Бүтүндөй алганда, кароого алынып жаткан жылы алтындын котировкасы валюта рыногундагы АКШ долларынын курсунун динамикасын утурлап олтурган. 2004-жылдын бештин айынын отуз бирине карата алтынга дүйнөлүк баа троян унциясы үчүн 438,1 АКШ долларын түзгөн болсо, 2003-жылдын бештин отуз бирине карата 414,8 АКШ долларында барабар эле.

АКШ долларынын аброюнун басаңдашы эң башкысы, Американын экономикасынын абалы, атап айтканда отчеттук жыл ичинде өлкөнүн соода теңдеминин жана бюджетинин тартыштыгынын өсүп олтурушу, ошондой эле АКШнын федералдык резерв системасынын жүргүзгөн акчакредит саясаты менен шартталган. Алсак, 2004-жыл ичинде АКШнын федералдык резерв системасы аны жылдык 2,25 пайыз деңгээлине чейин жеткирип, ошону менен рекорддук төмөнкү чендер сакталып турган мезгилден кийинки акчакредит саясатын катуулатуу менен кайра каржылоо ченин беш жолу жогорулаткан. Мында, АКШ ИДПсынын өсүшү 4,4 пайызды, ал эми инфляция деңгээли 2,7 пайызды түзгөн.

Ушул мезгил ичинде евроаймагында Европа борбордук банкы тарабынан 2,0 пайыз өлчөмүндө белгиленген инфляциянын максаттуу деңгээлинен жогорулап кетүү байкалган. Евроаймактагы инфляциянын деңгээлинин орточо алганда 0,4 пайыздык пунктка ашып турушуна карабастан, кайра каржылоонун жылдык чени 2,0 пайыз деңгээлде калган. Евроаймагында ИДПнын өсүшү орточо алганда 2,0 пайызды түзгөн, ал эми евронын курсу АКШ долларына карата 7,79 пайызга чыңдалуу менен жылдын акырына карата 1 евро үчүн 1,3558 АКШ долларын түзгөн.

Отчеттук жылы, көпчүлүк негизги дүйнөлүк валюталардын АКШ долла-

¹ “Reuters” маалыматтык агенттигинин маалыматтары боюнча

рына карата чындалуусу катталган. Атап айтканда, Англия банкынын пайыздык саясаты фунт стерлингдин 7,47 пайызга кымбаттоосуна таасирин тийгизген факторлордун бири болгон. Отчеттук жыл ичинде Англия банкы пайыздык ченди жылдык 4,75 пайыздык деңгээлге чейин жеткирүү менен бир нече ирет көбөйткөн. ИДПнын өсүшү 2,9 пайызды түзгөн.

Япон йенинин АКШ долларына карата курсу отчеттук жылда 4,53 пайызга чындалган. ИДПнын өсүшү, алдынала алынган маалыматтар боюнча 4,4 пайызды, ал эми Япония үчүн беш жылдан бери мүнөздүү болуп келген дефляция деңгээли жылдын акырында 2003-жылдын бештин айына карата 0,3 пайызга төмөндөгөн.

Геосаясий туруксуздук жана мунайзатына баанын жогору болуп турушу Швейцария франкынын курсун колдоого алган. Швейцария франкы АКШ долларына карата жылдын жыйынтыгы боюнча 8,25 пайызга кымбаттаган. Мында, Швейцария улуттук банкы кайра каржылоо ченин жыл башындагы 0,0-0,75 пайыздан жалдын акырындагы 0,25-1,25 пайызга чейин жогорулаткан.

Отчеттук жылы Канада доллары 7,24 пайызга чындалган. Бул, өлкөнүн экономикалык көрсөткүчтөрүнүн жакшыруусу жана пайыздык чендердин күтүлүп жаткан өсүшү менен шартталган. Канада банкынын 2004-жылдагы кайра каржылоо чени жылдык 2,5 пайызды түзгөн. Алдынала алынган маалыматтар боюнча Канаданын экономикасынын өсүшү бул жылы 2,9 пайызды, ал эми базалык инфляция жылдын акырына карата 1,5 пайызды түзгөн.

Австралия долларынын АКШ долларына карата курсу өткөн жыл ичинде 4,03 пайызга өскөн. Австралия ИДПсынын өсүшү 2004-жылы 3,6 пайызды түзгөн. Кайра каржылоонун эсептик чени 5,25 пайыз деңгээлинде турган, ал эми инфляциянын деңгээли 2,5 пайызды түзгөн.

Кытай юанисинин курсу АКШ долларынын курсуна ылайык белгиленген. Экономиканын инфляциялык “кызып” кетүүсүнөн чочуркап, Кытай өкмөтү бир катар катуулатылган чараларды кабыл алган. Кытай өкмөтүнүн бул бардык күч-аракетине карабастан, жыйынтыкталган өсүш 9,0 пайызды, инфляция деңгээли 4,0 пайызды түзгөн.

3.1.-таблица.

Алыскы четөлкөлөр боюнча макроэкономикалык айрым көрсөткүчтөр
(пайыздар)

	ИДПнын өсүш арымы	Борбордук банктын эсептик чени	Инфляция	Жумуш- суздук*
АКШ	4,4	2,25	2,7	5,4
Евроаймак	2,0	2,00	2,4	8,8
Улуу Британия	2,9	4,75	2,0	2,7
Япония	4,4	0,10	-0,3	4,4
Швейцария	1,8	0,25-1,25	0,7	4,0
Канада	2,9	2,50	1,5	7,2
Австралия	3,6	5,25	2,5	5,5
Кытай	9,0	...	4,0	4,2

* 2004-жылдын бештин айына карата маалыматтар.

"..." - маалыматтын жоктугун түшүндүрөт.

КМШ өлкөлөрүнүн экономикасынын 2004-жылдагы абалы¹

Отчеттук жылы, Шериктештикке кирген өлкөлөрдүн экономикалык абалы байкаларлык турукташкан. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрдүн өсүш арымдары салыштырмалуу жогору калыптанган, буга ыңгайлуу экономикалык конъюнктура өбөлгөлөрдү түзгөн. Алсак, алдынала маалыматтар боюнча ички дүң продукциясынын өсүшү Шериктештикке кирген өлкөлөр боюнча орточо алганда² 2004-жылы 8,0 пайызды (2003-жылы 8,0 пайыз), өнөржай продукциясы 7,0 пайызды (8,0 пайыз), чекене товар жүгүртүү 13,0 пайыз (10,0 пайыз), негизги капиталга инвестициялар 14,0 пайызды (16,0 пайыз) түзгөн. Кароого алынып жаткан жылы ИДПнын эң чоң өсүшү, 2003-жылдагыга салыштырганда Украинада катталган жана 12, 0 пайызды түзгөн. 2000-2004-жылдары ИДПнын эң жогорку арымы, 90-жылдардын баш жагында жана орто ченинде ал олуттуу төмөндөгөн өлкөлөрдө арткан. Бул жерде, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүнүн өскөндүгүнүн жогорку көрсөткүчтөрү салыштыруу базасынын төмөндүгү менен түшүндүрүлө тургандыгын жана бул өсүш көпчүлүк өлкөлөрдө 90-жылдардын баш жагындагы экономикалык төмөндөөнүн ордун толтуруу үчүн даде жетишсиз экендигин баса белгилеп кетүү зарыл. Азербайжан жана Армения өлкөлөрүндө эң чоң өсүш катталган жана бул ИДПны өндүрүүнү 1995-жылдагыга салыштырганда эки эсеге артырууга жетишүүгө мүмкүндүк берген.

Көпчүлүк өлкөлөрдө баанын жалпы деңгээлинин өсүшү басандаган. Калайык-калктын кирешелери артып, бул керектөө сурамынын өсүшүнө өбөлгө түзүп, товарларды атамекенде өндүрүүнүн андан ары өнүгүшүнө түрткү берген.

Дүйнөлүк отун энергетика рыногунун ыңгайлуу калыптануусу, айрыкча чийки мунайзатынын бир катар өлкөлөрдө экспорттук түшүүлөрдүн өсүшүнө түрткү берип, бул экспорттер ишканалардын жана мамлекеттик бюджеттин ко-

3.2.-таблица.

Өлкөлөр боюнча айрым макроэкономикалык көрсөткүчтөр

	ИДПнын өсүш арымы, пайыздар	Соода теңдеми, АКШ долл.	Инфляция, пайыздар	Жумушсуздук, пайыздар
Азербайжан	10,2	110,00 млн.*	6,7	...
Армения	10,1	-635,90 млн.	7,0	9,4
Беларусь	11,0	-2,60 млрд.	14	...
Грузия	8,5	-1,02 млрд.*
Казакстан	9,4	7,31 млрд.	6,7	8,4
Кыргызстан	7,1	-170,80 млн.**	2,8	2,9
Молдова	7,3	-1,08 млрд.*
Россия	7,1	105,90 млрд.	11,7	7,6
Тажикстан	10,6	-460,30 млн.	5,7	...
Түркмөнстан
Өзбекстан	7,7	1,04 млрд.	3,7	...
Украина	12,1	6,93 млрд.	12,3	...

* 2004-жылдын үчтүн айы - жетинин айы.

** Алдынала алынган маалыматтар.

"... " - маалыматтын жоктугун түшүндүрөт.

¹ КМШ өлкөлөрүнүн Статистикалык комитеттеринин жана "Reuters" маалымат кызматынын маалыматтары боюнча.² Бул жерде жана текст боюнча андан ары Түркмөнстанды эске алуусуз маалыматтар келтирилген, анткени, бул өлкөнүн статистикалык кызматы маалыматтарды бербейт.

шумча киреше алуусуна алып келген. Мында, КМШга кирген көпчүлүк өлкөлөрдүн дүйнөнүн башка өлкөлөрү менен экспорттук-импорттук операцияларынын көлөмү, мурдагыдай эле, шериктештик өлкөлөрүнүн өзара соода жүргүзүүсүнүн көлөмүнөн артып турган.

Дүйнөдө калыптанган тенденцияларды утурлай эле, көпчүлүк улуттук валюталардын АКШ долларына жана орус рублине карата бара-бара чыңдалуусу бекемделген.

Негизги капиталга инвестициялардын өсүш арымы акыркы жылдарда ИДПнын өсүш арымынан озуп турган болсо да, алардын көлөмү узак мөөнөттүү туруктуу экономикалык өсүштү камсыз кылуу үчүн али жетишсиз.

Шериктештикке кирген мамлекеттердеги белгилүү бир макроэкономикалык турукташууга жетишилгендигине карабастан, кредиттер боюнча пайыздык чендер көпчүлүк ишканалар үчүн жогору бойдон калууда жана банктык кредиттөө мурдагыдай эле, инвестициялык программаларды каржылоодо анчалык чоң роль ойной албай жатат. Экономиканын реалдуу секторун кредиттөө кыска мөөнөттүк мүнөздө калууда. Бир катар өлкөлөрдө банктык керектөө жана ипотекалык кредиттерди берүү өнүгүү багытына ык коюуда.

Улуттук банктын 2004-жылдагы басылмаларын жана маалыматтарды таркатуу иши

№	Басылманын аталышы	Басылма кайсыл тилде чыгарылат жана канча нускада	Мезгил аралыгы	Басылманын мазмуну	Алуучулар
1	2	3	4	5	6
1.	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени	кыргыз жана орус тилдеринде – 350 нускада англис тилинде – 170 нускада	Ай сайын	Кыргыз Республикасынын реалдуу, финансылык, тышкы экономикалык секторлору жана мамлекеттик финансы боюнча макроэкономикалык көрсөткүчтөрүн, баалар жана социалдык көрсөткүчтөр боюнча маалыматтарды камтыйт. Бюллетенди даярдоодо Улуттук статистика комитетинин, Финансы министрлигинин, коммерциялык банктардын, Улуттук банктын, Кыргыз Республикасынын баалуу кагаздар боюнча Мамкомиссиясынын маалыматтары пайдаланылат.	Жалпыга маалымдоо каражаттары, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары, китепканалары, Эларалык финансы институттары, КМШ өлкөлөрүнүн Борбордук банктары, Интеграциялык институттар, Кыргыз Республикасынын четөлкөлөрдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрү, Эларалык уюмдардын жана Кыргыз Республикасында аккредиттелген өлкөлөрдүн элчиликтери.
2.	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету	кыргыз тилинде – 250 нускада орус тилинде – 370 нускада англис тилинде – 200 нускада	Жыл сайын	Улуттук банктын жылдык отчету жыл сайын чыгарылат жана көрсөтүлгөн мөөнөт ичиндеги бүткөргөн иши тууралуу толук баяндамасы болуп саналат жана анда экономиканын реалдуу секторунун иштеп туруусунун өзгөрүүлөрүнүн натыйжаларына кыскача мүнөздөмөлөр, Улуттук	Жалпыга маалымдоо каражаттары, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзү-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын

1	2	3	4	5	6
				банктын акчакредит чөйрөсүндөгү чечимдеринин жана көргөн аракеттеринин түшүндүрмөлөрү камтылат. Ошондой эле, отчетто экономикалык өнүгүү жана акчакредит саясаты жөнүндөгү маалыматтар, финансылык отчет, Улуттук банктын иши жөнүндө жалпы маалыматтар жана статистикалык тиркемелер келтирилет.	жогорку окуу жайлары, китепканалары, Эл аралык финансы институттары, КМШ өлкөлөрдүн Борбордук банктары, Интеграциялык институттар, Кыргыз Республикасынын чет өлкөлөрдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрү, Эл аралык уюмдардын жана Кыргыз Республикасында аккредиттелген өлкөлөрдүн элчиликтери.
3.	Улуттук банктын ченемдик актылары	кыргыз жана орус тилдеринде – 310 нускада	Ай сайын	Басылмада Улуттук банктын ченемдик актылары расмий жарыяланат.	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары, китепканалары.
4.	Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама	кыргыз тилинде – 185 нускада орус тилинде – 290 нускада англис тилинде – 190 нускада	Квартал сайын	Инфляциянын, аны түзүүчүлөрдүн бүтүндөй жана региондор боюнча динамикасынын түшүндүрмөлөрү, ошондой эле инфляция факторлоруна иликтөөлөрдү жана алдыда турган кварталга инфляциялык болжолдоолорду камтыйт.	Жалпыга маалымдоо каражаттары, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары, жана китепканалары, Эл аралык финансы институттары, КМШ өлкөлөрдүн Борбордук банктары, Интеграциялык институттар, Кыргыз Республикасынын чет өлкөлөрдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрү, Эл аралык уюмдардын

1	2	3	4	5	6
					жана Кыргыз Республикасында аккредиттелген өлкөлөрдүн элчиликтери.
5.	Кыргыз Республикасынын төлөө балансы	кыргыз тилинде – 175 нускада орус тилинде – 280 нускада англис тилинде – 160 нускада	Квартал сайын	Тышкы сектордун өнүгүшүндөгү акыркы тенденцияларды чагылдырат жана төлөө тендемнин аналитикалык жана нейтралдуу формалары боюнча маалыматтар келтирилген таблицаларды, тышкы сооданын структурасы, эларалык камдар, тышкы карыздар боюнча маалыматтарды камтыйт, төлөө тендемдин түзүүнүн ыкмаларын жана маалымат базасын, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Эларалык инвестициялык позициясын чагылдырат.	Жалпыга маалымдоо каражаттары, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары жана китепканалары, Эларалык финансы институттары, КМШ өлкөлөрдүн Борбордук банктары, Интеграциялык институттар, Кыргыз Республикасынын четөлкөлөрдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрү, Эларалык уюмдардын жана Кыргыз Республикасында аккредиттелген өлкөлөрдүн элчиликтери.
6.	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи	кыргыз жана орус тилдеринде – 510 нускада даярдалат	Жума сайын	Валюталардын Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан белгиленген расмий курстары, банктар аралык валюта тооруктарынын жыйынтыктары жөнүндөгү, МКВ рыногунун абалы тууралуу, Улуттук банктын эсептик чени, республиканын жалпы макроэкономикалык абалы жана бир ай ичинде инфляция боюнча алдынала баяндаманы, финансы рыногу боюнча аналитикалык материалдар, ошондой эле Улуттук банкта бир жума ичинде болуп өткөн окуялардын хроникасы жөнүндө баяндайт.	Жалпыга маалымдоо каражаттары, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары жана китепканалары, Эларалык финансы институттары, КМШ өлкөлөрдүн Борбордук банктары, Интеграциялык институттар, Кыргыз Республикасынын четөлкөлөрдөгү диплома-

1	2	3	4	5	6
					тиялык өкүлчүлүктөрү, Эл аралык уюмдардын жана Кыргыз Республикасында аккредиттелген өлкөлөрдүн элчиликтери.
7.	Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары	кыргыз тилинде – 200 нускада орус тилинде – 300 нускада англис тилинде – 200 нускада	Жарым жылда бир жолу	Кыргызстандын банк тутумунун абалына иликтөөлөрдү жүргүзүү жана баа берүү, ошондой эле коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин түзүмү боюнча аналитикалык маалыматтар; төлөө системасынын абалы, реалдуу секторду кредиттөөнүн көлөмдөрү жана республиканын банк тутумунун өнүгүү тенденциясы тууралуу маалыматтар.	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары жана китепканалары, Эл аралык финансы институттары, КМШ өлкөлөрдүн Борбордук банктары, Интеграциялык институттар, Кыргыз Республикасынын четөлкөлөрдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрү, Эл аралык уюмдардын жана Кыргыз Республикасында аккредиттелген өлкөлөрдүн элчиликтери.
8.	Улуттук валютанын четөлкө валюталарына карата эсептик курстары жана Улуттук банктын эсептик чени	кыргыз жана орус тилдеринде – 230 нускада	Жыл сайын	Улуттук банк тарабынан белгиленген сомдун четөлкө валюталарына карата эсептик курстары жана Улуттук банктын жыл ичиндеги эсептик чени жөнүндө маалыматтарды камтыйт.	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, финансы уюмдары, коммерциялык банктар, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары.
9.	Маалыматтык китепчелер жана нускоолор	кыргыз жана орус тилдеринде	Структуралык бөлүмдөрдүн иш планына ылайык	Маалыматтык жана усулдук китепчелер Улуттук банктын ишинин ар кайсы багыттары боюнча чыгарылат. Мындан тышкары, Улуттук банк тарабынан Кыргыз Республикасынын аймагында иштеп жаткан	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенттин Администрациясы, Премьер-министрдин Аппараты, соттор, министрликтер жана ведомстволор, финансы уюмдары, коммерциялык банктар, жогорку окуу

1	2	3	4	5	6
				<p>коммерциялык банктар жана финансы-кредиттик мекемелер үчүн нускоолук басылмаларды чыгаруу жүзөгө ашырылат.</p>	<p>жайлары жана китепканалар.</p>
10.	<p>Улуттук банктын расмий веб-сайты www.nbkr,kg</p>	<p>кыргыз, орус жана англис тилдеринде</p>	<p>Реалдуу убакыт ыргыгында жаңыртылып турат</p>	<p>Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан белгилеген валюталардын расмий курстары жана эсептик чендери жөнүндө маалымат; Улуттук банкта болуп өткөн жаңылыктардын баяндамасы, банктар аралык валюта тооруктарынын натыйжалары, МКВ рыногунун абалы, республиканын жалпы макроэкономикалык көрсөткүчтөрү жөнүндө маалыматтар, коммерциялык банктар тууралуу маалымат жана иштеп жакан банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин реестри камтылган. Ошондой эле, веб сайтта: Улуттук банктын кабыл алынган ченемдик укуктук актылары жана талкуулоо үчүн жаңы долбоорлор, акча-кредит саясаты, банк тутуму, төлөө системасы тууралуу маалыматтар, статистикалык маалыматтар, улуттук валюта жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө маалыматтар жайгаштырылат. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын расмий басылмаларынын: "Улуттук банктын бюллетени", "Жылдык отчет", "Кыргыз Республикасындагы инфляция жөнүндө баяндама", "Кыргыз Республикасынын төлөө балансы", "Улуттук банктын пресс-</p>	<p>Маалыматтардан жеткиликтүү пайдалануу.</p>

1	2	3	4	5	6
				<p>релизи", "Кыргыз Республикасынын банк тутумунун өнүгүү тенденциясы" – басылмаларынын интернет-версиялары жарыяланып, ар бир басылманын жарыялоо мезгилдүүлүгүнө жараша жаңыртылып турат.</p>	
11.	"Улуттук банк билдирет" теле берүүсү	орус тилинде	Жума сайын	<p>Улуттук банктын ишиндеги негизги маалыматтар чагылдырылат; Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан белгиленген валюталардын расмий курстары жана эсептик чендери, банктар аралык валюта тооруктарынын натыйжалары, МКВ рыногунун абалы, республиканын жалпы макроэкономикалык көрсөткүчтөрү жөнүндө маалыматтар коомчулукка маалымдалат; "Улуттук банктын коомдук пикирди билүү кызматы сиздердин суроолоруңузга жооп берет" рубрикасында жарандардан келип түшкөн суроолор боюнча түшүндүрмөлөр берилет.</p>	Улуттук мамлекеттик телеканал тарабынан эфирге чыгарылат (КТР)

Кыскартылган сөздөрүнүн тизмеси

АБ	— Акционердик банк
АК	— Акционердик коом
АКБ	— Акционердик коммерциялык банк
АКУ	— Атайы карыз алуу укугу
АКШ	— Америка Кошмо Штаттары
АШБ	— Акционердик шаардык банк
АТАК	— Ачык типтеги акционердик коом
БАК	— Борбордук Азия кызматташтыгы
БАЭ	— Бириккен Араб Эмираттары
БК	— Борбордук Казыналык
ВОЗ	— Дүйнөлүк саламаттыкты сактоо коому
ДБ	— Дүйнөлүк банк
ДСУ	— Дүйнөлүк соода уюму
ЖАК	— Жабык типтеги акционердик коом
ЖЧК	— Жоопкерчилиги чектелген коом
ЕБРР	— Реконструкциялоо жана өнүгүүнүн европа банкы
ЕБРР-1	— Биринчи кредиттик линия
ЕБРР-2	— Экинчи кредиттик линия
ЕСАФ	— Структуралык кайра өзгөртүп түзүүлөрдү кеңири каржылоо программасы
ЕБ	— Европа бирлиги
ИАКБ	— Инвестициялык акционердик коммерциялык банк
ИДП	— Ички дүң продукция
КАФК	— Кыргыз айылчарба Финансы Корпорациясы
КБИ	— Керектөө бааларынын индекси
КМШ	— Көзкарандысыз Мамлекеттердин Шериктештиги
КР	— Кыргыз Республикасы
КЕС	— Европа Шериктештиги Комиссиясы
КС	— Күндөлүк эсеп
КШУ	— Кызматташуунун Шанхай уюму
МАБ	— мамлекеттер аралык банк
МБК(ж)	— Мамлекеттик жөнгө салуучу баалуу кагаздар
МИП	— Мамлекеттик инвестиция программасы
МКМ	— Мамлекеттик казна милдеттенмелери
млн.	— миллион
млрд.	— миллиард
МКВ	— Мамлекеттик казына векселдери
МРЗО	— Мамлекеттик реструктуризацияланган займдын облигациялары
МКТ	— Милдетүү камдык талаптар
МТК	— Мамлекеттик тышкы карыз
МРФСП	— Структуралык кайра өзгөртүп түзүүлөрдү каржылоо механизми
МФСП	— Системалык кайра өзгөртүп түзүүлөрдү каржылоо мезанизми
ПРГФ	— Жакырчылыкты жоюу жана өнүгүүнү колдоо Программасы
РЕПО	— Кайра сатып алуу келишими
РКАТАК	— Россия-Кыргыз ачык типтеги акционердик коому

РКМ	— Реструктуризацияланган карыздык милдеттенмелер
РППУ	— Потенциалдуу кредиттик жана лизингдик жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган кам
СДР	— ЭВФтин шарттуу бирдиги
СИФ	— Импортёр-өлкөнүн чекарасындагы баа
СФ	— Социалдык фонд
ТЖ	— Техникалык жардам
ТК	— Тышкы карыз
УСК	— Улуттук Статистика комитети
ФМ	— Финансы министрлиги
ФОЭС	— Финансылык отчеттуулуктун эларалык стандарттары
ФРС	— АКШнын федералдык резервдик системасы
ФИНИДА	— Финляндия эларалык өнүктүрүү Агентствосу
ЦАБСиР	— Кызматташуу жана Өнүгүүнүн Борбордук Азия банкы
FIRM	— Финансы секторун өнүктүрүүгө жана каражаттарды тартууга программалык займ
ЭСК	— Эсептешүү-сактык компаниясы
ЭКЮ	— Европа акча бирдиги
ЭКӨУ	— Экономикалык кызматташуу жана өнүгүү уюму
ЭСТК	— Эларалык стандарттык товардык классификация
ЮСАИД (USAID)	— АКШнын Эларалык өнүгүү Агентствосу
GSAC	— “Мамлекеттик башкаруу секторун реформалоо” программасы
GTZ	— Техникалык кызматташуунун Германия коому
ROA	— активдерге карата пайдалуулук алуу коэффициенти
ROE	— капиталга карата пайдалуулук алуу коэффициенти
SECO	— Швейцариянын экономика боюнча мамлекеттик комитети
SWIFT	— бүткүл дүйнөлүк банктар аралык финансылык телекоммуникациялар шериктешиги (society for worldwide interbank financial telecommunication)
UNESCAP	— Бириккен Улуттар Уюмунун Азия жана Тынч океан регионундагы өлкөлөрдөгү экономикалык жана социалдык маселелер боюнча комитети